

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემია

LEPL DAVID AGHMASHENEBELI NATIONAL
DEFENCE ACADEMY OF GEORGIA

სამხედრო შრომები
MILITARY PAPERS
№ 4

სამეცნიერო ჟურნალი
SCIENTIFIC JOURNAL

ბორი, 2025

**სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის
საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია**

**LEPL-DAVID AGHMASHENEBELI NATIONAL DEFENCE
ACADEMY OF GEORGIA**

**სამხედრო შრომები
MILITARY PAPERS**

№4

**სამეცნიერო ჟურნალი
SCIENTIFIC JOURNAL**

გორი, 2025

სარედაქციო კოლეგია

სარედაქციო კოლეგიის ხელმძღვანელი

ბრიგადის გენერალი მამია ბალახაძე

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის რექტორი

სარედაქციო კოლეგიის

ხელმძღვანელის მოადგილე

პოლკოვნიკი გიორგი ლალიაშვილი

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-
კვლევითი ცენტრის ხელმძღვანელი

სარედაქციო კოლეგიის წევრები

ვიცე-პოლკოვნიკი რუსლან დარჩიძე

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის
ხელმძღვანელი

პოლკოვნიკი ირაკლი უჩაძე

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის
ხელმძღვანელი

ნიკოლოზ ესიტაშვილი

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-
კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

თინათინ კროპაძე

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-
კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

ქეთევან კვესელავა

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-
კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

მაია გამსახურდია

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-
კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

ზურაბ სამხარაძე

სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს
ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-
კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

რედაქტორი

თეა ბიძინაშვილი

კომპიუტერული დიზაინერი

მარიშა ძულიაშვილი

© სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის ეროვნული თავდაცვის აკადემიის გამომცემლობა

ეს არის ღია წვდომის ჟურნალი. ყველა გამოქვეყნებული სტატია ლიცენზირებულია Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)-ით, რომელიც იძლევა შეუზღუდავი გამოყენების, გავრცელებისა და რეპროდუცირების საშუალებას ნებისმიერ მედიაში, იმ პირობით, რომ მითითებული იქნება ორიგინალი ავტორი(ები) და წყარო.

ავტორები ინარჩუნებენ საავტორო უფლებებს თავიანთი ნაშრომის მიმართ, ხოლო დავით აღმაშენებლის სახელობის ეროვნული თავდაცვის აკადემიას ანიჭებენ უფლებას, გამოაქვეყნოს ნაშრომი ამ ჟურნალში.

ლიცენზიის შესახებ დამატებითი ინფორმაციისთვის ეწვიეთ: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

ISSN 2720-8184 (PRINT)

ISSN 2720-8680 (ONLINE)

Editorial Board

Head of the Editorial Board

Brigadier General Mamia Balakhadze

Rector of LEPL David Aghmashenebeli National
Defence Academy of Georgia

Deputy Head of the Editorial Board

Colonel Giorgi Laghiashvili

Head of the Scientific Research Center of
LEPL David Aghmashenebeli National
Defence Academy of Georgia

Members of the Editorial Board

Lieutenant Colonel Ruslan Darchidze

Head of the Bachelor's at LEPL David Aghmashenebeli
National Defence Academy of Georgia

Colonel Irakli Uchadze

Head of MA Program of LEPL David Aghmashenebeli
National Defence Academy of Georgia

Nikoloz Esitashvili

Chief Scientist of Scientific-Research Center of
LEPL David Aghmashenebeli National Defence
Academy of Georgia

Tinatin Kropadze

Chief Scientist of Scientific-Research Center of
LEPL David Aghmashenebeli National Defence
Academy of Georgia

Ketevan Kveselava

Chief Scientist of Scientific-Research Center of
LEPL David Aghmashenebeli National Defence
Academy of Georgia

Maia Gamsakhurdia

Chief Scientist of Scientific-Research Center of
LEPL David Aghmashenebeli National Defence
Academy of Georgia

Zurab Samkharadze

Chief Scientist of Scientific-Research Center of
LEPL David Aghmashenebeli National Defence
Academy of Georgia

Editor

Tea Bidzinashvili

Computer Designer

Marisha Dzuliashvili

© Publishing House Of LEPL David Aghmashenebeli National Defence Academy, 2025

This is an open-access journal. All published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author(s) and source are credited.

Authors retain copyright of their work while granting the
David Aghmashenebeli National Defence Academy the right to publish the work in this journal.

For more information about the license, visit: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

ISSN 2720-8184 (PRINT)

ISSN 2720-8680 (ONLINE)

სარჩევი

აშშ-ის საგარეო სამხედრო დახმარების ზეგავლენა საქართველოს თავდაცვის შესაძლებლობების განვითარებაზე პოლკოვნიკი ზეზვა ლიპარტელიანი -----	11
დემოგრაფიული გამოწვევები და მათი გავლენა სამხედრო სამსახურში გაწვევაზე: გლობალური ტენდენციები და ვითარება საქართველოში ვიცე-პოლკოვნიკი ლევან შუბითიძე -----	32
თავდაცვის სტრატეგიების ეფექტურობის ეკონომიკური შეფასება: ეროვნული უსაფრთხოების მოდელები თეა ბიძინაშვილი ვიცე - პოლკოვნიკი დავით შალიკიანი -----	43
წინააღმდეგობის როლი საქართველოს ეროვნულ უსაფრთხოებაში ლუკა შამუგია -----	53
ეროვნული უსაფრთხოების გამოწვევები და თავდაცვის ყოვლისმომცველი მიდგომა პოლკოვნიკი გიორგი ჯინჭარაძე -----	65
პროკრასტინაცია, იგივე „ხვალისმომხრეობა“ თინათინ კროპაძე ელინა შავდათუაშვილი -----	79
არასტრატეგიული ბირთვული იარაღის კლასიფიკაციის პრობლემები ზურა სამხარაძე რამაზ ჩიჩუა -----	96
თავდაცვის ხარჯების გავლენა საქართველოს ეკონომიკურ ზრდაზე თემურ შაკიაშვილი ირმა ბახტურიძე -----	110
მშვიდობიანი მოსახლეობის საფრთხეების ევოლუცია თანამედროვე კონფლიქტებში თადარიგის გენერალ-მაიორი თენგიზ შუბლაძე თადარიგის ბრიგადის გენერალი გიორგი სურმავა -----	121
დავით აღმაშენებლის სტრატეგია და სამხედრო რეფორმები მაიორი მიხეილ ბეჟანიშვილი -----	134

„სამხრეთ კავკასიის და შავი ზღვის აუზის გეოსტრატეგიული როლი ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსისა და მისი პარტნიორი ქვეყნებისთვის პოლკოვნიკი სერგო თევზაძე ვახტანგ მაისაია პოლკოვნიკი ზურაბ ხუროშვილი _____	152
სამართლიანი ომი ბჰაგავად გიტას მიხედვით ლევან გეგეშიძე _____	173
უსაფრთხოების საკითხებში ოფიცრების როლი სახელმწიფოს უსაფრთხოებაში ვიცე-პოლკოვნიკი ლერი სარაიდაროვი _____	184
ამოცანით მართვის ევოლუციური გზა და ქართული რეალობა არჩილ ჩაჩხიანი _____	211
საჰაერო თავდაცვის აქტუალობა და ორგანიზების საფუძვლები თადარიგის ბრიგადის გენერალი ამირან სალუქვაძე _____	223
ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარება თანამედროვე ცხოვრებაში ქეთევან კვესელავა ნინო ვერულავა _____	236
აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესების ევოლუცია მე-20 საუკუნეში ვიცე-პოლკოვნიკი იოსებ ტურაშვილი _____	250
„შუა დერეფანი“ და ევროპა - აზიის სატრანსპორტო დივერსიფიკაცია - საქართველოს სტრატეგიული მნიშვნელობის შეფასება გლობალური ვაჭრობის ახალ რეალობაში გივი დუჩიძე _____	265
სამხედრო ობიექტების არქიტექტურულ - გეგმარებით გადაწყვეტების საერთაშორისო პრაქტიკა მზია მილაშვილი ვალერი მჭედლიშვილი _____	279
ინტელექტუალური საკუთრება ინოვაციურ პროცესებში ხელოვნური ინტელექტისა და თანამედროვე ტექნოლოგიების განვითარების პირობებში ვიცე-პოლკოვნიკი კახაბერ ყავლაშვილი _____	294

Content

Impact of the US Military Assistance on development of Georgia's Defense capabilities Colonel Zezva Liparteliani _ _ _ _ _	12
Demographic Challenges and Their Impact on Military Recruitment: Global Trends and the Case of Georgia Lieutenant Colonel Levan Shubitidze _ _ _ _ _	33
Economic Assessment of the Effectiveness of Defense Strategies: National Security Models Thea Bidzinashvili Lieutenant Colonel David Shalikiani _ _ _ _ _	44
The role of resistance in national security of Georgia Luka Shamugia _ _ _ _ _	54
National Security Challenges and the Comprehensive Defense Approach Colonel Giorgi Jincharadze _ _ _ _ _	66
Procrastination as „Postponing Important Things Until Tomorrow“ Tinatin Kropadze Elina Shavdatuashvili _ _ _ _ _	80
Problems with the classification of non-strategic nuclear weapons Zurab Samkharadze Ramaz Chichua _ _ _ _ _	97
The Impact of Defense Spending on Georgia's Economic Growth (Analysis of 2005–2025 Data) Temur Shakiashvili Irma Bakhturidze _ _ _ _ _	111
The evolution of threats to civilians in modern conflicts Major General (R) Tengiz Shubladze Brigadier General (R) George Surmava _ _ _ _ _	122
David the Builder's Strategy and Military Reforms Major Mikheil Bezhanishvili _ _ _ _ _	135

The Geostrategic Role of the South Caucasus and the Black Sea Basin for the North Atlantic Alliance and Its Partner Countries Colonel Sergo Tevzadze Vakhtang Maisaia Colonel Zurab Khuroshvili _ _ _ _ _	153
Just War According to the Bhagavad Gita Levan Gegeshidze _ _ _ _ _	174
The role of security officers in state security Lieutenant colonel Leri Saraidarov _ _ _ _ _	185
The Evolutionary Path of Mixssion Command and Georgia Archil Chachkhiani _ _ _ _ _	212
The Relevance of Air Defense and the Basis of Organization Brigadier General Amiran Salukvadze (Ret.) _ _ _ _ _	224
The development of information technologies in modern life Ketevan Kveselava Nino Verulava _ _ _ _ _	237
The Evolution of US Geostrategic Interests in the 20th Century Lieutenant Colonel Ioseb Turashvili _ _ _ _ _	251
The “Middle Corridor” and Europe-Asia Transport Diversification - Assessing Georgia’s Strategic Importance in the New Reality of Global Trade Givi Duchidze _ _ _ _ _	266
International Practice of Architectural and Planning Solutions for Military Facilities Mzia Milashvili Valeri Mchedlishvili _ _ _ _ _	280
Intellectual Property in Innovation Processes under Conditions of Artificial Intelligence and Modern Technology Development Lieutenant Colonel Kakhaber Kavlashvili _ _ _ _ _	295

აშშ-ის საგარეო სამხედრო დახმარების ზეგავლენა საქართველოს თავდაცვის შესაძლებლობების განვითარებაზე

პოლკოვნიკი ზეზვა ლიპარტელიანი¹

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9718>

აბსტრაქტი

სტატია მიმოიხილავს აშშ-ის საგარეო სამხედრო დახმარების გავლენას საქართველოს თავდაცვისუნარიანობის განვითარებაზე. მასში ყურადღება მახვილდება საქართველოს თავდაცვისა და უსაფრთხოების სექტორში განხორციელებულ პროგრამებზე, მათ მიზნებსა და მიღწევებზე, ასევე, ნაკლოვანებებზე, რამაც საბოლოო ჯამში საქართველოს თავდაცვის ძალების შესაძლებლობების გაუმჯობესებასა და თავდაცვისუნარიანობის ამაღლებას შეუწყო ხელი. კვლევა აჩვენებს, რომ აშშ-ის მხარდაჭერამ საქართველოს თავდაცვის შესაძლებლობების გაძლიერებასა და მოდერნიზაციაში არსებითი წვლილი შეიტანა.

ორგანიზაციული დონის რეფორმებმა და მართვისა და კონტროლის სტრუქტურების გამყარებამ მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა თავდაცვის ინსტიტუტების ეფექტურობა. მოწინავე სასწავლო პროგრამებზე და სამხედრო განათლების გაცვლით პროგრამებზე წვდომამ ხელი შეუწყო ოპერატიული მზადყოფნის, ტაქტიკური უნარების და სტრატეგიული ლიდერობის გაუმჯობესებას. 30 წლის მანძილზე არსებული თანამშრომლობის პროცესში, აქცენტი გაკეთდა როგორც თანამედროვე სტრატეგიებზე, ისე ტაქტიკური უნარების განვითარებაზე, რამაც უზრუნველყო სამხედრო პროფესიონალიზმის გაღრმავება. ამასთან, სამხედრო აღჭურვილობის მოდერნიზაციამ, მოწინავე შეიარაღების სისტემებისა და ტექნოლოგიების ჩათვლით, გააძლიერა საქართველოს შესაძლებლობები საგანგებო საფრთხეებთან გამკლავების კუთხით.

აღნიშნულ სტატიაში ავტორი ყურადღებას ამახვილებს საქართველოს თავდაცვის სამინისტროსა და თავდაცვის ძალებისთვის შესაბამისი პროგრამების ორგანიზებასა და განხორციელებაში აშშ-ის ევროპული სარდლობის თავდაცვის თანამშრომლობის ოფისის (ODC) კრიტიკულ როლზე. ეს პროგრამები დღემდე მიზნად ისახავს სამხედრო ძალების სტრუქტურების, სისტემებისა და ტრენინგების რეფორმირებას, რაც საქართველოს საშუალებას აძლევს გლობალურ საფრთხეებსა და გამოწვევებს მომზადებული შეხვდეს. აშშ-ის სამხედრო დახმარებამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი საქართველოს თავდაცვისუნარიანობის გაძლიერებას და მოდერნიზებას.

აღნიშნული სტატიაში ავტორი ეყრდნობა ღია წყაროებიდან მოპოვებულ ოფიციალურ ინფორმაციას (როგორც ადგილობრივ, ასევე, საერთაშორისო) და ექსპერტთა მოსაზრებებს. ასევე, აღსანიშნავია, რომ თავად ავტორი გახლავთ აღნიშნული პროგრამების ბენეფიციარი და ასევე მის დაგეგმვაში მონაწილე პირი, რაც ნაშრომს კიდევ უფრო საინტერესოს ხდის.

საკვანძო სიტყვები: თავდაცვა, საქართველო, სამხედრო ძალები, აშშ, შეიარაღება.

¹ საქართველოს თავდაცვის ძალების გენერალური შტაბის J-3 ოპერატიული დაგეგმვის დეპარტამენტის ჯავშანსატანკო და ჯავშანსაწინააღმდეგო სამმართველოს უფროსი. ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარული ფაკულტეტის დოქტორანტი

Impact of the US Military Assistance on development of Georgia's Defense capabilities

Colonel Zezva Liparteliani²

Abstract

The article examines the impact of U.S. foreign military assistance on Georgia's defense capabilities. It focuses on the programs implemented in the Georgian defense and security sector, their goals and achievements, as well as shortcomings, which ultimately contributed to improving the capabilities of the Georgian Defense Forces and increasing defense capabilities. The study shows that US support has made a significant contribution to strengthening and modernizing Georgia's defense capabilities. Organizational-level reforms have significantly improved the effectiveness of defense institutions. Access to advanced training programs and military education exchange programs has contributed to improving operational readiness, tactical skills, and strategic leadership. Over the past 30 years, the emphasis has been on developing both modern strategies and tactical skills, which has ensured the deepening of military professionalism. Additionally, the modernization of military equipment, including advanced weapons systems has enhanced Georgia's capabilities to address extraordinary threats.

In this article, the author focuses on the critical role of the Office of Defense Cooperation (ODC) of the US European Command in organizing and implementing relevant programs for the Ministry of Defense of Georgia and the defense forces. These programs are still aimed at reforming the structures, systems, and training of the military forces, which allows Georgia to meet global threats and challenges in a prepared manner. US military assistance has significantly contributed to the strengthening and modernization of Georgia's defense capabilities. In this article, the author relies on official information obtained from open sources (both domestic and international) and expert opinions. It is also worth noting that the author himself is a beneficiary of the aforementioned programs and also a participant in their planning, which makes the article even more interesting.

Keywords: defense, Georgia, military forces, USA, armament.

² Head of the Armored and Anti-Armor Division of J-3 Operational Planning Department of General Staff of the Georgian Defense Forces of Ministry of Defense of Georgia. Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, PHD student of Humanity Studies

შესავალი

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენიდან დღემდე შეერთებულ შტატებს საქართველოს თავდაცვისა და უსაფრთხოების სექტორში არაერთი წარმატებული პროგრამა აქვს განხორციელებული. აღნიშნულ სტატიაში ვეცდები აღწერო ცალკეული პროგრამის მიზნები და ის ხელშესახები შედეგები, რომლებმაც ხელი შეუწყო საქართველოს სამხედრო ძალების მზადყოფნისა და შესაძლებლობების განვითარებას.

აშშ-ის საგარეო სამხედრო დახმარების პროგრამების აღწერამდე, მინდა ხაზი გავუსვა აშშ-ის ევროპული სარდლობის თავდაცვის თანამშრომლობის ოფისი (ODC) მისიას და მნიშვნელობას. თავდაცვის სფეროში დაგეგმილი პროგრამების განხორციელებაში ამ ოფისის როლი კრიტიკულად მნიშვნელოვანია და მოლაპარაკებების პროცესში ის ცენტრალურ როლს წარმოადგენს. თავდაცვის თანამშრომლობის ოფისი საქართველოს თავდაცვის სამინისტროსთან კონსულტაციებით თანამშრომლობის პრიორიტეტებს განსაზღვრავს და, შესაბამისად, გეგმავს და ახორციელებს უსაფრთხოების სფეროში დახმარებისა და თანამშრომლობის პროგრამებს. აღნიშნული პროგრამები მიზნად ისახავს თავდაცვის ძალების ოპერატიული და ინსტიტუციური ძალების სტრუქტურების, სისტემებისა და სწავლებების რეფორმირებასა და განვითარებას, რაც მთლიანობაში საქართველოში თავდაცვის შესაძლებლობების გაძლიერებას ემსახურება და საშუალებას აძლევს საქართველოს გლობალური უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის ოპერაციებში თავისი წვლილი შეიტანოს. საუკეთესო გამოცდილების გაზიარების მიზნით და თავდაცვის თანამშრომლობის ოფისის საშუალებით „შეერთებული შტატები საქართველოში აგზავნის მობილურ საწვრთნელ ჯგუფებს, ხელს უწყობს პირადი შემადგენლობის გადამზადებას, თავდაცვის სისტემის ორგანიზებას, წვრთნის და აღჭურვის პროგრამების განხორციელებას. თანამშრომლობის ოფისი, ასევე, გეგმავს და ახორციელებს შეერთებული შტატების ევროპული სარდლობის მიერ დაფინანსებულ ყველა ჰუმანიტარული

დახმარების პროგრამას, მათ შორის, მზრუნველობამოკლებულ ბავშვთა სახლების, სოციალურად შეჭირვებულთა თავშესაფრების, სამედიცინო დაწესებულებების გარემონტებასა და მომსახურების გაუმჯობესებას“.³

ძირითადი ნაწილი

აშშ-სა და საქართველოს თავდაცვის სფეროში თანამშრომლობის

მნიშვნელოვანი ეტაპები

შეერთებულმა შტატებმა საქართველოს თავდაცვის ძალების განვითარების პროგრამების განხორციელებაზე ფიქრი 21-ე საუკუნის პირველ წლებში დაიწყო. სამი ათწლეულის განმავლობაში განვითარებული თანამშრომლობა ოთხ მთავარ ეტაპად შეიძლება დაიყოს:

1. საქართველოს წვრთნისა და აღჭურვის პროგრამა (Georgian Train and Equip Program- GTEP);
2. საქართველოს სტაბილურობის შენარჩუნების ოპერაციის პროგრამა (Georgian Stability Sustainable Operation Program- G-SSOP);
3. საქართველოს თავდაცვის მზადყოფნის პროგრამა (Georgian Defense Readiness Program - GDRP)
4. საქართველოს თავდაცვისა და შეკავების გაძლიერების ინიციატივა (Georgian Defense and Deterrence Enhancement Initiative - GDDEI).

მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-მა საქართველოს დამოუკიდებლობა 1992 წელს ცნო, თავდაცვის სფეროში თანამშრომლობას 2001 წლის სექტემბერში საფუძველი მას შემდეგ ჩაეყარა, რაც საქართველო ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლას შეუერთდა. აშშ-ის ინიციატივით 2002 წელს საქართველოს წვრთნისა და აღჭურვის პროგრამა

³ თავდაცვის სფეროში თანამშრომლობის სამსახური, ელ. წყარო, გადამოწმებულია 17.11.2025
<https://ge.usembassy.gov/ka/office-defense-cooperation-ka/>

(GTEP) დაიწყო. ეს გახლდათ ანტიტერორისტული პროგრამა, რომლის მიზანი იყო საქართველოს უსაფრთხოების სამსახურების მხარდაჭერა პანკისის ხეობის მთიან საზღვრისპირა რეგიონში მემამბოხეებისგან მომდინარე შიდა ტერორისტული საფრთხეების შესამცირებლად. აღნიშნული პროგრამა სამი ფაზისაგან შედგებოდა. პირველი ფაზა პროგრამისთვის ლოჯისტიკურ მოსამზადებელ სამუშაოებს მოიცავდა, მეორე ფაზა საშტაბო მომზადების 10 კვირიან მომზადებას, ხოლო მესამე ფაზა პირველი ქვეითი ბრიგადის ოთხი ბატალიონის საველე წვრთნას ითვალისწინებდა. თითოეული ბატალიონის მხოლოდ საველე მომზადების კომპონენტი ოთხ თვეს შეადგენდა. ეს პროგრამა ორ წელიწადს გაგრძელდა. პროგრამის ღირებულებამ 64 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა. აღნიშნული პროგრამა თანამედროვე ქართული თავდაცვის სისტემის შექმნის პირველ ნაბიჯად მიიჩნევა.

პროგრამა, ასევე, ითვალისწინებდა მოსამზადებელი ბატალიონების შესაბამისი აღჭურვილობით, მათ შორის, მსუბუქი შეიარაღებით, საბრძოლო მასალებით, კავშირგაბმულობის საშუალებებით, საწვრთნელი აღჭურვილობით, საწვავითა და სამშენებლო მასალით უზრუნველყოფას. დახმარების მიზნობრივი გამოყენების უზრუნველსაყოფად, ამერიკულმა მხარემ თავის თავზე აიღო პროგრამის შემოწმება და აუდიტი.

„ტერორიზმის წინააღმდეგ გლობალურ ბრძოლის პარალელურად, იმედი გვაქვს, რომ გავაძლიერებთ საქართველოს დამოუკიდებლობას და სტაბილურობას, ასევე, ხელს შევუწყობთ თქვენს სურვილს – იცხოვროთ ღია, დემოკრატიულ საზოგადოებაში,“⁴ განაცხადა საქართველოში აშშ-ის ელჩმა რიჩარდ მაილსმა პროგრამის დახურვის ცერემონიაზე გამოსვლისას. ხოლო იმ პერიოდის საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრმა ბატონმა ირაკლი მენაღარიშვლმა შემდეგი განცხადება გააკეთა:

⁴“საქართველოს წვრთნისა და აღჭურვის პროგრამა” ოფიციალურად გაიხსნა, ელ. წყარო, გადამოწმებულია 17.11.2025 <https://civil.ge/ka/archives/127770>

“ჩვენ ეჭვი არ გვეპარება, რომ ამ პროგრამის განხორციელება, ერთის მხრივ, გაზრდის საქართველოს შეიარაღებული ძალების ქმედუნარიანობას, ხელს შეუწყობს ჩვენი ქვეყნის საზღვრების ეფექტურად გაკონტროლებას, მაგრამ, ამასთან ერთად, დიდად შეუწყობს ხელს სტაბილურობისა და მშვიდობის გამყარებას მთლიანად სამხრეთ კავკასიაში”.⁵

პროგრამა წარმატებული გამოდგა იმდენად, რამდენადაც ამ პროგრამით მომზადებული სამხედრო პერსონალი საქართველოს სამხედრო ძალების შემდგომი განვითარების, წვრთნისა და მომზადების პროცესის მუდმივი განგრძობითობის და თავდაცვის სამინისტროს ინსტიტუციური ცვლილებებისა და რეფორმების პროცესის დაწყების ხერხემალი გახდა. ამ მხრივ საინტერესოა საქართველოს საკითხებში აშშ-ის თავდაცვის მდივნის თანაშემწის პოლკოვნიკ ოთარ შალიკაშვილის შეფასება: „ზუსტად რომ ვთქვათ, არსებობდა სამი მოდელი, მაგრამ საბოლოოდ არჩევანი შეჩერდა იმ მოდელზე, რომელიც სამოქალაქო პირების მხრიდან სამხედროებზე პირდაპირ კონტროლს უზრუნველყოფს. ეს არის ერთ-ერთი უმთავრესი პრინციპი დასავლური სამხედრო სისტემის ფუნქციონირებისა. ჩვენ შევთავაზეთ საქართველოს მხარეს სწორედ ის მოდელი, რომლის თანახმადაც, ქვეყნის პრეზიდენტი სამოქალაქო თავდაცვის მინისტრის მეშვეობით მართავს სამხედრო უწყებას.“⁶ დღეს თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ბატონი ოთარის ეს შეფასება და შეთავაზება სისრულეში იქნა მოყვანილი და თავდაცვის სამინისტრო დღეს არსებული საკუთარი ინსტიტუციური შესაძლებლობებით სრულად პასუხობს თანამედროვე თავდაცვის სისტემის აღნიშნულ მოწყობას. მთლიანობაში ამერიკული სამხედრო დახმარების პროგრამით, 18 თვეში 1700 სამხედრო პერსონალის მომზადება განხორციელდა.

⁵ იქვე. “საქართველოს წვრთნისა და აღჭურვის პროგრამა”

⁶ წვრთნისა და აღჭურვის პროგრამის ბოლო ფაზა. კობა ლიკლიკაძე. რადიო თავისუფლება იავარი 18, 2024წ. გადმოწმებულია 17.11.2025, <https://www.radiotavisupleba.ge/a/1533164.html>

„წვრთნისა და აღჭურვის პროგრამის“ (2002–2003 წწ) განხორციელების შემდეგ, ამერიკულმა მხარემ 2005 წელს ახალი ქართულ-ამერიკული „სტაბილურობის შენარჩუნების ოპერაციების (SSOP) პროგრამა“ დაიწყო. იმ პერიოდში შეერთებული შტატები „ერაყის განთავისუფლების ოპერაციის“ განხორციელებაში იყო ჩართული. აღნიშნული პროგრამის გავლის შემდეგ, საქართველოს თავდაცვის ძალები აქტიურად ჩაერთო „ერაყის განთავისუფლების ოპერაციაში“. „სტაბილურობის შენარჩუნების პროგრამის“ განხორციელებისთვის აშშ-ის მიერ 60,5 მილიონი აშშ დოლარი იქნა გამოყოფილი. პროგრამა იმიტაც იყო უნიკალური და საინტერესო, რომ მისი განხორციელების პირველ ეტაპზე მოსამზადებელი კურსის ინსტრუქტორებად „წვრთნისა და აღჭურვის პროგრამის“ ფარგლებში მომზადებული ქართველი სამხედრო მოსამსახურეები მონაწილეობდნენ. პირველ ეტაპზე სამხედრო კონტრაქტორებს ამერიკელების მიერ მომზადებული ქართველი ოფიცრების მიერ ჩაუტარდათ მოსამზადებელი კურსის გარკვეული ნაწილი, ხოლო შემდგომ კი ამერიკელი სპეციალისტების ჩართვა მოხდა მათ მომზადებაში. ასეთი მიდგომა იმ მხრივ არის განსაკუთრებული, რომ შესაძლებლობას აძლევდა ქართველ ინსტრუქტორებს პროგრამის პირველ ეტაპზე მომზადების ფაზაში მიეღოთ მონაწილეობა, რამაც მოგვიანებით, თავდაცვის ძალებში დღეს არსებული „წვრთნისა და განათლების სარდლობის“ სამხედრო-საგანმანათლებლო ინსტრუქტორთა ბაზას დაუდო საფუძველი.

თამამად შეიძლება თქვას, რომ 2005 წელს „წვრთნისა და აღჭურვის პროგრამა“ (GTEP) გარდაიქმნა „სტაბილურობის შენარჩუნების ოპერატიულ პროგრამად“ (SSOP და SSOP II), რომელიც არა მხოლოდ „ერაყის მშვიდობის მხარდამჭერ ოპერაციებისთვის“ წვრთნიდა და ამზადებდა საქართველოს შეიარაღებულ ძალებსა და სამეთაურო შტაბს, არამედ ეს პროგრამები თავდაცვის ძალების ინსტიტუციური და ოპერატიული კომპონენტების მშენებლობისა და განვითარების ძლიერ საფუძვლად იქცა. პროგრამის მემორანდუმი ერთი წლის განმავლობაში მე-3 მსუბუქი ქვეითი

ბრიგადის “სტაბილურობის შენარჩუნების ოპერაციების“ პროგრამით წვრთნას ითვალისწინებდა. მხოლოდ წვრთნის მიმართულებით, აშშ-ს მიერ 40 მილიონი აშშ დოლარი იქნა გამოყოფილი. მემორანდუმის ხელმოწერის შემდეგ, საქართველოს გენერალური შტაბის ხელმძღვანელმა პირმა აღნიშნა: “ეს მხოლოდ მომზადების პროცესს გულისხმობს. აღჭურვას მთლიანად ქართული მხარე უზრუნველყოფს. წინა პროგრამებში წვრთნაც და აღჭურვაც იყო ამერიკული მხარის, მაგრამ დღეს ჩვენ გვაქვს იმის შესაძლებლობა თვითონ აღჭურვოთ ჩვენი შეიარაღებული ძალების ქვედანაყოფები”.⁷

დასკვნისთვის შეიძლება ითქვას, რომ 2005-2007 წლებში აშშ-ის მხარდაჭერით განხორციელებული „საქართველოს შენარჩუნებისა და სტაბილურობის ოპერაციების პროგრამა“ (GSSOP) ერაყში საერთაშორისო მისიებში საქართველოს ქვედანაყოფების გადასროლას ითვალისწინებდა. აღნიშნულ პროგრამასთან დაკავშირებით „საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციის“ დოკუმენტში შემდეგი შინაარსის ჩანაწერი გვხვდება: „პროგრამამ საქართველოს თავდაცვისუნარიანობა თვისებრივად მაღალ დონეზე აიყვანა. GTEP-ისა და GSSOP-ის პროგრამებით გაწვრთნილი ნაწილები კი ქართული არმიის ბირთვს წარმოადგენდნენ.“⁸ ოპერაცია ერაყის გათავისუფლებისთვის“ დაწყებიდან 2008 წლის აგვისტომდე, 7800 ქართველმა ჯარისკაცმა შეერთებული შტატების შეიარაღებულ ძალებთან ერთად იმსახურა ერაყში.⁹

2008 წლის აგვისტოში რუსეთ-საქართველოს ომის შედეგები მძიმე აღმოჩნდა როგორც მთლიანად ქვეყნისთვის, ასევე მისი შეიარაღებული ძალებისთვის. საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაციის, სამხედრო მოსამსახურეებისა და მშვიდობიანი

⁷ აშშ-მ და საქართველომ SSOP 2-ს მოაწერეს ხელი, გადამოწმებულია 17.11.2025, <https://civil.ge/ka/archives/139065>

⁸ რა მოცულობის სამხედრო დახმარება აქვს მიღებული საქართველოს აშშ-ისგან?, გადამოწმებულია 17.11.2025, <https://surl.li/jijwfm>

⁹ თანამშრომლობა აშშ-სთან, გადამოწმებულია 17.11.2025, <https://surl.li/qihfjr>

მოსახლეობის დაკარგვის უმძიმესი ტვირთის მიუხედავად, ძლიერი საერთაშორისო მხარდაჭერის შედეგად საქართველოს სუვერენიტეტი შენარჩუნებულ იქნა. იგივე შეიძლება ითქვას მის შეიარაღებულ ძალებზეც. ქვეყნის დამოუკიდებლობის გარანტი - შეიარაღებული ძალები მძიმე გამოცდილების და მარცხის შემდეგ, ახალი გამოწვევებისთვის მზადებას განაგრძობდა.

2009 წლის 9 იანვარს საქართველოსა და აშშ-ს შორის სტრატეგიული პარტნიორობის ქარტიას მოეწერა ხელი. ქარტია, ორ სახელმწიფოს შორის სტრატეგიული თანამშრომლობის ისეთ პრინციპებზე იყო დაფუძნებული, როგორიცაა სუვერენიტეტის, დამოუკიდებლობის, ტერიტორიული მთლიანობის, საზღვრების ურღვევობის მხარდაჭერის, დემოკრატიისა და სტაბილურობის განმტკიცების პრინციპები. ქარტიით ორივე მხარე გამოთქვამდა მზაობას ორმხრივი თანამშრომლობის შესახებ შემდეგი ხუთი ძირითადი მიმართულებით: უსაფრთხოება და თავდაცვა, ეკონომიკა, ვაჭრობა და ენერგეტიკა, დემოკრატიის გაძლიერება, კულტურა და განათლება. გარდა უმნიშვნელოვანესი პოლიტიკური წონისა, ამ შეთანხმებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა საქართველოს თავდაცვის ძალებისთვის, რადგან ის გახდა საფუძველი აშშ-სთან თანამშრომლობის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულების, რომელიც ნატო-ს ეგიდით წარმოებულ ოპერაციებში აშშ-ის მხარდაჭერას ითვალისწინებდა. შესაბამისად, 2009 წლის შემოდგომიდან 2015 წლის იანვრამდე, უსაფრთხოების მხარდამჭერი საერთაშორისო ძალებისთვის (GDP-ISAF), ჩამოყალიბდა საქართველოს სამშვიდობო ძალების გადасროლის პროგრამა. ამავე წლის ინვრიდან აღნიშნულმა ნატოს მისიამ სახე იცვალა და ის „მტკიცე მხარდაჭერის მისიის“ (RSM) ფორმატით 2021 ივნისამდე გაგრძელდა, რაშიც ქართველი სამხედროები აქტიურად მონაწილეობდნენ. ხაზგასასმელია ის, რომ ალიანსის არაწევრ ქვეყნებს შორის, ერთ სულ მოსახლეზე, მისიაში გაგზავნილი სამხედრო მოსამსახურეების რაოდენობის მიხედვით, საქართველო მტკიცე მხარდაჭერის მისიის უმსხვილესი კონტრიბუტორი იყო.

სტრატეგიული თანამშრომლობის ქარტიის შემდეგ მეორე ასევე ძალიან მნიშვნელოვანი შეთანხმება აშშ-სა და საქართველოს შორის 2016 წლის 6 ივლისს გაფორმდა, როდესაც ორივე მხარემ თავდაცვისა და უსაფრთხოების სფეროში პარტნიორობის გაღრმავების შესახებ ურთიერთგაგების მემორანდუმს მოაწერა ხელი. იმავე წლის 21 ნოემბერს საქართველომ და აშშ-მ დამატებით ხელი მოაწერეს უსაფრთხოების სფეროში 2016-2019 წლების თანამშრომლობის ჩარჩო-ხელშეკრულებას, რომელიც 2019 წლის 21 ნოემბერს განახლდა. ეს შეთანხმება მნიშვნელოვანია იმ თვალსაზრისით, რომ ის საფუძვლად დაედო ორმხრივი თანამშრომლობის ძირითად პროგრამებს: საქართველოს თავდაცვის მზადყოფნის პროგრამასა (GDRP) და ნატო-საქართველოს წვრთნისა და შეფასების ერთობლივი ცენტრის (JTEC)/ საბრძოლო მომზადების ცენტრის (CTC) განვითარებას.

დღეს თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საქართველოს თავდაცვის მზადყოფნის პროგრამა იყო ყველაზე დიდი სამხედრო დახმარება, რაც კი საქართველოში შეერთებული შტატების მხარდაჭერით განხორციელდა. აღნიშნული პროგრამით 2018 წლიდან ამერიკელმა და ქართველმა ინსტრუქტორებმა ერთობლივად 9 ქართული ბატალიონი გადამზადეს.

2021 წლის დეკემბერში თბილისში ოფიციალური ვიზიტით მყოფმა აშშ-ს ევროპის სარდლობის (EUCOM) დირექტორის მოადგილემ პარტნიორობის, უსაფრთხოების თანამშრომლობისა და კოსმოსური შესაძლებლობების საკითხებში, ბრიგადის გენერალმა ედუარდ ვონიმ ასე შეაფასა “საქართველოს თავდაცვის მზადყოფნის პროგრამა” (GDRP): „GDRP-ი არის აშშ-ის უსაფრთხოების თანამშრომლობის პირველი ძალისხმევა, რომელიც კონკრეტულად საქართველოს ტერიტორიული თავდაცვითი შესაძლებლობის გაუმჯობესებაზეა ფოკუსირებული და 2018 წლის მაისიდან ევროპის სარდლობის-EUCOM-ის საქართველოსთან ორმხრივი თა-

ნამშრომლობის ცენტრალური კომპონენტია“.¹⁰ გენერლის ეს შეფასება უდაოდ ყოვლისმომცველია და კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს თავდაცვის მიმართულებით ორ ქვეყანას შორის ძლიერ თანამშრომლობას. პროგრამამ უზრუნველყო საქართველოს თავდაცვის ძალების საბრძოლო ქვედანაყოფების მზადყოფნის დონის ამაღლება და გრძელვადიან პერსპექტივაში საფუძველი ჩაუყარა თავდაცვის ძალების დაკომპლექტების, წვრთნისა და აღჭურვის შესაძლებლობების მუდმივად შენარჩუნებისა და გან-ვითარების პროცესებისა და თავდაცვის ძალების ოპერატიული და ინსტიტუციური კომპონენტებისთვის სასიცოცხლო ციკლის შენარჩუნებას.

ასევე, საინტერესო იყო საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს ოფიციალური შეფასება: “საქართველოს თავდაცვის მზადყოფნის პროგრამის განხორციელება დაიწყო 2018 წელს და დასრულდა 2021 წლის დეკემბერში. GDRP წარმოადგენდა ორი კომპონენტის ერთობლიობას: მზადყოფნის პროგრამა - წვრთნა (GDRP-Training) და მზადყოფნის პროგრამა - ინსტიტუციური განვითარება (GDRP-Institutional). პროგრამამ მთლიანობაში, უზრუნველყო არა მხოლოდ ტაქტიკური დონის საბრძოლო ქვედანაყოფების (9 ქვეითი ბატალიონი) საბრძოლო მზადყოფნის ამაღლება, არამედ დაკომპლექტების, წვრთნის, აღჭურვის და ძალების შენარჩუნების მდგრადი ინსტიტუციური შესაძლებლობების განვითარება. პროგრამის წარმატებით განხორციელებამ საფუძველი ჩაუყარა საქართველოს თავდაცვისუნარიანობისა და შეკავების შესაძლებლობების გაძლიერების ინიციატივას.“¹¹

თანამშრომლობის პროცესი თანდათან ვითარდებოდა. იმავე პერიოდში განხორციელდა კიდევ ერთი ინიციატივა, რომელიც საქართველოს თავდაცვის მზადყოფნის პროგრამის (GDRP) ფარგლებში მიღწეულ ხელშესახებ პროგრესს ეფუძნებოდა და აშშ-საქართველოს სტრატეგიული პარტნიორობა თვისობრივად ახალ

¹⁰ შეერთებული შტატები და საქართველო თავდაცვის სფეროში თანამშრომლობას აძლიერებს, გადამოწმებულია 17.11.2025, <https://surl.li/tcwnvq>

¹¹ იქვე. თანამშრომლობა აშშ-სთან

ეტაპზე გადავიდა. ეს იყო საქართველოს თავდაცვისა და შეკავების გაძლიერების ინიციატივა - GDDEI. აღნიშნული პროგრამა უსაფრთხოების სფეროში აშშ-სა და საქართველოს შორის ორმხრივი თანამშრომლობის ახალი ინიციატივა გახლდათ, რომლის მიზანი საქართველოს თავდაცვის სამინისტროსა და თავდაცვის ძალების შემდგომი მოდერნიზაციისა და საერთო უსაფრთხოების ინტერესების განვითარების მხარდაჭერა იყო.¹² მსგავსად წინამორბედი (GDRP) პროგრამისა, აღნიშნული GDDEI ინიციატივაც ორი კომპონენტისგან შედგებოდა: პირველი - თავდაცვის სექტორში ინსტიტუციონალური შესაძლებლობების ჩამოყალიბების მიზნით ორგანიზაციულ ცვლილების განხორციელება და მეორე კომპონენტი-ტერიტორიული თავდაცვის-თვის აუცილებელი თავდაცვის ძალების შესაძლებლობების გაძლიერება.

2021 წლის 18 ოქტომბერს საქართველოს თავდაცვის მინისტრმა ჯუანშერ ბურჭულაძემ და აშშ-ის თავდაცვის მდივანმა ლოიდ ოსტინმა კიდევ ერთ ინიციატივას მოაწერეს ხელი, რომლის მიხედვით საქართველოსა და შეერთებულ შტატებს შორის თანამშრომლობა ახალ ინსტიტუციურ დონეზე ავიდა. მემორანდუმზე ხელმოწერის შემდეგ ლოიდ ოსტინმა შემდეგი განცხადება გააკეთა: “ეს ინიციატივა იქნება ცენტრალური აშშ-ის თავდაცვის დეპარტამენტს და საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს შორის თანამშრომლობაში... ჩვენ გავაგრძელებთ ინსტიტუციური რეფორმების მხარდაჭერას საქართველოს თავდაცვის სექტორში, გავაძლიერებთ შესაძლებლობებს და უნარებს, რომელიც აუცილებელია ეფექტიანი შეკავებისა და თავდაცვისთვის. ხელს შეუწყობთ საქართველოს თავსებადობას ნატოსთან. საქართველოს თავდაცვის სამინისტროსა და შეირაღებული ძალების მოდერნიზებითა და განვითარებით, ეს ინიციატივა ხელს შეუწყობს უსაფრთხოების საერთო ინტერესების განხორციელებას. ამ ინიციატივის წარმატებას დასჭირდება მჭიდრო

¹² საქართველოს თავდაცვისა და შეკავების გაძლიერების ინიციატივა, <https://surl.li/eacsfj>

თანამშრომლობა ჩვენს ქვეყნებს შორის, რომ დავრჩეთ იმ გზაზე, რომელიც საერთო მიზნებს ემსახურება”.¹³

თავდაცვის სისტემის განვითარების გზაზე უმნიშვნელოვანესი იყო შეერთებული შტატების მხარდაჭერა სამხედრო მოსამსახურეების მომზადების და სამხედრო განათლების განვითარების მიმართულებით. საერთაშორისო სამხედრო განათლებისა და სწავლების პროგრამა-IMET ახორციელებდა შეერთებულ შტატებში არსებულ მაღალი დონის სამხედრო სასწავლებლებში არსებულ საგანმანათლებლო პროგრამებზე საქართველოს შეიარაღებული ძალების წარმომადგენლების მონაწილეობის კოორდინაციას. IMET-ის მიზანი მომავალი სამხედრო ლიდერების მომზადება და მოკავშირეებსა და პარტნიორებს შორის საიმედო ურთიერთობების ჩამოყალიბება იყო. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულ პროგრამას აშშ-ის თავდაცვის დეპარტამენტი ახორციელებდა, აშშ-ს სახელმწიფო მდივანი განსაზღვრავდა იმ ქვეყნებს ვისაც ამ პროგრამის სარგებლობის საშუალება ექნებოდათ. საქართველოს სასარგებლოდ უნდა ითქვას, რომ აღნიშნულ პროგრამაში საქართველო ჩართულია 1995 წლიდან და მისი საშუალებით დღემდე (2025 წლის აპრილი) ასეულობით სამხედრო თუ სამოქალაქო პირმა გაირია სხვადასხვა (სტრატეგიული, ოპერატიული თუ ტაქტიკური) დონის პროფესიული კურსები აშშ-ს საუკეთესო სამხედრო და სამოქალაქო უნივერსიტეტებსა თუ სასწავლო ცენტრებში.

აღნიშნული IMET პროგრამის პოზიტიური გავლენა საქართველოს პროფესიული სამხედრო ძალების შექმნის გზაზე თვალში საცემია, თუმცა პროგრამას კრიტიკოსებიც ჰყავს. აკადემიურ წრეებში ფიქრობენ, რომ პროგრამა საკმარისად ვერ ამახვილებს ყურადღებას სამხედრო პროფესიონალიზმის ისეთ ასპექტებზე, რომელიც დაკავშირებულია სამხედროებზე სამოქალაქო კონტროლის, დემოკრატიისა

¹³ რას ითვალისწინებს აშშ-საქართველოს სამხედრო თანამშრომლობის ახალი ინიციატივა, გადამოწმებულია 17.11.2025, <https://netgazeti.ge/news/570022/>

და ადამიანის უფლებების მნიშვნელობაზე და ეს საკითხები ჯეროვნად არ არის გათვალისწინებული სასწავლო პროცესებსა და გეგმებში. ეს გახლავთ სამხედრო განათლების ზოგადი კრიტიკა, თუმცა, საქართველოსთან მიმართებაში ის არ არის აქტუალური. საქართველოს თანამედროვე თავდაცვის ძალების მშენებლობის გზაზე, შეერთებული შტატების ძალისხმევა ქართველ ოფიცერთა და სერჟანტთა შემადგენლობის, ასევე, თავდაცვის სამინისტროსა და თავდაცვის ძალების მთლიან პერსონალის განვითარების საქმეში უმნიშვნელოვანესი იყო და მისი შედეგია, რომ საქართველოს თავდაცვის ძალების ოფიცერთა და სერჟანტთა მნიშვნელოვანი ნაწილი თავისუფლად გრძნობს თავს აშშ-სა თუ ნატოს ეგიდით განხორციელებულ სხვადასხვა დონის მრავალეროვნულ ოპერაციებსა თუ სწავლებებში. ამას ადასტურებს აშშ-ის შესაბამისი სამსახურის მიერ ჩატარებული კვლევა საქართველოში ამ პროგრამის ეფექტურობის შესახებ. შევეცდები რამდენიმე მნიშვნელოვან მიგნებაზე გავამახვილო ყურადღება. შეფასებაში აღნიშნულია, რომ IMET-მა ხელი შეუწყო ლიდერების მომავალი თაობის ჩამოყალიბებას საქართველოში, რადგან ამ ლიდერთა უმეტესობამ შეერთებულ შტატებში მიღებული გამოცდილებით ისწავლეს მართვა და ხელმძღვანელობა. IMET-ის პროგრამით კურსდამთავრებული ქართველი სამხედროების უმეტესობა თვლის, რომ შეერთებულ შტატებში სწავლამ შეცვალა მათი აზროვნება. მათ ახლა კარგად ესმით, თუ როგორ აანალიზებს შეერთებული შტატების შეიარაღებული ძალები პრობლემებს და იღებს მართებულ გადაწყვეტილებებს. შესაბამისად, მათ შეუძლიათ გამოიყენონ პრობლემის დადგენისა და გადაწყვეტილების მიღების მსგავსი მეთოდები საქართველოში. ასევე აღნიშნულია, რომ აშშ-ის სასწავლო მივლინებიდან დაბრუნების შემდეგ, მსმენელებს უკეთ შეუძლიათ თავდაცვის ძალებში არსებული სამხედრო ხარვეზების ამოცნობა და მათი მიდგომა პრობლემებისადმი უფრო სტრატეგიული და რეალისტური გახდა. გამოკითხვამ აჩვენა, რომ IMET-ის მიერ დაფინანსებული აშშ-ის სასწავლებლების კურსდამთავრებულები ხდებიან ძირითადად სამხედრო ინსტრუქტორები საქართველოს

სხვადასხვა სამხედრო საწვრთნელ ცენტრებსა და სასწავლებლებში, სადაც ისინი მაქსიმალურად იყენებენ და ნერგავენ თანამედროვე წვრთნისა და სწავლების მეთოდებს, რაც საქართველოს ნატოში და კონკრეტულად თავდაცვის ძალების ნატოს შესაბამის სამხედრო სტრუქტურებში ინტეგრაციის პროცესის ერთ-ერთი ხელშემწყობი ფაქტორია.¹⁴

შეჯამებისთვის შეიძლება ითქვას, რომ IMET-ის პროგრამამ საქართველოს თავდაცვის ძალების მოდერნიზაციის პროცესს სამი მიმართულებით შეუწყო ხელი. პირველი: IMET-ის პროგრამების კურსდამთავრებულები წარმოადგენენ საქართველოს თავდაცვის ძალების ტრანსფორმაციის ძირით ბირთვს; მეორე, IMET-ის პროგრამამ ხელი შეუწყო მომავალი თაობის ლიდერების ჩამოყალიბებას საქართველოში, რადგან ისინი შეერთებულ შტატებში მიღებული თანამედროვე ცოდნითა და გამოცდილებით ხელმძღვანელობენ და მესამე, IMET-ის კურსები ამერიკელ და ქართველ ოფიცრებს შორის ნდობისა და გრძელვადიანი თანამშრომლობის საშუალებაა.

მართალია, შეერთებულმა შტატებმა საქართველოს თავდაცვის სექტორის სისტემური განვითარების მხარდაჭერა 2002 წელს დაიწყო, როცა მხარი დაუჭირა „წვრთნის და აღჭურვის პროგრამის“ განხორციელებას, მაგრამ თავდაცვის მიმართულებით თანამშრომლობის პირველი ნაბიჯები ორ ქვეყანას შორის დამოუკიდებლობის მოპოვებისთანავე გადაიდგა. ამ გზაზე მნიშვნელოვანია, შევხვთ აშშ-სა ჯორჯიის შტატისა და საქართველოს ეროვნულ გვარდიას შორის 1993 წელს დაწყებულ ორმხრივ თანამშრომლობას, რომელიც „პარტნიორობა ქვეყნებს შორის“ პროგრამის (SPP) სახელითაა ცნობილი და რომლის წარმატებით იმპლემენტაციასაც საქართველოში აშშ-ის საელჩოში არსებული ორმხრივი თანამშრომლობის ოფისი უზრუნველყოფდა. აღნიშნული პროგრამა აშშ-ს მხრიდან მტკიცე მხარდაჭერის ერთ-

¹⁴ International Military Education and Training Program Recipients are Leading the Defense Transformation in Georgia, Electronic resource, Accessed 17.11.2025, <https://surl.li/dvvrug>

ერთი პირველი მექანიზმი გახლდათ და ითვალისწინებდა როგორც ფინანსურ, ასევე, საკონსულტაციო-საგანმანათლებლო კომპონენტებს. პროგრამა „პარტნიორობა ქვეყნებს შორის“ არ მოიცავდა მხოლოდ ეროვნული გვარდიის შესაძლებლობების განვითარებას. ის ითვალისწინებდა დახმარებას ისეთ დარგებში, როგორიცაა ლოჯისტიკა, კიბერუსაფრთხოება, სტიქიური უბედურებებისთვის მზადყოფნა, სამართალი, მედიცინა, გენერალური ინსპექცია, საავიაციო შესაძლებლობების განვითარება, სამხედრო მოსამსახურეთა ოჯახების მხარდაჭერა და სხვა. გარდა ამისა, საქართველოს ეროვნული გვარდია ატარებდა გაცნობით ღონისძიებებსა და წვრთნებს, მონაწილეობდა ეროვნული სწავლებებში და მხარს უჭერდა ჰუმანიტარული სამოქალაქო დახმარების პროექტებს. 1993 წლიდან დღემდე აღნიშნული პროგრამის ფარგლებში ასეულობით სხვადასხვა სახისა თუ მასშტაბის ისეთი ორმხრივი ღონისძიებები გაიმართა როგორიცაა: კომბინირებული წვრთნები, სასწავლო კურსები, სემინარები, საშტაბო ვიზიტები, სახმელეთო, საზღვაო და საჰაერო გვარეობების წარმომადგენელთა ვიზიტები და გაცვლები, ასევე, სხვა ისეთი ღონისძიებები, სადაც ორივე ქვეყნის ეროვნული გვარდიები ერთობლივ მონაწილეობას იღებდა.

ევროპის სარდლობის მობილიზაციისა და სარეზერვო კომპონენტების საკითხებში დირექტორმა გენერალმა ჯეფრი მარშალმა, შტატებთან პარტნიორობის პროგრამას შემდეგი შეფასება მისცა: „ეს პროგრამა ევროპის სარდლობისთვის ხელმისაწვდომი ერთ-ერთი ყველაზე ქმედითი ინსტრუმენტია. ის აძლიერებს ჩვენს ისედაც მძლავრ სამხედრო ჩართულობას და ეხმარება ჩვენს პარტნიორებს არა მხოლოდ რეგიონში უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის განმტკიცებაში, არამედ ახალი შესაძლებლობების სხვა რეგიონებში განთავსებაში, სადაც ეს მიზანშეწონილია.

პროგრამა თავისი ახალი მექანიზმებით ევროპის სარდლობის არსებული შესაძლებლობების განვითარებას მნიშვნელოვან ახალ განზომილებებს შესძენს.”¹⁵

მნიშვნელოვანია ასევე განვიხილოთ აშშ-ს ორმხრივი თანამშრომლობის ოფისის მიერ წარმატებით განხორციელებულ დაჭრილ დაშავებულთა რეაბილიტაციის პროგრამა, რომელიც საქართველოს დაჭრილ/დაშავებულ სამხედრო მოსამსახურეთა სამკურნალო-სარეაბილიტაციო შესაძლებლობების შექმნასა და განვითარებაზე იყო ორიენტირებული. ეს გახლავთ წარმატებული პროგრამა, რომელიც აუცილებლობის შემთხვევაში ქართველი სამხედროებისთვის ინტეგრირებული და ინტერდისციპლინარული რეაბილიტაციის სერვისების მიწოდებას უზრუნველყოფს. 2019 წლის დეკემბერში საქართველომ დაასრულა ახალი მრავალპროფილური სარეაბილიტაციო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა წეროვანის მარო მაყაშვილის სახელობის სარეაბილიტაციო ცენტრის ტერიტორიაზე, რომელიც ემსახურება დაჭრილ/დაშავებულ სამხედრო მოსამსახურეებსა და მათი ოჯახის წევრებს. ამ დაწესებულების მშენებლობა აშშ-ის საგარეო სამხედრო დაფინანსებით განხორციელდა.

აშშ-ის ევროპის სარდლობასა და საქართველოს თავდაცვის ძალებს შორის ორმხრივი ინტენსიური თანამშრომლობის შედეგია ორი მნიშვნელოვანი სწავლება „მტკიცე სული“ და „ღირსეული პარტნიორი“. ორივე სწავლება ორმხრივი ურთიერთობების ეგიდით დაიწყო და დღეს ორივე მრავალეროვნული სწავლებების სტატუსით სარგებლობს.

მრავალეროვნული სწავლება „მტკიცე სული“, პირველად 2011 წელს, ხოლო მრავალეროვნული სწავლება „ღირსეული პარტნიორი“ 2015 წელს გაიმართა. დღიდან მისი დაწყებისა ორივე სწავლება საქართველოში ტარდება. სწავლება „მტკიცე სული-

¹⁵ USEUCOM hosts State Partnership Program Conference. Official US government website, <https://surl.li/dhxlpv>

AGILE SPIRIT,, დასავლეთ საქართველოში ტარდება და შეერთებული შტატების არმიის ევროპული სარდლობის, ევროპისა და აფრიკის ძალების (USAREUR-AF) ერთობლივი ხელმძღვანელობით ხორციელდება. სწავლების მიზანია მასპინძელ ქვეყანასთან ერთად რეგიონალური ერთობლივი სავსელე წვრთნებისა და სამეთაურო სწავლებების ჩატარება. აღნიშნული სწავლება აძლიერებს რეგიონული უსაფრთხოების თანამშრომლობას, აყალიბებს სამხედრო შესაძლებლობებს, აერთიანებს ორმხრივ ინიციატივებს და ხელს უწყობს მასპინძელი ქვეყნის თავდაცვის ძალების თავსებადობას ნატოსა და სწავლებაში მონაწილე პარტნიორების შეარაღებულ ძალებთან¹⁶.

„ღირსეული პარტნიორი“ იმართება აღმოსავლეთ საქართველოში. აღნიშნული სწავლება ქართულ-ამერიკული ორმხრივი სწავლების სტატუსით 2015 წელს დაიწყო და დღეს უკვე ის მრავალეროვნული სწავლების სტატუსით სარგებლობს. ეს სწავლება საქართველოს თავდაცვის ძალებისა და აშშ-ის არმიის ევროპის სარდლობის, ევროპისა და აფრიკის ძალების ერთობლივი ხელმძღვანელობით ხორციელდება. სწავლების პერიოდში ორმხრივი წვრთნები იმართება ვაზიანისა და ნორიოს საწვრთნელ პოლიგონებზე. სწავლება მიზნად ისახავს მრავალეროვნული საწვრთნელი ოპერაციების განხორციელებას საქართველოს, აშშ-ისა და სწავლებაში მონაწილე ქვეყნების ძალების მზადყოფნისა და თავსებადობის მხარდაჭერასა და გაძლიერებას.¹⁷

დასკვნა

1992-2025 წლებში აშშ-ის საგარეო სამხედრო დახმარებამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა საქართველოს თავდაცვისუნარიანობის ამაღლებაზე, ხელი შეუწყო მის გაძლიერებას და მზაობას უსაფრთხოების თანამედროვე გამოწვევებთან გამკლავე-

¹⁶ About Agile Spirit, Official US government website, <https://surl.lu/gsxcif>

¹⁷ About Noble Partner, Official US government website, <https://surl.li/cznrda>

ბის კუთხით, ასევე თავდაცვის ძალების მოდერნიზებისა და გაძლიერების მხრივ. აშშ-ის სამხედრო დახმარების გავლენა საქართველოს თავდაცვით შესაძლებლობებზე რამდენიმე ძირითადი მიმართულებით განხორციელდა:

პირველი - აშშ-ს სამხედრო დახმარებამ ხელი შეუწყო საქართველოს თავდაცვის ძალებში სტრატეგიული და ოპერატიული დაგეგმვის შესაძლებლობების განვითარებას. ეს მოიცავს თავდაცვის დაგეგმვის, ლოჯისტიკის მენეჯმენტის მხარდაჭერას და სამხედრო მმართველობის საუკეთესო პრაქტიკის დანერგვას, რითაც აძლიერებს საქართველოს შესაძლებლობას გადახედოს უსაფრთხოების გამოწვევებს და უპასუხოს საგანგებო საფრთხეებს.

მეორე - აშშ-ს სამხედრო დახმარებამ მხარი დაუჭირა საქართველოს თავდაცვის ძალებში შესაძლებლობების ამაღლების ტენდენციებს, რომელიც ფოკუსირებულია ორგანიზაციულ რეფორმაზე, დოქტრინის განვითარებასა და მართვისა და კონტროლის სტრუქტურების გაძლიერებაზე. ამან ხელი შეუწყო საქართველოს თავდაცვის ინსტიტუტების პროფესიონალიზაციას და მოდერნიზაციას, რაც აძლიერებს თავდაცვის ძალების უფრო ეფექტიანობასა და ეფექტურობას.

მესამე - აშშ-ს სამხედრო დახმარებამ უზრუნველყო საქართველოს ხელმისაწვდომობა მოწინავე სასწავლო პროგრამებზე, პროფესიული განვითარების შესაძლებლობებსა და სამხედრო განათლების გაცვლით პროგრამებზე. ამან საშუალება მისცა თავდაცვის ძალებს გაეუმჯობესებინათ ოპერატიული მზადყოფნა, ტაქტიკური უნარები და სტრატეგიული ლიდერობა, რამაც ხელი შეუწყო თავდაცვის ძალებში უფრო ქმედუნარიან და პროფესიონალ სამხედრო კადრებით დაკომპლექტებას.

მეოთხე - აშშ-ს სამხედრო დახმარებამ მხარი დაუჭირა სამხედრო აღჭურვილობის მოდერნიზაციას, მათ შორის, მოწინავე შეიარაღების სისტემებისა და ტექნოლოგიების უზრუნველყოფას. ამან გააძლიერა საქართველოს თავდაცვის ძალები, როგორც ქმედუნარიანი და ტექნოლოგიურად განვითარებული სამხედრო ძალების, თავდაცვითი შესაძლებლობები.

მეხუთე - აშშ-ს სამხედრო დახმარებამ ხელი შეუწყო საქართველოს თავდაცვის ძალებსა და აშშ-სა და ნატოს მოკავშირეებს შორის თავსებადობისა და ინტეგრაციის გაძლიერებას. ამ ყველაფერმა კი საქართველოს საშუალება მისცა მონაწილეობა მიეღო ერთობლივ სამხედრო წვრთნებში. სამომავლოდ ძალიან მნიშვნელოვანია თავდაცვის ძალების დასავლეთის მოწინავე ძალებთან თავდაცვის სტანდარტებთან თავსებადობა და მისი უნარი მოკავშირეთა ძალებთან ერთად მრავალეროვნულ ოპერაციებსა და სწავლებებში შეეძლოს სრულფასოვანი მონაწილეობის მიღება.

და ბოლოს - სამხედრო დახმარების საშუალებით, აშშ-მა მხარი დაუჭირა საქართველოს მისი შეკავების შესაძლებლობებისა და მთლიანი თავდაცვის პოზიციის გაძლიერებაში. ეს მოიცავს დახმარებას თავდაცვის სტრატეგიების შემუშავებაში, საზღვრის უსაფრთხოების გაძლიერებასა და კრიზისებზე რეაგირების შესაძლებლობების გაუმჯობესებაში, რაც ხელს უწყობს უფრო ძლიერი ეროვნული თავდაცვის სისტემის შექმნას. შემოდგომა თამამად ვთქვა, რომ აშშ-ს სამხედრო დახმარებას დღემდე გარდამტეხი გავლენა აქვს საქართველოს თავდაცვით შესაძლებლობებზე, რაც ქვეყანას საშუალებას აძლევს მომზადებული შეხვდეს უსაფრთხოების გამოწვევებს, გააძლიეროს სამხედრო ეფექტურობა და მაქსიმალურად ხელი შეუწყოს თავდაცვის ძალების დასავლურ სტანდარტებსა და პრაქტიკასთან მიახლოებას. ეს მხარდაჭერა მნიშვნელოვანი იყო, არის და იქნება საქართველოს უსაფრთხოების მდგრადობისა და შესაძლებლობების გასაძლიერებლად, რაც მთლიანობაში ხელს უწყობს რეგიონულ და საერთაშორისო უსაფრთხოების ძალისხმევას.

ბიბლიოგრაფია

- თავდაცვის სფეროში თანამშრომლობის სამსახური, ელ. წყარო, გადმოწმებულია 17.11.2025, <https://surl.li/erkswl>
- წვრთნისა და აღჭურვის პროგრამის ბოლო ფაზა. კობა ლიკლიკაძე. რადიო თავისუფლება იავარი 18, 2024წ. გადმოწმებულია 17.11.2025, <https://surl.li/emddbz>
- აშშ-მ და საქართველომ SSOP 2-ს მოაწერეს ხელი, <https://surli.cc/jtsiqm>
- თანამშრომლობა აშშ-სთან, გადმოწმებულია 17.11.2025, <https://surl.li/qihfjr>
- შეერთებული შტატები და საქართველო თავდაცვის სფეროში თანამშრომლობას აძლიერებს, გადმოწმებულია 17.11.2025, <https://surl.li/tcwnvq>
- საქართველოს თავდაცვისა და შეკავების გაძლიერების ინიციატივა, <https://surl.li/eacsfj>
- რას ითვალისწინებს აშშ-საქართველოს სამხედრო თანამშრომლობის ახალი ინიციატივა, გადმოწმებულია 17.11.2025, <https://netgazeti.ge/news/570022/>
- International Military Education and Training Program Recipients are Leading the Defense Transformation in Georgia, Electronic resource, Accessed 17.11.2025, <https://surl.li/dvvrug>
- <https://surl.li/znhkqt>, გადმოწმებულია 17.11.2025,
- <https://surl.li/tmqles>, გადმოწმებულია 17.11.2025,
- <https://surl.li/pbxjgc>, გადმოწმებულია 17.11.2025,
- <https://surl.li/ztfksa>, გადმოწმებულია 17.11.2025,
- About Noble Partner, Official US government website, <https://surl.li/cznrda>, გადმოწმებულია 17.11.2025,
- USEUCOM hosts State Partnership Program Conference. Official US government website, <https://surl.li/dhxlpv>, გადმოწმებულია 17.11.2025,
- About Agile Spirit, Official US government website, <https://surl.li/gsxcif>, გადმოწმებულია 17.11.2025,
- <https://surl.li/szyekg>, გადმოწმებულია 17.11.2025,
- <https://surl.li/gddsdo>, გადმოწმებულია 17.11.2025,

დემოგრაფიული გამოწვევები და მათი გავლენა სამხედრო სამსახურში გაწვევაზე: გლობალური ტენდენციები და ვითარება საქართველოში

ვიცე-პოლკოვნიკი ლევან შუბითიძე¹
<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9719>

აბსტრაქტი

დემოგრაფიული ტრანსფორმაციები, მათ შორის მოსახლეობის დაბერება, შობადობის დონის შემცირება და სოციალური სტრუქტურების ცვლილება, მნიშვნელოვან გამოწვევებს უქმნის სამხედრო სამსახურის სისტემებს მთელ მსოფლიოში. ეს კვლევა ანალიზებს გლობალურ დემოგრაფიულ ტენდენციებს და მათ გავლენას სამხედრო სამსახურში რეკრუტირებასა და გაწვევაზე, განსაკუთრებით საქართველოში. საერთაშორისო პრაქტიკისა და დემოგრაფიული მონაცემების შედარებითი ანალიზის საფუძველზე, ეს კვლევა იკვლევს, თუ როგორ ადაპტირებენ ქვეყნები სამხედრო სამსახურის პოლიტიკაზე დემოგრაფიული რეგრესის პირობებში. შედეგები აჩვენებს, რომ განვითარებული ქვეყნები მწვავე გამოწვევების წინაშე დგანან დემოგრაფიული გარდამავალი პერიოდის გამო ადეკვატური სამხედრო პერსონალის შენარჩუნებასთან დაკავშირებით, ხოლო განვითარებადმა ეკონომიკებმა, როგორიცაა საქართველო, უნდა დააბალანსონ ტრადიციული გაწვევის მოდელები დემოგრაფიულ რეალობებთან. კვლევა ასევე აჩვენებს, რომ წარმატებული სამხედრო სამსახურის სტრატეგიები მოითხოვს ყოვლისმომცველ დემოგრაფიულ დაგეგმვას, ალტერნატიული სამსახურის მოდელებს და ტექნოლოგიური გადაწყვეტილებების ინტეგრაციას დემოგრაფიული კლების ეპოქაში თავდაცვის შესაძლებლობების შესანარჩუნებლად.

საკვანძო სიტყვები: დემოგრაფიული გამოწვევები, რეკრუტირება, ეროვნული სამხედრო სამსახური, ჰიბრიდული სისტემები, მოსახლეობის დაბერება, შობადობის შემცირება, გაწვევა, საქართველო, თავდაცვის პოლიტიკა.

¹ დასავლეთის სარდლობის, საინჟინრო საბრძოლო ბატალიონის მეთაური, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, ORCID: 0009-0000-0172-9838

Demographic Challenges and Their Impact on Military Recruitment: Global Trends and the Case of Georgia

Lieutenant Colonel Levan Shubitidze²

Abstract

Demographic transformations, including population aging, declining fertility rates, and changing social structures, pose significant challenges to military conscription systems worldwide. This study analyzes global demographic trends and their impact on military recruitment and conscription, with specific focus on Georgia. Through comparative analysis of international practices and demographic data, this research examines how countries adapt their military service policies to address shrinking recruitment pools. The findings reveal that developed countries face severe challenges in maintaining adequate military personnel due to demographic transitions, while emerging economies like country Georgia must balance traditional conscription models with demographic realities. The study concludes that successful military recruitment strategies require comprehensive demographic planning, alternative service models, and integration of technological solutions to maintain defense capabilities in an era of demographic decline.

Keywords: demographic challenges, Recruitment, military conscription, population aging, fertility decline, hybrid system, military recruitment, Georgia, defense policy

² Commander of the Western Command, Engineer Combat Battalion, Academic Doctor of Economics

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოწვევა დემოგრაფიული ტრანსფორმაციაა, რომელიც უშუალო გავლენას ახდენს სახელმწიფოთა თავდაცვითი შესაძლებლობების ფორმირებაზე. განვითარებული ქვეყნების უმეტესობაში მოსახლეობა ხანდაზმულობს და ნაყოფიერების მაჩვენებლები კლებულობს, რაც მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე აყენებს სამხედრო სამსახურში გაწვევის ტრადიციულ მოდელებს.

სამხედრო ძალების ფორმირება ისტორიულად დაფუძნებული იყო ახალგაზრდა მამაკაცთა დიდ რეზერვზე, თუმცა დღევანდელი დემოგრაფიული რეალობა მნიშვნელოვნად ცვლის ამ პარადიგმას. დღევანდელი სამხედრო სამსახურში გაწვევის უფლების მქონე მოსახლეობის 77%-ზე მეტი ვერ აკმაყოფილებს სამხედრო სამსახურში გაწვევის მოთხოვნებს რაიმე სახის შეღავათის გარეშე,³ რაც ქმნის უპრეცედენტო გამოწვევებს თავდაცვის სფეროში.

საქართველოს შემთხვევა განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს, რადგან 2023 წლის 21 სექტემბრის თავდაცვის განახლებული კოდექსის შესაბამისად იგი აერთიანებს ტრადიციულ ეროვნულ სავალდებულო სამსახურს, საკონტრაქტო პროფესიულ სამსახურსა და რეზერვის სისტემას, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს თანამედროვე დემოგრაფიული გამოწვევების დაძლევა. საქართველოში ეთნიკურ ქართველთა წილი 1989-დან 2002 წლამდე 10 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და შეადგინა მოსახლეობის 83,8%,⁴ თუმცა მიგრაციული პროცესები და დაბადების მაჩვენებლის კლება ახალი გამოწვევების წინაშე აყენებს ქვეყნის თავდაცვით სისტემას.

³ Obis A., Military struggles to bring Gen Z into the armed forces, Federal News Network, December, 2023.

(გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/fulkjo>

⁴ საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის სამსახური, საქართველოს 2024 წლის მოსახლეობის და სასოფლო-სამეურნეო აღწერის წინასწარი შედეგები, 25 ივნისი, 2025წ. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) , <https://surl.li/ewaxpm>

ძირითადი ნაწილი

თანამედროვე მსოფლიოში დემოგრაფიული ტრანსფორმაციები ფუნდამენტურ გამოწვევებს უქმნის სამხედრო ორგანიზაციებს. განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობა გადის რთული დემოგრაფიული გარდამავალი პერიოდის ფაზას, რომელიც ხასიათდება მოსახლეობის სწრაფი დაბერებით და ნაყოფიერების მაჩვენებლების კრიტიკულ დონემდე დაცემით. ეს პროცესები პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს სამხედრო კონტინგენტის ფორმირებაზე და ქმნის უპრეცედენტო გამოწვევებს ეროვნული უსაფრთხოების სფეროში.

აღმოსავლეთ აზიის რეგიონი განსაკუთრებით მძიმე დემოგრაფიულ კრიზისს განიცდის. სამხრეთ კორეის ნაყოფიერების კოეფიციენტმა 2023 წელს შეადგინა 0.72, რაც მსოფლიოში ყველაზე დაბალი მაჩვენებელია და მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ჩანაცვლების დონეს.⁵ იაპონიის მაჩვენებელი შეადგენს 1.2-ს, ხოლო ჩინეთის - 1.0-ს.⁶ ეს ქვეყნები წარმოადგენენ "სუპერ დაბერებულ" საზოგადოებებს, სადაც 65 წელზე უფროსი მოსახლეობის წილი სწრაფად იზრდება და 2025-2050 წლებში თითქმის გაორმაგდება - 17.3%-დან 30.9%-მდე იმ ქვეყნებში, სადაც მოსახლეობა მცირდება.

ჩინეთის შემთხვევა ასევე საყურადღებოა, რადგან ქვეყანა განიცდის მსოფლიოში ერთ-ერთ ყველაზე სწრაფ გარდამავალ პროცესს დაბერებული საზოგადოებისკენ. სამუშაო ძალის ზომის მომავალი შემცირება და ხანდაზმულ მოსახლეობაზე დამოკიდებულების ზრდა სერიოზულ გამოწვევებს უქმნის ქვეყნის ეროვნულ უსაფრთხოებას, მათ შორის სამხედრო რეკრუტირების შესაძლებლობებს.⁷

⁵Abhishek S., Torunika R., South Korea's Declining Demographics: A National Security Issue, Observer Research Foundation, 11 Nov, 2024. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/nnksjg>

⁶McCartney M., Could Population Crises Hurt Asian Military Powers?, Newsweek, 14 June, 2024. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/nrxlun>

⁷Michael S. P., Jennifer B., Agnes X., W., Rakesh P., Fertility Decline in China and Its National Military, Structural, and Regime Security, RAND Corporation, 22 Sep. 2025. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/ogfdsn>

დასავლეთ ევროპის ქვეყნებიც არ რჩებიან ამ ტენდენციის გარეშე. მრავალი ევროპული სახელმწიფო, რომელმაც უკვე გადადგა ნაბიჯები პროფესიული არმიისკენ, აწყდება რეკრუტირების გამოწვევებს დემოგრაფიული კლების ფონზე. გერმანიის შემთხვევა ამ მხრივ განსაკუთრებით საილუსტრაციოა - ქვეყნის თავდაცვის სამინისტროს მონაცემებით, ბუნდესვერი 2023 წელს დაახლოებით 1,500 სამხედრო მოსამსახურით შემცირდა და წლის ბოლოსთვის შეადგინა დაახლოებით 181,500 კაცი და ქალი.⁸ ეს მოხდა მიუხედავად აქტიური რეკრუტირების კამპანიებისა და იმ გარემოებისა, რომ ბუნდესვერის გეგმა ითვალისწინებს ჯარის ზრდას. აღსანიშნავია, რომ მსგავსი პრობლემები ახასიათებს როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებად ეკონომიკებს, თუმცა მათი გამოვლენის სპეციფიკა და მასშტაბები განსხვავებულია.

ამერიკის შეერთებული შტატების მაგალითი თვალსაჩინოდ ასახავს იმ კომპლექსურ გამოწვევებს, რომელსაც სამხედრო რეკრუტირების სისტემები აწყდებიან თანამედროვე პირობებში. პენტაგონის შეფასებით, 17-დან 24 წლამდე ასაკის ახალგაზრდების დაახლოებით 77% ვერ აკმაყოფილებს სამხედრო სამსახურის სტანდარტებს.⁹ დისკვალიფიკაციის ყველაზე გავრცელებული მიზეზებია სიმსუქნე, განათლების დეფიციტი და კრიმინალური ან ნარკოტიკული ბოროტად გამოყენების ჩანაწერები.

2023 წელს ამერიკის შეერთებული შტატების არმიამ ვერ შეასრულა თავისი სამიზნე მაჩვენებელი და დაახლოებით 10,000 რეკრუტით ჩამორჩა დაგეგმილ 65,000 ახალ ჯარისკაცს. ეს დეფიციტი იწვევს ძალების დამაბულობას იმ დროს, როდესაც სამსახური ზრდის თავის საბრძოლო აქტივობას. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ რეკრუტირების სირთულეები არ არის მხოლოდ დემოგრაფიული ხასიათის. ამერიკელები კვლავ მაღალ შეფასებას აძლევენ ვეტერანებს, მაგრამ უმრავლესობა არ არის

⁸ Carbonaro G., Why are European armies struggling to recruit soldiers? Euronews, 15Feb, 2024. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/tmapoc>

⁹ Rogin A, Corkery A., Why recruiting and confidence in America's armed forces is so low right now, PBS News, 13 Aug, 2023. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/vqxdxb>

მოტივირებული შეუერთდნენ სამხედრო სამსახურს, განსაკუთრებით რიგით-კაპრალთა შემადგენლობიდან. ეს მიუთითებს იმაზე, რომ სამხედრო სამსახურის მიმართ საზოგადოებრივი დამოკიდებულება ასევე გადამწყვეტ როლს თამაშობს რეკრუტირების პროცესში.

საქართველოს დემოგრაფიული პროფილი და სამხედრო სამსახურის სისტემა

საქართველო წარმოადგენს საინტერესო შემთხვევას პოსტსაბჭოთა სივრცეში, სადაც თავდაცვის განახლებული კოდექსი¹⁰ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ქვეყნის დემოგრაფიულ ტრანსფორმაციაზე, თავდაცვის სისტემის ორგანიზებაზე და საჭიროებს კომპლექსურ მიდგომას სამხედრო პერსონალის დაგეგმვისადმი.

2023 წლის 21 სექტემბრის თავდაცვის განახლებული კოდექსი წარმოადგენს მცდელობას შექმნას ჰიბრიდული სისტემა, რომელიც აერთიანებს სამ მთავარ კომპონენტს: ეროვნულ სავალდებულო სამსახურს, საკონტრაქტო პროფესიულ სამსახურსა და რეზერვის სისტემას. ეს მოდელი მიზნად ისახავს თანამედროვე დემოგრაფიული გამოწვევების დაძლევის და ქვეყნის თავდაცვითი შესაძლებლობების შენარჩუნებას რთულ გეოპოლიტიკურ პირობებში.

საქართველოს სტრატეგიული მდებარეობა კავკასიის რეგიონში და მისი ურთიერთობები NATO-სთან განსაზღვრავს სამხედრო სისტემის განვითარების მიმართულებებს. ქვეყანა, 4.5 მილიონი მოსახლეობით, ისტორიულად იყო NATO-ს ერთ-ერთი ყველაზე დიდი არა-წევრი მონაწილე ავღანეთის მისიაში, სადაც 2012 წელს ჰყავდა გაგზავნილი 1,570 ჯარისკაცი.¹¹ ეს მიუთითებს იმაზე, რომ საქართველო ცდილობს შეინარჩუნოს მაღალი სტანდარტების სამხედრო პოტენციალი დემოგრაფიული შეზღუდვების მიუხედავად.

¹⁰ საქართველოს კანონი, თავდაცვის კოდექსი, 21 სექტემბერი, თბილისი, 2023წ. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/xadmoa>

¹¹ წულაძე ზ., ქართული კონტიგენტი ავღანეთში პოსტ-2014, ამერიკის ხმა, 28 მაისი, თბილისი, 2014წ. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/gleohs>

მიგრაციული პროცესები წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გამოწვევას საქართველოს თავდაცვითი სისტემისთვის. ემიგრაცია, რომელიც ძირითადად მოიცავს შრომისუნარიან მოსახლეობას, პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს სამხედრო ასაკის კონტინგენტის ზომაზე. ამავდროულად, დაბადების მაჩვენებლის კლება და ქალაქების ურბანული ზრდა ქმნის დამატებით დატვირთვას რეკრუტირების სისტემაზე.

საქართველოს დემოგრაფიას განსაზღვრავს პოსტსაბჭოთა სივრცის საერთო ტენდენციები და გეოპოლიტიკური გამოწვევები - განსაკუთრებით რუსეთ-უკრაინის ომის შემდეგ გაზრდილი რეგიონული დაძაბულობის ფონზე, რაც უშუალო გავლენას ახდენს ქვეყნის უსაფრთხოების დაგეგმვაზე.

ტექნოლოგიური გადაწყვეტილებები და სამომავლო პერსპექტივები

დემოგრაფიული კრიზისის ფონზე თანამედროვე სამხედრო ძალები განიცდიან პარადიგმულ ტრანსფორმაციას - რაოდენობრივი მახასიათებლებიდან ხარისხობრივ მაჩვენებლებზე გადასვლა აუცილებელს ხდის ხელოვნური ინტელექტის, რობოტიზაციისა და უპილოტო სისტემების ინტეგრაციას,¹² რაც თავის მხრივ მოითხოვს სრულიად ახალი ტიპის, ტექნოლოგიურად განათლებული პროფესიონალების მომზადებას.

საქართველოს დემოგრაფიული ვითარება ქმნის უნიკალურ გამოწვევებს თავდაცვის დაგეგმვისთვის. ქვეყნის მოსახლეობა 2024 წლისთვის დაახლოებით 3.7 მილიონს შეადგენს,¹³ რაც მნიშვნელოვნად შემცირებულია 1990-იანი წლების დასაწყისთან შედარებით. განსაკუთრებით პრობლემურია 18-27 წლის ასაკობრივი ჯგუფის შემცირება - სწორედ ეს კონტინგენტი წარმოადგენს სამხედრო სამსახურისთვის ძირითად რესურსს. შობადობის მაჩვენებლის კრიტიკულად დაბალი დონე

¹² J. Glonek, The Coming Military AI Revolution, Army University Press, May-June, 2024. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.lu/ydbgvu>

¹³ საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის სამსახური, საქართველოს 2024 წლის მოსახლეობის და სასოფლო-სამეურნეო აღწერის წინასწარი შედეგები, 25 ივნისი, 2025წ. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/nzutnl>

(დაახლოებით 2.1-ზე ნაკლები შვილი ერთ ქალზე) და ემიგრაციის მაღალი ტემპი, განსაკუთრებით კვალიფიციური ახალგაზრდების შორის, კიდევ უფრო ამძიმებს სიტუაციას.¹⁴ ამ პირობებში, ტრადიციული მიდგომა - დიდი რაოდენობის გამწვევების შენარჩუნება - არა მხოლოდ ეკონომიკურად არაეფექტურია, არამედ პრაქტიკულადაც შეუძლებელი ხდება.

ტექნოლოგიური გადაწყვეტილებები სთავაზობს რეალურ ალტერნატივას ამ დემოგრაფიულ გამოწვევებზე. თანამედროვე უპილოტო საჰაერო აპარატები (დრონები), რობოტიზებული სისტემები და ხელოვნური ინტელექტით აღჭურვილი თავდაცვის მექანიზმები საშუალებას იძლევა შემცირდეს სამხედრო პერსონალის აუცილებელი რაოდენობა მზარდი საბრძოლო შესაძლებლობების შენარჩუნებით. უკრაინის კონფლიქტმა ნათლად აჩვენა დრონების, კიბეროპერაციებისა და მოწინავე სათვალთვალო სისტემების გადამწყვეტი მნიშვნელობა. მცირე ქვეყნებისთვის, როგორცაა საქართველო, ეს ტექნოლოგიები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან ისინი საშუალებას იძლევა კომპენსირდეს რაოდენობრივი უპირატესობის ნაკლებობა ხარისხობრივი უპირატესობით.

თუმცა, ტექნოლოგიური ტრანსფორმაცია მოითხოვს განსხვავებული ტიპის სამხედრო პერსონალს. თანამედროვე სამხედრო სპეციალისტი უნდა იყოს არა მხოლოდ ფიზიკურად მომზადებული, არამედ ტექნოლოგიურად განათლებული - უნდა ფლობდეს კომპიუტერულ უნარებს, ესმოდეს რობოტიზებული სისტემების მუშაობის პრინციპები და შეეძლოს კიბერსივრცეში ოპერირება.¹⁵ ეს მოითხოვს განათლების სისტემის ფუნდამენტურ რეფორმას და სამხედრო სამსახურის პრესტიჟის ამაღლებას, რათა მოიზიდოს საუკეთესო ახალგაზრდული ტალანტები.

¹⁴ United Nation, World Population Prospects 2024 Summary of Results, No. 9, New York, 2024, (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/zcuhpj>

¹⁵ NATO, Defense Education Enhancement Programme (DEEP), NATO Publications, 2024. (გადამოწმებულია 17.11.2025,) <https://surl.li/rjzdi>

საქართველოს შემთხვევაში, სადაც ახალგაზრდების მნიშვნელოვანი ნაწილი ემიგრაციას ანიჭებს უპირატესობას, სამხედრო სამსახურმა უნდა შესთავაზოს კონკურენტუნარიანი კარიერული პერსპექტივები, მაღალი ხელფასები და პროფესიული განვითარების შესაძლებლობები.

რეზერვის სისტემის მოდერნიზაცია წარმოადგენს კიდევ ერთ გადამწყვეტ ელემენტს დემოგრაფიულ გამოწვევებზე რეაგირებაში. ეფექტური რეზერვისტული ძალები საშუალებას იძლევა შენარჩუნდეს მობილიზაციის პოტენციალი შედარებით მცირე მუდმივი შემადგენლობის პირობებში. ისრაელის, შვეიცარიისა და ფინეთის გამოცდილება აჩვენებს, რომ მცირე ქვეყნებს შეუძლიათ შექმნან მძლავრი თავდაცვის სისტემა რეზერვისტებზე დაფუძნებული მოდელის საშუალებით.¹⁶

საქართველოსთვის, გეოპოლიტიკურ რისკებთან და შეზღუდულ ადამიანურ რესურსებთან გამკლავების კონტექსტში, რეზერვის სისტემის განვითარება განსაკუთრებით აქტუალურია. ეს მოდელი საშუალებას იძლევა უფრო ფართო მოსახლეობის სეგმენტი ჩაერთოს თავდაცვაში, ხოლო სამოქალაქო პროფესიებში მოპოვებული უნარები გამოყენებულ იქნეს სამხედრო საჭიროებისთვის.

2023 წლის თავდაცვის კოდექსი ცდილობს ინტეგრირებას ამ მრავალმხრივი მიდგომის. ჰიბრიდული სისტემა, რომელიც აერთიანებს სავალდებულო სამსახურის ელემენტებს (ძირითადად საბაზისო მომზადებისთვის) და საკონტრაქტო პროფესიონალურ ბირთვს (ტექნოლოგიური შესაძლებლობებისთვის), ასევე გაძლიერებულ რეზერვის მექანიზმებს, წარმოადგენს სწორედ ამ ახალი რეალობის აღიარებას. კოდექსი ითვალისწინებს როგორც ქვეყნის დემოგრაფიულ შესაძლებლობებს, ისე გეოპოლიტიკურ საჭიროებებს, ცდილობს შექმნას მოქნილი და ადაპტირებადი თავდაცვითი არქიტექტურა, რომელსაც შეეძლება ეფექტურად ფუნქციონირება შეზღუდული ადამიანური რესურსების პირობებში.

¹⁶ International Institute for Strategic Studies, The Military Balance 2023: Reserve Forces in Small States, 2023. (გადამოწმებულია 17.11.2025.), <https://surl.li/wytxqa>

დასკვნა

დემოგრაფიული გამოწვევები წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე სერიოზულ საფრთხეს თანამედროვე სამხედრო სისტემებისთვის მთელ მსოფლიოში. მოსახლეობის დაბერება, ნაყოფიერების კრიტიკულად დაბალი მაჩვენებლები და მიგრაციული პროცესები ფუნდამენტურად ცვლის სამხედრო რეკრუტირების ტრადიციულ მოდელებს. ქვეყნები იძულებულნი არიან ეძებდნენ ინოვაციური გადაწყვეტილებები, რათა შეინარჩუნონ თავიანთი თავდაცვითი შესაძლებლობები შემცირებული ადამიანური რესურსების პირობებში.

გლობალური გამოცდილება აჩვენებს, რომ წარმატებული სტრატეგიები მოითხოვს ინტეგრირებულ მიდგომას, რომელიც აერთიანებს დემოგრაფიულ დაგეგმვას, ტექნოლოგიურ ინოვაციებს, განათლების რეფორმებს და სოციალურ პოლიტიკას. ჰიბრიდული სისტემები, რომლებიც აერთიანებს სავალდებულო, საკონტრაქტო და რეზერვისტულ კომპონენტებს, სულ უფრო პოპულარული ხდება როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებად ქვეყნებში.

საქართველოს 2023 წლის თავდაცვის კოდექსი წარმოადგენს მნიშვნელოვან ნაბიჯს ამ მიმართულებით. ქვეყნის შესაძლებლობა ეფექტურად გაართვას თავი დემოგრაფიულ გამოწვევებს დიდწილად დამოკიდებული იქნება იმაზე, თუ რამდენად წარმატებით განხორციელდება ახალი სისტემის ინსტიტუციონალიზაცია და რამდენად მოხდება მისი ადაპტაცია უწყვეტად ცვალებად დემოგრაფიულ და გეოპოლიტიკურ რეალობასთან. სამომავლო კვლევები უნდა ფოკუსირდეს ამ რეფორმების ემპირიულ შედეგებზე და მათ გავლენაზე ეროვნული უსაფრთხოების ფართო სისტემის კონტექსტში.

ბიბლიოგრაფია

- საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის სამსახური, საქართველოს 2024 წლის მოსახლეობის და სასოფლო-სამეურნეო აღწერის წინასწარი შედეგები, 25 ივნისი, 2025წ.
- საქართველოს კანონი, თავდაცვის კოდექსი, 21 სექტემბერი, თბილისი, 2023წ.
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული ცენტრი, მოსახლეობის საყოველთაო აღწერის შედეგები, თბილისი, 2002წ.
- წულაძე ზ., ქართული კონტიგენტი ავღანეთში პოსტ-2014, ამერიკის ხმა, 28 მაისი, თბილისი, 2014წ.
- Abhishek S., Torunika R., South Korea's Declining Demographics: A National Security Issue, Observer Research Foundation, 11 Nov, 2024.
- Carbonaro G., Why are European armies struggling to recruit soldiers? Euronews, 15Feb, 2024.
- Glonek J., The Coming Military AI Revolution, Army University Press, May-June, 2024.
- McCartney M., Could Population Crises Hurt Asian Military Powers?, Newsweek, 14 June, 2024.
- International Institute for Strategic Studies, The Military Balance 2023: Reserve Forces in Small States, 2023.
- Michael S. P., Jennifer B., Agnes X., W., Rakesh P., Fertility Decline in China and Its National Military, Structural, and Regime Security, RAND Corporation, 22 Sep. 2025.
- Obis A., Military struggles to bring Gen Z into the armed forces, Federal News Network, December, 2023.
- Rogin A, Corkery A., Why recruiting and confidence in America's armed forces is so low right now, PBS News, 13 Aug, 2023.
- United Nation, World Population Prospects 2024 Summary of Results, No. 9, New York, 2024.

თავდაცვის სტრატეგიების ეფექტურობის ეკონომიკური შეფასება: ეროვნული უსაფრთხოების მოდელები

თეა ბიძინაშვილი¹

ვიცე - პოლკოვნიკი დავით შალიკიანი²

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9720>

აბსტრაქტი

სტატია ეხება თავდაცვის სტრატეგიების ეფექტურობის ეკონომიკურ შეფასებას ეროვნული უსაფრთხოების კონტექსტში. თანამედროვე სახელმწიფოებისთვის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა მოითხოვს არა მხოლოდ სამხედრო შესაძლებლობების განვითარებას, არამედ რესურსების ოპტიმალურ განაწილებას, რაც აუცილებელია სტრატეგიული მიზნების მიღწევისა და ბიუჯეტის ეფექტიანობის უზრუნველყოფისთვის. ეროვნული თავდაცვის პოლიტიკის დაგეგმვა increasingly ეყრდნობა მონაცემებზე დაფუძნებულ, ეკონომიკურად განჭვრეტულ გადაწყვეტილებებს, რაც ამ კვლევის მთავარი კონცეფციაა.

კვლევის ფარგლებში განიხილება თავდაცვის სხვადასხვა სტრატეგია — პრევენციული, დეფენსიური, აქტიური და ჰიბრიდული მოდელები — და მათ ეკონომიკური ეფექტიანობის შეფასება ხდება **კოსტ-ბენეფიტ ანალიზის (CBA)**, **კოსტ-ეფექტივუნის ანალიზის (CEA)** და სენარიული სიმულაციების გამოყენებით. აღნიშნული მეთოდოლოგია უზრუნველყოფს თავდაცვის ხარჯებისა და რესურსების განაწილების სისტემურ ანალიზს, უსაფრთხოების მაჩვენებლების პროგნოზირებას და რისკების შეფასებას.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ მხოლოდ მაღალი ბიუჯეტის გამოყოფა არ იძლევა უსაფრთხოების ხარისხის მაქსიმიზაციას. ეფექტური სტრატეგიები ეფუძნება რესურსების მიზნობრივ განაწილებას, სტრატეგიული სენარიუმების შეფასებას და პროგნოზირებად შედეგებზე დაფუძნებულ გადაწყვეტილებებს. სტატია ხაზს უსვამს, რომ ეროვნული უსაფრთხოების სტაბილურობა პირდაპირ არის დაკავშირებული ეკონომიკურად ეფექტურ თავდაცვის მოდელებთან, რაც პოლიტიკის შემქმნელებს საშუალებას აძლევს მიიღონ გადაწყვეტილებები სტრატეგიული რისკების მინიმიზაციისა და ფინანსური რესურსების ოპტიმიზაციის მიზნით.

დასკვნებში წარმოდგენილია კონკრეტული რეკომენდაციები ეროვნული თავდაცვის პოლიტიკის ოპტიმიზაციისთვის, სტრატეგიული დაგეგმვისთვის, ბიუჯეტის ეფექტური მართვისთვის და უსაფრთხოების მდგრადი სისტემების შექმნისთვის. სტატია მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ სამხედრო ეკონომიკის მეცნიერებისთვის, არამედ პოლიტიკის და სახელმწიფო სტრატეგიული დაგეგმვის გადაწყვეტილების მიმღები ორგანოებისთვისაც, რადგან წარმოადგენს საფუძველს მონაცემებზე დაფუძნებული, ეკონომიკურად განსაზღვრული და სტრატეგიულად უსაფრთხო გადაწყვეტილებების ჩამოსაყალიბებლად.

საკვანძო სიტყვები: თავდაცვის სტრატეგიები, ეროვნული უსაფრთხოება, ეკონომიკური ეფექტურობა, სტრატეგიული დაგეგმვა, რესურსების მართვა, უსაფრთხოების პოლიტიკა.

¹ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის, ასოცირებული პროფესორი, სსიპ – დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის რედაქტორი, ბიზნეს ადმინისტრირების აკადემიური

² თავდაცვის ძალების ავიაციისა და საჰაერო თავდაცვის, სარდლობის, საჰაერო თავდაცვის ბრიგადის შტაბის S3 ის უფროსი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

Economic Assessment of the Effectiveness of Defense Strategies: National Security Models

Thea Bidzinashvili³

Lieutenant Colonel David Shalikiani⁴

Abstract

This article addresses the economic assessment of the effectiveness of defense strategies in the context of national security. For modern states, ensuring security requires not only the development of military capabilities but also the optimal allocation of resources, which is essential for achieving strategic objectives and ensuring budget efficiency. Planning national defense policy increasingly relies on data-driven, economically informed decisions, which is the central concept of this study.

The research examines various defense strategies — preventive, defensive, active, and hybrid models — and evaluates their economic effectiveness using Cost-Benefit Analysis (CBA), Cost-Effectiveness Analysis (CEA), and scenario simulations. This methodology provides a systematic analysis of defense expenditures and resource allocation, forecasts security indicators, and assesses risks.

The results show that merely allocating a high budget does not maximize security quality. Effective strategies are based on targeted resource allocation, evaluation of strategic scenarios, and decisions grounded in predictable outcomes. The article emphasizes that the stability of national security is directly linked to economically efficient defense models, enabling policymakers to make decisions that minimize strategic risks and optimize financial resources.

The conclusions provide specific recommendations for optimizing national defense policy, strategic planning, effective budget management, and the creation of resilient security systems. The article is important not only for military economics scholars but also for policymakers and national strategic planning decision-makers, as it provides a foundation for forming data-driven, economically sound, and strategically secure decisions.

Keywords: Defense strategies, national security, economic efficiency, strategic planning, resource management, security policy.

³ Associate Professor of Georgian Technical University, Editor of Scientific Research Center of LEPL – David Agmashenebeli Georgian National Defense Academy, Academic Doctor of Business Administration

⁴ Chief of Staff S3 of the Air Defense Brigade, Aviation and Air Defense Command of Georgian Defense Forces
Doctoral student at the Georgian Technical University

შესავალი

ნაციონალური უსაფრთხოება თანამედროვე სახელმწიფოსთვის წარმოადგენს ერთ-ერთ ცენტრალურ გამოწვევას, რომელიც მოითხოვს სამხედრო, ეკონომიკურ და სტრატეგიულ რესურსების ეფექტურ ინტეგრაციას.⁵ თავდაცვის სტრატეგიების დაგეგმვა და მათი ეკონომიკური ეფექტურობის შეფასება წარმოადგენს მრავალმხრივ კომპლექსურ პროცესს, რომელიც მოიცავს როგორც სამხედრო შესაძლებლობების გაზომვას, ასევე რესურსების ოპტიმალურ განაწილებას ბიუჯეტის ფარგლებში.⁶ მიმდინარე გლობალურ სენსორულ გამოწვევებთან, ჰიბრიდულ და ციფრულ საფრთხეებთან, სახელმწიფოებისთვის აუცილებელია მონაცემებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებების მიღება, რომელიც საშუალებას აძლევს არა მხოლოდ უსაფრთხოების სტანდარტების დაცვას, არამედ ფინანსური რესურსების მაქსიმალურად ეფექტურ გამოყენებას.⁷

თვითონ თავდაცვის სტრატეგიების ეკონომიკური ანალიზი ითვალისწინებს რესურსების შენახვის, ეფექტიანობის შეფასებისა და გრძელვადიანი შედეგების პროგნოზირების მიდგომებს.⁸ საერთაშორისო პრაქტიკა აჩვენებს, რომ უმეტეს ქვეყნებში თავდაცვის ხარჯების ზრდა ვერ უზრუნველყოფს უსაფრთხოების ხარისხის ავტომატურ ზრდას; ამისათვის საჭიროა მიზნობრივი სტრატეგიული გადაწყვეტილებები, რომლებიც ეფუძნება კოსტ-ბენეფიტ ანალიზს, კოსტ-ეფექტივუნესი ანალიზს და სენარიულს.

სტატიის მიზანია ეროვნული თავდაცვის სტრატეგიების ეფექტურობის შეფასება ეკონომიკური კრიტერიუმების გამოყენებით და შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავება. კვლევა მიმართულია არა მხოლოდ სამხედრო ეკონომიკის მეცნიერებისა და სახელმწიფო პოლიტიკის დაგეგმვის განვითარებაზე, არამედ ემსახურება პრაქტიკულ საჭიროებებს, როგორცაა რესურსების ოპტიმიზაცია,

⁵ M. Davis, *Economic Approaches to Defense Policy*. Oxford: Oxford University Press. (2020).

⁶ R. Smith, & Johnson, T. *Resource Allocation in Military Strategy*. Washington D.C.: Brookings Institution. (2019).

⁷ P. Anderson, *Strategic Defense Planning in Modern States*. London: Routledge. (2021).

⁸ L. Brown, J.Carter, , & Wilson, R. *Cost-Benefit Analysis in National Security*. New York: Springer. (2018).

სტრატეგიული რისკების შეფასება და ეროვნული უსაფრთხოების მდგრადი სისტემების შექმნა.

კვლევის მეთოდოლოგია აერთიანებს ეკონომიკურ მოდელებს, სენარიულ სიმულაციებსა და საერთაშორისო პრაქტიკის კომპარატიულ ანალიზს, რაც უზრუნველყოფს მონაცემებზე დაფუძნებულ დასკვნებს. ამ კუთხით, სტატია აფართოებს ქართულ სამეცნიერო სივრცეში არსებული კვლევების ფარგლებს და წარმოადგენს საფუძველს შემდგომი კვლევებისთვის ეროვნული თავდაცვის პოლიტიკის ოპტიმიზაციის სფეროში.

ძირითადი ნაწილი

1. თავდაცვის სტრატეგიების კლასიფიკაცია და მნიშვნელობა

მრავალრიცხოვანმა საერთაშორისო კვლევებმა აჩვენა, რომ თანამედროვე სახელმწიფოებისთვის ეროვნული უსაფრთხოება უკვე აღარ ეფუძნება მხოლოდ სამხედრო შესაძლებლობებს, არამედ მოიცავს რესურსების ეფექტურ განაწილებას, სტრატეგიული დაგეგმვის კოორდინაციას და მონაცემებზე დაფუძნებულ გადაწყვეტილებებს.⁹

თავდაცვის სტრატეგიები შეიძლება კლასიფიცირდეს ოთხ ძირითად ტიპად:

- **პრევენციული სტრატეგია** - ფოკუსირებულია საფრთხეების პრევენციაზე და შეტევების თავიდან აცილებაზე. ეფექტურია მოკლევადიან რისკების მართვაში, საჭიროებს ზომიერ ბიუჯეტს და მაღალი სენსორული შესაძლებლობების განვითარებას.¹⁰
- **დეფენსიური სტრატეგია** - მიზნად ისახავს ეროვნული ტერიტორიის დაცვას, ლოკალურ ოპერაციებს და სამხედრო ინფრასტრუქტურის სიმყარეს. ბიუჯეტი შედარებით დაბალია, ეფექტიანობა კი დამოკიდებულია საფრთხის მასშტაბზე.¹¹
- **აქტიური სტრატეგია** – მოიცავს თავდასხმითი შესაძლებლობების განვითარებას, საერთაშორისო ოპერაციებს და პარტნიორობებს. საჭიროებს დიდ

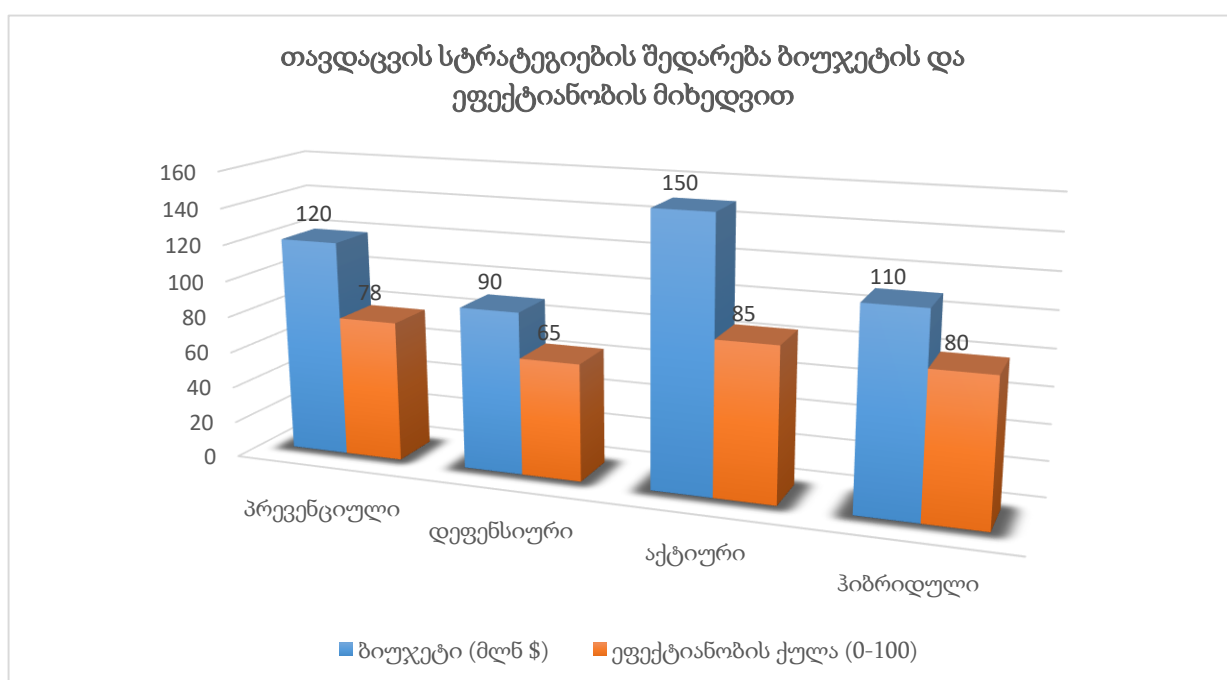
⁹ P.Anderson, *Strategic Defense Planning in Modern States*. London: Routledge. (2021).

¹⁰ L.Brown , J.Carter, , & Wilson, R. *Cost-Benefit Analysis in National Security*. New York: Springer. (2018).

¹¹ H.Williams, *Military Economics and Strategic Effectiveness*. New York: Palgrave Macmillan, (2019).

ფინანსურ რესურსებს, ეფექტიანობა მაღალია გრძელვადიან პერსპექტივაში¹² (Davis, 2020).

- **ჰიბრიდული სტრატეგია** - აერთიანებს დეფენსიურ და აქტიურ მიდგომებს, ითვალისწინებს ციფრულ, ჰიბრიდულ და არასწრაფად მოსალოდნელ საფრთხეებს. ბიუჯეტის მოთხოვნები საშუალოა, ეფექტიანობა მაღალია მრავალმხრივი საფრთხეების პირობებში.

დიაგრამა. 1

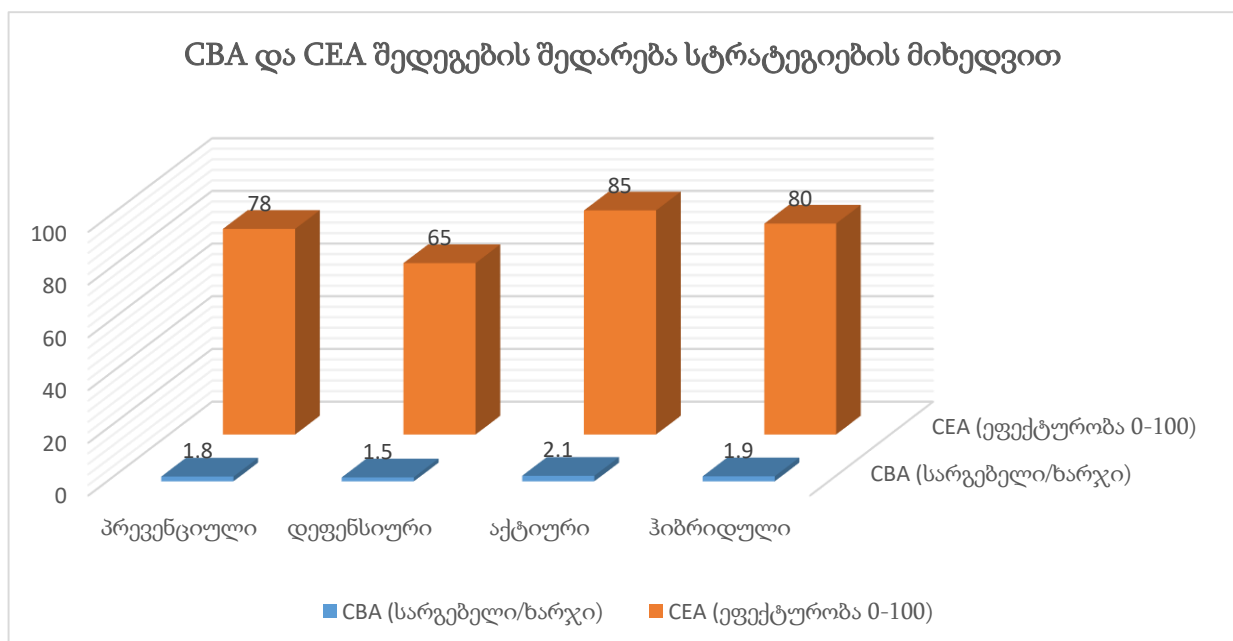
2. ეკონომიკური შეფასების მეთოდოლოგია

დამოუკიდებელი კვლევები აჩვენებს, რომ მხოლოდ ბიუჯეტის ზრდა ვერ უზრუნველყოფს ეფექტურ თავდაცვის სტრატეგიას. აუცილებელია ფინანსური რესურსების მიზნობრივი განაწილება, სტრატეგიული რისკების შეფასება და მონაცემებზე დაფუძნებული პროგნოზირება.

კვლევის ფარგლებში გამოყენებულია სამი ძირითადი მეთოდოლოგია:

¹² M Davis, *Economic Approaches to Defense Policy*. Oxford: Oxford University Press. (2020).

- **კოსტ-ბენეფიტ ანალიზი (CBA)** – განსაზღვრავს, რამდენად ალემატება თავდაცვის სტრატეგიის სარგებელი ხარჯებს.¹³
- **კოსტ-ეფექტიუნესი ანალიზი (CEA)** – აფასებს რესურსების ეფექტურ გამოყენებას უსაფრთხოების კონკრეტულ მაჩვენებლებზე.¹⁴
- **სენარიული სიმულაციები** – პროგნოზირებენ სტრატეგიული გადაწყვეტილებების გრძელვადიან შედეგებს, რისკების შემცირებას და ეროვნული უსაფრთხოების სტაბილურობას.¹⁵

დიაგრამა. 2

ანალიზი აჩვენებს, რომ რესურსების ოპტიმალური განაწილება მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ბიუჯეტის კონტროლისთვის, არამედ სტრატეგიული მიზნების შესრულებისთვისაც.

¹³ L., Brown, J.Carter, & Wilson, R. *Cost-Benefit Analysis in National Security*. New York: Springer. (2018).

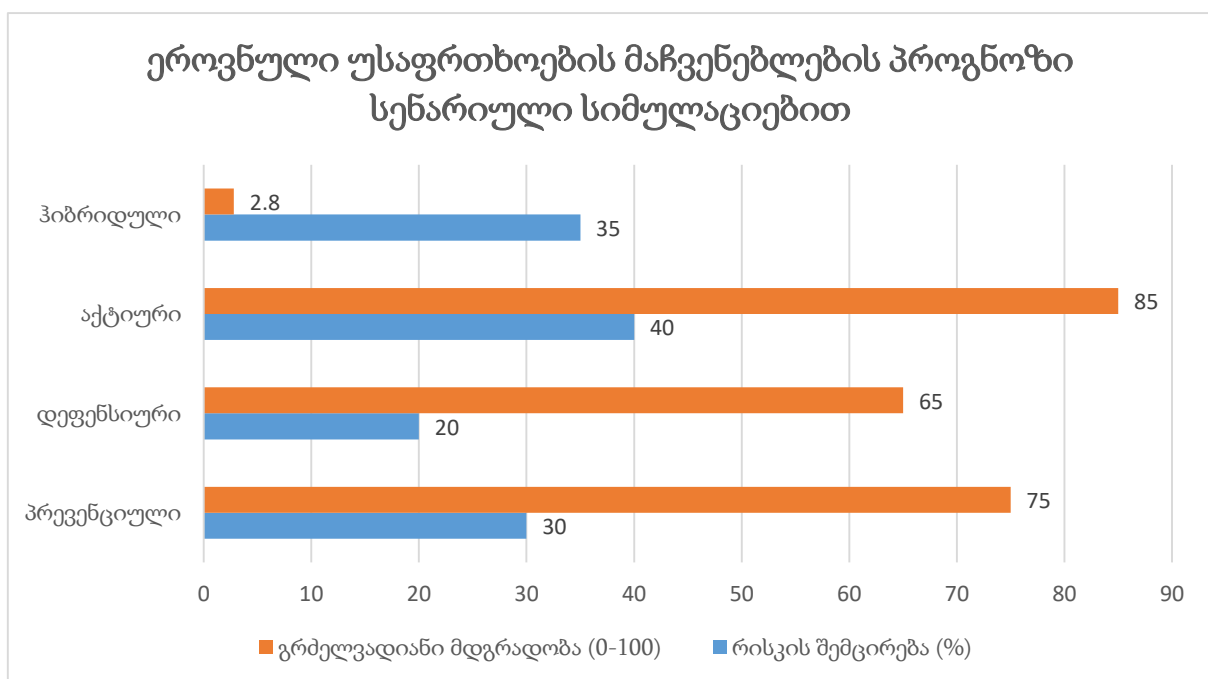
¹⁴ R.Smith, , & T.Johnson, *Resource Allocation in Military Strategy*. Washington D.C.: Brookings Institution. (2019).

¹⁵ K., Thompson, & S.Green, *Scenario-Based Defense Planning*. Cambridge: Cambridge University Press. (2020).

3. სენარიული სიმულაციები და რისკის შეფასება

სენარიული ანალიზი უზრუნველყოფს სტრატეგიული გადაწყვეტილებების გრძელვადიან პროგნოზირებას. სხვადასხვა სტრატეგია განსხვავებულად ამცირებს ეროვნული უსაფრთხოების რისკებს:

- პრევენციული სტრატეგია ეფექტურია საშუალო რისკების მართვაში.
- დეფენსიური სტრატეგია ეფექტურია ადგილობრივი საფრთხეების შემთხვევაში.
- აქტიური სტრატეგია უზრუნველყოფს მაღალი რისკის სცენარების კონტროლს.
- ჰიბრიდული სტრატეგია ოპტიმალური მრავალმხრივი საფრთხეების პირობებში.¹⁶

დიაგრამა N3

სენარიული ანალიზი ხაზს უსვამს, რომ ეროვნული უსაფრთხოების სტაბილურობის უზრუნველყოფა უნდა ეფუძნებოდეს მონაცემებზე დაფუძნებულ, პროგნოზირებად და ეკონომიკურად ეფექტურ გადაწყვეტილებებს.

¹⁶ H. Williams, *Military Economics and Strategic Effectiveness*. New York: Palgrave Macmillan, (2019).

დასკვნა

კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ თავდაცვის სტრატეგიების ეკონომიკური შეფასება წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს ეროვნული უსაფრთხოების მდგრადი სისტემების შესაქმნელად. ანალიზმა ცხადყო, რომ მაღალი სამხედრო ბიუჯეტი თავისთავად ვერ უზრუნველყოფს უსაფრთხოების ხარისხის ზრდას - ეფექტიანობა მიიღწევა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც რესურსების განაწილება ხდება მიზნობრივად და სტრატეგიულად გააზრებულად.

კოსტ-ბენეფიტისა (CBA) და კოსტ-ეფექტივნესი (CEA) ანალიზის შედეგების მიხედვით, **აქტიური და ჰიბრიდული სტრატეგიები** წარმოადგენენ ყველაზე ეკონომიკურად გამართლებულ მოდელებს, რომლებიც აერთიანებენ ფინანსურ ოპტიმიზაციასა და მაღალი უსაფრთხოების მაჩვენებლებს. ამასთან, **პრევენციული სტრატეგია** გამოირჩევა ბიუჯეტის ზომიერი გამოყენებითა და საშუალო რისკების ეფექტიანი მართვით, ხოლო **დეფენსიური მოდელი** მეტწილად მიზანშეწონილია ლოკალური საფრთხეების დროს.

სენარიული სიმულაციებით დადგინდა, რომ **მონაცემებზე დაფუძნებული და პროგნოზირებადი მიდგომები** საშუალებას იძლევა ეროვნული უსაფრთხოების სისტემამ გაუძლოს მრავალმხრივ გამოწვევებს - მათ შორის ციფრულ, ჰიბრიდულ და გლობალურ რისკებს. კვლევა ადასტურებს, რომ თავდაცვის პოლიტიკა უნდა ეყრდნობოდეს ეკონომიკურ მოდელირებას, გრძელვადიან პროგნოზირებასა და სტრატეგიული სცენარების ანალიზს, რაც უზრუნველყოფს რესურსების ოპტიმიზაციას და საფრთხეების შემცირებას.

შედეგად, რეკომენდირებულია, რომ სახელმწიფო დონეზე:

- ✚ განხორციელდეს **სტრატეგიული დაგეგმვის მოდერნიზაცია** ეკონომიკური ანალიზის ინტეგრაციით;
- ✚ ჩამოყალიბდეს **მრავალდონიანი მონიტორინგის სისტემა**, რომელიც შეაფასებს თავდაცვის ბიუჯეტის ეფექტიანობას;

- ✚ გაძლიერდეს კვლევითი და ანალიტიკური მექანიზმები, რომლებიც ხელს შეუწყობს გადაწყვეტილებების მიღებას მონაცემებზე დაფუძნებული მოდელებით;
- ✚ განვითარდეს ჰიბრიდული მიდგომების პრაქტიკა, როგორც გრძელვადიანი მდგრადობის მთავარი საფუძველი.

რეკომენდაციები

ამგვარად, კვლევამ დაადასტურა, რომ ეკონომიკურად ეფექტური თავდაცვის სტრატეგია წარმოადგენს არა მხოლოდ სამხედრო წარმატების, არამედ ეროვნული უსაფრთხოების, ფინანსური მდგრადობისა და სახელმწიფო პოლიტიკის ოპტიმიზაციის აუცილებელ ფაქტორს.

რეკომენდაციები ეროვნული თავდაცვის სტრატეგიების ოპტიმიზაციისთვის

სტრატეგიის ტიპი	გამოყენების მიზანი	ეკონომიკური შედეგი	სტრატეგიული ეფექტი	რეკომენდაცია
პრევენციული	საფრთხეების პრევენცია და წინასწარი ნეიტრალიზება	ზომიერი ხარჯი, საშუალო სარგებელი	რისკების 30%-იანი შემცირება	გამოიყენოს მოკლევადიანი საფრთხეების კონტროლისთვის და სწრაფი რეაგირების სისტემებში
დეფენსიური	ტერიტორიული დაცვის უზრუნველყოფა	დაბალი ხარჯი, საშუალო შედეგი	ლოკალური სტაბილურობა	მიზანშეწონილია მცირე და რეგიონულ კონფლიქტურ სცენარებში
აქტიური	გლობალური საფრთხეების კონტროლი და პარტნიორობა	მაღალი ხარჯი, მაღალი სარგებელი	სტრატეგიული მდგრადობა (85%)	რეკომენდებულია გრძელვადიანი უსაფრთხოების სტრატეგიებისთვის
ჰიბრიდული	მრავალმხრივი საფრთხეების მართვა (ციფრული, ჰიბრიდული, სამხედრო)	საშუალო ხარჯი, მაღალი ეფექტიანობა	მდგრადობა 80%	გამოიყენოს როგორც ოპტიმალური მოდელი თანამედროვე გარემოში

შედეგობრივად, კვლევამ აჩვენა, რომ ეკონომიკური ანალიზის ინსტრუმენტების - CBA, CEA და სენარიული სიმულაციების - ინტეგრაცია თავდაცვის სტრატეგიულ დაგეგმვაში უზრუნველყოფს:

- ✚ ბიუჯეტის ოპტიმიზაციასა და რესურსების მიზნობრივ განაწილებას;

✚ გრძელვადიანი მდგრადობისა და უსაფრთხოების მაჩვენებლების გაუმჯობესებას;

✚ სახელმწიფო პოლიტიკის ეფექტურობასა და გამჭვირვალობას;

✚ სტრატეგიული რისკების შემცირებას.

ეკონომიკურად გამართული თავდაცვის სტრატეგია დღეს წარმოადგენს არა მხოლოდ სამხედრო წარმატების, არამედ ეროვნული უსაფრთხოების, ფინანსური სტაბილურობისა და სახელმწიფო პოლიტიკის ეფექტიანობის მთავარ ფაქტორს.

ბიბლიოგრაფია

- Anderson, P. (2021). *Strategic Defense Planning in Modern States*. London: Routledge.
- Brown, L., Carter, J., & Wilson, R. (2018). *Cost-Benefit Analysis in National Security*. New York: Springer.
- Davis, M. (2020). *Economic Approaches to Defense Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Smith, R., & Johnson, T. (2019). *Resource Allocation in Military Strategy*. Washington D.C.: Brookings Institution.
- Thompson, K., & Green, S. (2020). *Scenario-Based Defense Planning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Williams, H. (2019). *Military Economics and Strategic Effectiveness*. New York: Palgrave Macmillan

წინააღმდეგობის როლი საქართველოს ეროვნულ უსაფრთხოებაში

ლუკა შამუგია¹

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9721>

აბსტრაქტი

წინამდებარე კვლევაში განხილულია წინააღმდეგობის მოძრაობა, როგორც ტოტალური თავდაცვის მნიშვნელოვანი ელემენტი. განსაზღვრულია თუ რა როლი აკისრია წინააღმდეგობას საქართველოს უსაფრთხოების უზრუნველყოფაში. წარმოდგენილია წინააღმდეგობის სტრუქტურა, კომპონენტები და ფაზები, თუ როგორ უნდა განხორციელდეს ეფექტური წინააღმდეგობა. მოყვანილია შესაბამისი მაგალითები, თუ რა სახის გამოწვევების წინაშე დგას ხელისუფლება წინააღმდეგობის ძალების განხორციელების პროცესში. წარმოდგენილია წინააღმდეგობის მოძრაობის აქტივაციისთვის რა წინაპირობები უნდა შექმნან საქართველოს თავდაცვის პოლიტიკის დამგეგმარებლებმა. ამავდროულად განსაკუთრებული ყურადღება მახვილდება, წინააღმდეგობის როლის მნიშვნელობაზე, როგორც მოწინააღმდეგის კონვენციური ძალების შემოჭრამდე, ასევე ქვეყნის სრული ან ნაწილობრივი ოკუპაციის დროს, სახელმწიფოს დაცემისგან დახსნაში. უშუალოდ კვლევის პრობლემას წარმოადგენს საკითხის სპეციფიკურობა, ვინაიდან წინააღმდეგობის პროცესი წარმოადგენს მკაცრად გასაიდუმლოებულ მოქმედებებს, კვლევაში რთული აღმოჩნდა ზღვარის პოვნა იმ მასალის გასასაჯაროებლად რითაც შესაძლოა ჩამოყალიბდეს ეფექტური წინააღმდეგობის ძალები საქართველოში.

საკვანძო სიტყვები: წინააღმდეგობა, პარტიზანული ომი, იატაკქვეშეთი.

The role of resistance in national security of Georgia

Luka Shamugia²

Abstract

In the following study, resistance movement is discussed as a significant element of total defense. It is determined what role the resistance has in ensuring Georgia's security. The resistance structure, components and phases of how to conduct an effective resistance are presented. Relevant examples are given of what kind of challenges the government is facing in the process of implementing resistance forces. It is presented what prerequisites Georgian defense policy planners should create for the activation of the resistance movement. At the same time, special attention is paid to how important the role of resistance is, both before the invasion of the enemy's conventional forces, and during the full or partial occupation of the country, in saving the state from collision. The problem of the research is the specificity of the issue, since the process of resistance is a strictly secret action, it was difficult to find a limit in the research to make public the material, how could form effective resistance forces in Georgia.

Keywords: Resistance, Guerrilla war, Underground.

¹ეროვნული გვარდიის მე-10 ტერიტორიული თავდაცვის ბრიგადის დაზვერვის ასეულის მეთაურის მოადგილე - უფროსი ლეიტენანტი ლუკა შამუგია. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საერთაშორისო ურთიერთობების დოქტორანტი

²Deputy Chief of the Intelligence Unit of the 10th Territorial Defense Brigade of the National Guard, Georgian Technical University, PhD Candidate in International Relations

შესავალი

ეროვნული უსაფრთხოების ერთ-ერთ მიმართულებას სახელმწიფო თავდაცვა წარმოადგენს. სწორედ თავდაცვის დაგეგმვამ უნდა უზრუნველყოს მშვიდობიანობის პერიოდში იმ მექანიზმების ჩამოყალიბება, რომელიც საჭიროების შემთხვევაში ქვეყნის მობილიზებას სწრაფად და ეფექტურად მოახდენს. თავდაცვის დაგეგმვა გულისხმობს სახელმწიფო რესურსების კოორდინებულ გამოყენებას, რაც თავის მხრივ გამოიხატება პასუხისმგებლობების გადანაწილებაში თავდაცვის ძალებს, სახელმწიფო უწყებებსა და მოსახლეობას შორის. საქართველოს თავდაცვის პოლიტიკის მიმდინარე პრინციპი კი ტოტალური თავდაცვის სახელით არის ცნობილი.

საქართველოში ტოტალური თავდაცვის კონცეფციის პირველივე პარადიგმების გაჩენისას გამოიყო საზოგადოების ორი პოლუსი. ნაწილი, რომელიც კონცეფციას აღიქვამდა, როგორც არსებულ გამოწვევებზე ეფექტურ პასუხად და მეორე მხარე, რომელიც კატეგორიულად უარყოფითად იყო განწყობილი. ტოტალური თავდაცვისადმი კრიტიკა გამოწვეული იყო საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან გამომდინარე, ვინაიდან საქართველოს უსაფრთხოების კონცეფციის პირველივე ეროვნული ინტერესი ეხება ოკუპირებულ ტერიტორიებს და დეოკუპაციის საკითხს, სტრატეგიაც პასუხს უნდა სცემდეს არსებულ გამოწვევებს. კერძოდ, გეგმიურ პროცესად უნდა იყოს ჩამოყალიბებული, რომელიც ეტაპობრივად მოგვცემს პრობლემის გადაჭრის გზას. ტოტალური თავდაცვის სტრატეგია კრიტიკოსთა ხედვით აცდენილია ეროვნულ უსაფრთხოების კონცეფციას, ვინაიდან მათი თქმით ტოტალური თავდაცვა უზრუნველყოფს სტატუს ქვოს უზრუნველყოფას, სადაც არ შედის ოკუპირებული ტერიტორიები.

მოცემული ნაშრომის მთავარი იდეა არ მდგომარეობს ტოტალური თავდაცვის ნეგატიურ ან პოზიტიური ასპექტების განხილვაში, არამედ, შეეხება ტოტალური თავდაცვის შემადგენელ ქვაკუთხედს: წინააღმდეგობის ძალებს! ვინაიდან სახელმწიფოში წინააღმდეგობის ძალების არსებობა უზრუნველყოფს მისი გრავიტაციული ცენტრის მდგრადობას.

სტატიის საკვლევ კითხვებს წარმოადგენს:

- რას წარმოადგენს წინააღმდეგობა?

- რა გამოწვევების წინაშე დგას საქართველოს ხელისუფლება წინააღმდეგობის მოძრაობის დაორგანიზების პროცესში?

კვლევის ეფექტურად წარსამართად გამოყენებული იქნება სიტუაციის შესწავლის მეთოდი.

ძირითადი ნაწილი

წინააღმდეგობის კონცეფცია

კარლ ფონ კლაუზევიცმა „ომის შესახებ“-ში შემოიღო გრავიტაციული ცენტრის ცნება. მისი თქმით ყველა ერს თუ სახელმწიფოს გააჩნია გარკვეული ცენტრი, რისი მორყევა ან განადგურება მთლიანად სახელმწიფოს დაცემას განაპირობებს. გრავიტაციული ცენტრი შეიძლება იყოს კონკრეტული პიროვნება, (მაგალითად შუა საუკუნეებში მეფე), ასევე, შესაძლოა იყოს რომელიმე ქალაქი, (დედაქალაქი, შუასაუკუნეებში რომელიმე ციხესიმაგრე) რომლის დაცემაც მოწინააღმდეგეს ბრძოლის ნებას უქვეითებს. თუმცა ყველაზე რთული მაშინ არის სიმძიმის ცენტრის მორყევა, როდესაც თავად მოსახლეობა წარმოადგენს სიმძიმის ცენტრს³. რას ნიშნავს ეს? მოწინააღმდეგის მიმართ დაუმორჩილებლობა ერს აიძულებს ბრძოლას. აღნიშნული ტიპის ბრძოლაში დანებება ერს განადგურებას ნიშნავს. ერში ბრძოლა აღიქმება ეგზისტენციალური მდგომარეობიდან დაღწევის ერთადერთ გზად. როდესაც მოწინააღმდეგის კონვენციური შესაძლებლობები გაცილებით აღემატება საკუთარს, ბუნებრივია კონვენციურ ომში გამარჯვების პინა მოწინააღმდეგის მხარეს იქნება, თუმცა წინააღმდეგობის ელემენტის შემოღების შემთხვევაში ომის ტრადიციული აღქმის საზღვრები იცვლება. იქმნება კითხვა რას გულისხმობს წინააღმდეგობის მოძრაობა?

ხშირად ზღვარის აღმოჩენა ამბოხებასა და წინააღმდეგობას შორის რთულია, თუმცა უმჯობესია თავიდანვე განვსაზღვროთ ეს ორი ფენომენი. ამბოხება არის ორგანიზებული ძალისხმევა საკუთარი ხელისუფლების ჩამოსაგდებად. წინააღმდეგობა კი წარმოადგენს ამბოხების სპეციალურ ტიპს რომელიც პირდაპირ მიმართულია ოკუპაციის წინააღმდეგ! თუმცა მათი წარმოების მეთოდები თითქმის იდენტურია.

³ Clausewitz, Carl Von. 2007. *On War*. London: Oxford University Press

როდესაც მოსახლეობა არ ეგუება ოკუპანტს ან ძალას, რომელიც ცდილობს ქვეყნის ოკუპირებას, მასში ჩნდება რეაქცია, რომელიც შესაძლოა როგორც ძალადობრივი, ასევე, არაძალადობრივი სახის იყოს. არაძალადობრივი წინააღმდეგობის მოქმედებები შეიძლება იყოს აქციები, მანიფესტები, საინფორმაციო მანიპულაციები. რაც შეეხება ძალადობრივ წინააღმდეგობას, აქ საქმე გვაქვს გაცილებით კომპლექსურ და ორგანიზებულ ოპერაციებთან. აღნიშნული ტიპის წინააღმდეგობის მოძრაობა შედგება იატაკქვეშეთისგან და პარტიზანული ძალებისგან. ნებისმიერი ტიპის ომში საჭიროა „ძალადობის მენეჯმენტის“⁴ გაწევა. წინააღმდეგობის ომში ტვინად, „ძალადობის მენეჯერად“, გვევლინება იატაკქვეშეთი. სწორედ ზემოთნახსენებმა ორგანიზაციამ უნდა განსაზღვროს წინააღმდეგობის მოძრაობის სტრატეგია, სადაც უნდა შევიდეს მნიშვნელოვანი (VIP) პერსონები და სტრატეგიული ინფრასტრუქტურა, რომლის განადგურება თავის მხრივ დაევალება პარტიზანებს. პარტიზანები წარმოადგენენ წინააღმდეგობის ძალების შეიარაღებულ ფრთას, რომელთა ძირითადი დავალებები წარმოადგენს: ინდივიდების ლიკვიდაციას და სტრატეგიულ ინფრასტრუქტურაზე საბოტაჟებს. აღნიშნული ოპერაციების განსახორციელებლად მათ უწევთ არაკონვენციური ოპერაციების მთელი რიგი ამოცანების შესრულება, როგორიცაა არასტანდარტული ლოჯისტიკური ქსელების შექმნა, არასტანდარტული კავშირის დამყარება, მუდმივი რეკრუტირება. წინააღმდეგობის მოძრაობის არსი ეფუძნება მოწინააღმდეგის გამოფიტვას და ფსიქოლოგიურ ტერორს. ამის შემდეგ კი არაკონვენციური ელემენტები უნდა გარდაიქმნან კონვენციურებად და განდევნონ ოკუპანტები.⁵

მშვიდობიანობის პერიოდში საქართველოს თავდაცვის პოლიტიკის დაგეგმარებისას მნიშვნელოვანია წინააღმდეგობის მოძრაობისთვის საჭირო სწავლებებთან ერთად ყურადღება გამახვილდეს ერის მედეგობაზე. ვინაიდან მოსახლეობის გრავიტაციული ცენტრის სიმყარის უზრუნველსაყოფად მნიშვნელოვანია ერს წინააღმდეგობის სურვილთან ერთად გააჩნდეს ამტანობაც. თუ ერში მედეგობის კოეფიციენტი არ არის მაღალი, ნაკლებად სავარაუდოა, რომ მოსახლეობამ დიდ ხანს შეინარჩუნოს ნება.

⁴ ჰანტიგტონი, სემუელ. 2005. *სამოქალაქო-სამხედრო ურთიერთობათა თეორია და პოლიტიკა*. თბილისი: საარი.

⁵ Fiala, Otto. 2020. *Resistance Operational Concept (ROC)*. Macdill Air Force Base, Florida: JSOU Press.

როდესაც მოსახლეობა დიდი ხნის მანძილზე ცხოვრობს რეპრესიულ გარემოში, ის ეტაპობრივად განიცდის ასიმილაციას. აქედან გამომდინარე დამგეგმავებმა უნდა გააცალკევონ მოსახლეობის მორალური აზრი მოწინააღმდეგეზე და სურვილი ერთმანეთისგან. სწორედ მედეგობის მიმართულებაში, ლოჯისტიკურად გრძელვადიანი მარაგების შექმნასთან ერთად მნიშვნელოვანია ერის ფსიქოლოგიური მომზადება, რომ საჭიროების შემთხვევაში გაიღონ რისკი საკუთარი ღირებულებებისა და ქვეყნის ინტერესების დასაცავად. ფსიქოლოგიური ოპერაციები პირდაპირ მიმართული უნდა იყოს საერთო იდეოლოგიის შექმნაზე, რადგანაც წინააღმდეგობის პირობებში სწორედ იდეოლოგია ასრულებს ბრძოლაში ჩაბმის ფუნქციას. თუ დამგეგმარებლებმა იდეოლოგია და მოტივაცია ერთმანეთს ვერ დაუკავშირეს მთლიანობა დაირღვევა და წინააღმდეგობის მოძრაობა იქნება ქაოტური.

წინააღმდეგობის მოძრაობა აერთიანებს მრავალ ურთიერთდაკავშირებულ მიზანს. ეს მიზნები შეიძლება დაიყოს სტრატეგიულ, ოპერატიულ და ტაქტიკურ დონეებად. სტრატეგიულ მიზანს შეიძლება ვუწოდოთ, სასურველი საბოლოო შედეგი. ანუ მდგომარეობა, როდესაც ლეგიტიმურ მთავრობა მოვა ხელისუფლების სათავეში და ოკუპანტი ძალები იქნებიან განდევნილი სახელმწიფოს საზღვრიდან. ყველაზე წვრილი დონე ტაქტიკური განსაკუთრებით ყურადღებას მოითხოვს, ვინაიდან აუცილებელია სიფრთხილით განხორციელდეს ამ დონის შესაბამისი ამოცანები, რომლებმაც ოპერატიული გარემო უნდა შექმნას. მაგალითისათვის, ტაქტიკური ტიპის ამოცანად შეიძლება ჩაითვალოს ცალკეული რეიდი ან საბოტაჟის აქტი. ტაქტიკურ დონეზე ძალებმა უნდა უზრუნველყონ საკუთარი ფარულობის და სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნება, ვინაიდან ისინი ოპერაციის შემდეგ ისევ უნდა დაბრუნდნენ საკუთარ ჯიბაზაზე⁶. თუ ფარულობა იქნა დარღვეული და მათი დისლოკაციის ადგილი გამოაშკარავდა, ამოცანა ოპერატიულ დონეზე ჩავარდება.

ისევე როგორც სამხედრო გადაწყვეტილების მიღების პროცესში (MDMP), ასევე, წინააღმდეგობის მოძრაობის დაგეგმვის პროცესში, როგორც სტრატეგიულ, ისე ტაქტიკურ დონეზე ადგილმდებარეობის გარემო ფაქტორებს და სამოქალაქო საკითხებს

⁶ პარტიზანთა ბაზა, ელ. რესურსი, <https://surli.cc/bhcnjr>

ჯეროვანი როლი ენიჭება. წინააღმდეგობის ძალებმა შეიძლება ჯიბაზები შექმნან როგორც სოფლის ტიპის, ასევე, ქალაქური ტიპის დასახლებაში. თითოეულ მათგანს გააჩნია როგორც დადებითი ისე უარყოფითი მხარე. მაგალითისათვის, სოფლის ტიპის გარემოში პარტიზანული ბაზის უსაფრთხოება უზრუნველყოფილია რთულად მიღწევადობით, რაც მთავარი გზებისგან სიშორითა და ბუნებრივი დაბრკოლებების სიუხვით გამოიხატება. რაც შეეხება ნაკლოვანებებს: ლოჯისტიკური ხაზები ნელია და ნაკლებად მობილური, ასევე ხშირად არის კავშირგაბმულობის პრობლემები. ურბანულ ტერიტორიებზე შესაძლებელია სწრაფი ლოჯისტიკური და კავშირგაბმულობის ხაზებით სარგებლობა, ასევე შესაძლებელია მჭიდროდ დასახლებული უბნების გამოყენება თავშესაფრად, თუმცა აღნიშნული ტიპის გარემოში რთულდება პარტიზანთა მომზადება.

წინააღმდეგობის სტრუქტურის სიღრმისეული განსაზღვრისას გამოკვეთილია 3 კომპონენტი. იატაკქვეშეთი, პარტიზანული მოძრაობა და დამხმარე ძალები. იატაკქვეშეთის უნიკალურობა გამოიხატება შესაძლებლობით, რომ იმუშაონ ისეთ ადგილებში, რომლებიც კონტროლირებადია ოკუპანტების მიერ. იატაკქვეშეთის წევრები არ ითვლებიან კომბადანტებად, ისინი არიან საზოგადოების ჩვეულებრივი ფენა, რომლებსაც აქვთ სამოქალაქო სამსახური და სტანდარტული ცხოვრების წესი. ორგანიზაციის ფარულობას განსაზღვრავს მისი საიდუმლო ბუნება. შესაძლებელია რომელიმე დანაყოფის ლიდერი, მაგალითად, ოპერატიული უჯრედის დანაყოფის ლიდერი არ იცნობდეს მის წევრებს. ის იყენებს შუამავალს დავალებების გადასაცემად, რომელსაც თავის მხრივ უშუალოდ უჯრედის ლიდერი ჰყავს და დაყავს აღნიშნული დავალება უჯრედის წევრებზე. უფრო გასაიდუმლოებული მოდელია სადაზვერვო უჯრედი, ვინაიდან აქ თვითონ უჯრედის ლიდერებიც იყენებენ შუამავლებს, რომლებიც დავალებას დაიყვანენ წევრებზე. აღსანიშნავია, რომ სადაზვერვო უჯრედში შესაძლოა წევრებმაც არ იცოდნენ საერთო უჯრედში მუშაობის შესახებ. ერთი და იგივე ამოცანა შეიძლება ისე შეასრულონ, რომ წარმოდგენა არ ჰქონდეთ ერთმანეთის შესახებ. დავალების დონის მიხედვით, შესაძლოა ამ სქემის კიდევ უფრო გაზრდა შუამავლებით. ამდგომარ

გასაიდუმლოების საჭიროება არ ნიშნავს იმას, რომ ნდობა არ არის უჯრედებში, არამედ ამოცანის ჩავარდნის ან რომელიმე წევრის გამოაშკარავების შემთხვევაში არ გამოაშკარავდეს მთლიანი უჯრედი. აღნიშნული მიდგომით უჯრედი წევრების დაკარგვის მიუხედავად ფარულად არსებობას მაინც განაგრძობს. უშუალოდ რაც შეეხება იატაკქვეშეთის ფუნქციებს ესენია: უჯრედული ქსელების ჩამოყალიბება, რადიოელექტრონული ბრძოლა, საინფორმაციო ფსიქოლოგიური ოპერაციები, ლოჯისტიკური მარშრუტების კონტროლი, კრიტიკული ობიექტებისა და პიროვნებების განსაზღვრა.

დამხმარე ძალები შეიძლება გავაიგივოთ ორგანიზმში სისხლის ფუნქციასთან. ისინი არიან მოსახლეობის ნაწილი, მოხალისეები, რომლებიც ეხმარებიან როგორც პარტიზანებს, ისე იატაკქვეშეთს. როგორც წესი მათ ავალებენ პროპაგანდის გავრცელებას, ლოჯისტიკურ შესყიდვებს, წინააღმდეგობის ძალების მონაწილეების ფარულ ტრანსპორტირებას, კონსპირაციული ადგილების მენეჯმენტს, ასევე, ითავსებენ კურიერების ფუნქციას. მათ ევალებათ საფრთხის აღმოჩენის შემთხვევაში დროული გაფრთხილება. მაგალითისათვის, სოფლის ტიპის დასახლებაში არსებულ ჯიბაზაზე თუ მოწინააღმდეგემ დააპირა თავდასხმა, ისინი ერთგვარ გუშაგის ფუნქციას ასრულებენ და დროული, სიტუაციის შესაბამისი ხერხების გამოყენებით აცნობენ პარტიზანებს მოახლოებული საფრთხის შესახებ.

იშვიათია წინააღმდეგობის ძალებმა საგარეო მხარდაჭერის გარეშე მიაღწიონ სასურველ შედეგს. მხარდაჭერა კი შესაძლოა სამნაირად გამოიხატოს:⁷

1. საერთაშორისო სამიტებზე და ფორუმებზე, როგორც მორალურად, ასევე პოლიტიკურად. თუ წინააღმდეგობის ძალების ჩრდილოვანმა მთავრობამ ლეგიტიმაცია ვერ მოიპოვა, წინააღმდეგობის მებრძოლები მარტივად წარმოჩინდებიან როგორც ტერორისტები, ამიტომ მნიშვნელოვანია სწორედ საგარეო მხარდაჭერით მათი ლეგიტიმაციის მოპოვება.

⁷ საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო თავდაცვის ძალების წვრთნებისა და სამხედრო განათლების სარდლობა. 2020. სპეციალური ძალების მიერ არაკონვენციური ომის წარმოება. თბილისი: დოქტრინების განვითარების ცენტრი.

2. თუ წინააღმდეგობის მოძრაობა ფართომასშტაბიანი და ხანგრძლივი სახე მიიღო აუცილებელი იქნება მათი გარე მხარდაჭერით ლოჯისტიკური უზრუნველყოფა, რაც შეიძლება გამოიხატოს ჰუმანიტარული დახმარების სახით, საბრძოლო მასალების მიწოდების ან მეზრძოლთა მომზადებით.
3. შესაძლებელია დამხარე სახელმწიფო გამოყენებული იქნას ლეგიტიმური მთავრობის თავშესაფრად, ან შესაძლებელია სასწავლო ადგილების მოსაწყობად. მაგალითად პაკისტანი თალიბანისთვის.

ქვეყნის ოკუპაციის შემთხვევაში წინააღმდეგობა შესაძლოა დაიყოს 3 ფაზად:

I ფაზა - ფარული ან საწყისი ფაზა. აღნიშნულ ფაზაში ყურადღება მახვილდება საიდუმლო ინფრასტრუქტურის შექმნაზე. წინააღმდეგობის ლიდერები ამ ფაზაში ძირითადად იყენებენ არაძალადობრივი წინააღმდეგობის მეთოდებს: დემონსტრაციებს, პროპაგანდას, ბოიკოტებს და სხვა ფსიქოლოგიური ოპერაციების მეთოდებს. ასევე, მნიშვნელოვანი ყურადღება ექცევა კადრების მოძიებას და დაკომპლექტებას. მაგალითად, პოლიტიკურად აქტიური ახალგაზრდები, სავაჭრო გაერთიანებების წარმომადგენლები, სასულიერო პირები, და თითქმის ყველა პროდუქტიული პატრიოტი. ასევე, ფაზის აუცილებელი ნაწილია უჯრედების (ერთგვარი ქსელები) ჩამოყალიბება როგორცაა: სადაზვერვო, ოპერატიული, ლოჯისტიკური, ფიჭური. მნიშვნელოვანია ფინანსების მოძიებაც, რომლის ძირითად წყაროს წარმოადგენენ ფონდები. აღნიშნულ ფაზაში მიზანშეწონილი არ არის ღია პარტიზანული მოქმედებები, შესაძლებელია მცირე პარტიზანული ოპერაციების ჩატარება მხოლოდ იმისთვის, რომ საბრძოლო გამოცდილება აიმაღლონ პარტიზანებმა და არა რაიმე საბრძოლო უპირატესობის მისაღებად, ვინაიდან აღნიშნულ ფაზაში გადამწყვეტია ფარულობა. არაძალადობრივი მეთოდების გამოყენებისას, ოკუპანტების მხრიდან საპასუხო რეაქცია შეიძლება იქნას კომპრომისზე წასვლა ან რეპრესია. ორივე შემთხვევაში წინააღმდეგობის ლიდერს შეუძლია სიტუაციის წინააღმდეგობისთვის სასიკეთოდ გამოყენება. თუ მარიონეტი ხელისუფლება კომპრომისზე წამოვიდა ეს იმას ნიშნავს, რომ წინააღმდეგობის ძალების გავლენა იზრდება და არსებული ხელისუფლების კი მცირდება. იმ შემთხვევაში თუ მოსახლეობის გასატეხად რეპრესიას მიმართა, ზუსტად ბასკური ტერორიზმის ანალოგი

სიტუაციას მივიღებთ, სადაც ბასკი ტერორისტული მხარე ძალადობრივი წინააღმდეგობის მეთოდებს მიმართავდა ფრანკოს რეჟიმის წინააღმდეგ, საპასუხოდ რეჟიმი მოსახლეობაზე ახორციელებდა რეპრესიებს. რეპრესირებული მოსახლეობის მოქმედება კი უფრო დიდი მასშტაბის ზიანის მომტანი იყო ფრანკოს რეჟიმისთვის. სხვანაირად რომ ვთქვათ ეტას ლიდერებმა პროვოკაციული ქმედებების გამოყენებით რევოლუციურ მდგომარეობამდე მიიყვანეს კატალონია⁸. აქედან გამომდინარე წინააღმდეგობის ლიდერი ხვდება მომგებიან, ეგრეთ წოდებულ „Win win“ პოზიციაში.

II ფაზა - პარტიზანული ომი. მას შემდეგ რაც პირველ ფაზაში საიდუმლო ინფრასტრუქტურა და უჯრედები შეიქმნება, აქცენტი უკვე გადადის უშუალოდ კინეტიკურ მეთოდებზე. თუ პირველ ფაზაზე პარტიზანული ოპერაციები არ იყო მიზანშეწონილი, ამჯერად პარტიზანული ომი ინტენსიურ და მასშტაბურ ხასიათს იძენს. პარტიზანული მოქმედებებით მაქსიმალურად უნდა დაზიანდეს ოკუპანტების ძალოვანი აპარატი. ეს პროცესი კი უნდა გაგრძელდეს მოწინააღმდეგის სრულ დამარცხებამდე და განდევნამდე. საბოტაჟებისა და დივერსიების წარმატებულობა პირდაპირპროპორციული არის მოსახლეობის მხარდაჭერის მოპოვების. ოკუპირებულ სახელმწიფოში, წინააღმდეგობის პირობებში, მოსახლეობის განწყობის შემდეგნაირი განსაზღვრა შეიძლება: წინააღმდეგობის მხარდამჭერი მოსახლეობის რაოდენობა თითქმის ექვივალენტური იქნება წინააღმდეგობის წინააღმდეგი მოსახლეობის. ასევე აღსანიშნავია, რომ რაოდენობრივად ყველაზე მეტი პროცენტი მოსახლეობის ნეიტრალურ ან პასიურ ფენას აქვს. ნეიტრალური კურსის წარმომადგენლები ძირითადად არიან ფინანსურად ძლიერი საზოგადოება ან პოლიტიკური ავტორიტეტის მქონე პირები. ისინი ცდილობენ საკუთარი ძალაუფლების შენარჩუნებას და ვიდრე ქვეყანაში მიმდინარე მოვლენები აშკარა კულმინაციას არ მიუახლოვდება, აშკარად არცერთ მხარეს არ ირჩევენ. ზუსტად წინააღმდეგობის წარმატებით განხორციელება წარმოადგენს ბიძგს და იმპულსს მოსახლეობის მხარდაჭერის მოსაპოვებლად, რაც გულისხმობს, რომ პასიური მოსახლეობა აქტიურდება და ერთვება წინააღმდეგობაში. გავლენიანი პირები როდესაც ამჩნევენ, რომ

⁸ ბაია, კაპანაძე. 2020. ბასკების სამშობლო და თავისუფლება. თბილისი: საქართველოს სტრატეგიისა და განვითარების ფონდი GSCF.

წინააღმდეგობა წარმატებით მიმდინარეობს და მათი სასურველი საბოლოო შედეგის მიღწევის ალბათობა იზრდება, ისინი იაზრებენ, რომ თუ მოძრაობას მხარი არ დაუჭირეს, შესაძლოა მათთვისაც პროცესი ფატალურად დასრულდეს. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული პირების მიმართ წინააღმდეგობის მოძრაობის მონაწილეებს ბუნებრივია ნდობის საკითხი აშკარად ექნებათ, თუმცა ამ პიროვნებების გამოყენება გასამარჯვებლად ერთ-ერთ გადამწყვეტ ფაქტორს წარმოადგენს.

III ფაზა - მანევრული ომი. პარტიზანული ომის წარმატებულობის შემთხვევაში, ოკუპანტი ძალა პერიოდულად იფიტება. აღნიშნულ ფაზაში პარტიზანული ძალები უნდა გარდაიქმნან კონვენციურ სამხედროებად. მოწინააღმდეგის დარჩენილი ძალების სრული განდევნა სწორედ უნდა მოხდეს კონვენციური სამხედრო მოქმედებებით. ამის შემდეგ მარიონეტი ხელისუფლება უნდა ჩანაცვლდეს ლეგიტიმური ხელისუფლებით. წინააღმდეგობის ლიდერებმა უნდა უზრუნველყონ სახელმწიფო ინსტიტუციების ამოქმედება. ისინი პასუხისმგებელი ხდებიან სახელმწიფო რესურსების განკარგვაზე: მოსახლეობის, ტერიტორიის და რესურსების კონტროლზე. თუ მათ ეფექტურად ვერ გაართვეს თავი ზემოხსენებულ ამოცანას, ისინი დაკარგავენ საკუთარი მოსახლეობის ნდობას და ვითარება საწყის ფაზას დაუბრუნდება. შეიძლება ითქვას წინააღმდეგობის მოძრაობის ყველაზე რთულად განსახორციელებელი მესამე ფაზაა, ვინაიდან თუ წინააღმდეგობის პროცესში მარადიურობა და კრიმინალი გადარჩენის ერთადერთი გზა იყო, ამ შემთხვევაში აღნიშნული წარმოადგენს დანაშაულს. მოსახლეობაში კი წინააღმდეგობის ტალღა იმდენად იქნება გამჭდარი, რომ თუ შეამჩნიეს მოქმედი ხელისუფლების არაეფექტურობა ამბოხს მოაწყობენ და ეს პროცესი იქნება შეუქცევადი, ვიდრე მოქმედი ძალა არ დაიბრუნებს კონტროლს. სახელმწიფოს ცხოველქმედების გასაგრძელებლად აუცილებელია მმართველმა ძალამ მიაღწიოს შემდეგ მიზნებს: უნდა ჩამოაყალიბოს ეფექტური სამოქალაქო ადმინისტრაცია, აღადგინოს დისციპლინიზებული სამხედრო სტრუქტურა და ფეხი აუწყოს სახელმწიფოს სოციო-ეკონომიკურ განვითარებას⁹.

⁹ საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო თავდაცვის ძალების წვრთნებისა და სამხედრო განათლების სარდლობა. 2020. სპეციალური ძალების მიერ არაკონვენციური ომის წარმოება. თბილისი: დოქტრინების განვითარების ცენტრი.

ზემოთქმული ფაზები ემყარება მოცემულობას, სადაც სახელმწიფო სრულად ან ნაწილობრივ არის ოკუპირებული, თუმცა მნიშვნელოვანია მშვიდობიანობის პერიოდშივე დაიწყოს წინააღმდეგობისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის და მოსახლეობის მომზადება. საქართველოს შემთხვევაში მნიშვნელოვანია მოსახლეობის მასების მედეგობის მიმართულებით მომზადება, ასევე წინააღმდეგობის მიმართულებით კონტიგენტის ზრდა და რაც მთავარია შეიქმნას გრძელვადიანი ქაშეები. ქაშე წარმოადგენს ერთგვარ სამალავს, სადაც უნდა მოხდეს საბრძოლო მასალების, კავშირგაბმულობის საშუალებების და ზოგადად ნებისმიერი კლასის მარაგების განთავსება¹⁰. აღნიშნული ადგილმდებარეობა უნდა იყოს მკაცრად გასაიდუმლოებული, რომელთა აქტივაცია უნდა მოხდეს წინააღმდეგობის მოძრაობის დაწყებისას. ვინაიდან წინააღმდეგობისა და ამბოხების წარმოების ხერხები იდენტურია, ხელისუფლება ერთგვარ დილემაშია მშვიდობიანობის დროს, ვინაიდან შეიძლება რომელიმე ანტისახელისუფლო ძალამ გამოიყენოს აღნიშნული ქაშეები და წინააღმდეგობისთვის მომზადებული მოსახლეობა საკუთარი მიზნის მისაღწევად, რაც ხელისუფლების დამხობას და ძალაუფლების სადავეების ხელში ჩაგდებას გულისხმობს. აღნიშნულის შიშით თუ ხელისუფლებამ უარი თქვა წინააღმდეგობის ძალების განვითარებაზე, ეს პირდაპირ დესპოტური ძალის გამოყენების ფუნქციაა. საქართველოს ხელისუფლებამ წინააღმდეგობის მოძრაობა უნდა აღიქვას, როგორც ერთ-ერთ ინსტიტუციად და მაქსიმალურად ეცადოს მის გასაძლიერებლად.

დასკვნა

ტოტალური თავდაცვის კონცეფციიდან გამომდინარე საქართველოს უსაფრთხოების უზრუნველყოფა მთლიანად ერმა უნდა ითავოს. საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს მედეგობისა და წინააღმდეგობის საფუძვლების გათავისება ერში. მშვიდობიანობის პერიოდში კონვენციურ ძალებთან ერთად, მოსახლეობაც უნდა მომზადდეს გრძელვადიანი ომისთვის. იდეოლოგიის ფაქტორის გამოყენებით, სიმბიზის ცენტრი უნდა გახდეს მყარი, რაც თავის მხრივ უზრუნველყოფს მოსახლეობის ნე-

¹⁰ Headquarters, Department of Army. 2021. Resistance Advisor Guide. Washington DC.: Army Publishing Directorate.

ბის ინდექსს. თუ ერი გახდა მედეგი, მათ შეეძლება წინააღმდეგობის გაწევა ოკუპანტების მიმართ და ოკუპაციის მიუხედავად ბრძოლა, ვიდრე დეოკუპაცია არ მოხდება. მნიშვნელოვანია მშვიდობიანობის პერიოდში დაიწყოს წინააღმდეგობის მოძრაობის პირველი ფაზა, რაც რეკრუტირებას, კადრების მომზადებას და საჭირო ინფრასტრუქტურის შექმნას გულისხმობს. აღნიშნული საშუალებას მოგვცემს მოწინააღმდეგის შემოჭრისთანავე გააქტიურდეს წინააღმდეგობა საქართველოში. წინააღმდეგობის ორგანიზებისას საქართველოს ხელისუფლების მთავარ გამოწვევას წარმოადგენს პროცესის რისკი, ვინაიდან წინააღმდეგობისთვის მომზადებულმა პირებმა შესაძლებელია აღნიშნული ცოდნა გამოიყენონ თავად ხელისუფლების წინააღმდეგ და რევოლუციური გზით დაამხონ ხელისუფლება.

ბიბლიოგრაფია

Clausewitz, Carl Von. 2007. *On War*. London: Oxford University Press.

Fiala, Otto. 2020. *Resistance Operational Concept (ROC)*. Macdill Air Force Base, Florida: JSOU Press.

Headquarters, Department of Army. 2021. *Resistance Advisor Guide*. Washington DC.: Army Publishing Directorate.

ბაია, კაპანაძე. 2020. *ბასკების სამშობლო და თავისუფლება*. თბილისი: საქართველოს სტრატეგიისა და განვითარების ფონდი GSCF.

საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო თავდაცვის ძალების წვრთნებისა და სამხედრო განათლების სარდლობა. 2020. *სპეციალური ძალების მიერ არაკონვენციური ომის წარმოება*. თბილისი: დოქტრინების განვითარების ცენტრი.

ჰანტიგტონი, სემუელ. 2005. *სამოქალაქო-სამხედრო ურთიერთობათა თეორია და პოლიტიკა*. თბილისი: საარი.

ეროვნული უსაფრთხოების გამოწვევები და თავდაცვის ყოვლისმომცველი მიდგომა

პოლკოვნიკი გიორგი ჯინჭარაძე¹
<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9722>

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია ეროვნული უსაფრთხოების გამოწვევები და მათი დაძლევის გზები „Comprehensive Defense“ (ყოვლისმომცველი თავდაცვის) მოდელის გამოყენებით. კვლევა ეფუძნება როგორც თეორიულ ჩარჩოებს (რეგიონული უსაფრთხოების კომპლექსის თეორია, შეკავების თეორია, ჰიბრიდული საფრთხეების თეორია), ისე პრაქტიკულ მაგალითებს. ანალიზში შედის საქართველოს საკანონმდებლო და კონცეპტუალური დოკუმენტების მიმოხილვა და მათი შედარება დღევანდელ რეგიონულ რეალობასთან (რუსეთ-უკრაინის ომი, აზერბაიჯან-სომხეთის კონფლიქტი). გარდა ამისა, წარმოდგენილია საერთაშორისო გამოცდილება (შვედეთი, ნორვეგია, ბალტიისპირეთი) და მისი ადაპტაციის შესაძლებლობები საქართველოს კონტექსტში. კვლევა აჩვენებს, რომ საქართველოს უსაფრთხოების მდგრადობის უზრუნველყოფა მოითხოვს სამხედრო, სამოქალაქო, ეკონომიკური, ინსტიტუციური, საერთაშორისო და კიბერუსაფრთხოების კომპონენტების ინტეგრირებულ განვითარებას.

ავტორს აღნიშნული აქვს, საქართველოს ყოვლისმომცველი უსაფრთხოების SWOT ანალიზი, რომელიც ნათლად აჩვენებს, რომ ქვეყანას გააჩნია ძლიერი სტრატეგიული პარტნიორობა, პროფესიული სამხედრო სისტემა და მოსახლეობის მაღალი გამძლეობა.

ნაშრომში ასევე ყურადღება არის გამახვილებული მსოფლიოს დიდი მოთამაშეების ინტერესებზე საქართველოში და სამხრეთ კავკასიაში.

საკვანძო სიტყვები: ეროვნული უსაფრთხოება; ტოტალური თავდაცვა; Comprehensive Defense; საქართველო; ჰიბრიდული საფრთხეები; შავი ზღვა; ბალტიის ქვეყნები

¹ თავდაცვის ძალების აღმოსავლეთის სარდლობის მე-4 ქვეითი ბრიგადის მეთაური, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სადოქტორო პროგრამის სამხედრო ინჟინერიის დოქტორანტი

National Security Challenges and the Comprehensive Defense Approach

Colonel Giorgi Jincharadze²

Abstract

The article discusses national security challenges and ways to overcome them using the “Comprehensive Defense” model. The study is based on both theoretical frameworks (theory of the regional security complex, the theory of deterrence, the theory of hybrid threats) and practical examples. The analysis includes a review of Georgian legislative and conceptual documents and their comparison with today’s regional reality (the Russia-Ukraine war, the Azerbaijan-Armenia conflict). In addition, international experience (Sweden, Norway, the Baltic States) and the possibilities of its adaptation in the Georgian context are presented. The study shows that ensuring the sustainability of Georgia’s security requires the integrated development of military, civil, economic, institutional, international and cybersecurity components.

The author has noted that Georgia's comprehensive security SWOT analysis clearly shows that the country has strong strategic partnerships, a professional military system, and a high resilience of the population. The paper also focuses on the interests of major global players in Georgia and the South Caucasus.

Keywords: National Security; Total Defense; Comprehensive Defense; Georgia; Hybrid Threats; Black Sea; Baltic States

²Commander of the 4th Infantry Brigade of Eastern Command of Georgian Defense Forces, PhD student in the Military Engineering Doctoral Program of Georgian Technical University

შესავალი

ეროვნული უსაფრთხოება ისტორიულად განისაზღვრებოდა მხოლოდ სამხედრო ძალითა და ტერიტორიული მთლიანობით, თუმცა XXI საუკუნეში მისი შინაარსი მნიშვნელოვნად გაფართოვდა. თანამედროვე მიდგომები მოიცავს ეკონომიკას, ენერგეტიკას, კიბერსივრცეს, საინფორმაციო გარემოსა და ინსტიტუციურ მდგრადობას. პატარა სახელმწიფოებისთვის, როგორც საქართველოა, ყოვლისმომცველი უსაფრთხოების კონცეფცია განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან რესურსების სიმცირე და გარე ფაქტორებზე დამოკიდებულება ზრდის მოწყვლადობას. ბოლო წლებში რეგიონში განვითარებულმა საომარმა და პოლიტიკურმა პროცესებმა აჩვენა, რომ საქართველოს სჭირდება უსაფრთხოების ერთიანი სისტემის ჩამოყალიბება, რომელიც შეძლებს გაუმკლავდეს ქვეყნის წინაშე არსებულ გამოწვევებს. კონკრეტულად, მის წინაშე არსებული გამოწვევებია: ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა, სამხედრო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის გაძლიერება. აღნიშნული გამოწვევებიდან გამომდინარე, ეროვნული შეკავება და თავდაცვა უზრუნველყოფილი იქნება ყოვლისმომცველი უსაფრთხოების მიდგომით. **ზემოთ ჩამოთვლილ გამოწვევათა ეფექტურად გადასაჭრელად საჭიროა დეტალურად განხილული და გააზრებული იყოს საქართველოს წინაშე მდგარი საფრთხეები, რისკები და გამოწვევები.**

ძირითადი ნაწილი

ეროვნული უსაფრთხოების გამოწვევები

ეროვნული უსაფრთხოება თანამედროვე პირობებში სცდება კლასიკურ სამხედრო განსაზღვრებას და მოიცავს ეკონომიკურ, ენერგეტიკულ, კიბერ და საინფორმაციო განზომილებებს. მცირე და ღია ეკონომიკის მქონე საქართველოსთვის კომპლექსურობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. საქართველო, რომელიც შეზღუდულია როგორც ადამიანური ისე სამხედრო და ეკონომიკური რესურსით ზრდის მგრძნობელობას გარე საფრთხეების მიმართ, ხოლო გეოსტრატეგიული მდებარეობა ერთდროულად ქმნის როგორც შესაძლებლობებს, ისე რისკებს. საქართველოსთვის მთავარ გამოწვევად რჩება ოკუპირებული რეგიონები და რუსეთიდან წამოსული

საფრთხეები. პირდაპირი სამხედრო აგრესია, ჰიბრიდული მოქმედებები, საინფორმაციო ოპერაციები და კიბერ შეტევები. რეგიონში განვითარებული მოვლენების ფონზე მნიშვნელოვანია ეკონომიკური მდგრადობა, ინფრასტრუქტურული პროექტები, კრიტიკული ინფრასტრუქტურის უსაფრთხოება და უწყვეტი ფუნქციონირება.

გლობალური გამოწვევები

ასევე ცალკე აღსანიშნავია მსოფლიოს დიდი მოთამაშეების ინტერესები საქართველოში და სამხრეთ კავკასიაში. მათი კონკურენცია (აშშ/ნატო/ევროკავშირი vs რუსეთი/ჩინეთი) ქმნის სტრატეგიულ გარემოს, სადაც მცირე სახელმწიფოებს უწევთ მანევრირება როგორც უსაფრთხოების, ისე ეკონომიკური კავშირების თაობაზე. საქართველოსთვის კრიტიკულია ენერგო-სატრანსპორტო დერეფნების სტაბილურობა: ქვეყნის ტერიტორიაზე გადის ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის (BTC) ნავთობის მაგისტრალი, რომელიც პროექტირებისას დღეში 1 მლნ ბარელამდე გამტარობაზე იყო დაგეგმარებული. პარალელურ სამხრეთ კავკასიის (SCP/BTE) გახსადენს, რომელიც შაჰ-დენიზის საბადოს გაზს ევროპულ ბაზრებთან აკავშირებს. ეს ობიექტები საქართველოს ტრანზიტულ მნიშვნელობას ამაღლებს, მაგრამ კრიტიკული ინფრასტრუქტურის უსაფრთხოების მოთხოვნებსაც ზრდის.³

კიბერსივრცე გლობალური საფრთხეების ერთ-ერთი მთავარი ფრონტია. 2019 წლის 28 ოქტომბერს საქართველოში მასშტაბური კიბერშეტევა მოხდა (ვებგვერდების მასობრივი გათიშვა/დისფიგურაცია, მედიაარხების შეფერხება); 2020 წლის თებერვალში დიდმა ბრიტანეთმა, აშშ-მ და რიგმა პარტნიორებმა საჯაროდ დააბრალებს ეს ოპერაცია რუსეთის სამხედრო დაზვერვას (GRU/Sandworm). ეს პრეცედენტი კარგად აჩვენებს ჰიბრიდული ინსტრუმენტების რისკს მცირე სახელმწიფოებისთვის.⁴

საქართველოს სამხედრო ხარჯები ბოლო წლებში ზომიერი, მაგრამ მზარდი დინამიკით გამოირჩევა: 2023 წელს სამხედრო ხარჯი შეადგენდა დაახლოებით 1.7%-ს მშპ-ის მიმართებით (SIPRI/World Bank სერიის მიხედვით), რაც რეგიონალურ

³ The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West [EBRDsilkroadstudies.org/WikipediaGlobal_Energy_Monitor](https://www.ebrd.org/en/projects/infrastructure/silkroadstudies.org/WikipediaGlobal_Energy_Monitor)

⁴ The US Blames Russia's GRU for Sweeping Cyberattacks in Georgia [GOV.UKWIREDJust Security](https://gov.uk/wired/just-security)

რეალიზებთან შედარებით შეკავების პოლიტიკის „დაბალ-შუალედურ“ კალიბრაციას ასახავს.⁵

რეგიონული გამოწვევები

სამხრეთ კავკასია კლასიკური „უსაფრთხოების კომპლექსია“, სადაც ერთი მოთამაშის კრიზისი მეზობლებზე გადამდებია. საქართველოსთვის მუდმივი სტრუქტურული რისკია რუსეთის მიერ აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონების ოკუპაცია, საოკუპაციო ხაზის პერიოდული ინციდენტებითა და ჰიბრიდული ზემოქმედებით. სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის ბოლო ანგარიშებშიც ხაზგასმულია დეზინფორმაცია, „რბილი ძალის“ ინსტრუმენტები და კიბერქცევები როგორც სისტემური გამოწვევები.⁶

უკრაინაში მიმდინარე ომმა შეცვალა შავი ზღვის უსაფრთხოების არქიტექტურა და გაზარდა ყურადღება საზღვაო გზების, პორტებისა და საექსპორტო ლოჯისტიკის მიმართ, რაც საქართველოსთვის, როგორც დერეფნის ქვეყნისთვის, პირდაპირი ეკონომიკური და უსაფრთხოების მნიშვნელობის მქონეა. პარალელურად, აზერბაიჯან-სომხეთის კონფლიქტის ბოლო ფაზამ და შემდგომმა შეთანხმებებმა რეგიონში ძალთა ბალანსი გადაათამაშა; ენერგეტიკული და სატრანსპორტო ქსელების „რეგიონული გადაკვანძვა“ საქართველოსთვის წარმოშობს როგორც ეკონომიკურ შესაძლებლობებს, ისე უსაფრთხოების ახალი პირობებით გამოწვეულ პასუხის-მგებლობას (მონიტორინგი, დაცვა, კრიზისებზე სწრაფი რეაგირება).

ტერორიზმის ჯვარედინი საფრთხე დაბალია, თუმცა სრულად არ ქრება: აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტის 2023 წლის ანგარიშის მიხედვით, წელს დაკავებულნი იყვნენ როგორც საქართველოს, ისე უცხო ქვეყნის მოქალაქეები ISIS-თან კავშირის ბრალდებებით; პარალელურად გაძლიერდა საზღვრის კონტროლი, მათ შორის ზღვის მიმართულებით.⁷

⁵ Military expenditure (% of GDP) in Georgia [World Bank Open Data](#) [Trading Economics](#)

⁶ The State Security Service introducing the activity report for 2023 to the Committees [parliament.ge](#)

⁷ Country Reports on Terrorism 2023: Georgia [State](#)

შიდა გამოწვევები

შიდა მოწყვლადობებს შორის ცენტრალურია დემოგრაფიული ტენდენციები და ეკონომიკური რესურსების მასშტაბი. 2024 წლის აღწერის წინასწარი შედეგები მოსახლეობის ზრდას აჩვენებს, თუმცა გრძელვადიანი მდგრადობა მოითხოვს სამუშაო ძალის კვალიფიკაციასა და კრიტიკული ინფრასტრუქტურის დაცვას (ენერგეტიკა, სატრანსპორტო კვანძები, კავშირები). საქართველოში უკვე დაფიქსირდა სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის წინააღმდეგ მიმართული კიბერშეტევები — 2019 წლის შემთხვევა „სიგნალია“, რომ უსაფრთხოება უნდა იყოს SECTOR-თაშორისი, არა მხოლოდ სამხედრო.

სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის 2023–2024 წლების ანგარიშის საჯარო ნაწილები აახალგაზრდავენ „ჰიბრიდული ომის“ თემებს — დეზინფორმაცია, უცხოური გავლენების ოპერაციები, კიბერრისკები — და მოითხოვს ინსტიტუციურ კოორდინაციას (სტრატეგიაში, მედეგობა, კრიტიკული ინფრასტრუქტურის დაცვის სტანდარტები).⁸

საბაზო დოკუმენტები

ა) ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია (2011)

- დოკუმენტი თავად განმარტავს თავის დანიშნულებას: „*ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია არის საბაზო დოკუმენტი, რომელიც ხსნის ფუნდამენტურ ეროვნულ ღირებულებებსა და ინტერესებს... და ადგენს ეროვნულ უსაფრთხოების პოლიტიკის მთავარ მიმართულებებს.*“
- რუსეთზე: „*რუსეთის ფედერაციის სამხედრო აგრესიამ 2008 წელს... გააუარესა საქართველოს უსაფრთხოების გარემო*“ და „*ოკუპაციის დასრულება... არის ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი პრიორიტეტი.*“
- კიბერ-საფრთხეებზე (კონცეფციაში უკვე 2011 წელს): „*კრიტიკული ინფრასტრუქტურის დამოკიდებულება IT-ზე იზრდება... კიბერსივრცის დაცვა ისეთივე მნიშვნელოვანია, როგორც დედამიწის, ზღვისა და საჰაერო დაცვის უზრუნველყოფა.*“

⁸ State Security Service 2023 Report [Civil Georgia+1](#)

- ენერგო-უსაფრთხოებაზე: „ენერგიის წყაროებისა და სატრანსპორტო მარშრუტების დივერსიფიკაცია პრიორიტეტია“⁹.

ბ) თავდაცვის კოდექსი (2023)

- 2023 წლის 21 სექტემბერს პარლამენტმა მესამე მოსმენით დაამტკიცა, ცენტრალური ცვლილება — **სავალდებულო სამხედრო სამსახურის რეფორმა**
- 2023 წლის 12 ოქტომბერს პრეზიდენტმა მოაწერა ხელი; კანონი აწესებს **უნივერსალურ სავალდებულო სამსახურს** და ალტერნატიული სამოქალაქო სამსახურის წესებსაც ახსენებს. (LoC-ის მოკლე მიმოხილვა).
- ცალკეული ასპექტების ახსნა/კრიტიკა (JAMnews; „სოციალური მართლმსაჯულება“): კონსკრიპციის ადგილი მხოლოდ თავდაცვაში; დეფერირების ძველი მექანიზმების დახურვა; ალტერნატიული სამსახურის დარეგულირება.

გ) სამხედრო სტრატეგიული/სქემური დოკუმენტები

- **Strategic Defence Review 2017–2020** და **MoD Vision 2030** — განსაზღვრავენ გეგმიურ ჩარჩოს (ინტერპერაბელობა ნატოსთან, გარემოს ტენდენციები, საშუალოვადიანი მიზნები).
- **ეროვნული სამხედრო სტრატეგიის** (ღია ვერსია) როლზე — ნატოსთან ინტერპერაბელობა, კოლიციურ ოპერაციებში მონაწილეობა.

დ) სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის (SSSG) წლიური ანგარიშები

- 2023 წლის ანგარიშის მიხედვით, **მთავარ საფრთხედ** რჩება ოკუპაცია; იზრდება დეზინფორმაცია/ჰიბრიდული ზემოქმედება ოკუპირებულ ტერიტორიებზე.
- საჯარო რესურსი ანგარიშების არქივზე:

ე) კრიტიკული ინფრასტრუქტურა/კიბერუსაფრთხოება

- ✓ დამოუკიდებელი პოლიტიკის დოკუმენტი კრიტიკული ინფრასტრუქტურის შესახებ სისტემურად საჭიროებად ითვლება; პოლიტიკის პაპერში აღწერილია არსებული ლანდშაფტი და ევროკავშირის პრაქტიკასთან დაახლოების წინსვლა/ხერხელები.

⁹ National Security Concept of Georgia [University of Surrey](https://www.unsurrey.ac.uk/press/2022/05/2022-05-20-national-security-concept-of-georgia/)

✓ **2019 წლის კიბერ-შემთხვევა** (მასობრივი დეფეისი/შეტევა) — დასავლურმა პარტნიორებმა საჯაროდ დააკავშირეს GRU-სთან; ეს ამყარებს ჰიბრიდული საფრთხეების პრიორიტეტს.

რუსეთ-უკრაინის ომი და შავი ზღვის უსაფრთხოება

რუსეთ-უკრაინის ომმა 2022 წლიდან დღემდე რადიკალურად შეცვალა შავი ზღვის ძალთა ბალანსი. 2023-2024 წლებში უკრაინის ზღვარმა დრონებისა და სარაკეტო დარტყმების კამპანიით მნიშვნელოვნად დააზიანა რუსეთის შავი ზღვის ფლოტის შესაძლებლობები, რამაც ფლოტის შემადგენლობის **რეზერვები** გამოიწვია სევასტოპოლიდან ნოვოროსიისკისა და სხვა ბაზებისკენ ეს ცვლილება ზარალის მასშტაბზე მიუთითებს რასაც ადასტურებენ, როგორც დასავლური, ისე რუსული წყაროები.¹⁰

სტრატეგიულად, შავი ზღვა გადაიქცა **ჰიბრიდული და სამხედრო ოპერაციების** უწყვეტ სივრცედ, სადაც რუსეთი ცდილობს გავლენის შენარჩუნებას, ხოლო ნატო-ს შავი ზღვის წევრები (რუმინეთი, ბულგარეთი, თურქეთი) ზრდიან თავდაცვით პოზიციონირებას. ანალიტიკური ინსტიტუტები (Chatham House, NATO PA) აფრთხილებენ, რომ შავი ზღვის უსაფრთხოების კრიზისი **პირდაპირ აისახება სამხრეთ კავკასიაზეც** და განსაკუთრებით საქართველოზე.¹¹

საქართველოსთვის შედეგები.

- პორტებისა და ენერგო-ტრანზიტის (BTC/SCP) დაუცველობა ზრდის კრიტიკული ინფრასტრუქტურის დაცვის მოთხოვნებს; რუსული ზეწოლა **ჰიბრიდულ განზომილებაში** (ინფორმაციული/სოციალური, საზღვრისპირა „ბორდერიზაცია“) რჩება სისტემურ გამოწვევად.
- აშშ სამხედრო ანალიტიკოსების სცენარებში შავი ზღვის მნიშვნელობა „გარდამტეხად მაღალია“ გამოწვევების ესკალაციის შემთხვევაში, რაც საქართველოს გეოსტრატეგიულ პოზიციას **რისკზეც** და შესაძლებლობაზეც აქცევს.

ყოვლისმომცველი უსაფრთხოების მიდგომა (Comprehensive Defense Approach)

საერთაშორისო გამოცდილება – შვედეთი, ნორვეგია, ბალტიისპირეთი

¹⁰ Ukrainian naval drone attacks force Russian fleet out of Crimea, Electronic resource [Le Monde.frReuters](#)

¹¹ Understanding Russia's Black Sea strategy, Electronic resource-[Chatham House+1NATO PA](#)

1) შვედეთი – **Totalförsvär** (ტოტალური თავდაცვა)

- კონცეფციის არსი:

- ✓ „Total Defense“ შვედეთში გულისხმობს როგორც სამხედრო, ასევე სამოქალაქო თავდაცვას.
- ✓ მთელი საზოგადოება (სახელმწიფო, კერძო სექტორი, მოსახლეობა) მონაწილეობს კრიზისებისა და ომის შემთხვევაში.

- ისტორიული ფონი:

- ✓ ცივი ომის დროს შვედეთს ჰქონდა ძალიან ძლიერი ტოტალური თავდაცვის სისტემა.
- ✓ 2000-იანი წლების დასაწყისში სისტემა ნაწილობრივ გაუქმდა, მაგრამ 2014 წლის ყირიმის ომის შემდეგ აღდგა.

- თანამედროვე ეტაპი:

- ✓ 2020 წლის „Total Defence 2021–2025“ პროგრამა ავალდებულებს ყველა სახელმწიფო უწყებას ჰქონდეს ომის/კრიზისის გეგმა.
- ✓ სამხედრო და სამოქალაქო რეზერვები ინტეგრირებულად მუშაობენ.
- ✓ განსაკუთრებული აქცენტი კეთდება კრიტიკული ინფრასტრუქტურისა და მოსახლეობის მედეგობაზე.

2) ნორვეგია – **Whole-of-Society Approach**

- კონცეფციის არსი:

- ✓ ნორვეგიის უსაფრთხოების მოდელი ეფუძნება NATO-ს ჩარჩოს, მაგრამ განსაკუთრებულად უსვამს ხაზს „Whole-of-Society“ მიდგომას.

- მახასიათებლები:

- ✓ სამხედრო თავდაცვა მჭიდროდ არის დაკავშირებული სამოქალაქო ინსტიტუტებთან (ენერგეტიკა, ტრანსპორტი, ჯანდაცვა).
- ✓ მუდმივი სასწავლო წვრთნები ტარდება, სადაც როგორც სამხედრო, ისე სამოქალაქო უწყებები მონაწილეობენ (მაგალითად, NATO „Trident Juncture 2018“).

- ფოკუსი:

- ✓ არქტიკული რეგიონისა და ნატოს ჩრდილოეთის ფლანგის დაცვა.
- ✓ კიბერუსაფრთხოება და კრიტიკული ინფრასტრუქტურის სტაბილურობა.

3) ბალტიისპირეთი – **Resilience & National Preparedness**

ა) ესტონეთი

- ცნობილია როგორც **e-Estonia** – ძლიერი ციფრული სახელმწიფოს მოდელი.
- 2007 წლის მასშტაბურმა კიბერშეტევამ (რუსეთიდან) შექმნა კიბერუსაფრთხოების დოქტრინის საფუძველი.
- აქვს „Comprehensive National Defence“ სტრატეგია, რომელიც მოიცავს: სამხედრო ძალას, კიბერუსაფრთხოებას, საინფორმაციო მედეგობას და მოსახლეობის მზადყოფნას.

ბ) ლატვია

- ეროვნული თავდაცვის კონცეფციაში გაძლიერებულია საზოგადოებრივი რეზერვის სისტემა – „National Guard“ (Zemessardze).
- 2020-იანი წლებიდან კიბერუსაფრთხოება და დეზინფორმაციის წინააღმდეგობა ოფიციალურ პრიორიტეტად იქცა.

გ) ლიტვა

- ტოტალური თავდაცვის კონცეფცია აქცენტს აკეთებს ენერგეტიკულ უსაფრთხოებაზე (Ignalina-ს ატომური ელექტროსადგურის დახურვის შემდეგ გაზრდილი მოწყვლადობა).
- სავალდებულო სამხედრო სამსახური 2015 წელს აღადგინეს, უკრაინის კრიზისის საპასუხოდ.
- მოსახლეობის ჩართულობა და რეზერვის სისტემა უსაფრთხოების ცენტრალური ელემენტია.

4) შედარებითი შეჯამება

ქვეყანა	ძირითადი მოდელი	აქცენტები
შვედეთი	Totalförsvaret (სამხედრო + სამოქალაქო ერთიანობა)	კრიტიკული ინფრასტრუქტურა; სახელმწიფო უწყებების ვალდებულება კრიზისის გეგმისთვის
ნორვეგია	Whole-of-Society	NATO ინტეგრაცია; სამოქალაქო-სამხედრო წვრთნები; არქტიკული რეგიონი
ესტონეთი	Comprehensive Defence	კიბერუსაფრთხოება; e-Governance; საინფორმაციო მედეგობა
ლატვია	National Guard + Resilience	რეზერვის სისტემა; დეზინფორმაციის წინააღმდეგ ბრძოლა
ლიტვა	Total Defence	სავალდებულო სამსახურის აღდგენა; ენერგეტიკული უსაფრთხოება

ცხრილი. 1

მოდელი საქართველოსთვის

ყოვლისმომცველი თავდაცვის (უსაფრთხოების) მიდგომა:

1. სამხედრო თავდაცვა:

- შეზღუდული სამხედრო შესაძლებლობების და რესურსების მიუხედავად ქვეყნის სუვერენიტეტის და დამოუკიდებლობის დაცვა.
- რეზერვის მომზადების და სწრაფი მობილიზების უზრუნველყოფა.

2. სამოქალაქო მხარდაჭერა სამხედრო თავდაცვისთვის:

- სამოქალაქო ინფრასტრუქტურის ხელმისაწვდომობა;
- თანამშრომლობა საჯარო სექტორსა და კერძო ბიზნესთან;
- თანამშრომლობა მოხალისეთა ორგანიზაციებთან.;

3. საერთაშორისო საქმიანობა:

- თანამშრომლობა პარტნიორებთან;
- დიპლომატიური ურთიერთობები;

4. შიდა უსაფრთხოება:

- სასაზღვრო კონტროლის განხორციელება.
- ჰიბრიდული საფრთხის განეიტრალება.

5. კიბერ თავდაცვა:

- კრიტიკული ინფრასტრუქტურის დაცვის უზრუნველყოფა კიბერ შეტევებისგან.

6. ინსტიტუციური თავდაცვა:

- სახელმწიფო სტრუქტურების ჩართულობის გაზრდა თავდაცვის და უსაფრთხოების საკითხებში.

- ბუნებრივი და ტექნოგენური საფრთხეების, გამოწვევებზე ეფექტურ ჩართულობისა და ხელმძღვანელობის განხორციელება.

7. ფსიქოლოგიური დაცვა:

- ნარატივის შემუშავება და ჩამოყალიბება.
- მტრული ძალების ნარატივის გაშიფვრა და განეიტრალება.

8. ეკონომიკური მდგრადობა:

- ქვეყნის ეკონომიკურ მდგრადობის უზრუნველყოფა.

საქართველოს ყოვლისმომცველი უსაფრთხოების SWOT ანალიზი

კომპონენტი	Strengths (ძლიერი მხარეები)	Weaknesses (სუსტი მხარეები)	Opportunities (შესაძლებლობები)	Threats (საფრთხეები)
სამხედრო თავდაცვა	პროფესიული არმია, საერთაშორისო წვრთნები, საბრძოლო სულისკვეთება	შეზღუდული ბიუჯეტი, სუსტი საჰაერო/საზღვაო ძალები, სუსტი სამხედრო მრეწველობა	NATO სტანდარტები, საერთაშორისო სამხედრო დახმარება, რეგიონული თანამშრომლობა	რუსეთის სამხედრო ყოფნა ოკუპირებულ რეგიონებში, ჰიბრიდული თავდასხმები, რეგიონული შეიარაღება
სამოქალაქო მხარდაჭერა	ინფრასტრუქტურის გამოყენება, მოხალისეთა ჩართულობა, სამოქალაქო თავდაცვის რეფორმა	სუსტი კოორდინაცია, კერძო სექტორის დაბალი ჩართულობა	ბიზნესის ჩართვა ლოჯისტიკაში, მოხალისეთა ინსტიტუციონალიზაცია	ინფრასტრუქტურის დაზიანება, ნდობის შერყევა
საერთაშორისო საქმიანობა	სტრატეგიული პარტნიორობა NATO/აშშ, აქტიური დიპლომატია, EU ინტეგრაცია	სუსტი ლობისტური შესაძლებლობები, დამოკიდებულება ერთ პარტნიორზე	რეგიონული თანამშრომლობა, აღმოსავლეთის პარტნიორობა	რუსეთის ზეწოლა საერთაშორისო ორგანიზაციებში, პარტნიორების პრიორიტეტების ცვლილება
შიდა უსაფრთხოება	სასაზღვრო პოლიცია, უსაფრთხოების საბჭო	ოკუპირებული ტერიტორიები, გამოცდილების ნაკლებობა ჰიბრიდულ საფრთხეებში	ტექნოლოგიური კონტროლის სისტემები, რეგიონული კოოპერაცია	ტერორიზმი, დესტაბილიზაცია ოკუპირებული ტერიტორიებიდან
კიბერ თავდაცვა	კიბერუსაფრთხოების სააგენტოები, საერთაშორისო დახმარება	ექსპერტების დეფიციტი, კერძო სექტორის სუსტი სტანდარტები	საერთაშორისო ქსელები, IT განათლების გაძლიერება	კიბერშეტევები სახელმწიფო სტრუქტურებზე, კრიტიკული ინფრასტრუქტურის პარალიზება
ინსტიტუციური თავდაცვა	თავდაცვის სამინისტრო, კრიზისების მართვის სისტემა	ბიუროკრატია, კადრების დეფიციტი	ციფრული მმართველობა, სახელმწიფო-საზოგადოების ინტეგრაცია	პოლიტიკური პოლარიზაცია,

ფსიქოლოგიური დაცვა	პატრიოტული განწყობები, მედიის მრავალფეროვნება	ფრაგმენტირებული მედია, რუსული დეზინფორმაციისადმი მოწყვლადობა	სტრატეგიული კომუნიკაცია, ახალგაზრდების ჩართვა	პროპაგანდის ზრდა, სოციალური მედიის მანიპულაცია
ეკონომიკური მდგრადობა	ტრანსპორტისა და ენერგოკორიდორები ს ჰაბი, აგრარული და ტურისტული პოტენციალი	იმპორტზე დამოკიდებულება, სუსტი ინდუსტრია	EU თავისუფალი ვაჭრობა, საინვესტიციო კლიმატის გაუმჯობესება	გლობალური კრიზისები, რუსეთზე ეკონომიკური დამოკიდებულება

ცხრილი.2

საქართველოს ყოვლისმომცველი უსაფრთხოების SWOT ანალიზი ნათლად აჩვენებს, რომ ქვეყანას გააჩნია ძლიერი სტრატეგიული პარტნიორობა, პროფესიული სამხედრო სისტემა და მოსახლეობის მაღალი გამძლეობა. ამასთანავე, მნიშვნელოვნად ჩანს ეკონომიკური და ტექნოლოგიური მოწყვლადობა, კრიტიკული ინფრასტრუქტურის დაცვის საჭიროება და საინფორმაციო სივრცეში არსებული გამოწვევები. შესაძლებლობებიდან განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია საერთაშორისო ინტეგრაცია, რეგიონული თანამშრომლობა და ეკონომიკური გახსნა. მთავარი საფრთხეები დაკავშირებულია რუსეთის აგრესიასთან, ჰიბრიდულ საფრთხეებთან და გლობალურ კრიზისებთან, რომლებიც პირდაპირ ზემოქმედებენ საქართველოს უსაფრთხოებაზე. შესაბამისად, ყოვლისმომცველი უსაფრთხოების მიდგომა მოითხოვს სამხედრო, სამოქალაქო, ეკონომიკური და საინფორმაციო სფეროების კოორდინირებულ განვითარებას.

დასკვნა

ყოველივე ზემოთხსენებულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ რომ, საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების სისტემა დგას რთული გლობალური და რეგიონული გამოწვევების წინაშე. აღნიშნულ გამოწვევებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა შესძონა როსეთ-უკრაინის სამარმა მოქმედებებმა. საქართველოს არსებული ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიული დოკუმენტური ქმნის გარკვეულ საფუძველს, მაგრამ საჭიროებს განახლებას. Comprehensive Defense მოდელის ეფექტიანი განხორციელება მოითხოვს სამხედრო და სამოქალაქო თავდაცვის ინტეგრაციას, ეკონომიკური და ინსტიტუციური მედეგობის გაძლიერებას, კიბერთავდაცვის სისტემური განვითარების უზრუნველყოფას და საერთაშორისო პარტნიორობებთან კოორდინაციის გაღრმავებას.

ბიბლიოგრაფია

- Buzan, Barry, and Ole Wæver. Regions and Powers: The Structure of International Security. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Chatham House. The Future of Security in the Black Sea Region. London: Chatham House, 2023.
- Government of Georgia. National Security Concept of Georgia. Tbilisi: Government of Georgia, 2011.
- Parliament of Georgia. Defense Code. Tbilisi: Parliament of Georgia, 2023.
- SSSG (State Security Service of Georgia). Annual Report 2023. Tbilisi: SSSG, 2024.
- Swedish Ministry of Defence. Totalförsvaret 2021–2025. Stockholm: Government Offices of Sweden, 2020.
- Norwegian Ministry of Defence. Total Defence Concept. Oslo: Government of Norway, 2021.
- UNHCR. Armenia Emergency Response Update. Geneva: UNHCR, 2023.
- World Bank. “Military Expenditure (% of GDP) – Georgia.” Washington, DC: World Bank, 2023.
- UK Government. “UK Condemns Russian Cyber Attack Against Georgia.” February 20, 2020.

პროგრასტინაცია, იგივე „ხვალისმომხრეობა“

თინათინ კროპაძე¹

ელინა შავდათუაშვილი²

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9724>

აბსტრაქტი

წინამდებარე ნაშრომი ეხება პროგრასტინაციას და მის სახეებს, მის ნეგატიურ გავლენას ადამიანის ჯანმრთელობაზე, „ხვალისმომხრეობის“ დაძლევის. პროგრასტინაცია არის ინდივიდის ცდუნება, მუდმივად გადადოს ისეთი დავალებები, რომლებიც არ მოსწონს. მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანმა იცის, რომ ეს მოგვიანებით მეტ სტრესს გამოიწვევს, მაინც ერიდება ისეთი საქმის დაწყებას ან დასრულებას, რისი გაკეთებაც ნამდვილად არ უნდა.

პროგრასტინაცია არის დავალების ბოლო წუთამდე ან მათი ვადის გასვლის შემდეგ გადადება ან გადავადება. ეს მხოლოდ დროის მენეჯმენტის პრობლემა არ არის. მკვლევარები ვარაუდობენ, რომ ეს თვითრეგულირების უკმარისობაა, რაც გვამძულებს ირაციონალურად ვიმოქმედოთ. ჩვენ ვაჭიანურებთ საქმეს, მიუხედავად იმისა, რომ ვიცით, რომ ეს გადადება უარყოფით შედეგებს გამოიწვევს.

პროგრასტინაციის საკითხის მზარდი მტკიცებულებები არსებობს იმის შესახებ, რომ ჩვევად გარდაქმნის შემთხვევაში, შესაძლებელია პროცესმა პიროვნების ჯანმრთელობაზე მავნე ზემოქმედებაც კი მოახდინოს.

ნაშრომში ავტორები შეეცადნენ მკითხველისათვის გაეცნოთ პროგრასტინაციის შედეგები ორი, აკადემიური და სამხედრო სფეროს მიხედვით. აქცენტი გაკეთდა სტუდენტებზე ჩატარებული კვლევის შედეგებსა და შეიარაღებული ძალების იმ სამხედრო მოსამსახურეებზე, ვისაც გარკვეული ობიექტური მიზეზის გამო, უწევს გადალახოს ე.წ. „გარდამავალი პერიოდი“. ადამიანთა ეს ორი კატეგორია მუდმივად დგას რეალურად არსებული გამოწვევების წინაშე: გაფლანგონ, გადააგორონ დრო ან შეებრძოლონ და დაძლიონ „ხვალისმომხრეობა“.

ნაშრომში ავტორები ასევე გადმოსცემენ ინფორმაციას პროგრასტინაციის დაძლევის აპრობირებულ გზებსა და საშუალებებზე.

საკვანძო სიტყვები: პროგრასტინაცია, „ხვალისმომხრეობა, სტუდენტი, სამხედრო მოსამსახურე, რესოციალიზაცია, სტრატეგია.

¹ საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი, ალტერნატიული პროფესორი, სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი

² საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის იუნკერთა ბატალიონის ფსიქოლოგი, ფსიქოლოგიის მაგისტრი

Procrastination as „Postponing Important Things Until Tomorrow“

Tinatin Kropadze³

Elina Shavdatuashvili⁴

Abstract

The present paper addresses the phenomenon of procrastination, its various forms, its negative impact on human health, and ways to overcome “tomorrowism.” Procrastination refers to an individual’s tendency to continuously postpone tasks they find unpleasant. Although a person may be aware that such delays will result in greater stress later, they still avoid initiating or completing tasks they do not wish to engage in.

Procrastination involves postponing or deferring tasks until the last minute or even beyond their deadline. It is not merely a problem of time management. Researchers suggest that it represents a failure of self-regulation, which leads individuals to act irrationally. We delay tasks despite knowing that such postponement will lead to negative consequences.

A growing body of evidence indicates that when procrastination becomes habitual, the process may have harmful effects on an individual’s physical and psychological well-being.

In this paper, the authors attempt to present the consequences of procrastination in two domains: academic and military. The focus is placed on research conducted among students and on members of the armed forces who, due to certain objective circumstances, must overcome what is commonly referred to as a “transition period.” These two groups are constantly confronted with real challenges: to waste or drift through time, or to fight and overcome “tomorrowism.”

The authors also outline evidence-based methods and tools for overcoming procrastination.

Keywords: procrastination, tomorrowism, student, military service member, resocialization, strategy.

³ Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Professor of Alte University, PhD in Social Sciences

⁴ Psychologist of Junkers Battalion of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Master of Psychology

შესავალი

პროკრასტინაცია ლათინური სიტყვაა და “ხვალისმომხრეობას” ნიშნავს (პრეფიქსი pro „წინ“-ს ნიშნავს და crastinus - „ხვალ“). სხვანაირად, პროკრასტინაცია არის ნელა მოძრაობა ან მოქმედება ისე, რომ დროს ჩამორჩე, დააგვიანო, შესაძლოა სიზარმაცის ან აპათიის გამო. ეს არის მდგომარეობა, როცა ადამიანი წუხს, შფოთავს შესასრულებელი საქმის გამო და ბოლო წუთისთვის აკეთებს მას. აკადემიურ წრეებში, მაგალითად, კოლეჯის სტუდენტებს შორის თითქმის ყველა აღიარებს, რომ ზოგჯერ გადადებს საქმეებს, ხოლო 75%-მა თავი ჩვეულ პროკრასტინატორად აღწერა.⁵

რას ვიმიზეზებთ, როცა საქმეს ვაჯანჯლებთ?

- ✓ არ ვიცი რა/როგორ უნდა გავაკეთო;
- ✓ არაფერი დაშავდება თუ სულ არ გავაკეთებ;
- ✓ არ არის საჩქარო;
- ✓ არ მაქვს შესაბამისი განწყობა, არ მყოფნის მოტივაცია;
- ✓ ბოლო მომენტს ველოდები. ვფიქრობ რომ ამას მერეც მოვასწრებ, უცბად ვიზამ;
- ✓ „დედლაინის“ არქონა ხელს მიშლის მობილიზაციაში;
- ✓ ვიმიზეზებ გულმავიწყობას;
- ✓ ჯანმრთელობა არ მიწყობს ხელს;
- ✓ მეზარება, დაღლილი ვარ;
- ✓ შესაფერის მომენტს ველოდები და ა.შ.

საინტერესოა რა არის საქმის გადადების ნამდვილი მიზეზი? იმის გაგება და გაცნობიერება, თუ რატომ ვაჭიანურებთ საქმეს, ანუ პრობლემის სწორი სახელდება, პირველი ნაბიჯია ამ თვისებისგან თავის დასაღწევად. პროკრასტინაცია არ არის სიზარმაცე. ზარმაცი არაფერს აკეთებს და ეს ფაქტი არ აწუხებს. მნიშვნელოვანი საქმის გადადება კი ადამიანს არ ასვენებს. სულ ფიქრებში უტრიალებს, მაგრამ თავს ვერ აბამს. პროკრასტინაცია არ არის დასვენება: დასვენება ადამიანს ენერგიით ავსებს, მნიშვნელოვანი საქმის გადადება კი ფიტავს. ინდივიდი მნიშვნელოვანი საქმის

⁵ A. Rozental, D. Forsström, A. Hussoon, Klingsieck KB. Procrastination among university students: differentiating severe cases in need of support from less severe cases. Front Psychol. 2022;13:783570. doi:10.3389/fpsyg.2022.783570

გადადებით ვერასოდეს მიაღწევს იმ სიამოვნებას, რასაც საქმის კეთებისგან დაღლილი ადამიანი განიცდის დასვენებისას.

ძირითადი ნაწილი

პროგრასტინაციის არსი. მნიშვნელოვანი საქმის გადავადება არა დროის მართვის, არამედ – ემოციების მართვის, საკუთარ თავში გაურკვევლობის სირთულეს წარმოადგენს. პროგრასტინაცია, როგორც მომავალი სამიზნე დავალების შესრულებამდე ვარჯიშისთვის დახარჯული დროის ნაკლებობა, შეიძლება განიმარტოს როგორც ქცევითი თვითშეზღუდვა. Joseph R. Ferrari-ის მიერ ჩატარებულ კვლევაში მონაწილეები ინდივიდუალურად გამოცხადდნენ ლაბორატორიაში, სადაც მათ უთხრეს, რომ უნდა შეესრულებინათ მათემატიკური დავალებები. თუმცა, მონაწილეებს უფლება მიეცათ, 15 წუთის განმავლობაში ევარჯიშათ დავალებაზე ან ჩართულიყვნენ სხვა, სახალისო აქტივობებში(მაგ., ვიდეო თამაშით ან თავსატეხზე მუშაობა) და შესაბამისად, „გადაედოთ“ ვარჯიში. პირველ კვლევაში მონაწილეებმა, საშუალოდ, 15 წუთიდან 9 წუთი (დროის 60%) დახარჯეს გადადებაზე, მათემატიკის ამოცანების შესრულების გარდა, ყველა აქტივობაზე მუშაობით. მეორე კვლევაში, სადაც ზუსტად იგივე მათემატიკური დავალება სახალისო თამაშად იქნა იდენტიფიცირებული, ქრონიკული პროგრასტინატორები არაპროგრასტინატორებზე ნაკლებს არ ვარჯიშობდნენ, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ პროგრასტინაცია(პრაქტიკის ნაკლებობა) ქცევითი თვითშეზღუდვის სახით ვლინდება.

ორივე კვლევაში, როდესაც დავალება კოგნიტური უნარების მნიშვნელოვან შეფასებად იქნა იდენტიფიცირებული, ქრონიკული პროგრასტინატორები არაპროგრასტინატორებისგან განსხვავებით, მეტ დროს ხარჯავდნენ სახალისო, ალტერნატიულ დავალებებზე და ნაკლები დრო შეფასებისთვის მომზადებაზე. დავალებაზე ვარჯიშის ნაკლებობით გამოწვეული პროგრასტინაცია მხოლოდ მაშინ ხდებოდა,

როდესაც დავალება შეფასებითი იყო და არა მაშინ, როდესაც იდენტური დავალება სახალისო ან სასიამოვნო აქტივობად იყო მონიშნული⁶.

ადამიანი ხშირად ვარაუდობს, რომ პროექტების დასრულებას იმდენი დრო არ სჭირდება, რამდენიც სინამდვილეში დასჭირდებათ, რამაც შეიძლება უსაფრთხოების ცრუ განცდა გამოიწვიოს, როდესაც გვჯერა, რომ ჯერ კიდევ ბევრი დრო გვაქვს ამ დავალების შესასრულებლად.

პროგრასტინაციის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი არის ის აზრი, რომ კონკრეტულ მომენტში უნდა ვიგრძნოთ **შთაგონება ან მოტივაცია** დავალებაზე სამუშაოდ. რეალობა ისაა, რომ თუ დაელოდებით, სანამ გარკვეული დავალებების (განსაკუთრებით არასასურველი) შესასრულებლად სწორ განწყობაზე იქნებით, ალბათ აღმოაჩენთ, რომ შესაფერისი დრო უბრალოდ არასდროს მოვა და დავალება არასდროს სრულდება.

თუმცა, მოტივაციის ლოდინი ერთადერთი პრობლემა არ არის, რაც პროგრასტინაციას უწყობს ხელს. ქვემოთ მოცემულია რამდენიმე სხვა ფაქტორი, რომელსაც შეუძლია როლი ითამაშოს.

პროგრასტინაციის სახეები

ზოგიერთი მკვლევარი პროგრასტინატორების ორ ტიპს ახარისხებს: პასიური და აქტიური პროგრასტინატორები.⁷

პასიური პროგრასტინატორები: დავალებას აჭიანურებენ, რადგან უჭირთ გადაწყვეტილების მიღება და მათზე მოქმედება.

აქტიური პროგრასტინატორები: დავალებას განზრახ აჭიანურებენ, რადგან ზეწოლის ქვეშ მუშაობა მათ საშუალებას აძლევს „იგრძნონ თავი გამოწვევისა და მოტივაციის გრძნობით“.

⁶ Joseph R. Ferrari, *Procrastination as a Self-Handicap for Men and Women: A Task-Avoidance Strategy in a Laboratory Setting*, Journal of Research in Personality 34, 73–83 (2000), doi:10.1006/jrpe.1999.2261, available online at <http://www.idealibrary.com>

⁷ Zohar AH, Shimone LP, Hen M. Active and passive procrastination in terms of temperament and character. PeerJ. 2019;7:e6988. doi:10.7717/peerj.6988

სხვები პროგრასტინატორების ტიპებს პროგრასტინაციის სხვადასხვა ქცევითი სტილის საფუძველზე განსაზღვრავენ, მათ შორის:

პერფექციონისტი: დავალებებს აჭიანურებს დავალების სრულყოფილად შესრულების შიშის გამო;

მეოცნებე: დავალებებს აჭიანურებს, რადგან დეტალებზე ყურადღების მიქცევა არ შეუძლია;

დაუმორჩილებელი: არ თვლის, რომ ვინმემ უნდა განსაზღვროს მისი დროის გრაფიკი;

მშფოთვარე: დავალებებს აჭიანურებს ცვლილებების ან „ცნობილის“ კომფორტის დატოვების შიშის გამო;

კრიზისების შემქმნელი: დავალებებს აჭიანურებს, რადგან მოსწონს ზეწოლის ქვეშ მუშაობა. იგი ზედმეტად ბევრს იღებს და უჭირს დავალების დაწყებისა და დასრულების დროის გამონახვა.⁸

პროგრასტინაციის უარყოფითი გავლენა

პროგრასტინაცია სერიოზული პრობლემა ხდება, როდესაც ქრონიკულია და სერიოზულ გავლენას ახდენს ადამიანის ყოველდღიურ ცხოვრებაზე. ასეთ შემთხვევებში, ეს არ არის მხოლოდ დროის ცუდი მენეჯმენტის უნარის საკითხი; ეს მათი ცხოვრების წესის მნიშვნელოვანი ნაწილია.

სამწუხაროდ, პროგრასტინაციას შეიძლება სერიოზული გავლენა ჰქონდეს ცხოვრების მრავალ სფეროზე, მათ შორის ადამიანის ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე და სოციალურ, პროფესიულ და ფინანსურ კეთილდღეობაზე.⁹

- ✓ სტრესის და ავადმყოფობის მაღალი დონე;
- ✓ სოციალურ ურთიერთობებზე გაზრდილი ტვირთი;
- ✓ მეგობრების, ოჯახის წევრების, თანამშრომლების და თანაკლასელების მხრიდან უკმაყოფილება;

⁸ American Psychological Association. The first step to overcoming procrastination: Know thyself.

⁹ Svardtal F, Nemtcan E. Past negative consequences of unnecessary delay as a marker of procrastination. Front Psychol. 2022;13. doi:10.3389/fpsyg.2022.787337

- ✓ ვადაგადაცილებული გადასახადებისა და საშემოსავლო გადასახადის დეკლარაციების შედეგები.

აკადემიური პროგრასტინაცია

მკვლევარების აზრით, ზოგიერთი ძირითადი კოგნიტური დამახინჯება იწვევს აკადემიურ პროგრასტინაციას. სტუდენტები მიდრეკილნი არიან:

- ✓ გადაჭარბებულად შეაფასონ, რამდენი დრო აქვთ დარჩენილი დავალებების შესასრულებლად;
- ✓ გადაჭარბებულად შეაფასონ, რამდენად მოტივირებულები იქნებიან მომავალში;
- ✓ არასაკმარისად შეაფასონ, რამდენ ხანს დასჭირდება გარკვეული აქტივობების დასრულებას;
- ✓ შეცდომით ვარაუდობენ, რომ პროექტზე სამუშაოდ სწორ განწყობაზე უნდა იყვნენ.

აწმყოს მიკერძოება. ეს არის ფენომენი, რომელიც შეინიშნება ადამიანის ქცევაში და შეიძლება გამოიწვიოს პროგრასტინაცია. აწმყოს მიკერძოება ნიშნავს, რომ ჩვენ უფრო მეტად მოტივირებულები ვართ მყისიერი კმაყოფილებით ან ჯილდოებით, ვიდრე გრძელვადიანი ჯილდოებით. სწორედ ამიტომ არის ამ მომენტში სასიამოვნო გაჭიანურება. მაგალითად, საწოლში დარჩენისა და ტელევიზორის ყურების მყისიერი ჯილდო უფრო მიმზიდველია, ვიდრე აკადემიური ნაშრომის გამოქვეყნების გრძელვადიანი ჯილდო, რომლის მიღწევასაც გაცილებით მეტი დრო დასჭირდება.¹⁰

შინაგანი მოტივაციის არქონა. როცა ადამიანი აკეთებს იმას, რაც არ სიამოვნებს, დაჯილდოების, დასჯის ან მსგავსი გარეგანი ფაქტორის გამო, ასეთ დროს მთავარი მამოძრავებელი არის გარეგანი მოტივაცია.

იმ შემთხვევაში, თუ ადამიანი მუშაობს კონკრეტული მოკლევადიანი მიზნისთვის, ამ დროს წამყვანია – მიზანზე ორიენტირებული მოტივაცია. მიზნის მიღწევისას ერთჯერადად გამოიყოფა დოფამინი (სიამოვნების ჰორმონი), რასაც მოჰყვება

¹⁰ Bisin A, Hyndman K. Present-bias, procrastination and deadlines in a field experiment. Games and Economic Behavior. 2020;119:339-357. doi:10.1016/j.geb.2019.11.010

ჰედონური ადაპტაცია. ანუ, ადამიანი მალე გამოდის ეიფორიიდან და დადებითი გრძნობები ასევე მალე იფანტება.

ხოლო, თუ ადამიანი ხედავს აზრს იმაში, რასაც აკეთებს, თანაც, ნამდვილად უნდა ამ საქმის კეთება, იღვიძებს მოტივაციის ყველაზე ძლიერი ფორმა – შინაგანი მოტივაცია. ადამიანი მთლიანად იძირება საქმეში, თითქოს დრო ჩერდება. მისი მოქმედება მიმართულია რაღაც უფრო შორეულისკენ. ის პასუხს სცემს ისეთ ეგზისტენციალურ შეკითხვას, თუ როგორ უნდა გაატაროს ცხოვრება.

შინაგანი მოტივაცია არ გამორიცხავს გარეგანი ან მიზანზე ორიენტირებული მოტივაციის თანაარსებობას და ხანდახან მათ მეტად მოძლიერებასაც კი. თუმცა, ის ყოველთვის რჩება მთავარ მამოძრავებელ ძალად და ხელს უშლის საქმის „სახვალიოდ გადადებას“.

უნებისყოფობა. სუსტი ნებისყოფის ქონა ძლიერი დამაბრკოლებელი მახასიათებელია. განსაკუთრებით, თუ პიროვნება სტრესშია ან წინ რთული დავალება ელოდება.

წარუმატებლობის შიში. ეს შიში ხშირად ირაციონალური, საფუძველს მოკლებულია, თუმცა ფაქტია, რომ ბევრ ადამიანს საქმის დაწყებასა და მის ბოლომდე მიყვანაში უშლის ხელს.

გადაუწყვეტლობა. დღეს სამყარო უამრავ შესაძლებლობას გვთავაზობს. თანამედროვე საზოგადოება ეთაყვანება ინდივიდუალურ თავისუფლებას იმ რწმენით, რომ რაც უფრო თავისუფალია ადამიანი, მით მეტად ბედნიერია. მაშინ რატომ არ არის თანამედროვე ადამიანი უფრო ბედნიერი, ვიდრე წარსულში? იმიტომ, რომ არჩევნისა და მოქმედების თავისუფლებამ შესაძლებელია ხელი შეუშალოს იმის გარკვევაში, თუ რა არის მნიშვნელოვანი, სწორი და არასწორი. ეს დაბნეულობა კი შესაძლოა დე მოტივაციის მიზეზი გახდეს და პიროვნებას დაუკარგოს რამის გაკეთების სურვილი.

დროის არასაკმარისად დაფასება. დრო, რომელსაც ადამიანები დედამიწაზე ატარებენ, სასრულია. ამიტომ, ის არის ყველაზე ძვირფასი რამ, რაც ცხოვრებაში არსებობს. ფულის გამომუშავება ხდება, დაზოგვა ან სესხება, მაგრამ დროს არაფერი უხერხდება. დაკარგული დრო სამუდამოდ დაკარგულია.

პროგრასტინაცია ფსიქიკური დაავადება არ არის. თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში, ის შეიძლება დამახასიათებელი იყოს ფსიქიკური ჯანმრთელობის ისეთი ძირითადი მდგომარეობისთვის, როგორიცაა: დეპრესია, ობსესიურ კომპულსიური აშლილობა ან ყურადღების დეფიციტისა და ჰიპერაქტიურობის სინდრომი.

პროგრასტინაცია შეიარაღებულ ძალებში

პროგრასტინაცია შეიარაღებულ ძალებშიც სერიოზული პრობლემაა, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს უარყოფითი შედეგები როგორც ინდივიდებისთვის, ასევე ქვედანაყოფისთვის. ის შეიძლება გამოწვეული იყოს სხვადასხვა ფაქტორით, მათ შორის: შფოთვით, შიშით და მოტივაციის ნაკლებობით. ამ გარემოში პროგრასტინაციის დაძლევა მოითხოვს მრავალმხრივ მიდგომას, რომელიც თავის მოიცავს მკაფიო მიზნების დასახვას, ამოცანების დაყოფას და მხარდამჭერი გარემოს შექმნას.

პროგრასტინაციამ შეიძლება გავლენა მოახდინოს შეიარაღებულ ძალებზე ინდივიდუალურ სამხედრო მოსამსახურეებზე ისეთი ზემოქმედების გზით, როგორიცაა: ძილის ნაკლებობა და დავალებების არასწორი მართვა, ასევე სამხედრო გადაადგილების(დისლოკაციის¹¹ შეცვლის) დროს სირთულეების შექმნა. მიუხედავად იმისა, რომ სამხედრო მოსამსახურეები მეტად დისციპლინირებული არიან სხვა პროფესიებთან შედარებით, და ეს მათ გარკვეული ცუდი ჩვევების დაძლევაში ეხმარება, ისინი მაინც ვერ ახერხებენ სრულად პროგრასტინაციის დაძლევას ან აღმოფხვრას; მისი დაძლევა მოითხოვს თვითმოტივაციას და ისეთი სტრატეგიების გამოყენებას, როგორიცაა: დავალებების მცირე ნაწილებად დაყოფა და პასუხისმგებლობის აღება. ოპერაციების ან მისიების შესრულებისას, დროული მოქმედება გადამწყვეტია, რადგან გადავადების ნებისმიერ ფორმა მნიშვნელოვან ოპერაციულ რისკს წარმოადგენს.¹²

¹¹ ჯარების განლაგება ქვეყნის ტერიტორიაზე

¹² <https://surl.lu/tpumpq>

შეიარაღებულ ძალებში საქმის გაჭიანურების მიზეზები:

შფოთვა და შიში: სამხედრო ძალებში დიდი ზეწოლის გარემოში ყოფნამ მოსამსახურეში შეიძლება გამოიწვიოს შფოთვა და შიში, რაც ინდივიდს აიძულებს სიტუაციის სამართავად მიმართოს დავალების გადადება/გადავადებას;

მოტივაციის ნაკლებობა: როდესაც შესასრულებელი დავალებები გადაჭარბებული, დაუძლეველი ჩანს ან არ გააჩნია მკაფიო მიზანი, ინდივიდი შეიძლება არ იყოს საკმარისად მოტივირებული მათი დაწყების ან დასრულების საკითხებში;

გადატვირთვა: სამხედრო ძალებში დავალების და ინფორმაციის დიდმა მოცულობამ შეიძლება გამოიწვიოს გადატვირთვის განცდა, რაც ინდივიდს აიძულებს, გადადოს საქმეები;

დროის არასწორი მენეჯმენტი: დროის არასაკმარისი მართვის უნარები ხელს უწყობს გაჭიანურებას, რადგან ინდივიდს შეიძლება გაუჭირდეს დავალების პრიორიტეტულობის დადგენა და მისი დასრულებისთვის საკმარისი დროის გამოყოფა;

პასუხისმგებლობის ნაკლებობა: მკაფიო ანგარიშვალდებულების სტრუქტურების გარეშე, ინდივიდებს შეიძლება უფრო მეტად ჰქონდეთ დავალებების გადადების ალბათობა, განსაკუთრებით თუ ისინი გაჭიანურების შედეგებს მინიმალურად აღიქვამენ;

გაზრდილი სტრესი და შფოთვა: დავალების შესრულების გადადებამ შეიძლება გამოიწვიოს სტრესისა და შფოთვის მომატება ვადების მოახლოებასთან ერთად, რაც უარყოფითად აისახება ფსიქიკურ კეთილდღეობაზე;

ნდობისა და პატივისცემის რღვევა: პროგრასტინაციამ შეიძლება ზიანი მიაყენოს ნდობასა და პატივისცემას უწყებაში, რადგან ინდივიდებმა შეიძლება ეს აღიქვან როგორც ვალდებულების ან პასუხისმგებლობის ნაკლებობა;

დისციპლინური ზომების პოტენციალი: მძიმე შემთხვევაში, პროგრასტინაციამ შეიძლება გამოიწვიოს დისციპლინური სასჯელი, განსაკუთრებით თუ ეს მისიის ჩავარდნას ან უსაფრთხოების წესების დარღვევას იწვევს.

როგორ დავძლიოთ პროგრასტინაცია

ერთი შეხედვით, პიროვნებისთვის პროგრასტინაცია სერიოზული პრობლემას არ წარმოადგენს. ამასთან, ეს არის გავრცელებული ტენდენცია, რომელსაც ადამიანთა უმეტესობა გარკვეულ მომენტში მიმართავს. იმის თაობაზე, თუ რა შეუძლია პიროვნებას გააკეთოს, რომ შეწყვიტოს „ხვალისმომხრეობა“, არსებობს გარკვეული რეკომენდაციები:

სამოქმედო სიის შედგენა: დასახული მიზნისაკენ მიმავალ სწორ გზაზე დადგომის მიზნით, თითოეული პუნქტის გვერდით, კონკრეტული ვადის განსაზღვრა;

პატარა-პატარა ნაბიჯების გადადგმა: მიზნების ჩამონათვალში შემაჯავლი თითოეული საკითხის პატარა, მართვად ნაბიჯებად დაყოფა, რათა პიროვნებას დავალება ძალიან დამღლელად არ მოეჩვენოს;

გამაფრთხილებელი ნიშნები გაცნობიერება: პროგრასტინაციის ნებისმიერ აზრის გავლების შემთხვევაში, ყურადღების მიქცევა და ყველაფრის გაკეთება, რათა მოხდეს პიროვნების მიერ ამ სურვილისადმი წინააღმდეგობის გაწევა. თუ გადადებაზე ფიქრი მოსდის ადამიანს, მიზანშეწონილია აიძულოს თავი, რომ რამდენიმე წუთი დაუთმოს საკუთარ დავალებაზე მუშაობას;

ყურადღების გაფანტვის აღმოფხვრა: მნიშვნელოვანია განისაზღვროს ადამიანის მიერ, თუ რა უფანტავს ყურადღებას ყველაზე მეტად და გამორთოს ყურადღების გაფანტვის ეს წყაროები;

საკუთარი თავის შექება: მნიშვნელოვანია სამოქმედო სიიდან რომელიმე პუნქტის დროულად დასრულებას პიროვნების მხრიდან მოჰყვეს საკუთარი თავის შექება და იმით დაჯილდოვება, რაც მას სახალისოდ მიაჩნია.¹³

მნიშვნელოვანი საქმის გადადება, ადამიანური ქცევაა. საბედნიეროდ, არსებობს მისი შემცირების საშუალებები. მნიშვნელოვანია იმის გაგება, თუ რატომ უჭირს პიროვნებას საქმის დაწყება. ეს უკვე დახმარებაა. ამისთვის საკმარისია შესასრულებელი საქმეების სიის შექმნა და მცირედით დაწყება. როდესაც გადადების

¹³ S. Schrager, E. Sadowski, „Getting more done: Strategies to increase scholarly productivity“. J Grad Med Educ. 2016;8(1):10-13. doi:10.4300/JGME-D-15-00165.1

სურვილი ჩნდება, მნიშვნელოვანია საკუთარი თავის იძულება, რომ მხოლოდ ერთი პატარა რამ გაკეთდეს, რადგან ზოგჯერ, უბრალოდ დაწყება უკვე საქმის ნახევარია.

პროგრასტინაციის დაძლევა სამხედრო საქმეში

მკაფიო და მიღწევადი მიზნების დასახვა: დიდი ამოცანების მცირე, კონტროლირებად ნაწილებად დაყოფა მათ ნაკლებად საშიშს ხდის და თითოეული ნაბიჯის დასრულების შემდეგ, წარმატების განცდას შემატებს;

დავალების პრიორიტეტულობის განსაზღვრა: დავალების იდენტიფიცირება და პრიორიტეტის მინიჭება მათი აქტუალობისა და მნიშვნელობის მიხედვით, დაეხმარება ინდივიდს, პირველ რიგში ყველაზე კრიტიკულ საკითხებზე გაამახვილონ ყურადღება;

დროის მართვის უნარების განვითარება: დროის მართვის ეფექტური ტექნიკის შესწავლა, როგორცაა დაგეგმვა და დამგეგმავის გამოყენება, დაეხმარება ინდივიდებს უკეთ გაანაწილონ საკუთარი დრო და რესურსები;

მხარდამჭერი გარემოს შექმნა: მხარდამჭერი გარემოს შექმნას, სადაც ადამიანები თავს კომფორტულად გრძნობენ დახმარებისა და ხელმძღვანელობის ძიებისას, შეუძლია შეამციროს შფოთვა და წახალისოს პროაქტიული ქცევა;

პასუხისმგებლობის სტრუქტურების გამოყენება: პასუხისმგებლობის მექანიზმების შექმნა, როგორცაა რეგულარული შემოწმება ან თანატოლების მხარდაჭერა, დაეხმარება ადამიანებს, შეინარჩუნონ სწორი მიმართულება და მინიმუმამდე დაიყვანონ პროგრასტინაცია;

პროფესიონალური დახმარების ძიება: თუ პროგრასტინაცია მუდმივი პრობლემაა, თერაპევტის ან კონსულტანტის პროფესიონალური დახმარების ძიებამ შეიძლება უზრუნველყოს ადამიანებისთვის საჭირო ინსტრუმენტები და სტრატეგიები ამ გამოწვევის დასაძლევად.

პროგრასტინაციის თავიდან აცილება

დარგის ექსპერტები გვთავაზობენ 5 ძირითად რჩევას, რომელიც სამხედრო მოსამსახურეს რესოციალიზაციის პროცესში პროგრასტინაციის თავიდან აცილებაში დაეხმარება. რესოციალიზაციის პროცესს „გარდამავალ პერიოდს“ უწოდებენ.

სამხედრო გარდამავალი პერიოდი სამხედროდან სამოქალაქო სტატუსზე გადასვლაა. ეს არც ისე მარტივია, რადგან შეიძლება იყოს აქტიური სამსახურიდან პენსიაზე გასვლა ან ვეტერანობაზე გადასვლა. ბევრი ადამიანისთვის ეს სრულიად ახალი გამოცდილების დასაწყისია. დარგის სპეციალისტები სულ უფრო მეტს მუშაობენ საკითხებზე, რათა ეს ცვლილება მაქსიმალურად შეუფერხებლად წარიმართოს.¹⁴

როდესაც საქმე სამხედრო გარდამავალ პერიოდს ეხება, გაჭიანურება, „ხვალისმომხრეობა“ სრულიად ლოგიკურია. გარდამავალ პერიოდში, ყველა აქტივობას შეუძლია თანაბარი გავლენა იქონიოს ყველაზე ერთგულ საზღვაო ქვეითზე, მეზღვაურებზე, მცველზე, სანაპირო ზოლის თანამშრომელზე, ჯარისკაცსა და მფრინავზეც კი.

გარდამავალ პერიოდში, შესაძლოა, სამუშაოს ჩამონათვალი სამხედრო მოსამსახურისთვის დამთრგუნველი აღმოჩნდეს. რეზიუმეზე მუშაობა აგრძნობინებს, რომ არასდროს გაუკეთებია ისეთი რამ, რის შესახებაც დაწერაც რეზიუმეში მომგებიანი იქნებოდა; მეგობრებთან საუბარი აგრძნობინებს, რომ სამსახურს ითხოვს. უცნობებთან დაკავშირებამ შეიძლება თავი უხერხულად აგრძნობინოს. ამას ისიც ემატება, რომ შუალამისას, კომმარი აღვიძებს განცდით, რომ მთელი ოჯახი მასზეა დამოკიდებული.

გარდამავალი პერიოდის შფოთვით „ტკბობა“

შფოთვის გადალახვის გასაღები არის იმის გაცნობიერება, რომ პიროვნების თავს არაფერი ცუდი არ ხდება. მისი შფოთვა სამხედრო გარდამავალი პროცესის ნორმალური ნაწილია და ლოგიკური შედეგია. გამოსავალი კი შფოთისთვის მომზადება და მასთან გამკლავებაა მანამ, სანამ მოსამსახურეს პროგრასტინაციის შესაძლებლობა ექნება.

იმისათვის, რომ შემცირდეს შფოთვა და რეალურად დაიწყოს პიროვნებამ გარდამავალ პერიოდზე მუშაობა:

- ✓ სასურველის დადგინდეს გარდამავალი პერიოდის კონკრეტული თარიღი.

¹⁴ <https://surl.li/aaajtis>

„მომავალ წელს“ თარიღი არ არის. „4 აპრილი“ თარიღია. სანამ პიროვნება გარდამავალი პერიოდის თარიღს დაადგენს, მისი ტვინი ფიქრობს, რომ ჯერ კიდევ არის დრო, შეცვალოს საკუთარი გადაწყვეტილება და სამუდამოდ ან სულ მცირე ცოტა ხნით დარჩეს ჯარში.

ზუსტი თარიღის დადგენა საჭიროა, რადგან დრომ „წიკწიკი“ დაიწყო. ეს შეიძლება იყოს კომპიუტერის ეკრანზე ან ფურცელზე კალენდრის გადატანა, სადაც მითითებული იქნება კვირების რეალური რაოდენობა, რომელიც პიროვნებას გადასვლამდე ექნება დარჩენილი. ეს საკმარისია იმისათვის, რომ მოსამსახურემ „შემდეგი“ დავალების შესრულება დაიწყო.

✓ საჭიროა „არსად“ იქცეს სასურველი დანიშნულების ადგილად.

ბევრი გარდამავალი სამხედრო მოსამსახურე აღნიშნავს, რომ მათი შეგრძნებაა, თითქოს არსად მიდის. საინფორმაციო ინტერვიუები, ქსელური კავშირები, მენტორთან შეხვედრები, პროგრამებში დარეგისტრირება, სერტიფიკატების დასრულება და კურსებზე დასწრება აუცილებელი აქტივობებია, რომლებიც, როგორც წესი, მყისიერად არ იწვევს სამუშაოს შეთავაზებას. ეს შეგრძნება დაახლოებით ისეთია, თითქოს ისინი ქარბუქის დროს სავალ ნაწილს ნიჩბით წმენდენ და ვერც კი ხედავენ, სად მიდიან.

ამ საკითხში გასაკვირი არ არის, რომ სამხედრო პირი სამოქმედო სიაში ყველაფერს უფრო პროდუქტიულად აფასებს, ვიდრე მისი გადასვლაა. ამიტომ მნიშვნელოვანია შეიცვალოს მისი მოლოდინები და შეხედულებები იმის შესახებ, თუ რა არის და როგორ გამოიყურება წარმატება. გარდამავალი პერიოდის სამუშაო უფრო მეტად მიწათმოქმედებას ჰგავს, ვიდრე თოვლის წმენდას. ამიტომ, სასურველია მის მიერ გაკეთებული თითოეული საქმე ისე იყოს აღქმული, თითქოს თესლი ითესება. მოსავლის აღებას მანამ არ დაიწყებს, სანამ გარდამავალ პერიოდში სამუშაო შეთავაზებების განხილვისთვის მზად არ იქნება. თუმცა, თუ ახლავე არ დათეს, მოსავლის აღებას ვერ შეძლებს. ეს შესაძლოა, საკუთარ ტელეფონში აქტივობების მიმდინარე სიის შენახვით იყოს გამოხატული.

✓ ყველაფრის კეთების შეწყვეტა.

იქამდე, სანამ სამხედრო სამსახურს დატოვებს, სასურველია სამხედრო პირმა გააკეთოს ყველაფერი: მიიღოს წვდომა ყველაფერზე; გამოიყენოს ყველაფერი; გარდამავალ პერიოდში სამხედრო წაგებულია, თუ არ გააკეთა ყველაფერი, რაც შესაძლებელია; თუ სადღაც ოფისის შენობაში იმალება, სანამ გარდამავალი დრო იჭურება, რადგან ეს მოლოდინი სხვადასხვა ტიპის „ხვალისმომხრეობის“ მიზეზია. პიროვნების ძალისხმევა სწორ ადგილებში უნდა იყოს კონცენტრირებული. ეს დამოკიდებულია მის კარიერულ დონეზე. ამასთან, არსებობს კონკრეტული სტრატეგიები.

✓ პროცესის პატივისცემა.

არავის მოსწონს გარდამავალი პერიოდის გაურკვევლობა, წუხილი და გაღიზიანება. თუმცა, არსებობს ორი გზა, რომლითაც ადამიანს შეუძლია გაუმკლავდეს გარდამავალ პროცესს. მას შეუძლია პატივი სცეს ან უკუ აგდოს პროცესის მიმდინარეობა.

პროცესის უკუგდება/უგულებელყოფა ნიშნავს იმას, პიროვნება ყველაფერს აკეთებს გარდა გარდამავალი სამუშაოს შესრულებისა, რომელიც კალენდარშია ჩანიშნული ან უბრალოდ ახლოვდება. პროცესის პატივისცემა ნიშნავს გარდამავალი პერიოდის თითოეული ეტაპისათვის შესაბამისი ნაბიჯის გადადგმას ან სამუშაოს შესრულებას.

როდესაც პიროვნება ხედავს, რომ გარდამავალი სამუშაო მის კალენდარში გამოჩნდება და დაიწყებს მის შესრულებას, შემდეგ კი გაჩერების მიზეზს იპოვის, მიზანშეწონილია დააყენოს დროის საზომი 20 წუთზე. აიღოს ვალდებულება, რომ დარჩეს და იმუშაოს კიდევ 20 წუთი. სამუშაოზე მიბრუნებით და განგრძობით შფოთვა ქრება.

✓ პასუხისმგებლობის ფაქტორის ჩართვა

პროკრასტინაცია სამხედრო გარდამავალი პერიოდის დროს წარმოქმნილ შფოთვის საპასუხო ბუნებრივი, ლოგიკური რეაქციაა. მაგრამ ეს პროცესი არ არის გაჩერების წინაპირობა. ბევრი სამხედრო მოსამსახურე აღმოაჩენს, რომ პროფესიონალურ ფსიქოლოგიურ წვრთნას შესაძლოა დაემატოს ყოველთვიური პასუხისმგებლობა, რომელიც მათ სამუშაოს შესასრულებლად სჭირდებათ. ხშირად პროფესიონალს

შეუძლია დაეხმაროს სამხედრო მოსამსახურეს და მიაწოდოს მცირე დავალებების სია, რომელიც შექმნილია იმედის გასაღვიძებლად და პროდუქტიულობის გაზრდის მიზნით.

როგორც ზოგადად, ისე სამხედრო გადასვლის(რესოციალიზაციის) პროცესშიც მნიშვნელოვანია პიროვნებამ წინსვლა განაგრძოს. განგრძობას, დაწყებას თან სდევს აღმოჩენა, რომ მისი პროგრასტინაცია გაქრება და საშუალებას მისცემს მიაღწიოს რაღაც უფრო „დიდს“.

დასკვნა

ამდენად, სტატიაში შევეცადეთ განგვესაზღვრა პროგრასტინაციის, როგორც მნიშვნელოვანი საქმის გადავადება/გადადების არსი; შევეცადეთ გვეჩვენებინა პროგრასტინაციის პრაქტიკაში გამოვლენის ფორმები; როგორ ვლინდება პროგრასტინაცია აკადემიურ სფეროში და შეიარაღებულ ძალებში და რა კავშირშია ის ფსიქოლოგიურ მახასიათებლებთან და გარემო ფაქტორებთან. კერძოდ, როგორ მიმდინარეობს სამხედრო სამსახურის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარდამავალი ეტაპის, რესოციალიზაციის პროცესი, მოსამსახურის ემოციური მდგომარეობის, შფოთვის, წუხილის ფონზე.

ნაშრომში საუბარია უარყოფითი ემოციის და არასაკმარისი მოტივაციის ფონზე, პროგრასტინაციის დაძლევის და ქმედითი ნაბიჯის გადადგმის გააზრებასა და ზოგადად, ქმედების აუცილებლობასა და სასურველობაზე.

სტატიაში მოცემულია ჩატარებულ კვლევებსა და პრაქტიკაში აპრობირებულ მეთოდებზე დაფუძნებული რჩევები და რეკომენდაციები, რომელთა გამოყენება შესაძლოა დაეხმაროს ადამიანს იმის შეგრძნებასა და გააზრებაში, რომ მისი დამაბრკოლებელი სწორედ მნიშვნელოვანი საქმის გადავადებაა.

ბიბლიოგრაფია

- Taylor, Robert. Procrastination: The personality and situational correlates of procrastination behavior for achievement tasks., n.d. <https://surl.li/lhloer> , (Accessed 18.11.2025)
- Gueorguieva, Johnna M. Procrastination: A measurement of types, 2011.
- Kendra Cherry, MEd. “What Is Procrastination?” Verywell Mind, July 7, 2024. <https://surl.li/tkneev>
- Zohar AH, Shimone LP, Hen M. Active and passive procrastination in terms of temperament and character. PeerJ. 2019;7:e6988. doi:10.7717/peerj.6988
- Joseph R. Ferrari, Procrastination as a Self-Handicap for Men and Women: A Task-Avoidance Strategy in a Laboratory Setting, Journal of Research in Personality 34, 73–83 (2000), doi:10.1006/jrpe.1999.2261, available online at, <http://www.idealibrary.com>, (Accessed 18.11.2025)
- American Psychological Association. The first step to overcoming procrastination: Know thyself.
- Svartdal F, Nemtcan E. Past negative consequences of unnecessary delay as a marker of procrastination. Front Psychol. 2022;13. doi:10.3389/fpsyg.2022.787337
- Bisin A, Hyndman K. Present-bias, procrastination and deadlines in a field experiment. Games and Economic Behavior. 2020;119:339-357. doi:10.1016/j.geb.2019.11.010
- Schrager S, Sadowski E. Getting more done: Strategies to increase scholarly productivity. J Grad Med Educ. 2016;8(1):10-13. doi:10.4300/JGME-D-15-00165.1
- <https://surli.cc/ilkhby>, (Accessed 18.11.2025)
- <https://surl.li/gbmgnl>, (Accessed 18.11.2025)

არასტრატეგიული ბირთვული იარაღის კლასიფიკაციის პრობლემები

ზურა სამხარაძე¹

რამაზ ჩიჩუა²

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9725>

აბსტრაქტი

ნაშრომში ასახულია, რომ ტაქტიკური ბირთვული იარაღის საკითხი (ტბი), რომელიც წარმოადგენს წინამდებარე კვლევის საგანს, ოცდაათ წელზე მეტია ასახულია სამხედრო-პოლიტიკურ და სტრატეგიული ურთიერთობების მოლაპარაკებებში, დიდი სახელმწიფოების და მათი მოკავშირეების განიარაღებაზე. შეგახსენებთ, რომ სტრატეგიული შეტევითი იარაღის შეზღუდვის შესახებ მოლაპარაკებების დასაწყისიდანვე (სმი-1), სსრკ-მ დაისვა საკითხი ევროპასა და აზიაში ამერიკული წინსვლის ბირთვული იარაღის გათვალისწინების შესახებ, რაც მათი სიახლოვის გამო საბჭოთა ტერიტორიის მიმართ, მისთვის სტრატეგიული მიზნებისთვის აშშ-ს ბირთვული იარაღის საფრთხეში თითქმის თანაბარი იყო. შემდეგ, ტაქტიკური ბირთვული იარაღის საკითხები ამა თუ იმ გზით წარმოიშვა არასტრატეგიულ თვითმფრინავებთან დაკავშირებით „სტრატეგიული იარაღის შეზღუდვა 2“-ზე მოლაპარაკებების დროს, საშუალო და მოკლე რადიუსის რაკეტებზე. ისინი 1990-იანი წლების დასაწყისში სსრკ/რუსეთისა და აშშ-ის პარალელური ვალდებულებების ობიექტი გახდნენ ტაქტიკური ბირთვული იარაღის შესამცირებლად. შემდეგ ეს იარაღი „სტრატეგიული იარაღის შეზღუდვა 3“-ის და სტრატეგიული და ტაქტიკური რაკეტაწინააღმდეგო სისტემების დელიმიტაციის დღის წესრიგში დადგა და იყო თანამშრომლობის საგანი ნუნ-ლუგარის პროგრამისა და სხვა პროექტების მეშვეობით. ამავდროულად, ბოლო პერიოდში მნიშვნელოვანი ცვლილებები განიცადა შეხედულებებმა საერთაშორისო უსაფრთხოების სფეროში ტაქტიკური ბირთვული იარაღის როლისა და ადგილის შესახებ. ცივი ომის დროს სსრკ უყურებდა შეერთებული შტატებისა და მისი მოკავშირეების ამ იარაღს, როგორც მთავარ „დამატებას“ მათი სტრატეგიული ბირთვული ძალებისთვის (სბძ), ხოლო დასავლეთი მათ აღიქვამდა, როგორც ამერიკული ბირთვული გარანტიების „ამძრავის სარტყელს“. მის მოკავშირეებს და აღმოსავლეთის უპირატესობის საპირწონე საერთო დანიშნულების ძალებში (სდძ). მოსკოვი საკუთარ ტაქტიკურ ბირთვულ იარაღს თვლიდა დასავლური მსგავსი იარაღის გამოყენების შეკავების ელემენტად და ოპერაციების თეატრში მისი სტრატეგიული ძალების დამრტყმელი ძალების მნიშვნელოვნად გაზრდის საშუალებას.

საკვანძო სიტყვები: ტაქტიკური ბირთვული იარაღი, სტრატეგიული შეზღუდვები, საერთაშორისო უსაფრთხოება, განიარაღება, აშშ-რუსეთის ურთიერთობები

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს სამეცნიერო-კვლევით ცენტრის მთავარი მეცნიერი, სამხედრო მეცნიერებათა დოქტორი

² სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მოწვეული სპეციალისტი, სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი

Problems with the classification of non-strategic nuclear weapons

Zurab Samkharadze³

Ramaz Chichua⁴

Abstract

The article discusses the historical development, functions and modern role of tactical nuclear weapons (TNF) in the field of international security, especially in the military-political relations of great powers and in disarmament negotiations. The issue of tactical nuclear weapons has been actively discussed for more than 30 years, both in the context of strategic and non-strategic levels, where it is an important element in the process of ensuring the balance of power and international stability. The article reviews the stages of the Strategic Arms Limitation Talks (SALT-1, SALT-2, SALT-3) between the USSR and the USA, within which tactical nuclear systems were considered as a subject of both reduction and delimitation. The study highlights the specificity of the Cold War period, when the Soviet Union considered tactical nuclear weapons as an important tool for deterring the use of similar Western systems, while the United States and its allies perceived them as an element of strengthening strategic nuclear guarantees. Since the 1990s, tactical nuclear weapons have become the subject of parallel commitments for the USSR/Russia

and the United States, aimed at reducing tensions in Europe and Asia and maintaining strategic parity.

The article also discusses recent changes in the role of tactical nuclear weapons in the international security system, including the distribution of their functions, the growth of their importance in the operational theater, and cooperation in international programs, such as the Nunn-Lugar projects. The article examines how tactical nuclear weapons operate in the context of operational strategy and security policy, and outlines Moscow's vision of balancing Western nuclear forces and the ability to take appropriate strategic pressure.

The study is based on historical analysis, an assessment of international agreements, and the prospects for the use of tactical nuclear weapons in the context of modern security challenges.

Keywords: tactical nuclear weapons, strategic constraints, international security, disarmament, US-Russian relations

³ Chief Scientist in the Scientific Research Center of LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Doctor of Military Sciences

⁴ Invited specialist of Bachelor's Program of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia Academic Doctor of Social Sciences

შესავალი

ცივი ომის დასრულების, შინაგან საქმეთა დეპარტამენტის დაშლისა და სსრკ-ს დაშლის შემდეგ ვითარება რადიკალურად შეიცვალა. მოსკოვმა დაკარგა უპირატესობა ზოგადი დანიშნულების ძალებში ნატოს, ჩინეთისა და აშშ-ის შორეული აღმოსავლეთის ალიანსის მიმართ. ახლა რუსეთი უყურებდა თავის ტაქტიკურ ბირთვულ იარაღს, როგორც "ბირთვულ ექვალაიზერს" დასავლეთიდან და ჩინეთიდან სტრატეგიულ ბირთვულ ძალებში მზარდი ჩამორჩენისთვის, ხოლო უახლოეს მომავალში - შეერთებული შტატების სტრატეგიულ ბირთვულ ძალებში. რაც შეეხება შეერთებულ შტატებსა და მის მოკავშირეებს, 90-იანი წლების განმავლობაში ისინი ყველაზე მეტად აწუხებდნენ საბჭოთა ტაქტიკური ბირთვული იარაღის საზღვარგარეთიდან რუსეთში უსაფრთხო გატანის პრობლემას და მათი ტრანსპორტირების, შენახვისა და განკარგვის უსაფრთხოებას. როგორც სწორად აღინიშნა ამ პუბლიკაციაში, ამჟამად არც შეერთებული შტატები და არც რუსეთი, სხვადასხვა მიზეზების გამო, არ არიან დაინტერესებული ტაქტიკურ ბირთვულ იარაღზე მოლაპარაკებებით. მაქსიმუმი, რაც დასავლეთს სურს, არის რუსული ტაქტიკური ბირთვული იარაღის მდგომარეობის მაქსიმალური გამჭვირვალობა და მათი უსაფრთხო შენახვისა და ეტაპობრივი ლიკვიდაციის უზრუნველყოფა. იმავდროულად, როგორც ჩანს, ამ პრობლემის განუსაზღვრელი იგნორირება ორივე მხრიდან ძალიან შორსმჭვრეტელია. უპირველეს ყოვლისა, ტაქტიკური ბირთვული იარაღი წარმოადგენს ბევრად უფრო დიდ საფრთხეს, ვიდრე სტრატეგიული, არასანქცირებული გამოყენების ალბათობის თვალსაზრისით. კრიზისის დროს ჯარებს შორის გაფანტული, ის შეიძლება გამოყენებულ იქნას კონფლიქტის თავიდანვე (თუნდაც ლოკალური) ან მოწინააღმდეგის დარტყმის სამიზნედ ან მტრის წინააღმდეგ საკუთარი დარტყმის მიტანის საშუალებად, დიდი ალბათობით. ბირთვული ომის შემდგომი ესკალაციის შესახებ. ალბათ, ეს არის ზუსტად ის პერსპექტივა, რომელიც გვთავაზობს უახლესი რუსული სტრატეგიული კონ-ცეფციების „საჰაერო კოსმოსური თავდასხმის მოგერიების“ და ერთდროულად „პრობლემების გადაჭრის ორ ლოკალურ ომში“. მეორეც, კიდევ უფრო დიდი საფრთხე უკავშირდება თავდამსხმელების, მათ

შორის ტერორისტების მიერ ბირთვული იარაღის ქურდობის ალბათობას, რადგან ტრანსპორტირებისა და შენახვის პრობემები, საკეტი სისტემები და მრავალი სახის პორტაბელურობა.

TNW მას უფრო დაუცველ და მაცდურ სამიზნედ აქცევს, როგორც ასაფეთქებელ მოწყობილობას ან ბირთვული იარაღის მასალების წყაროს. მესამე, ევროპაში დარჩენილი აშშ-ს ტაქტიკური ბირთვული იარაღი და მათი მნიშვნელოვანი ნაწილი რუსეთის არმიასა და საზღვაო ფლოტთან სამსახურში მატერიალურად აძლიერებს სამხედრო დაპირისპირებას ნატოსა და რუსეთის ფედერაციას შორის, რადგან ისინი აშკარად აპირებენ ერთმანეთის წინააღმდეგ გამოყენებას. ეს სამხედრო-სტრატეგიული და ოპერატიული რეალობა კიდევ უფრო თვალსაჩინო ხდება ნატოს შემდგომი აღმოსავლეთის მიმართულებით გაფართოებისა და რუსეთის მოსალოდნელი „ასიმეტრიული“ პასუხის ფონზე. ამ რეალობის გაუქმება შეუძლებელია პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ რაიმე დეკლარაციებით ან „ფუნდამენტური დოკუმენტებით“, სანამ ტაქტიკური ბირთვული იარაღი არ გახდება რუსეთის ფედერაციასა და შეერთებულ შტატებს შორის განიარაღების პრაქტიკული ზომების საგანი. როგორც რუსეთში, ასევე ნატოში არსებული შეხედულებები ტაქტიკური ბირთვული იარაღის სამხედრო და პოლიტიკური ღირებულების შესახებ დიდ ეჭვს იწვევს, ყოველ შემთხვევაში, რამდენადაც ჩვენ ვსაუბრობთ ევროპის კონტინენტზე. ეს შეხედულებები უდავოდ ცივი ომის ყველაზე თვალშისაცემი ანაქრონიზმია. და მისი უარყოფა იმ საბაბით, რომ ეს იარაღი ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ოდესმე რეალურად გამოიყენონ მხარეებმა ერთმანეთის წინააღმდეგ, სისულელე და უპასუხისმგებლობაა. ძნელად გადაჭარბებული იქნება იმის თქმა, რომ რუსეთის ფედერაცია და ნატო დარჩებიან ოპონენტები და არა ნამდვილი პარტნიორები მანამდე, სანამ ტაქტიკური ბირთვული იარაღის პრობლემა არ გადაწყდება ორმხრივად მისაღები საფუძველზე. შესაბამისად, გზა არ იქნება გახსნილი მათი ღრმა პრაქტიკული ურთიერთ-ქმედებისთვის ევროპის კონტინენტზე და მის ფარგლებს გარეთ უსაფრთხოების პრობლემების გადაწყვეტაში, მათ შორის მასობრივი განადგურების იარაღის გავრცელებასთან და საერთაშორისო ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ამავდროულად, აშკარაა და ეს დეტალურად

არის განხილული ამ ნაშრომში, რომ ტაქტიკურ ბირთვულ იარაღთან მიმართებაში ურთიერთგანიაარაღების ზომები არ შეიძლება ბრმად დააკოპიროს სტრატეგიულ ბირთვულ იარაღზე შეთანხმებების გამოცდილება, უპირველეს ყოვლისა, შეთანხმებების საგნის არჩევის თვალსაზრისით. და მათი განხორციელების მონიტორინგი. რაც შეეხება სტრატეგიულ ბირთვულ ძალებს, ჩვენ ვსაუბრობდით იარაღის სისტემების ტიპების შედარებით მცირე რაოდენობაზე და გამშვებებზე, მიწოდების მანქანებზე და შემდგომ ეტაპზე თავად ბირთვულ ქობებზე. ტაქტიკური ბირთვული იარაღის შემთხვევაში, უმთავრესად მოგიწევთ პროდუქციის უზარმაზარ ასორტიმენტთან, ამ იარაღის შესანახ ობიექტებთან და ბირთვული იარაღის შეკრებისა და დემონტაჟის საწარმოების პრექარხნულ საწყობებთანაც კი. წარმოდგენილი კვლევა წარმოადგენს ამ რთული პრობლემების გადაჭრის პირველი მიდგომის მცდელობას, თუმცა ის ძალზე საკამათო და დაუცველია კრიტიკის მიმართ. თუმცა, წარმოდგენილი წინადადებებიც სასარგებლოა, ყოველ შემთხვევაში, როგორც ამოსავალი წერტილი ამ თემაზე სერიოზული და პროფესიული დისკუსიისთვის. ეს კვლევა შეიცავს დეტალურ და ძალიან სასარგებლო ანალიზს ტაქტიკური ბირთვული იარაღის ყველა ასპექტის შესახებ, რომელიც ეფუძნება საშინაო და უცხოური ლიტერატურის ღია ინფორმაციას. ეს საკითხი, რომელიც რუსეთშიც და შეერთებულ შტატებშიც დაფარულია საიდუმლოების ყველაზე სქელი ფარდით, შესაძლოა გამოიწვიოს გაღიზიანება და "აკრძალული" რეფლექსი ზოგიერთ რუს და ამერიკელ ჩინოვნიკებსა და დეპარტამენტებში, რომლებიც მიჩვეულნი არიან თავიანთი პოლიტიკის კეთებას კრიტიკული საჯარო დისკუსიებისგან იზოლირებულად. მიუხედავად ამისა, იგი ლეგიტიმური და აუცილებელი საგანია ღია მონაცემების მეცნიერული შეგროვების, სისტემატიზაციის, შეფასებისა და რეკომენდაციებისთვის, ვინაიდან მას მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს რუსეთის ფედერაციის სამხედრო-პოლიტიკურ ურთიერთობებში შეერთებულ შტატებთან და მის მოკავშირეებთან.

რბოლიდან გადასვლა აშშ-სა და რუსეთის (სსრკ) სტრატეგიული ბირთვული იარაღის შემცირებაზე პოლიტიკოსების, დიპლომატების, სამხედრო ოფიცრებისა და

მეცნიერების ძალისხმევას ორმოც წელზე მეტი ხნის განმავლობაში მოითხოვდა. და, მართალია, არასწორი იქნება იმის თქმა, რომ ეს ამოცანა მთლიანად მოგვარებულია, მიუხედავად ამისა, ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი პროგრესია მიღწეული. ეს, უპირველეს ყოვლისა, მოიცავს „სტრატეგიული შეტევითი იარაღი“-1 ხელშეკრულებას, რომლის მიხედვითაც მხარეებმა განახორციელეს სტრატეგიული შეტევითი იარაღის მნიშვნელოვანი შემცირება, შემუშავდა და მიღებულ იქნა მათი განხორციელების მონიტორინგის მექანიზმი და შეიქმნა წინაპირობები შემდგომი ნაბიჯებისთვის. არასტრატეგიული ბირთვული იარაღის (NSNW) ან, როგორც მათ უფრო ხშირად უწოდებენ, ტაქტიკური ბირთვული იარაღის (TNW) შემცირებისა და კონტროლის სიტუაცია გარკვეულწილად განსხვავებულია, თუმცა ამ მიზეზით

ამ მიმართულებით მიღწეულია კონკრეტული შედეგები. მათ შორისაა 1987 წლის აშშ-საბჭოთა INF ხელშეკრულება, რომლის მიხედვითაც მხარეები აკონტროლებდნენ საშუალო და მოკლე რადიუსის რაკეტების განადგურებას, რომლებიც განკუთვნილი იყო ბირთვული ქობინების მიწოდებისთვის. არაბირთვული იარაღის შემცირების მიზნით წარმატებული თანამშრომლობის კიდევ ერთი მაგალითია 1991 წლის პრეზიდენტის ინიციატივები. 1991 წლის შემოდგომაზე აშშ-ს პრეზიდენტმა ჯორჯ ბუშმა და სსრკ-ს პრეზიდენტმა მ. გორბაჩოვმა გადაწყვიტა ცალმხრივად გაეყვანა არაბირთვული იარაღი სახმელეთო და საჰაერო ძალების ფორმირებებიდან, ზედაპირული საბრძოლო ხომალდებიდან და წყალქვეშა ნაგებობებიდან და კონცენტრირება მოეხდინა ცენტრალურ საწყობებში. გარდა ამისა, თითოეულმა მხარემ პირობა დადო, რომ გაანადგურა გაყვანილი არასტრატეგიული ბირთვული ქობინების მნიშვნელოვანი ნაწილი სხვადასხვა მიზნებისთვის. 1991 წლის პრეზიდენტის ინიციატივები არ არის სავალდებულო და არ ითვალისწინებს კონტროლის ზომებს მიღებული ვალდებულებების შესრულებაზე. ამ მიზეზით, პერიოდულად იმართება დისკუსიები ბირთვული იარაღის კონტროლის საკითხებში სპეციალიზებულ ექსპერტთა საერთაშორისო საზოგადოებაში, რომლის საგანია NSNW. მასტიმულირებული მრავალი ფაქტორია

ძირითადი ნაწილი

ექსპერტებს შორის, რომლებიც სპეციალიზირებულნი არიან ბირთვული იარაღის კონტროლის საკითხებში, დიდი ხანია მიმდინარეობს აქტიური დებატები კითხვაზე, თუ რას ნიშნავს ტერმინი "ტაქტიკური ბირთვული იარაღი".⁵ ხშირად ხდება მცდელობა განისაზღვროს მსგავსი მნიშვნელობის მქონე ტერმინები – „არასტრატეგიული ბირთვული იარაღი“ და „სუბსტრატეგიული ბირთვული იარაღი“.⁶ ამ დისკუსიის სტიმულირების რამდენიმე ობიექტური მიზეზი არსებობს.⁷

ერთ-ერთი მიზეზი არის ის ფაქტი, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ტერმინები "ტაქტიკური" ("ოპერატიულ-ტაქტიკური") და "სტრატეგიული" იარაღი საკმაოდ დიდი ხნის განმავლობაში გამოიყენება ბირთვული იარაღის გამოყენებით სამხედრო ოპერაციების დაგეგმვისას, არ არსებობს აზრთა დაახლოება. ისინი სამხედრო ექსპერტებს შორისაც, იქნება ეს რუსეთში თუ აშშ-ში. აი, მაგალითად, მოცემულია განმარტებები, რომლებიც მოცემულია სხვადასხვა წყაროებში, რომლებიც მომზადებულია რუსეთის ფედერაციის თავდაცვის სამინისტროს ორგანიზაციების მიერ. სტრატეგიული სარაკეტო ძალების მიერ მომზადებულ ერთ-ერთ პუბლიკაციაში⁸ შემოთავაზებულია შემდეგი კლასიფიკაცია:

სტრატეგიული ბირთვული იარაღი - არის ბირთვული იარაღი, რომელიც შექმნილია სტრატეგიული პრობლემების გადასაჭრელად.

ტაქტიკური ბირთვული იარაღი - ბირთვული იარაღი მტრის ტაქტიკურ და ოპერატიულ სიღრმეში სამიზნეებზე დასარტყმელად. ტაქტიკურ ბირთვულ იარაღს მიეკუთვნება სხვადასხვა კლასის სახმელეთო, საავიაციო და გემზე დაფუძნებული სარაკეტო სისტემები 1000 კმ-მდე დიაპაზონით, რომელთა რაკეტებს აქვთ ბირთვული ქობინი; ფრონტის ავიაციის თვითმფრინავები და ვერტმფრენები ბირთვული ბომბებით, ტორპედოს მილებით, რაკეტების გამშვები და საარტილერიო თოფებით,

⁵ ჯონ ტ. კაპელო, გვენდოლინ მ. ჰოლი და სტივენ პ. ლამბერტი, ტაქტიკური ბირთვული იარაღი: მითოლოგიის მსხვერვა, INSS შემთხვევითი ნაშრომი No. 46, USAF ინსტიტუტი ეროვნული უსაფრთხოებისთვის.

⁶ N. Sokov, H. Muller, A. Schaper, Tactical Nuclear Weapons: Options for Control, UNIDIR Research Report, ჟენევა, 2000 წ.

⁷ იური ფედოროვი, „სუბსტრატეგიული ბირთვული იარაღი და რუსეთის უსაფრთხოების ინტერესები“, PIR Center Scientific Notes, No16, მოსკოვი, 2001 წ.

⁸ ბირთვული იარაღის მოკლე ტერმინოლოგიური ლექსიკონი, სტრატეგიული სარაკეტო ძალები, მოსკოვი, 1996 წ.

რომლებიც ასროლებენ ბირთვულ საბრძოლო მასალას, ბირთვულ ნაღმებს (სახმელეთო ნაღმები).

ოპერატიულ-ტაქტიკური ბირთვული იარაღი - არის ბირთვული იარაღი, რომელიც შექმნილია ოპერატიულ-ტაქტიკური ამოცანების გადასაჭრელად სამხედრო ოპერაციების თეატრში.

პუბლიკაცია, რომელიც მომზადებულია რუსეთის შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის სამხედრო აკადემიის მიერ, გთავაზობთ შემდეგ განმარტებებს:⁹

ბირთვული სტრატეგიული იარაღი - ბირთვული იარაღი სტრატეგიულ ბირთვულ ძალებთან სამსახურში, რომელიც განკუთვნილია სტრატეგიული შეკავებისთვის და გარკვეულ პირობებში, და ომში სტრატეგიული პრობლემების გადასაჭრელად.

ბირთვული ოპერატიული იარაღი - ბირთვული იარაღი, რომელიც არ შედის სტრატეგიულ ბირთვულ იარაღში, სახმელეთო ჯარების საშუალო და მოკლე რადიუსის რაკეტების ბირთვული საბრძოლო მასალის ნაკრები, საჰაერო ძალები და საზღვაო ძალები, საარტილერიო საბრძოლო მასალა, სახმელეთო ჯარების და საზღვაო ძალების ბირთვული მინიატურული ნაღმები.

ბირთვული ტაქტიკური იარაღი - საშუალო დიაპაზონის ბირთვული იარაღი, რომელიც არ შედის სტრატეგიული ბირთვული ძალების იარაღში, ბირთვული საბრძოლო მასალის ნაკრები, სახმელეთო ჯარების საშუალო და მოკლე რადიუსის რაკეტები, საჰაერო ძალები და საზღვაო ძალები, არტილერია. საბრძოლო მასალა, სახმელეთო ჯარების და საზღვაო ძალების ბირთვული ნაღმები.

როგორც ხედავთ, პირველი განსაზღვრება ყურადღებას ამახვილებს იარაღის დანიშნულებაზე დამოკიდებულებაზე - სტრატეგიული ან ტაქტიკური (ოპერატიულ-ტაქტიკური) პრობლემების გადაჭრაზე. მეორე განმარტებაში იარაღის ტიპი წინა პლანზეა. როგორც ცნობილია, რუსეთის ფედერაციის სტრატეგიული ბირთვული ძალები მოიცავს სტრატეგიული სარაკეტო ძალების სარაკეტო სისტემებს, სტრატეგიული წყალქვეშა ნავების სარაკეტო იარაღს და სტრატეგიული ავიაციის იარაღს.

⁹ სამხედრო ტერმინების ლექსიკონი, (შეადგინა ვ.დ. ზაბოლოტინმა), მოსკოვი, შპს „NIITs COSMO“, 2000 წელი (ლექსიკონი შეიმუშავა რუსეთის ფედერაციის შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის სამხედრო შტაბის ავტორთა ჯგუფის მიერ).

თუმცა, მეორე შემთხვევაში, არ არის გამორიცხული, რომ გარკვეულ პი-რობებში, სტრატეგიულად კლასიფიცირებული იარაღი შეიძლება გამოყენებულ იქნას ოპერატიულ-ტაქტიკური პრობლემების გადასაჭრელად და პირიქით - ტაქტიკურად განსაზღვრული იარაღის გამოყენება სტრატეგიული პრობლემების გადასაჭრელად. რუსი სამხედრო ექსპერტები ასევე გვთავაზობენ კლასიფიკაციის განსხვავებულ მიდგომას: საბრძოლო მოქმედებების პერიოდში დაქვემდებარების დონის მიხედვით - უზენაესი უმაღლესი სარდლობის (SHC) ან სამხედრო ოპერაციების თეატრში შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალს. კერძოდ, არსებობს წინადადება განასხვავოს ცალკეული კატეგორიის "ოპერატიულ-სტრატეგიული იარაღი" - იარაღი, რომელიც დაკავშირებულია ოპერატიულ-სტრატეგიულ ბირთვულ იარაღთან (შორი დისტანციური ბომბდამშენები და საზღვაო შორი მანძილის საკრუიზო რაკეტები, რომლებიც განლაგებულია მრავალ დანიშნულების წყალქვეშა ნაგებობებში).¹⁰ სტრატეგიული ბირთვული ძალების მსგავსად, ოპერატიულ-სტრატეგიული ბირთვული იარაღი გამოიყენება, როგორც წესი, უზენაესი მეთაურის გეგმებისა და გადაწყვეტილებების შესაბამისად. ადვილი წარმოსადგენია, რომ რუს და ამერიკელ სამხედროებს შორის ბირთვული იარაღის კლასიფიკაციის შესახებ შეხედულებების განსხვავება ბევრად უფრო ფართო იქნება, რადგან დავალებების კლასები, შეიარაღებული ძალების დარგობრივი სტრუქტურები და ჯარების მეთაურობისა და კონტროლის ბუნება. კონფლიქტის დროს განსხვავდება შეერთებულ შტატებსა და რუსეთის ფედერაციაში. ბირთვული იარაღის კლასიფიკაციის შესახებ განხილვის მეორე მნიშვნელოვანი მიზეზი არის ის, რომ საჭიროა უფრო ზუსტად განისაზღვროს იარაღის სისტემები, რომლებიც შეიძლება იყოს მოლაპარაკების პროცესის საგანი მათი შემცირების მიზნით. ასევე გასათვალისწინებელია შესაძლებლობა, რომ თუნდაც დეფინიციის (ტერმინის) შემუშავებით და ექსპერტების ცნობიერებაში დანერგვით, მოლაპარაკებების დროს მიიღწევა გარკვეული ცალმხრივი უპირატესობები. მესამე მიზეზი განპირობებულია იმით, რომ პრაქტიკაში ძალიან რთულია ობიექტური

¹⁰ და. ლევშინი, ა.გ. ნედელინი, მ.ე. სოსნოვსკი, „ატომური იარაღის გამოყენების შესახებ სამხედრო ოპერაციების დეესკალაციისთვის“, სამხედრო აზროვნება, No3, 1999, გვ. 34-37.

ნიშნების შერჩევა, რათა მკაფიოდ განვასხვავოთ ბირთვული იარაღის სისტემების კლასიფიკაცია სტრატეგიულად და რომელი ტაქტიკურად. როგორც ჩანს, კრიტერიუმი იქნება ბირთვული იარაღის მოსავლიანობა, იმ მოტივით, რომ ტაქტიკურ ბირთვულ იარაღს, როგორც წესი, აქვს დაბალი მოსავლიანობა. თუმცა, იგივე ბირთვულ იარაღს შეიძლება ჰქონდეს განსხვავებული მოსავლიანობა, რაც დამოკიდებულია გამოყენების რეჟიმის პარამეტრზე. მაგალითად, B61-3 საჰაერო ბომბი, რომელიც შექმნილია ტაქტიკური თვითმფრინავების შესაიარაღებლად, შეიძლება გამოყენებულ იქნას ოთხ ვერსიაში - 0.3, 1.5, 60 ან 170 კილოტონიანი გამოშვებით.¹¹ შედარებისთვის, W80 საბრძოლო მასალა, რომელიც აღჭურვილია სტრატეგიული ჰაერით. -გაშვებული საკრუიზო რაკეტები, შეიძლება გამოყენებულ იქნას 5-დან 150 კტ-მდე სიმძლავრის განთავისუფლებით.¹² ანალოგიურად რთულია მიწოდების დიაპაზონის კრიტერიუმად გამოყენება. მაგალითად, ავიაციის შემთხვევაში, დიაპაზონი დამოკიდებული იქნება ბომბდამშენების დატვირთვაზე, გამოყენებული ALCM-ების დიაპაზონზე და ასევე საბრძოლო ფრენის დროს საწვავის შევსების შესაძლებლობაზე. შემთხვევითი არ არის, რომ 1970-იან წლებში SALT II ხელშეკრულების განხილვისას. ინტენსიური დებატები წარმოიშვა საბჭოთა Tu-22M ბომბდამშენის კლასიფიკაციასთან დაკავშირებით. მიწოდების დიაპაზონის მიხედვით კლასიფიკაციის პრობლემა ასევე გართულებულია ისეთი ფაქტორების გავლენით, როგორიცაა ბირთვული იარაღის განლაგების გეოგრაფია. მაგალითად, რუსი სამხედრო ჩინოვნიკები და პოლიტიკოსები ხშირად ასახელებენ შემდეგ არგუმენტს: ნატოს ქვეყნების ტერიტორიაზე განლაგებული აშშ-ს ბირთვული იარაღი, რომელიც განკუთვნილია ტაქტიკური ბომბდამშენების აღჭურვისთვის, რუსეთი სტრატეგიულად მიიჩნევა, რადგან მათი პოტენციური გამოყენების ზონა მოიცავს რუსეთის ტერიტორიის მნიშვნელოვან ნაწილს. ევროპის ტერიტორია. არსებობს კიდევ ერთი გარემოება, რომელიც რეალურად წყვეტს ტაქტიკური ბირთვული იარაღის კლასიფიკაციის შესაძლებლობას მიწოდების მანქანების ტექნიკური

¹¹ „B61 ბომბების ოჯახი“, ატომური მეცნიერთა ბიულეტენი, 2003 წლის იანვარი-თებერვალი, ტ. 59, №1, გვ. 74-76.

¹² "NRDC Nuclear Notebook: U.S. Nuclear Forces", 2003, The Bulletin of Atomic Scientists, მაისი-ივნისი 2003, ტ. 59, №3, გვ. 73-76.

მახასიათებლების საფუძველზე, როგორც ეს იყო სტრატეგიული იარაღის განსაზღვრისას. ბირთვული ქობინების მიწოდების მანქანები, რომლებიც შექმნილია ტაქტიკური პრობლემების გადასაჭრელად, როგორც წესი, არის ორმაგი დანიშნულების სისტემები და, შესაბამისად, შეიძლება აღიჭურვოს როგორც ბირთვული, ისე ჩვეულებრივი ქობინები.¹³ სტრატეგიული იარაღის შეზღუდვისა და შემცირების შესახებ მოლაპარაკებების წინა პრაქტიკა. გვიჩვენებს, რომ ორმაგი დანიშნულების მიწოდების სისტემების კონტროლის ღონისძიებების შემუშავება სავსეა უზარმაზარი და ხშირად გადაულახავი სირთულეებით, ძირითადად, ამერიკული მხარის ნეგატიური დამოკიდებულების გამო ასეთი ზომების მიმართ. შეიძლება კიდევ ერთი მიზეზის დასახელება, რომელიც ართულებს განსახილველი იარაღის კლასიფიკაციას. ობიექტურად, რუსეთსა და შეერთებულ შტატებში ტაქტიკური ბირთვული იარაღის არსენალებში არის ასიმეტრია. რუსული არსენალის მნიშვნელოვანი ნაწილი, როგორც ადრე, შედგება ბირთვული იარაღისგან, რომელიც განკუთვნილია იარაღის აღჭურვისთვის შედარებით მოკლე დიაპაზონით (სახმელეთო ჯარების სარაკეტო იარაღი, ტორპედოები, ხომალდსაწინააღმდეგო საკრუიზო რაკეტები, რაკეტ-საწინააღმდეგო თავდაცვის რაკეტები) და, შესაბამისად, განკუთვნილია საბრძოლველად. სამხედრო ოპერაციების თეატრში. აშშ-ს არსენალში რჩება მხოლოდ გრძელვადიანი ბირთვული „შორი მანძილის ფრთოსანი რაკეტები“ და ბომბები, რომლებიც განკუთვნილია 1000 კმ-ზე მეტი რადიუსის ტაქტიკური თვითმფრინავების აღჭურვისთვის. ასევე არის ასიმეტრია რაოდენობრივი თვალსაზრისით. სხვადასხვა შეფასებით, რუსული ტაქტიკური იარაღის არსენალი შეფასებულია 3000-4000 ერთეულზე, ხოლო ამერიკული დაახლოებით 2000 ერთეულზე (სარეზერვო არსენალის ჩათვლით). ვინაიდან ეს ნაშრომი ეძღვნება არასტრატეგიულ ბირთვულ იარაღზე კონტროლის პერსპექტივების შესწავლას, ჩვენ განვიხილავთ კლასიფიკაციის შესაძლებლობას ბირთვული იარაღის კონტროლით დაფარულ იარაღთან დაკავშირებით. მაგალითად, ადრე დადებული ხელშეკრულებები სსრკ-სა (რუსეთი) და შეერთებულ შტატებს შორის ბირთვული იარაღის შეზღუდვის, შემცირებისა და

¹³ ალექსანდრე შიროკორადი, „პატარა ბომბი პატარა ომისთვის“, Independent Military Review, 6 მარტი, 1998, გვ. 6.

აღმოფხვრის შესახებ ძირითადად ეხებოდა მიწოდების მანქანებს. ამ შეთანხმებების კონტროლის ობიექტებს წარმოადგენდა მიწოდების მანქანები, ხოლო თავად ბირთვული იარაღი პრაქტიკულად უკონტროლო რჩებოდა. მოდით ხაზგასმით აღვნიშნოთ განსხვავება ტერმინებში "ბირთვული იარაღი" და "ბირთვული იარაღი": ცნება "ბირთვული იარაღი" მოიცავს როგორც ბირთვული იარაღის მიწოდების საშუალებას, ასევე თავად ბირთვულ იარაღს. ამავე დროს, "ბირთვული იარაღის" კონცეფცია მოიცავს მხოლოდ ბირთვულ იარაღს. მაგალითად, „სამხედრო ენციკლოპედიურ ლექსიკონში“ მოცემულია შემდეგი განმარტებები:

შეიარაღება არის იარაღებისა და ტექნიკური საშუალებების ერთობლიობა, რომელიც უზრუნველყოფს მათ გამოყენებას¹⁴

იარაღი არის იარაღი მტრის განადგურების საშუალება შეიარაღებულ ბრძოლაში.¹⁵

სამართლიანობისთვის, უნდა აღინიშნოს. რომ ხაზგასმული განსხვავება ყოველთვის არ შეინიშნება სამხედროების მიერ გამოყენებულ ტერმინოლოგიაში. ხშირად სამხედრო ლიტერატურაში ტერმინი „იარაღი“ ასევე მოიცავს მიწოდების მანქანებს.¹⁶ შემდგომ ამ ნაშრომში გამოყენებული იქნება შემდეგი ტერმინოლოგია:

სტრატეგიული ბირთვული იარაღი - შეერთებული შტატებისა და რუსეთის ფედერაციის იარაღი, ექვემდებარება START I ხელშეკრულების შეზღუდვებს. მათ შორის ბირთვული საბრძოლო მასალის ჩათვლით, რომელიც განკუთვნილია ამ იარაღის აღჭურვისთვის

არასტრატეგიული ბირთვული იარაღი - შეერთებული შტატების და რუსეთის ფედერაციის ბირთვული იარაღი, რომელიც არ არის სტრატეგიული

სტრატეგიული ბირთვული იარაღი - ბირთვული იარაღი, რომელიც განკუთვნილია სტრატეგიული ბირთვული იარაღის აღჭურვისთვის

¹⁴ სამხედრო ენციკლოპედიური ლექსიკონი, ტ.1., რედ. A.P. გორკინა, V.A. Zolotareva, V.M. კარევა და სხვები, - მ.: დიდი რუსული ენციკლოპედია, "RIPOL CLASSIC", 2001, გვ. 355.

¹⁵ იქ. გვ. 240.

¹⁶ ბირთვული იარაღის მოკლე ტერმინოლოგიური ლექსიკონი (სტრატეგიული სარაკეტო ძალები, მოსკოვი, 1996.

არასტრატეგიული ბირთვული იარაღი (NSNW) - ბირთვული იარაღი, რომელიც განკუთვნილია არასტრატეგიული ბირთვული იარაღის აღჭურვისთვის, აქ შემთხვევით არჩეული კრიტერიუმია START I ხელშეკრულება.

ერთის მხრივ, შეიცავს მის შეზღუდვებს დაქვემდებარებული იარაღის დეტალურ კლასიფიკაციას, მეორე მხრივ, აგრძელებს მოქმედებას მინიმუმ 2009 წლამდე და შესაძლებელია მისი მოქმედების გახანგრძლივება. SNP შეთანხმება, სამწუხაროდ, არ შეიძლება შეასრულოს მსგავსი როლი, რადგან მისი პირობები ბუნდოვანია და ღიაა სხვადასხვა ინტერპრეტაციისთვის. მაგალითად, START ხელშეკრულება ზღუდავს „სტრატეგიულ ბირთვულ ქობებს“, მაგრამ ეს კონცეფცია არ არის განსაზღვრული ხელშეკრულებით. START I-ის ხელშეკრულების სულისა და ასოს მიხედვით, „ქობინი“ ნიშნავს „დათვლის ერთეულს, რომელიც გამოიყენება განლაგებული ICBM-ებისთვის, განლაგებული SLBM-ებისთვის და განლაგებული მძიმე ბომბდამშენებისთვის 6000 ქუდისა და მასთან დაკავშირებული ქვედონეების დასათვლელად.“ თუმცა, START ხელშეკრულება არ აკონკრეტებს იარაღს, რომელიც მოიცავს „სტრატეგიულ ბირთვულ ქობინებს“, როგორც ეს კეთდება START I-ში. START-ის ინტერპრეტაციისას, რუსული მხარე იცავს ტრადიციულ მიდგომას „სტრატეგიული ბირთვული ქობინების“ დათვლისადმი, რომელიც გათვალისწინებულია START I ხელშეკრულებაში, ხოლო ამერიკული მხარე მიიჩნევს, რომ ეს ტერმინი უნდა ნიშნავდეს მხოლოდ ოპერატიულად განლაგებულ ბირთვულ იარაღს, რომელიც განკუთვნილია სტრატეგიული იარაღის აღჭურვისთვის.¹⁷ ეს ნამუშევარი გამოიყენებს სხვა კონცეფციას აშშ-ს ბირთვულ იარაღთან დაკავშირებით - სუბსტრატეგიული ბირთვული იარაღი. ტერმინი ნატოს დოკუმენტებში გამოიყენება 1989 წლიდან შუალედური და მოკლე დისტანციის ბირთვული იარაღის აღსანიშნავად და ახლა გამოიყენება ძირითადად ნატოს ორმაგი დანიშნულების თვითმფრინავის იარაღზე და მცირე რაოდენობის სუბსტრატეგიულ სარაკეტო ქობებზე აშშ-სა და დიდი ბრიტანეთის წყალქვეშა ნავებზე.

¹⁷ ანატოლი დიაკოვი, ტიმურ კადიშევი, ევგენი მიასნიკოვი, პაველ პოდვიგი, „რატეფიკაციის უარყოფა არ შეიძლება. რა უნდა გააკეთოს რუსეთისა და შეერთებული შტატების სტრატეგიული შეტევითი პოტენციალის შესახებ ხელშეკრულებასთან?“, Independent Military Review, 2002 წლის 20 სექტემბერი. .

დასკვნა

ამგვარად არასტრატეგიული ბირთვული იარაღი ერთ-ერთ ყველაზე რთულად კლასიფიცირებად კატეგორიად რჩება თანამედროვე სამხედრო მეცნიერებაში. მრავალწახნაგოვანი ტექნოლოგიური, დოქტრინული, პოლიტიკური და იურიდიული ფაქტორები ხელს უშლის მის ერთიანი და მკაფიო განსაზღვრების ჩამოყალიბებას. არსებული პრობლემები მნიშვნელოვნად აზიანებს როგორც რეგიონულ სტაბილურობას, ისე გლობალურ სტრატეგიულ ბალანსს.

მომავალი კვლევებისთვის აუცილებელია:

1. მრავალმხრივი სახელმწიფოთაშორისი პლატფორმის ჩამოყალიბება NSNW-ის კლასიფიკაციის სტანდარტების განსაზღვრაზე;
2. ტექნოლოგიური პროგრესის გათვალისწინებით ჰიბრიდული კლასიფიკაციის მოდელის შექმნა;
3. NSNW-ის კონტროლის სპეციალური საერთაშორისო ხელშეკრულების წინაპირობების დამუშავება;
4. სამხედრო მეცნიერებაში ახალი მეთოდოლოგიების შემუშავება, რომლებიც რეალისტურად ასახავს იარაღის როლს სამარ გეგმებში.

ბიბლიოგრაფია

- Acton, J. Silver Bullet? Asking the Right Questions About Conventional Prompt Global Strike. Carnegie Endowment for International Peace. (2013).
- Brodie, B. War and Politics. Macmillan Publishing, New York. (1983).
- Cochran, T. & Norris, R. The Role of Non-Strategic Nuclear Weapons in the 21st Century. Federation of American Scientists. (2019).
- Hans Kristensen & Matt Korda of World Nuclear Forces. Federation of American Scientists (FAS). (2023). Status National Research Council U.S. Nuclear Weapons Policy: Challenges and Choices. National Academies Press. (2014).
- NATO Deterrence and Defence Posture Review. North Atlantic Treaty Organization Official Publications. (2022).
- Oliker, O. Russia's Nuclear Doctrine: What We Know, What We Don't, and What That Means. Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2018).
- Payne, K. Strategy, Evolution, and War: From Non-Strategic to Hybrid Nuclear Deterrence. Routledge. (2020).
- Podvig, P. Non-Strategic Nuclear Weapons in Europe: Prospects for Arms Control. United Nations Institute for Disarmament Research (UNIDIR). (2021).
- Rubin, U. The Missile Threat in the Era of Precision Strike and Hypersonics. Institute for National Security Studies (INSS). (2019).
- U.S. Department of Defense Nuclear Posture Review. Office of the Secretary of Defense. (2022).
- Yost, D. NATO and Nuclear Deterrence in the 21st Century. Journal of Strategic Studies, 41(1-2), 1-30. (2018).

თავდაცვის ხარჯების გავლენა საქართველოს ეკონომიკურ ზრდაზე

თემურ შაკიაშვილი¹

ირმა ბახტურიძე²

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9727>

აბსტრაქტი

სტატია „თავდაცვის ხარჯების გავლენა საქართველოს ეკონომიკურ ზრდაზე (2005–2025 წლების მონაცემების ანალიზი)“ მიზნად ისახავს ქვეყნის ფინანსური რესურსების მობილიზების, სამხედრო ბიუჯეტის დინამიკისა და მათი გავლენის შეფასებას ეკონომიკურ ზრდაზე. კვლევის მთავარი ამოცანაა გამოიკვლიოს, როგორ აისახა საქართველოს თავდაცვის ხარჯების ცვლილება ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში ეროვნული ეკონომიკის მაჩვენებლებზე და განსაზღვროს ის სეგმენტები - პერსონალი, ინფრასტრუქტურა, სამხედრო ტექნიკა, კვლევითი და საგანმანათლებლო ინიციატივები - რომლებიც ყველაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ ეკონომიკურ პროცესებზე.

კვლევა ეფუძნება კომბინირებულ მეთოდოლოგიას, რომელიც მოიცავს როგორც რაოდენობრივ, ისე ხარისხობრივ ანალიზს. აღნიშნული მიდგომა შესაძლებელს ხდის თავდაცვის ბიუჯეტის სტრუქტურის შეფასებას, ხარჯების ტენდენციებისა და საერთაშორისო პრაქტიკის შედარებას, ასევე მათი გავლენის ანალიზს ეკონომიკურ ზრდაზე. გამოყენებულია საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის სამსახურის მონაცემები, თავდაცვის სამინისტროს ოფიციალური ანგარიშები, საერთაშორისო კვლევები და სამეცნიერო ლიტერატურა.

კვლევის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია საერთაშორისო გამოცდილების ანალიზი. სტატიაში განხილული დასკვნების მიხედვით, სამხედრო ხარჯების ზრდა ზოგჯერ ხელს უწყობს ინვესტიციების სტიმულირებას და ეკონომიკურ აქტივობას, თუმცა ამგვარი გავლენა ხშირად ზომიერია და მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია ქვეყნის ეკონომიკურ გარემოზე. სხვადასხვა ავტორი მიუთითებს, რომ ტექნოლოგიური განახლება და ინფრასტრუქტურული პროექტები შეიძლება დადებითად აისახოს ეკონომიკურ განვითარებაზე, მაშინ როცა არასაკმარისი ეფექტიანობის შემთხვევაში თავდაცვის ხარჯებმა შესაძლოა ნეგატიური ან ნეიტრალური ეფექტიც მოიტანოს. საერთაშორისო კვლევების მნიშვნელოვანი ნაწილი განსაკუთრებით მცირე ეკონომიკის ქვეყნებში სამხედრო ხარჯების ზომიერ ან უარყოფით გავლენაზე მიუთითებს.

სტატიაში ასევე გაანალიზებულია თავდაცვის ხარჯების სეგმენტირება: პერსონალი, ინფრასტრუქტურა, სამხედრო ტექნიკა, კვლევითი საქმიანობა და საგანმანათლებლო ინიციატივები. ყურადღება გამახვილებულია ბიუჯეტის განაწილების გავლენაზე ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლებზე, ინვესტიციური გარემოს გაუმჯობესებაზე და შრომის პროდუქტიულობაზე. დამატებით, გათვალისწინებულია გეოპოლიტიკური გარემო და უსაფრთხოების გამოწვევები, რომლებიც საქართველოს უნიკალურ ეკონომიკურ და სტრატეგიულ კონტექსტს ქმნის.

კვლევის შედეგები მნიშვნელოვან საფუძველს ქმნის ეკონომიკური და უსაფრთხოების პოლიტიკის შემუშავებისთვის. მიღებული დასკვნები ეხმარება პოლიტიკის შემქმნელებს მიიღონ ეფექტიანი გადაწყვეტილებები რესურსების განაწილების, სამხედრო ბიუჯეტის ოპტიმიზაციისა და ეკონომიკური ზრდის სტიმულირების მიმართულებით. სტატია შეესაბამება საერთაშორისო გამოცდილებას და წარმოადგენს ღირებულ მასალას ქვეყნის სტრატეგიული და ეკონომიკური განვითარების დაგეგმვისთვის.

საკვანძო სიტყვები: თავდაცვის ხარჯები; სამხედრო ბიუჯეტი; ეკონომიკური ზრდა; ინვესტიციები; საჯარო ხარჯები; ეკონომიკური პოლიტიკა; ეროვნული უსაფრთხოება.

¹ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკის დოქტორი

² საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

The Impact of Defense Spending on Georgia's Economic Growth (Analysis of 2005–2025 Data)

Temur Shakiashvili³

Irma Bakhturidze⁴

Abstract

The article *“The Impact of Defense Spending on Georgia's Economic Growth (Analysis of 2005–2025 Data)”* aims to examine the mobilization of national financial resources, the dynamics of the military budget, and their potential effects on economic growth. The main objective of the study is to analyze how changes in Georgia's defense expenditures over the past two decades have affected national economic indicators and to identify the sectors — personnel, infrastructure, military equipment, research activities, and educational initiatives — that have the most significant impact on economic processes.

The study employs a combined methodology that incorporates both quantitative and qualitative analyses. This approach allows for a comprehensive assessment of the defense budget structure, spending trends, and comparisons with international practices, as well as an evaluation of their impact on economic growth. The research utilizes data from the National Statistics Office of Georgia, official reports of the Ministry of Defense, international studies, and academic literature.

An important component of the study is the analysis of international experience. The findings suggest that increases in military spending can sometimes stimulate investment and economic activity; however, such effects are often moderate and highly dependent on the country's economic context. Various authors note that technological modernization and infrastructure projects may positively influence economic development, whereas insufficient efficiency in defense spending may lead to neutral or even negative outcomes. International studies, particularly in small economies, often indicate a moderate or negative impact of military expenditures.

The article also analyzes the segmentation of defense spending: personnel, infrastructure, military equipment, research activities, and educational initiatives. Special attention is given to the distribution of the budget and its effects on economic growth indicators, investment climate improvement, and labor productivity. Additionally, geopolitical conditions and security challenges specific to Georgia are considered, creating a unique economic and strategic context for the country.

The study's findings provide a solid basis for the formulation of economic and security policies. The results help policymakers make informed decisions regarding resource allocation, military budget optimization, and strategies to stimulate economic growth. The article aligns with international experience and offers valuable insights for strategic and economic planning in Georgia.

Keywords: Defense spending; Military budget; Economic growth; Investment; Public expenditure; Economic policy; National security.

³ Associate Professor of Georgian Technical University, Doctor of Economics

⁴ PhD Student of Georgian Technical University

შესავალი

საქართველოს ეკონომიკის მდგრადი განვითარება ბოლო ორ ათწლეულში მნიშვნელოვან გამოწვევებს ეყრდნობა, რომელთა შორის განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეროვნული უსაფრთხოების და თავდაცვის ხარჯების ეფექტურ გამოყენებას. სახელმწიფო ბიუჯეტის მნიშვნელოვანი ნაწილის დათმობა თავდაცვის სექტორისთვის პირდაპირი გავლენას ახდენს ქვეყნის ფინანსურ სისტემაზე, ეკონომიკურ ზრდაზე და სოციალურ-ეკონომიკური სტრუქტურების განვითარებაზე. თავდაცვის ხარჯები მოიცავს არა მხოლოდ სამხედრო პერსონალის ანაზღაურებას, ტექნიკისა და ინფრასტრუქტურის შენარჩუნებას, არამედ კვლევით და საგანმანათლებლო ინიციატივებს, რომლებიც მნიშვნელოვანი არიან ქვეყნის გრძელვადიანი უსაფრთხოებისა და ტექნოლოგიური განვითარებისათვის.

თემის აქტუალობა განპირობებულია რამდენიმე ფაქტორით. პირველი, რეგიონში არსებული გეოპოლიტიკური ვითარება საქართველოსთვის მუდმივი გამოწვევაა, რაც მოითხოვს არა მხოლოდ სამხედრო, არამედ ეკონომიკურად ეფექტური ბიუჯეტების სტრატეგიებს. მეორე, თავდაცვის ხარჯების ეფექტი ეკონომიკურ ზრდაზე საერთაშორისო პრაქტიკაში მრავალჯერაა კვლეული, თუმცა შედეგები მრავალმხრივი და კონტექსტზე დამოკიდებული აღმოჩნდა. ბოლო ათწლეულებში როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებად ქვეყნებში დასტურდება, რომ სამხედრო ხარჯების ზრდა შეიძლება ეკონომიკურ აქტივობას წაახალისოს, თუმცა ეს ეფექტი ხშირად დამოკიდებულია რესურსების ეფექტიან განაწილებაზე, ინფრასტრუქტურის ხარისხზე და ინვესტიციების სტრუქტურაზე.⁵

კვლევის ობიექტია საქართველოს თავდაცვის ხარჯები, ხოლო საგანი - თავდაცვის ხარჯების გავლენა ეროვნული ეკონომიკის ზრდის მაჩვენებლებზე. ნაშრომის მიზანია შეისწავლოს, როგორ აისახა საქართველოს თავდაცვის ბიუჯეტის დინამიკამ ეროვნული ეკონომიკის მაჩვენებლებზე 2005-2025 წლებში, ასევე გამოავლინოს, რომელი სექტორები - პერსონალი, ინფრასტრუქტურა, სამხედრო ტექნიკა, კვლევითი

⁵ J. P. Dunne, *Military Spending and Economic Growth: Evidence from International Research*. EPS Journal. (2013). <https://surl.it/xvbnmr>, გადამოწმებულია 17.11.2025

საქმიანობა და განათლების ინიციატივები - ახდენენ ყველაზე მნიშვნელოვან გავლენას ეკონომიკურ პროცესებზე.

კვლევის მეთოდოლოგია მოიცავს კვანტიტატიურ და ხარისხობრივ ანალიზს, რაც საშუალებას აძლევს როგორც ბიუჯეტის ციფრული მაჩვენებლების, ისე პოლიტიკის შედეგების შეფასებას. ნაშრომში გამოყენებულია საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის დეპარტამენტის მონაცემები, თავდაცვის სამინისტროს ოფიციალური ანგარიშები, ასევე საერთაშორისო ლიტერატურა, რაც უზრუნველყოფს კვლევის მაღალ აკადემიურ დონეს.

ძირითადი ნაწილი

1. თეორიული საფუძვლები: თავდაცვის ხარჯები და ეკონომიკური ზრდა

თავდაცვის ხარჯების ეკონომიკურ ზრდაზე გავლენა შეიძლება შეფასდეს ორ ძირითად პერსპექტივაში: დადებითი ეფექტი და ნეგატიური ეფექტი. კლასიკური ეკონომიკური თეორიები,⁶ ხაზს უსვამს, რომ კაპიტალის, შრომის და ტექნოლოგიური პროგრესის კომბინაცია ქმნის ზრდის მდგრად პოტენციალს. სამხედრო ხარჯები, როგორც საჯარო ინვესტიცია, შეუძლია გაზარდოს შრომის პროდუქტიულობა, გააუმჯობესოს ინფრა-სტრუქტურა და შექმნას სამუშაო ადგილები.⁷

მიუხედავად ამისა, თავდაცვის ხარჯები შესაძლოა გახდეს რესურსების გადანაწილების მიზეზი სხვა მნიშვნელოვანი ეკონომიკური სექტორებისგან, როგორიცაა განათლება, ჯანდაცვა და სამოქალაქო ინფრასტრუქტურა⁸ ხაზს უსვამს, რომ საერთაშორისო კვლევები ხშირად მიუთითებენ, რომ სამხედრო ხარჯების ზრდა შესაძლოა ჰქონდეს ნეგატიური ან ზომიერი გავლენა, განსაკუთრებით მცირე ეკონომიკის მქონე სახელმწიფოებში.

⁶ R. M. Solow, *A Contribution to the Theory of Economic Growth*. Quarterly Journal of Economics, 70(1), (1956). 65–94.
<https://surli.cc/qvujsv> გადამოწმებულია 17.11.2025

⁷ U. Heo, & Ye, J. *Defense Spending and Economic Growth around the Globe: The Direct and Indirect Link*. ResearchGate. (2016). <https://surli.li/txfdph> გადამოწმებულია 17.11.2025

⁸ J. P. Dunne, *Military Spending and Economic Growth: Evidence from International Research*. EPS Journal. (2013).
<https://surli.li/zgbtkj0> გადამოწმებულია 17.11.2025

განვითარებულ ქვეყნებში გამოცდილება აჩვენებს, რომ რეგულირებული, კარგად მართვადი თავდაცვის ხარჯები ზრდის ტექნოლოგიურ ინოვაციას და ადამიანურ კაპიტალს, ხოლო გადაჭარბებული ხარჯები იწვევს სახელმწიფო ვალდებულებების ზრდას და რესურსების არაეფექტურ გამოყენებას.⁹

2. საქართველოს თავდაცვის ხარჯების დინამიკა (2005–2025)

საქართველოს თავდაცვის ბიუჯეტი ბოლო 20 წლის განმავლობაში განიცდიდა მნიშვნელოვან ცვლილებებს, რომლებიც დაკავშირებულია გეოპოლიტიკურ ფაქტორებთან, საერთაშორისო ვალდებულებებთან და ქვეყნის ეკონომიკურ შესაძლებლობებთან.

ბიუჯეტის ძირითადი სექტორებია:

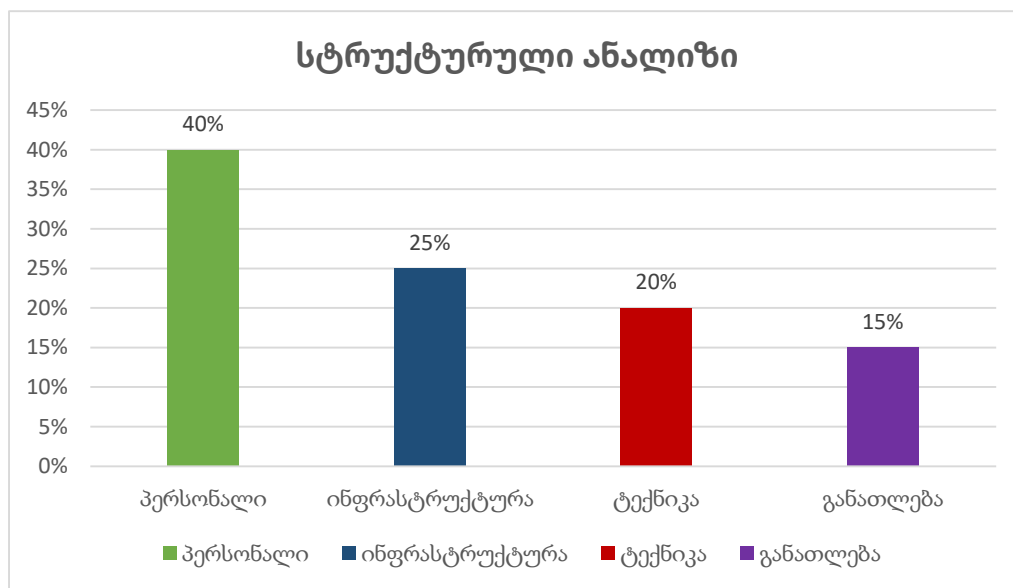
- პერსონალი - ჯარისკაცებისა და სამოქალაქო პერსონალის ანაზღაურება;
- ინფრასტრუქტურა - სამხედრო ბაზები, მშენებლობები, შენარჩუნება;
- ტექნიკა - შეიარაღება, ტექნოლოგიური განახლება;
- კვლევითი და საგანმანათლებლო ინიციატივები – R&D, სამხედრო აკადემიური პროგრამები.

ბიუჯეტის ზრდის ანალიზი:

- 2005–2010: საშუალოდ ბიუჯეტის 2–3%;
- 2010–2020: ზრდა 3–4%, ნაწილობრივ საერთაშორისო დახმარების წყალობით;
- 2020–2025: ზრდა ძირითადად ინფრასტრუქტურულ და ტექნოლოგიურ პროექტებზე¹⁰

⁹ K.Rooney, , et al. *The Economic Effects of Defense Spending: Infrastructure, Technology, and Employment*. RAND Corporation. (2017). <https://surl.li/sakchy> გადამოწმებულია 17.11.2025

¹⁰ საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო. *თავდაცვის ბიუჯეტი და ოფიციალური ანგარიშები 2005–2025*. <https://mod.gov.ge> გადამოწმებულია 17.11.2025

დიაგრამა.1

დიაგრამა აღწერს თავდაცვის ბიუჯეტის სხვადასხვა სექტორზე განაწილების პროპორციულობას.

3. თავდაცვის ხარჯების გავლენა ეკონომიკურ ზრდაზე

ანალიზი მიუთითებს, რომ საქართველოს ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლები (2005–2025) ნაწილობრივ იყო დაკავშირებული თავდაცვის ხარჯებთან:

- პერსონალი და ინფრასტრუქტურა – მოკლევადიანი ეფექტი: სამუშაო ადგილების შექმნა, შრომის პროდუქტიულობის ზრდა;
- ტექნიკა და კვლევითი ინიციატივები – გრძელვადიანი ეფექტი: ტექნოლოგიური ინოვაცია და ადამიანური კაპიტალი.¹¹ გეოპოლიტიკური ფაქტორები განსაზღვრავს რესურსების პრიორიტეტულ განაწილებას, რაც მცირე ქვეყნების სპეციფიკური გამოწვევაა.

4. საერთაშორისო შედარებები

საქართველო მცირე სახელმწიფოებს მიეკუთვნება, სადაც სამხედრო ხარჯების ზრდა ხშირად იწვევს ვალდებულებების ზრდას და ეკონომიკური ზრდის შენელებას.

¹¹ K.Rooney, et al. *The Economic Effects of Defense Spending: Infrastructure, Technology, and Employment*. RAND Corporation. (2017). <https://surl.li/olpuao>, გადამოწმებულია 17.11.2025

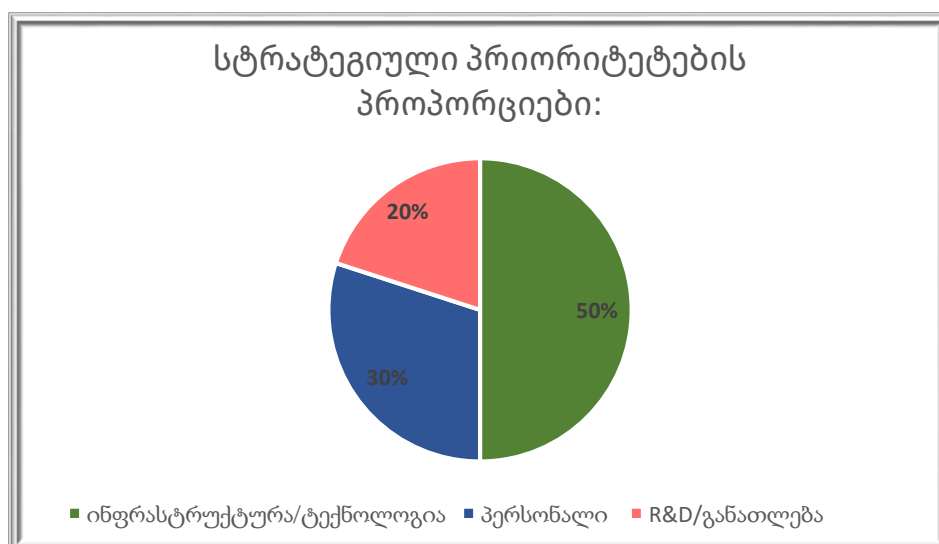
მსგავსად მცირე ევროპის ქვეყნების გამოცდილებისა, თავდაცვის ბიუჯეტის ეფექტურობა დამოკიდებულია:

- რესურსების ოპტიმალურ განაწილებაზე;
- ინფრასტრუქტურულ და ტექნოლოგიურ ინვესტიციებზე;
- შრომის ეფექტურობაზე;
- გეოპოლიტიკურ გამოწვევებზე¹²

5. პოლიტიკის ეფექტიანობის ანალიზი

კვლევის შედეგები მიუთითებს, რომ:

1. თავდაცვის ხარჯების მნიშვნელოვანი ნაწილი უნდა ინვესტირდეს ინფრასტრუქტურასა და ტექნოლოგიებში, რაც ზრდის გრძელვადიან ეკონომიკურ ეფექტს;
2. პერსონალის ხარჯები სტაბილური უნდა დარჩეს, თუმცა ეფექტურობის პროგრამებით გაიზარდოს შრომის პროდუქტიულობა;
3. კვლევითი საქმიანობა და განათლება უნდა გახდეს პრიორიტეტი გრძელვადიან განვითარებაში, რაც უზრუნველყოფს ინოვაციას, კონკურენტუნარიანობას და ეროვნული უსაფრთხოების მდგრადობას.

დიაგრამა. 2

¹² J. P. Dunne, *Military Spending and Economic Growth: Evidence from International Research*. EPS Journal. (2013). <https://surl.li/wikwee>, გადამოწმებულია 17.11.2025

დასკვნა

შესწავლილი მასალებისა და განხორციელებული ანალიზის საფუძველზე შეიძლება რამდენიმე ძირითადი დასკვნა გაკეთდეს საქართველოს თავდაცვის ხარჯების გავლენის შესახებ ეროვნული ეკონომიკის ზრდაზე. ნაშრომმა აჩვენა, რომ თავდაცვის ხარჯების დინამიკა ბოლო 20 წლის განმავლობაში გამოირჩევა მნიშვნელოვანი ეკონომიკური და სტრატეგიული შედეგებით.

1. თავდაცვის ხარჯების სტრუქტურული გავლენა ეკონომიკაზე

საქართველოს თავდაცვის ბიუჯეტი ძირითადად მოიცავს ოთხ ძირითად კომპონენტს: პერსონალი, ინფრასტრუქტურა, სამხედრო ტექნიკა და კვლევითი/განათლების ინიციატივები. ანალიზმა აჩვენა, რომ პერსონალი და ინფრასტრუქტურა განსაკუთრებულ გავლენას ახდენენ მოკლევადიან ეკონომიკურ აქტივობაზე, რადგან ისინი ქმნიან სამუშაო ადგილებს, ზრდის შრომის პროდუქტიულობას და ხელს უწყობენ ადგილობრივი მომსახურების და წარმოების სექტორის განვითარებას.

მეორეს მხრივ, სამხედრო ტექნიკა და კვლევითი საქმიანობა უზრუნველყოფს გრძელვადიან ეკონომიკურ ეფექტს, რადგან ზრდის ტექნოლოგიურ შესაძლებლობებს, ხელს უწყობს ინოვაციას და ადამიანური კაპიტალის განვითარებას. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, როგორც მცირე და სწრაფად განვითარებადი ქვეყნისთვის, სადაც ტექნოლოგიური ინვესტიციები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის განმაპირობებელ ფაქტორად.

2. თავდაცვის ხარჯების გავლენა ეკონომიკურ ზრდაზე

ანალიზმა აჩვენა, რომ თავდაცვის ხარჯების ზრდა 2005–2025 წლებში ნაწილობრივ იყო დაკავშირებული ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლებთან. საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით.¹³

საქართველოს მაგალითი ადასტურებს ტენდენციას, რომ თავდაცვის ინვესტიციები შესაძლოა ჰქონდეს როგორც დადებითი, ასევე ზომიერი ან ნეგატიური ეფექტი, კონკრეტული პირობების მიხედვით.

¹³ K.Rooney, et al. *The Economic Effects of Defense Spending: Infrastructure, Technology, and Employment*. RAND Corporation. (2017). <https://surl.li/keqvm>,

დადებითი ეფექტი:

- სამუშაო ადგილების შექმნა;
- ინფრასტრუქტურის განვითარება;
- ტექნოლოგიური პროგრესი;
- ინოვაციების სტიმულირება.

ნეგატიური/ზომიერი ეფექტი:

- რესურსების გადანაწილება სოციალურ სექტორზე;
- სახელმწიფო ვალდებულებების ზრდა;
- მოკლევადიან პერიოდში მიღებული სარგებლის შეზღუდულობა.

გეოპოლიტიკური ფაქტორები პროცესს განსაკუთრებულ სურათს აძლევენ. რეგიონის უსაფრთხოების გამოწვევები განაპირობებს რესურსების მიზნობრივ და ეფექტურ გამოყენებას, რაც აუცილებელია ქვეყნის **სტაბილური ეკონომიკური განვითარებისთვის**.

3. საერთაშორისო შედარებები და პოლიტიკის ეფექტურობა

მსგავსი მცირე ქვეყნების გამოცდილება აჩვენებს, რომ თავდაცვის ბიუჯეტის ეფექტურობა დამოკიდებულია რამდენიმე ძირითად ფაქტორზე:

- რესურსების ოპტიმალურ განაწილებაზე;
- ინფრასტრუქტურულ და ტექნოლოგიურ ინვესტიციებზე;
- შრომის ეფექტურობის ზრდაზე;
- გეოპოლიტიკურ გამოწვევებზე.

საქართველოს მონაცემები მიუთითებს, რომ სწორი ბიუჯეტის სტრუქტურა და მიზნობრივი განაწილება საშუალებას იძლევა, თავდაცვის ხარჯები უფრო მაღალი ეკონომიკური ეფექტურობით განხორციელდეს, განსაკუთრებით გრძელვადიან პერსპექტივაში.

4. პოლიტიკის რეკომენდაციები

ნაშრომის შედეგების მიხედვით შეიძლება შემოთავაზდეს შემდეგი პრაქტიკული რეკომენდაციები:

1. **ინფრასტრუქტურა და ტექნოლოგია:** ბიუჯეტის მნიშვნელოვანი ნაწილი უნდა იყოს მიმართული გრძელვადიან ინფრასტრუქტურულ და ტექნოლოგიურ პროექტებზე, რაც უზრუნველყოფს ეკონომიკის მდგრად ზრდას.
2. **პერსონალის ეფექტურობა:** დასაქმებული პირების ხარჯები უნდა დარჩეს სტაბილური, თუმცა საჭიროა პროგრამები ეფექტურობისა და შრომის პროდუქტიულობის გასაზრდელად.
3. **კვლევითი საქმიანობა და განათლება:** ინვესტიციები და განათლების სექტორში ხელს შეუწყობს ინოვაციას, ტექნოლოგიურ განვითარებას და კონკურენტუნარიანობას.
4. **გეოპოლიტიკური პრიორიტეტები:** რესურსების განაწილება უნდა იყოს მოქნილი და უსაფრთხოების გამოწვევებზე ორიენტირებული, რათა მიაღწიოს მაქსიმალურ ეფექტს ეკონომიკურ და სტრატეგიულ მიზნებზე.

5. საბოლოო შეფასება

საქართველოში თავდაცვის ხარჯები გავლენას ახდენენ როგორც მოკლევადიან, ისე გრძელვადიან ეკონომიკურ პროცესებზე. მათი ეფექტურობა დიდწილად დამოკიდებულია ბიუჯეტის სტრუქტურაზე, ინვესტიციების მიზნობრივობაზე და გეოპოლიტიკურ გარემოზე. შესაბამისად, სწორი პოლიტიკის შემუშავება და რესურსების ოპტიმალური განაწილება მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას, ინოვაციებსა და ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფას.

ეს კვლევა ეხმარება პოლიტიკის შემქმნელებს მიიღონ მიზნობრივი, ფაქტებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილებები თავდაცვის ბიუჯეტის ეფექტიანობისა და ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებისთვის, რაც მნიშვნელოვნად შეესაბამება საერთაშორისო გამოცდილებას და ქვეყნის სტრატეგიულ ინტერესებს.

~

ბიბლიოგრაფია

- Heo, U., & Ye, J. *Defense Spending and Economic Growth around the Globe: The Direct and Indirect Link*. ResearchGate. (2016). <https://surli.cc/emlrtr>, გადამოწმებულია 17.11.2025
- Rooney, K., et al. *The Economic Effects of Defense Spending: Infrastructure, Technology, and Employment*. RAND Corporation. (2017). <https://surli.lu/mplnrt>, გადამოწმებულია 17.11.2025
- Yetkiner, I. H. *Military Expenditure and Economic Growth: A Theoretical Perspective*. Econstor. (2012). <https://surli.lu/ntugap>, გადამოწმებულია 17.11.2025
- Dunne, J. P. *Military Spending and Economic Growth: Evidence from International Research*. EPS Journal. (2013). <https://surli.li/sabwpx>, გადამოწმებულია 17.11.2025
- საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის დეპარტამენტი. *საჯარო ბიუჯეტის მონაცემები და ეროვნული ეკონომიკის ინდიკატორები (2005–2025)*. <https://www.geostat.ge>, გადამოწმებულია 17.11.2025
- საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო. *თავდაცვის ბიუჯეტი და ოფიციალური ანგარიშები 2005–2025*. <https://mod.gov.ge>, გადამოწმებულია 17.11.2025
- Solow, R. M. *A Contribution to the Theory of Economic Growth*. Quarterly Journal of Economics, 70(1), (1956). 65–94.
- Smith, A. *The Wealth of Nations*. Modern edition. (1776).
- Smith, R., & Smith, J. *Military Expenditure and Economic Development: Comparative Analysis*. Journal of Defense Economics. (2010).
- World Bank. *World Development Indicators – Georgia*. (2023). <https://surli.li/notlez>, გადამოწმებულია 17.11.2025

მშვიდობიანი მოსახლეობის საფრთხეების ევოლუცია თანამედროვე კონფლიქტებში

თადარიგის გენერალ-მაიორი თენგიზ შუბლაძე¹
თადარიგის ბრიგადის გენერალი გიორგი სურმავა²
<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9728>

აბსტრაქტი:

სამხედრო ტექნოლოგიების განვითარებამ მკვეთრად გაზარდა შეიარაღების და სამხედრო ტექნიკის შესაძლებლობები - ზემოქმედების ხასიათის, მასშტაბის, მოქმედების სიშორის მხრივ. გაიზარდა დაზიანების, ნგრევების და მეორადი ზემოქმედების მასშტაბებიც. ყველაფერი ეს მკვეთრად ზრდის საფრთხეებს და რისკებს მშვიდობიანი მოსახლეობისათვის, რაც უბიძგებს სპეციალისტებს შეისწავლონ ეს საკითხი და შეიმუშაონ რეკომენდაციები მათ შესამცირებლად.

ამ საკითხს ემსახურება ეს ნაშრომიც, რომელშიც განხილულია თანამედროვე ომების თანმდევი ფიზიკური, არაპირდაპირი ან სტრუქტურული, ფსიქოლოგიური და სოციალური საფრთხეები და მათგან გამომდინარე:

- უშუალო ფიზიკური ზემოქმედება და მისგან გამოწვეული ზიანი;
- ჰუმანიტარული კრიზისები და მოსახლეობის გადაადგილება;
- ეკონომიკური და სოციალური რყევები.

საკვანძო სიტყვები: თანამედროვე ომები და კონფლიქტები, მშვიდობიანი მოსახლეობა, თანამედროვე შეიარაღება, ასიმეტრიული ომები, მრავალგანზომილებიანი ომები, საფრთხეები, რისკები.

¹ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი,, საინჟინრო უზრუნველყოფის განყოფილების უფროსი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

² საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის, საინჟინრო უზრუნველყოფის განყოფილების მეცნიერ-თანამშრომელი

The evolution of threats to civilians in modern conflicts

Major General (R) Tengiz Shubladze³

Brigadier General (R) George Surmava⁴

Abstract

Advances in military technology have dramatically increased the capabilities of weapons and military equipment - in terms of impact, scale and range. The extent of damage, destruction and secondary effects has also increased. All this significantly increases the dangers and risks for the civilian population, which prompts specialists to study the problem and develop recommendations to reduce them.

This article also addresses this issue by looking at the physical, indirect or structural, psychological and social dangers associated with modern warfare and based on them:

- Direct physical impact and the resulting damage;
- Humanitarian crises and displacement of population;
- Economic and social fluctuations.

keywords: Modern Warfare and Conflicts, Civil population, Modern weaponry, Asymmetric Warfare, Multidimensional Warfare, Hazards, Risks.

³ Professor, Head of Engineering Support Division of Georgian Technical University, Doctor of History

⁴ Researcher of Engineering Support Division of Georgian Technical University

შესავალი

ბოლო ათწლეულების განმავლობაში შეიარაღებული კონფლიქტების ბუნებამ ღრმად ცვლილებები განიცადა. წავიდა ის დრო, როდესაც ომები ძირითადად ფრონტის კონკრეტულ მონაკვეთებზე უნიფორმიან არმიებს შორის მიმდინარეობდა. დღევანდელი კონფლიქტები სულ უფრო მეტად ხასიათდება ირეგულარული საომარი მოქმედებებით, მეზომოლ მხარეებს შორის გაურკვეველი განსხვავებებით და მშვიდობიან მოსახლეობაზე პირდაპირი ზემოქმედებით.

თანამედროვე კონფლიქტები უპირატესად შიდა სახელმწიფოებრივ ან ტრანს-ნაციონალურ ხასიათს ატარებს და მონაწილეთა განსხვავებული სპექტრით ხასიათდება. ურბანული ომი ნორმად იქცა და არა გამოჩნდის. ქალაქები, რომლებიც ოდესღაც ომისგან შედარებით დაცულად ითვლებოდა, ახლა ხშირად ბრძოლის ველად იქცევა.

თანამედროვე კონფლიქტების კიდევ ერთი გამორჩეული თვისება არის ინფორმაციული ომის და კიბერ ოპერაციების გამოყენება. ბრძოლის ამ ფორმებს შეუძლია ეროვნული ინფრასტრუქტურის პარალიზება, საზოგადოებრივი აზრით მანიპულირება და ძალადობის პროვოცირება გასროლის გარეშე.

ზოგადად, თანამედროვე კონფლიქტები არის მრავალგანზომილებიანი, ასიმეტრიული და დიდ გავლენას ახდენენ მშვიდობიან მოსახლეობაზე. მათი განვითარებადი ბუნების გაგება აუცილებელია ეფექტური სამოქალაქო თავდაცვის, ჰუმანიტარული დაცვისა და კონფლიქტების შერბილების სტრატეგიების შემუშავებისთვის.⁵

ძირითადი ნაწილი

თანამედროვე კონფლიქტის კონტექსტში, „სამოქალაქო საფრთხეები“ გულისხმობს საფრთხეებისა და ზიანის სრულ სპექტრს, რომელიც პირდაპირ ან ირიბად მოქმედებს მშვიდობიან მოსახლეობაზე ომის ან არასტაბილურობის დროს. ეს საფრთხეები

⁵ The Civilian Consequences of Conflict, From World War II to Syria's civil war, understand the deadly consequences of war and what that means about the changing nature of conflict. October 03, 2024. <https://surl.li/yrkkkc>,

სცილდება უშუალო ფიზიკურ ძალადობას და მოიცავს სტრუქტურულ, ფსიქოლოგიურ და სისტემურ ასპექტებს.

ტრადიციულად, მშვიდობიანი მოსახლეობა განიხილება, როგორც სამხედრო ოპერაციების გვერდითი პროდუქტი. თუმცა დღეს მშვიდობიანი მოქალაქეები ხშირად ხდებიან ძალადობის, ზეწოლის ან მანიპულაციის მიზანმიმართული სამიზნეები. მშვიდობიანი მოსახლეობისთვის საფრთხე ახლა ინტეგრირებულია ომის სტრატეგიულ ლოგიკაში.

სამოქალაქო საფრთხეები შეიძლება დაიყოს სამ კატეგორიად:

- ფიზიკური საფრთხე მოიცავს პირდაპირ თავდასხმებს, როგორიცაა დაბომბვა, საარტილერიო დარტყმები, დრონებით ზემოქმედება, სნაიპერული ცეცხლი და სამოქალაქო ინფრასტრუქტურის (წყლის სისტემები, საავადმყოფოები, სკოლები და ელექტრო ქსელები) განადგურება. ბევრ თანამედროვე ომში, როგორიცაა უკრაინასა და ლაზაში, კრიტიკულ ინფრასტრუქტურას ანადგურებენ მოქალაქეთა ცხოვრების რიტმის დასაზიანებლად.
- არაპირდაპირი ან სტრუქტურული საფრთხეები სერიოზულად არღვევს მოქალაქეთა მშვიდობიანი ცხოვრების ძირითად სერვისებს. მშვიდობიანი მოსახლეობა ხშირად იტანჯება საკვების, სუფთა წყლის, მედიკამენტებისა და საცხოვრებლის ნაკლებობით. ბლოკადებმა, სანქციებმა ან მიწოდების ჯაჭვის შეფერხებამ შეიძლება გამოიწვიოს შიმშილობა, დაავადებები და ეკონომიკური კოლაფსი. ზიანის ეს ფორმები ნაკლებად შესამჩნევია, მაგრამ არანაკლებ დამაზიანებელი.
- ფსიქოლოგიური და სოციალური საფრთხეების ზემოქმედებით გამოწვეული შიში, მწუხარება და ტრავმა გავლენას ახდენს მოსახლეობის ფსიქიკურ ჯანმრთელობაზე, განსაკუთრებით ბავშვებში. ამავდროულად, სოციალური ნდობის ეროზია, სოციალური კავშირების დაკარგვა და გრძელვადიანი გადაადგილება ასუსტებს საზოგადოების გამძლეობას.

სამოქალაქო საფრთხეების მასშტაბები ასევე ფართოვდება ტექნოლოგიური მიღწევების გამო. კიბერშეტევებმა შეიძლება დააზიანოს საავადმყოფოები ან დააბინძუროს წყლის მარაგები. დეზინფორმაციულმა კამპანიამ შეიძლება გამოიწვიოს ეთნიკური ძალადობა ან პანიკა. არასახელმწიფო შეიარაღებული ჯგუფების გაჩენა კიდევ უფრო ართულებს დაცვის მცდელობებს, რადგან ეს აქტორები ხშირად მოქმედებენ საერთაშორისო სამართლებრივი ჩარჩოს მიღმა.

მნიშვნელოვანია გვესმოდეს, რომ სამოქალაქო საფრთხეები არ მთავრდება მაშინ, როდესაც ბრძოლები შეჩერდება. ბევრი მათგანი რჩება აუფეთქებელი იარაღის, განადგურებული ეკონომიკის, დაზიანებული ჯანდაცვის სისტემების და თაობიდან თაობას გადაცემული ტრავმების სახით. სამოქალაქო საფრთხის სრული მასშტაბის გაგება მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ომის დროს დაცვისთვის, არამედ გრძელვადიანი აღდგენისა და მშვიდობის მშენებლობისთვის.

თანამედროვე კონფლიქტების დროს მშვიდობიანი მოსახლეობის წინაშე მდგარი საფრთხეების მზარდი მასშტაბი და სირთულე შემთხვევითი არ არის. ისინი პირდაპირი შედეგია იმ ცვლილებებისა, თუ როგორ მიმდინარეობს ომები, ვინ ებრძვის ვის და რა განვითარებადი ტექნოლოგიები და დოქტრინები გამოიყენება, რომლებიც აყალიბებენ დღეს ომს. ამ ფაქტორების გააზრება აუცილებელია ეფექტური დაცვისა და სამოქალაქო თავდაცვის სტრატეგიების შესაქმნელად.

სამხედრო ტექნოლოგიების სწრაფმა ევოლუციამ მკვეთრად შეცვალა საფრთხის ლანდშაფტი. ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ცვლილება არის უპილოტო სისტემების, განსაკუთრებით დრონების ფართო გამოყენება. მიუხედავად იმისა, რომ დრონები ანიჭებენ სამხედროებს უპირატესობას სიზუსტეში და ძალების ეკონომიაში, მათ ასევე გახადეს მიზანმიმართული მკვლევლობები უფრო გავრცელებული, შეამცირეს ზღვარი მებრძოლებსა და სამოქალაქო პირებს შორის. უპილოტოთა დარტყმები ხშირად დასახლებულ ტერიტორიებზე მოდის, რაც მნიშვნელოვან რისკებს უქმნის მშვიდობიან მოსახლეობას.

ამავდროულად, კიბერ ომის განვითარებამ გახსნა ახალი ფრონტები, სადაც მშვიდობიანი მოქალაქე ხდება მთავარი მსხვერპლი. საავადმყოფოები, ელექტრო

ქსელები, წყლის გამწმენდი ნაგებობები და სატრანსპორტო სისტემები სულ უფრო ხშირად ხდება კიბერთავდასხმების სამიზნე, ხელისუფლების შესაძლებლობების შესამცირებლად ან პანიკის დასათესად. ასეთმა თავდასხმებმა შეიძლება გამოიწვიოს სიკვდილი და ტანჯვა ფიზიკური აფეთქებების გარეშე, მათი შედეგები შეიძლება იყოს ისეთივე მასშტაბური.

კიდევ ერთი ტექნოლოგიური ფაქტორი არის ჩვეულებრივი იარაღის მზარდი სიზუსტე და ლეტალობა, როგორცაა შორი დისტანციის რაკეტები და მართვადი არტილერია.

თანამედროვე კონფლიქტებში სიმეტრიული სახელმწიფო ძალები იშვიათად უპირისპირდებიან ერთმანეთს. სამაგიეროდ, ისინი ხშირად უპირისპირდებიან არარეგულარულ აქტორებს - ამბოხებულებს, ტერორისტულ ჯგუფებს, მილიციას - რომლებიც უპირისპირდებიან სახელმწიფო შეიარაღებულ ძალებს ან ერთმანეთს. ეს ჯგუფები ხშირად მოქმედებენ მშვიდობიან მოსახლეობაში, რაც ართულებს მებრძოლებისა და არამებრძოლების გარჩევას.⁶

ჰიბრიდულ ომში სახელმწიფოები ან მათი მარიონეტები აერთიანებენ ჩვეულებრივ სამხედრო მოქმედებებს კიბერ ოპერაციებთან, დეზინფორმაციულ კამპანიებთან, ეკონომიკურ დივერსიასთან და ირეგულარული ომის ტაქტიკასთან. სამოქალაქო მოსახლეობა ხშირად ექვემდებარება არა მხოლოდ ფიზიკურ, არამედ ფსიქოლოგიურ და ეკონომიკურ ზეწოლას, რაც წარმოადგენს საზოგადოების დესტაბილიზაციისა და მთავრობების დელეგიტიმაციის უფრო ფართო სტრატეგიის ნაწილს.

ამ შეცვლილი საფრთხეების გაჩენის ხელშემწყობი ძირითადი ფაქტორია საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის (IHL) მზარდი უგულებელყოფა. ჟენევის კონვენციები შექმნილია მშვიდობიანი მოსახლეობის დასაცავად, მაგრამ მათი აღსრულება შესუსტდა ახალი პოლიტიკური რეალობის ფონზე. არასახელმწიფო აქტორები ხშირად სრულიად უგულებელყოფენ IHL-ს და სახელმწიფო აქტორებიც კი

⁶ CIVIL DEFENCE IN MODERN WARFARE. BY- YOGENDRA NATH RAJ. FOREWORD BY- GENERAL K. M. CARIAPPA. FIRST EDITION- 1963.

ზოგჯერ დაუსჯელად არღვევენ მას - განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც გეოპოლიტიკური ინტერესები ან ვეტოს უფლება იცავს მათ პასუხისმგებლობისგან.

უფრო მეტიც, გაურკვევლობა და სამართლებრივი ხარვეზები თანამედროვე ომში ქმნის ნაყოფიერ ნიადაგს მათი ბოროტად გამოყენებისთვის. მაგალითად, საკამათოა იმის განსაზღვრა, თუ რას წარმოადგენს „სამხედრო სამიზნე“ შერეული დანიშნულების ურბანულ ზონაში. ტერმინების გამოყენება, როგორიცაა „ადამიანის ფარი“ ან „ორმაგი დანიშნულების ინფრასტრუქტურა“, ზოგჯერ გამოიყენება სამოქალაქო ტერიტორიებზე თავდასხმების გასამართლებლად.

ეთიკური თვალსაზრისით, დისტანციური ომი (როგორიცაა დრონების ოპერაციები ან კიბერშეტევები) ამცირებს მორალურ ბარიერს მშვიდობიანი მოსახლეობისთვის ზიანის მიყენების თვალსაზრისით. თავდამსხმელისთვის პირადი რისკის ნაკლებობა ხშირად იწვევს უფრო აგრესიულ და ნაკლებად თავშეკავებულ ქმედებებს.

ეს ფაქტორები - ტექნოლოგიური ინოვაციები, სამხედრო დოქტრინის შეცვლა და იურიდიული ნაცრისფერი ზონები - გაერთიანებულია მშვიდობიანი მოსახლეობისთვის საფრთხეების სიხშირის, ინტენსივობისა და სირთულის გაზრდის მიზნით. ისინი საჭიროებენ როგორც სამოქალაქო თავდაცვის სტრატეგიის, ასევე გლობალური ჰუმანიტარული დაცვის სისტემის გადაფასებას.⁷

თანამედროვე ომის ბუნების ევოლუციამ გამოიწვია მის შედეგებში შესაბამისი ცვლილებები. მიუხედავად იმისა, რომ მშვიდობიანი მოსახლეობის მსხვერპლი ოდესღაც შემთხვევითი იყო, ახლა ისინი ხშირად თამაშობენ ცენტრალურ როლს კონფლიქტების წარმართვასა და შედეგებში. სამოქალაქო საფრთხეების შედეგები ღრმაა, ფართოდ გავრცელებული და გრძელვადიანი, რაც გავლენას ახდენს არა მხოლოდ ინდივიდებზე, არამედ მთელ საზოგადოებებზე და რეგიონებზე. ზემოქმედების სამ ყველაზე მნიშვნელოვან სფეროს განეკუთვნება:

➤ ჰუმანიტარული კრიზისები და მოსახლეობის გადაადგილება.

⁷ Civil Defence is Common Sense: Mobilising the Public Through Propaganda. Authored by Dr Charlie Hall. Published on 13th May

თანამედროვე კონფლიქტები ფართომასშტაბიანი ჰუმანიტარული საგანგებო სიტუაციების მთავარი მიზეზია. სამხედრო მოქმედებები დღეს სულ უფრო მეტად არის მიმართული ურბანული ცენტრებისა და სამოქალაქო ინფრასტრუქტურის წინააღმდეგ, რაც აუტანელს ხდის კონფლიქტურ ზონებში ცხოვრებას მილიონობით ადამიანისათვის. შედეგად, ადამიანები იძულებულნი არიან დატოვონ მუდმივი საცხოვრებელი. ამ დროს ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემებია:

- გადაადგილება: შეიარაღებული კონფლიქტები ყოველწლიურად იწვევს ათობით მილიონი ადამიანის გადაადგილებას, როგორც საზღვრებს შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ. ეს დევნილები ხშირად აწყდებიან ისეთ პრობლემებს, როგორიცაა გადატვირთული ბანაკები, დოკუმენტაციის ნაკლებობა, სასურსათო დაუცველობა, ექსპლუატაცია და ძალადობა.
- სამოქალაქო სამსახურების კოლაფსი: ძირითადი სერვისები, როგორიცაა წყალი, ელექტროენერგია, ტრანსპორტი და სანიტარული სისტემა, ხშირად შეფერხებულია ან განზრახ დაზიანებულია. ეს აჩქარებს ჰუმანიტარულ კრიზისში გადასვლას იმ ადგილებშიც კი, რომლებიც უშუალოდ არ არის ცეცხლის ქვეშ.
- დახმარების წვდომა: ბლოკადები, ალყა და დაუცველობა ხშირად ხელს უშლის ჰუმანიტარულ ორგანიზაციებს დახმარების მიწოდებაში, როგორც ეს ჩანს კონფლიქტებში, როგორიცაა იემენი, ლაზა და სირიის ნაწილი. მშვიდობიანი მოსახლეობა ხაფანგში რჩება საკვების, წამლებისა და დაცვის გარეშე.

ჯანდაცვის ინფრასტრუქტურის ნგრევა და აუცილებელი სერვისების დეგრადაცია იწვევს საზოგადოებრივი ჯანდაცვის პრობლემებს, როგორც მყისიერ, ისე გრძელვადიან პერიოდში. იზომება საავადმყოფოები, სამედიცინო პერსონალი გარბის და მიწოდების ჯაჭვები ირღვევა. ბევრ კონფლიქტურ ზონაში ჯანდაცვის სისტემები ვერ უმკლავდებიან დაზიანებებს, რომ აღარაფერი ვთქვათ ქრონიკულ ან ინფექციურ დაავადებებზე. ცუდი სანიტარული პირობები, გადატვირთულობა, არასრულფასოვანი კვება და სუფთა წყლის ნაკლებობა ხელს უშლის ქოლერის, წითელას და სხვა

დაავადებების პრევენციას. COVID-19-მა დაამატა რისკის კიდევ ერთი ფენა ისედაც არასტაბილურ გარემოს. ძალადობის, დანაკარგისა და არასტაბილურობის მუდმივი ზემოქმედება იწვევს ფართო ფსიქოლოგიურ ტრავმას. კერძოდ, ბავშვებს აწუხებთ განვითარების ხანგრძლივი და ემოციური დარღვევები. თუმცა, უმეტეს საომარ ზონებში ფსიქიკური ჯანდაცვის სერვისები პრაქტიკულად არ არსებობს.

➤ ეკონომიკური და სოციალური რყევები.

დღეს ომები უფრო მეტს აკეთებს, ვიდრე უბრალოდ ადამიანების ხოცვა - ისინი ანადგურებენ ეკონომიკას და ანადგურებენ დაზარალებული საზოგადოებების სოციალურ სტრუქტურას. ომების შედეგად ხდება: - ეკონომიკური კოლაფსი (მრეწველობის განადგურებით, სოფლის მეურნეობის წარმოების შეჩერებით და სავაჭრო გზების მოშლით, კონფლიქტური ზონები განიცდის ინფლაციას, უმუშევრობას და უკიდურეს სიღარიბეს); - განათლების დარღვევა (სკოლები ნადგურდება ან სამხედრო მიზნებისთვის გამოიყენება, მასწავლებლები კი დევნილები არიან ან იხოცებიან. ბავშვების მთელი თაობა რჩება განათლების გარეშე, რასაც გრძელვადიანი შედეგები მოჰყვება); სოციალური ფრაგმენტაცია (ომი თესავს განხეთქილებას - ეთნიკური, რელიგიური თუ პოლიტიკური ნიშნით. ეს ბადებს უნდობლობას, შურისძიების ციკლებს და პოლარიზაციას, რომელიც გრძელდება ბრძოლის შეწყვეტის შემდეგაც. ზოგიერთ შემთხვევაში, მთელი თემები ნადგურდება ეთნიკური წმენდის ან დემოგრაფიული ჩარევის გზით); მმართველობის ვაკუუმი (წარუმატებელ ან ფრაგმენტირებულ სახელმწიფოებში, ოფიციალური მმართველი ორგანოების ადგილს ხშირად კრიმინალური სტრუქტურები, ექსტრემისტული ჯგუფები და ომის მეთაურები იკავებენ, რაც კიდევ უფრო ართულებს პოსტ-კონფლიქტურ რეკონსტრუქციას).

იმ საფრთხეების სიმძიმისა და სირთულის გათვალისწინებით, რომლებსაც მშვიდობიანი მოსახლეობა აწყდება თანამედროვე კონფლიქტებში, პრევენცია და შერბილება არ შეიძლება ყურადღების გარეშე დარჩეს. ზიანის შესამცირებლად და ადამიანის ღირსების დასაცავად საჭიროა პროაქტიური, მრავალმხრივი მიდგომა,

რომელიც მოიცავს საერთაშორისო სამართალს, სახელმწიფო პასუხისმგებლობას, სამოქალაქო თავდაცვას და ინოვაციებს.⁸

მშვიდობიანი მოსახლეობის დაცვა ეფუძნება საერთაშორისო ჰუმანიტარულ სამართალს, განსაკუთრებით ჟენევის კონვენციებსა და მათ დამატებით ოქმებს, რომლებიც მოითხოვს განასხვავონ მშვიდობიანი მოქალაქეები და მეზრძოლები, კრძალავს განურჩეველ თავდასხმებს და ავალდებულებს მეზრძოლებს დაიცვან არამეზრძოლები. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს შემდეგ ასპექტებს:

- კანონის აღსრულება და ანგარიშვალდებულება: ძალზე მნიშვნელოვანია სამართალდამცავი მექანიზმების გაძლიერება. ომის დანაშაულები უნდა იყოს დოკუმენტირებული, გასამართლებული და დასჯილი. ეს მოიცავს სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს (ICC) და ომის დანაშაულების საკითხებზე ეროვნული ტრიბუნალების ფარგლებისა და შესაძლებლობების გაფართოებას;
- მონიტორინგი და ადვოკატირება: ისეთი ორგანიზაციების როლი, როგორიცაა წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი (ICRC) და გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატი (UNHCR), კვლავ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. ამ ორგანიზაციებს სჭირდებათ პოლიტიკური და ფინანსური მხარდაჭერა, რათა მათ შეძლონ კანონების აღსრულება და კრიზისულ სიტუაციებში ჩარევა;
- სამართლებრივი ნორმების განახლება: არსებული კანონები ხშირად არასაკმარისია ისეთი პრობლემების მოსაგვარებლად, როგორიცაა კიბერშეტევები ან თვით-დამიზნებადი იარაღი. საერთაშორისო ორგანოებმა უნდა იმუშაონ სამართლებრივი დეფინიციებისა და ჩარჩოების მოდერნიზებაზე თანამედროვე საფრთხეების მოსაგვარებლად.

მშვიდობიანი მოსახლეობის დაცვა არ შეიძლება მხოლოდ საერთაშორისო სამართლის იმედად იყოს მიტოვებული. მთავრობებმა, სამოქალაქო საზოგადოებამ და

⁸ The Use of Military and Civil Defence Assets (MCDA), <https://surl.li/vwhehe>

საერთაშორისო ორგანიზაციებმა უნდა ითანამშრომლონ, რათა უზრუნველყონ როგორც პრევენციული, ისე რეაქციული მექანიზმების არსებობა. ამ მხრივ, მუშაობის ძირითადი მიმართულებები შეიძლება იყოს:

- მზადყოფნა და მდგრადობა: სახელმწიფოებმა უნდა განავითარონ სამოქალაქო თავდაცვის სისტემები, მათ შორის ადრეული გაფრთხილების სისტემები, თავშესაფრის ინფრასტრუქტურა და საჯარო ინფორმაციის პროგრამები, განსაკუთრებით კონფლიქტის ან თავდასხმის მიმართ დაუცველ ადგილებში;
- ჰუმანიტარული ხელმისაწვდომობა და კოორდინაცია: არასამთავრობო ორგანიზაციებს და საერთაშორისო სააგენტოებს უნდა ჰქონდეთ უსაფრთხო და შეუფერხებელი წვდომა დახმარებისა და მშვიდობიანი მოსახლეობის ევაკუაციისთვის. კოორდინაცია ისეთი პლატფორმების საშუალებით, როგორიცაა გაეროს ჰუმანიტარულ საქმეთა კოორდინაციის ოფისი (OCHA) აუცილებელია ეფექტური რეაგირებისთვის;
- საზოგადოებაზე დაფუძნებული დაცვა: ადგილზე დაგროვილი ცოდნისა და ბაზების ქსელები გადამწყვეტ როლს თამაშობენ საფრთხის ადრეული გამოვლენის, დაცვის დაგეგმვისა და პოსტკრიზისულ აღდგენაში. ადგილობრივი აქტორების - განსაკუთრებით ქალთა ჯგუფების, რელიგიური ლიდერებისა და ახალგაზრდული ორგანიზაციების გაძლიერება ამ მიმართულებით აუცილებელია;
- დიპლომატიური ზეწოლა და სანქციები: მშვიდობიანი მოსახლეობისთვის ძლიერი ზიანის მიყენების შემთხვევაში, დიპლომატიური ინსტრუმენტები - სანქციები, იარაღის ემბარგო და საერთაშორისო იზოლაცია - უნდა იქნას გამოყენებული შემდგომი დარღვევების თავიდან ასაცილებლად.

ტექნოლოგია ემსახურება არა მხოლოდ განადგურების იარაღის შექმნას, ის ასევე შეიძლება გამოყენებული უნდა იქნას დაცვისა და მდგრადობის ასამაღლებლად. ამისათვის შეიძლება შეიქმნას:

- ადრეული გაფრთხილების სისტემები: მობილური შეტყობინებები, კრიტიკული გაფრთხილებების მიწოდება საჰაერო თავდასხმების, შემოტევების ან მოსალოდნელი კრიზისების შესახებ;
- ციფრული ჰუმანიტარული ინსტრუმენტები: მონაცემთა პლატფორმები, როგორცაა ReliefWeb, ACAPS და Crisis Tracker საშუალებას იძლევა გაუმჯობესდეს დახმარების კოორდინაცია და სიტუაციური სურათის აღქმა. ანალიტიკას შეუძლია გადაადგილების ნაკადების, დაავადების გავრცელების და საკვების დაუცველობის პროგნოზირება;
- კრიტიკული ინფრასტრუქტურის კიბერდაცვა: მთავრობებმა უნდა დაიცვან სამოქალაქო ინფრასტრუქტურა (საავადმყოფოები, წყლის სისტემები, ელექტრო ქსელები) კიბერშეტევებისგან, განსაკუთრებით მაღალი რისკის რეგიონებში;
- ინფორმაციის უსაფრთხოება: დეზინფორმაციის ეპოქაში, ზუსტი ინფორმაციის მიწოდება და პროპაგანდის წინააღმდეგ ბრძოლა აუცილებელია მშვიდობიანი მოსახლეობის შორის ძალადობისა და პანიკის წაქეზების თავიდან ასაცილებლად.

დასკვნა

თანამედროვე კონფლიქტებმა მკვეთრად შეცვალა სამოქალაქო დაუცველობის ლანდშაფტი. მშვიდობიანი მოსახლეობა ახლა თანამედროვე ომის ცენტრშია, ექვემდებარება რა მიზანმიმართულ თავდასხმებს, ფსიქოლოგიურ მანიპულირებას, ეკონომიკურ განადგურებას და უპრეცედენტო გადაადგილებას. ეს მოითხოვს რადიკალურ გადახედვას, თუ როგორ განვსაზღვრავთ, გვესმის და ვპასუხობთ სამოქალაქო საფრთხეებს.⁹

სამოქალაქო თავდაცვის მომავალი დამოკიდებული იქნება ახალ რეალობასთან ადაპტაციის ჩვენს უნარზე, ომის მორალური და სამართლებრივი საფუძვლების გაძლიერებაზე და ყველა სტრატეგიულ გადაწყვეტილებაში არამებრძოლების სიცოცხლისა და ღირსების პრიორიტეტულობაზე. ეს არ არის მხოლოდ საერთაშორისო

⁹ This is civil defence, <https://www.government.se/government-policy/civil-defence/this-is-civil-defence/>

სამართლის პატივისცემის საკითხი - ეს არის საკითხი, თუ რა სამყაროში გვინდა ცხოვრება.

ბიბლიოგრაფია

The Civilian Consequences of Conflict, From World War II to Syria's civil war, understand the deadly consequences of war and what that means about the changing nature of conflict. October 03, 2024. <https://surl.li/yrkkkc>,

CIVIL DEFENCE IN MODERN WARFARE. BY- YOGENDRA NATH RAJ. FOREWORD BY- GENERAL K. M. CARIAPPA. FIRST EDITION- 1963.

Civil Defence is Common Sense: Mobilising the Public Through Propaganda. Authored by Dr Charlie Hall. Published on 13th May

The Use of Military and Civil Defence Assets (MCDA), <https://surl.li/vwhehe>

This is civil defence, <https://www.government.se/government-policy/civil-defence/this-is-civil-defence/>

დავით აღმაშენებლის სტრატეგია და სამხედრო რეფორმები

მაიორი მიხეილ ბეჟანიშვილი¹

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9729>

აბსტრაქტი

საქართველო თავისი ისტორიის მანძილზე მრავალ ბრძოლაში მონაწილეობდა, ვინაიდან ქვეყანა ისეთ გეოპოლიტიკურ ადგილმდებარეობაზე იყო, ყველა დამპყრობლისათვის ეკონომიურად მნიშვნელოვან და სტრატეგიულ ადგილმდებარეობას წარმოადგენდა. ამიტომ იყო რომ საქართველო მუდმივად სხვადასხვა დამპყრობლების სამიზნე იყო, რომლებიც შემდგომში იპყრობდნენ საქართველოს. თუმცა, ქვეყანაში იყო როგორც დაცემის ისე აღმავლობის პერიოდი საუკუნეების მანძილზე იზადებოდნენ ისეთი მეფეები, რომლებიც თავიანთი ნიჭით და შორსმჭვრეტელობით საქართველოს მხსნელად მოეწოდებოდნენ. სწორედ ასეთი ძლიერი მეფეების მემკვიდრეობის შედეგია რომ დღემდე არსებობს და ინარჩუნებს სახელმწიფოებრიობას საქართველო.

ამ ნაშრომში წარმოდგენილია XI საუკუნის მეორე ნახევრის პერიოდი, როდესაც სამთავრობოებად დაყოფილი ქვეყანა და მტრის შემოსევებისგან აკლესული საქართველოს მოსახლეობა სულს ღაფავდა, გარდა გარე მტრებისა ქვეყნას ვერაგულად ანადგურებდნენ საქართველოს შიდა მტრები, მაგრამ ამ დროს გამოჩნდა ქვეყნის მხსნელად მეფე დავით აღმაშენებელი, რომელმაც თავისი სიბრძნით განსწავლულობით და შორს მჭვრეტელობით, საქართველოს მოუტანა დიდება და სტაბილურობა.

ნაშრომში აღწერილია თუ როგორ ცდილობდნენ დამპყრობელი თურქ სელჩუკები საქართველოში საუკუნის მანძილზე აღორძინებულ სასოფლო სამეურნეო კულტურის აღმოფხვრას და განადგურებას. ეს პერიოდი მოხსენიებულია ისტორიაში „დიდი თურქობა“ რომელიც იყო დიდი შავი ლაქა იმ დროინდელ საქართველოში.

ნაშრომში განხილულია დავით IV-ის ის სტრატეგია და სამხედრო რეფორმები, რომელმაც დაცემული საქართველო დამპყრობლებისგან გათავისუფლა და აღკვეთა მათი თარეში ქვეყანაში, აგრეთვე მისი მეფობის დროს გაძლიერდა ქვეყნის ეკონომიკა, აღორძინდა და გაერთიანდა დაქუცმაცებული საქართველო. დავით მეფის მიერ ჩამოყალიბებული მართვის ორგანოებით ეფექტურად იმართებოდა სახელმწიფო. ამ რეფორმების შედეგი იყო რომ, იმ დროინდელი საქართველო მოწინავე სახელმწიფო იყო გეოპოლიტიკურ სივრცეში. ამის გამო ქართველმა მადლიერმა ერმა მეფეს, „აღმაშენებელი“ უწოდა.

საკვანძო სიტყვა: XI საუკუნის მეორე ნახევარი, „დიდი თურქობა“, ურჩი ფეოდალები, სახელმწიფოს მართვის ორგანოები, დავით აღმაშენებლის სტრატეგია და რეფორმები.

¹ წვრთნებისა და სამხედრო განათლების სარდლობის სამეთაურო-სამტაბო კოლეჯის მსმენელი

David the Builder's Strategy and Military Reforms

Major Mikheil Bezhanishvili²

Abstract

Georgia has participated in many battles throughout its history, since the country was in such a geopolitical location that it was an economically important and strategic location for all conquerors. That is why Georgia was constantly the target of various invaders, who subsequently conquered Georgia. However, the country had periods of both decline and rise. Over the centuries, kings were born who, with their talent and foresight, would emerge as the saviors of Georgia. It is precisely the legacy of such powerful kings that Georgia exists and maintains its statehood to this day.

This work presents the period of the second half of the 11th century, when the country, divided into principalities and the population of Georgia, deprived of enemy invasions, was in despair. In addition to external enemies, the country was being treacherously destroyed by internal enemies of Georgia. However, at this time, King David the Builder appeared as the savior of the country, who, with his wisdom, education, and far-sightedness, brought glory and stability to Georgia.

The work describes how the conquering Turkish Seljuks tried to eradicate and destroy the agricultural culture that had been revived in Georgia for a century. This period is referred to in history as the "Great Turkic Empire", which was a great black spot in Georgia at that time.

The work discusses the strategy and military reforms of David IV, who liberated the fallen Georgia from the invaders and prevented their invasion of the country. Also, during his reign, the country's economy was strengthened, the fragmented Georgia was revived and unified. The state was effectively governed by the governing bodies established by King David. The result of these reforms was that Georgia at that time was a leading state in the geopolitical space. For this reason, the grateful Georgian nation called the king David the Builder.

Keywords: Second half of the 11th century, "Great Turkism", Rebellious feudal lords, State governing bodies, Strategy and reforms of David the Builder

² Officer of the Regional Center for Military Conscription and Recruitment of Shida Kartli and Samtskhe-Javakheti / Mobilization Reserve, Conscription and Recruitment Planning Division

შესავალი

საქართველო თავისი არსებობისა და ისტორიის მანძილზე არაერთ ბრძოლაში იყო ჩართული, რომელიც საქართველოს გეოპოლიტიკური მდებარეობის, რელიგიის ან მეზობელი სახელმწიფოების სტრატეგიით იყო განპირობებული. საქართველოს ისტორიაში აღწერილია ქვეყნის აღმავლობისა თუ დაცემის, გამარჯვებისა თუ დამარცხების პერიოდები. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ თვითონ ქართველი წარჩინებული პირებისგანაც მრავლად იყო სახელმწიფო ინტერესების წინააღმდეგ გამოსვლები და ღალატი, რაც ურთიერთ ქიშპობის ან ძალაუფლების ხელში ჩაგდების სურვილით იყო განპირობებული. სწორედ ასეთი მიზეზების გამო იყო X და XI საუკუნის ფეოდალური ხანის საქართველო დაშლილი სამეფო-სამთავროებად. XI საუკუნის დასაწყისში ბაგრატ III მიერ მოხდა საქართველოს გაერთიანება თბილისის საამიროს გარდა, რომელიც 4 (ოთხი) საუკუნის განმავლობაში არაბი დამპყრობელების ხელში იმყოფებოდა. მაგრამ XI საუკუნის მეორე ნახევარში 60-იანი წლებიდან გამოჩნდნენ თურქ-სელჩუკები, რომელთა მიერ მოხდა საქართველოს დაპყრობა. ესენი იყვნენ მომთაბარე ცხოვრებით მაცხოვრებელი, არ გააჩნდათ სამშობლო და იყვნენ ველურნი. ისინი არ ჰგავდნენ მანამდე უხვად ნანახ მტერს, რადგან მოდიოდნენ დიდიან-პატარიანად, ქალიან-კაციანად, მრავალ პირუტყვთან ერთად და სახლდებოდნენ საქართველოში. იყენებდნენ მიწებს პირუტყვის საძოვრებად, აღარ რჩებოდა მიწები დასამუშავებლად და მოსავლის მოსაყვანად. იყო სრული განუკითხაობა და მარცვა-გლეჯა, თითქმის გაუბედურდა მოსახლეობა, ვინაიდან არავის შეეძლო მათი დაცვა. მანამდე არსებული ცივილიზაციების თუ იმპერიების მაგალითზე ბევრჯერ ყოფილა ველურობა და უწიგნურობა მათი დამღუპველი, მაგრამ მანამდე საქართველო ამის წინაშე ისე ახლოს არასდროს მდგარა, როგორც ამ პერიოდში. თურქ-სელჩუკები მიზნად ისახავდნენ საუკუნეების მანძილზე აღორძინებული სასოფლო-სამეურნეო კულტურის აღმოფხვრას და განადგურებას, ხოლო იმ მდიდარ მიწებზე მეჯოგეობის აღმოცენებას და მხოლოდ საქონლისთვის საძოვრებად გამოყენებას. გაზაფხულის მოსვლასთან ერთად იწყებოდა მათი შე-მოსვლა საქართველოს ტერიტორიაზე და დასახლება, ხოლო ზამთრის მოსვლამდე აიყრებოდნენ და მიდიოდნენ სხვა

ტერიტორიებზე. ქართველი ხალხი უკიდურეს გაჭირვების პირას იყო მისული, თითქმის არავინ ამუშავებდა მიწას, აღარ მოიპოვებოდა საკვები და დემორალიზებული იყო ჯარიც და ქვეყანაც. არავინ იცოდა ეს როდის შეწყდებოდა და უკვე იმედიც გადაწურული იყო. ეს პერიოდი საქართველოში „დიდი თურქობის“ სახელით არის მოხსენიებული, რომელიც 1080 წლიდან იწყება და არსაიდან არ ჩანს საშველი. ამ დროს გიორგი II ატარებს ასევე ბიზანტიის კესაროსის ტიტულს, რომლის მიხედვითაც ერთმორწმუნე ბიზანტია ვალდებული იყო დახმარებოდა საქართველოს, მაგრამ თვით ბიზანტიის იმპერიაც კი ვერ ბედავდა მათ წინააღმდეგ რაიმე წინააღმდეგობის გაწევას. ასე გრძელდებოდა წლიდან-წლამდე და პარტახდებოდა ქვეყანა, ეკლესია მონასტრები მათი საქონლის სადგომებად გადაიქცა, ეკლესიის მსახურნი მრავალნი დახოცეს, მოხუცებულ და ასაკოვან მოსახლეობას არანაირი შეწყალება, მრავალი ჩვილი ბავშვი გაიტაცეს, ამ ყველაფერთან ერთად ქვეყანას დაეკისრა ხარკი, რომლის გადახდაც უდიდეს დაღს ასვამდა ისედაც გაუბედურებულ მოსახლეობას და ქვეყანას. ეს პერიოდი საქართველოს ისტორიაში შავ ლაქად რჩება. ქვეყანას ასევე ასუსტებს დიდგვაროვანი ფეოდალების ნიანია ქვაბულის ძის, ივანე ლიპარიტის ძის და ვარდან სვანთა ერისთავის განდგომა, რომლებიც სარგებლობდნენ მეფის სიყრმით და გულუხვობით. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ განდგომის მიუხედავად გიორგი მეფემ უხვად დაასაჩუქრა განდგომილი თავადები, მაგრამ მათი გამოსწორება შეუძლებელი იყო. სწორედ ასეთი დამაბული პერიოდის გამო 1089 წელს გიორგი მეფე გადადგა ტახტიდან და მისი ადგილი დაიკავა დავით IV-ემ.

დავით IV აღმაშენებელი დაიბადა 1073 წელს, ხოლო 1089 წელს, როდესაც იგი გამეფდა იგი იყო 16 წლის. დავით აღმაშენებლის მემკვიდრე აღწერს: „... ბნელსა უკუნსა შინა იწყო აღმოცისკრებად მზემან ყოველთა მეფობათამან, დიდმან სახელითა და უდიდესმან საქმითა, სახელმოდგამმან დავით, ღმრთისა მამისამან, და თვით სამეოცდამეთვრამეტემან შვილმან ამის დავითისმან, დავით“. დავით მეფე თავისი ასაკის მიუხედავად საკმაოდ სწრაფი ტემპებით შეუდგა ქვეყნის აღმშენებლობას, მან პირველ რიგში ურთიერთობა დააღაგა ბიზანტიის იმპერიასთან, რომლისგანაც მას 12 წლის ასაკში „სევასტოსი“-ს წოდება მიენიჭა. მისი მუხლჩაუხრელი და თავგამო-

დებული შრომის შედეგად საქართველომ დაიწყო ნელ-ნელა ფეხზე დადგომა და ქართველ ერს დაუბრუნდა რწმენა. მისი ყოველი გადადგმული ნაბიჯი ემსახურებოდა ქვეყნისა და ერის კეთილდღეობას. მას გვერდში ედგა მისი აღმზრდელი გიორგი ჭყონდიდელი, რომელიც დავითის მხრიდან დიდი ნდობით იყო აღჭურვილი. დავით მეფე ყოფილა დიდად განსწავლული და წერა-კითხვის მოყვარული. სწორედ მისმა განსწავლულობამ და სწორად ჩამოყალიბებულმა პოლიტიკამ განაპირობა მისი წოდება „აღმაშენებელი“ (ქართველი მეფეები სხვადასხვა წოდება-ეპითეტებით არიან ცნობილნი: დიდი, კისკასი, კეკელა, რეგვენი, მცირე, თავდადებული, ბრწყინვალე, ავი და სხვა.) საქართველოს ისტორიაში ერთადერთს - დავით IV -ს ხვდა „...მეფესა დავითს ამისთვის ეწოდა აღმაშენებელი, რამეთუ იქმნა მეფედ, იყო ქვეყანა ესე სრულად ოხერი; ამაჲს განავსო და აღაშენა, რომელ არღარა ეტეოდა ამით, რამეთუ იყო მოშიში და მოყვარე ღვთისა, გლახაკთა, ქვრივთა და ობოლთა მოწყალე, სნეულთა თვითმსახური, ეკლესიათა, ქსენონთა მაშენებელი“... (ბატონიშვილი ვახუშტი, აღწერა სამეფოსი საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, IV, თბ, 1973, გვ. 163). ნამდვილად აღსანიშნავია მისი ღვაწლი ერის წინაშე და მისი მისწრაფება ანგარიშგასაწევი ძალა გამხდარიყო საერთაშორისო ასპარეზზე.

ძირითადი ნაწილი

XI საუკუნის მიწურულს საქართველო იწყებს აღორძინებას მას სათავეში უდგას მეფე დავით აღმაშენებელი. ამ პერიოდს ემთხვევა ასევე ჯვაროსნული ლაშქრობები იერუსალიმის გასათავისუფლებლად და მუსულმანური სამყაროს ყურადღება გადატანილია მათთან ბრძოლების წარმოებაზე. შიდა და გარე ფაქტორებიდან გამომდინარე მეფის მხრიდან ჩამოყალიბდა ქვეყნის განვითარების და აღმშენებლობის კარგი სტრატეგია, რომლის აღსრულებაც პირველ რიგში მოითხოვდა სამხედრო რეფორმებს, რომლის გარეშე საქართველოს აღორძინება წარმოუდგენელ ოცნებას წარმოადგენდა.

დავით IV აღმაშენებლის სტრატეგია

დაქუცმაცებული და დანაწევრებული ქვეყნის ასაღორძინებლად ნამდვილად სწორი და ქმედითი ღონისძიებების გატარება იყო საჭირო, რომლის შესრულებაც აუცილებლობას წარმოადგენდა. პირველ რიგში დავითმა დაიწყო მისი ერთგული პირების შეკრება რათა მათი მხარდაჭერით წარემართა ქვეყნის საქმეები. იმ პერიოდის საქართველო წარმოადგენდა ლიხის ქედის იქეთ მდებარე ტერიტორიას აფხაზთა სამეფომდე. საჭირო იყო თურქ-სელჩუკების უთავბოლო თარეშის შეკვეცა, მაგრამ საამისოდ ერის რწმენა იყო საჭირო, რომლის ნაკლებობასაც აშკარად განიცდიდნენ თურქ-სელჩუკების გაუთავებელი თარეშის გამო. მეფემ მოახერხა მისი ერთგული ხალხისგან შეეკრიბა მცირე საბრძოლო ჯგუფები და დროდადრო თავს ესხმოდა არხეინად მყოფ მოწინააღმდეგეს, რითაც მათ აგრძნობინა, რომ ქართველი ერი არ შეეგუებოდა მათ პარპაშს საქართველოს ტერიტორიაზე. სწორედ ასეთი ქმედებებით ნელ-ნელა ბრუნდებოდა რწმენა ერისა, რომ ჯერ არ იდგა ის პერიოდი, რომელიც მათ გადაშენების პირას მიიყვანდა. ეს ყოველივე ემსახურებოდა მათი მოტივაციის ამაღლებას და ერთსულოვნების მოპოვებას, ვინაიდან მტრის მუდმივი თავდასხმებისაგან შეწუხებული მოსახლეობა დემორალიზირებული და უიმედო იყო. მართლაც ასეთი ტიპის მოქმედებებმა ნელ-ნელა ხალხში იმედისა და რწმენის დაბრუნება გამოიწვია. მათ დაიწყეს ბარში ჩამოსვლა და მიწის დამუშავება, ხოლო ვისაც კი შეეძლო მზად იყო მეფის გვერდში ებრძოლა ურჯულოთა წინააღმდეგ. დავით მეფემ ქვეყნის შიგნით ურჩი დიდგვაროვნებისა და წარჩინებული ფეოდალების ძალაუფლების შემცირება და ცენტრალიზებული მართვის სისტემის ჩამოყალიბება დაიწყო, რასაც თავისთავად მოყვებოდა მათი მხრიდან უკმაყოფილების გამოხატვა, რაც მამამისი გიორგი II-ის მეფობის დროს არაერთხელ მოხდა. პირველი ფეოდალი რომელიც მეფის წინააღმდეგ აჯანყდა იყო კლდეკარის ერისთავი ლიპარიტ ბაღვაში, რომელიც თავდაპირველად მხარში ედგა მეფეს. აშკარაა, რომ მომხდური მტრის განდევნის სურვილი იმდენად დიდი იყო, რომ ლიპარიტთან ერთად ნიანია კახაბერის ძე და სხვა აზნაურები მეფის გარშემო არიან შემოკრებილები, მაგრამ ეს დიდხანს არ გაგრძელებულა, ვინაიდან კარგად მოგეხსენებათ ბაღვაშების მეფის

დინასტიის მიმართ მუდმივი ბრძოლის წყურვილი არ აძლევდათ მოსვენებას. რაღა თქმა უნდა მეფის პასუხი ასეთი საქციელის გამო მკარი იქნებოდა, მაგრამ როგორც კი შეიპყრეს ლიპარიტი მან მოინანია თავისი საქციელი, რომლის შემდეგ მეფემ ის შეიწყალა და აღუდგინა მთელი ძველი უფლებები რაც კი მას გააჩნდა, მაგრამ არ შეეპუა ლიპარიტი მეფის ძალაუფლების განმტკიცებას, არც პირობა შეასრულა და მისი დადებული ფიციც გატეხა. რაღა თქმა უნდა მეფე მიხვდა, რომ რბილი მოქმედებებით არ ეშველებოდა ასეთ ზღვარგადასულ ქმედებებს და 1094 წელს მეორედ აჯანყებული ლიპარიტი შეიპყრო და 2 (ორი) წელი ყოლია პატიმრობაში, ხოლო 1096 წელს გააძევა საქართველოდან. მის ადგილზე დანიშნული რატი ლიპარიტის ძეც არ აღმოჩნდა ერთგული ქვეშევრდომი, რომელმაც თავისი წინაპრების მსგავსად მალევე უღალატა მეფეს. საბოლოოდ 1103 წელს დავითმა გააუქმა კლდეკარის საერისთავო და მისი ტერიტორია სახელმწიფოს დაუქვემდებარა. კლდეკარის საერისთავოში შემავალ ადგილმდებარეობას საქართველოსთვის დიდი მნიშვნელობა ქონდა ეკონომიკური თვალსაზრისით, ვინაიდან ჯავახეთიდან თრიალეთზე გავლით ქართლისკენ მომავალი ერთადერთი გზა სწორედ კლდეკარის საერისთავოში გადიოდა. ამით მეფემ განიმტკიცა თავისი მდგომარეობა. თუმცა იმავე 1103 წელს ასევე აუჯანყდა უიმედოდ დარჩენილი მაგან აბულეთისძემ სცადა აჯანყებოდა მეფის წინააღმდეგ, რომელმაც მცხეთის, წილკნისა და შიომღვიმის საეკლესიო მამულები მიიტაცა. შიომღვიმის მონასტერი ციხესიმაგრედ აქცია. მეფემ როგორც არაერთგზის სხვა ფეოდალები ამჯერადაც აღკვეთა მათი ქმედებები და დამარცხებულ მაგანს შიომღვიმეში შეუფარებია თავი, სადაც ეკლესიის მესვეურებს შეუპყრიათ და მეფისთვის გადაუცემიათ. დავით მეფეს იგი სიკვდილით არ დაუსჯია, მაგრამ ყველანაირი პატივი აუყრია და ქონებაც ჩამოურთმევია. ამით მან დაასრულა დიდგვაროვან ფეოდალებთან ჭიდილს თავი და უფრო განიმტკიცა პოზიციები. ამ ეტაპისთვის მეფის ლაშქარი უკვე მომძლავრებულია და რაოდენობრივადც შევსებულია.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ პერიოდში მნიშვნელოვანი მოვლენების ეპიცენტრია იერუსალიმი, რომელიც ჯვაროსნებმა დაახლოებით 1099 წელს აიღეს და მრავალსაუკუნოვანი მუსულმანთა ხელთ მყოფი წმინდა ქალაქი გაანთავისუფლეს. რაღა თქმა

უნდა ამას არ ეგუებოდა მუსულმანური სამყარო და ხშირი ბრძოლები იმართებოდა იერუსალიმის უკან დასაბრუნებლად. უნდა აღინიშნოს, რომ იმ დროის ისტორიკოსი გოტიეს გადმოცემიდან ვგებულობთ თუ ჯვაროსანთა მხრიდან რამდენად დიდი მნიშვნელობა და დაინტერესება ქონდა მეფე დავითის აღზევებას თურქ-სელჯუკთა წინააღმდეგ ომში. მეტად საინტერესო ფაქტია ის, რომ მეფე დავითი ძალიან კარგად ფლობს ინფორმაციას მსოფლიო მასშტაბით არსებული ვითარების შესახებ, რომელიც არაერთი ფაქტითა თუ მოვლენით მტკიცდება. თუნდაც ის ფაქტი აღვნიშნოთ, რომ სწორედ იერუსალიმის აღებისთანავე მეფემ შეუწყვიტა ხარკის გადახდა ე.წ. „ხარაჯა“-ს გადახდა თურქ-სელჯუკებს და ამით მან ომი გამოუცხადა მათ. ასევე მან თავის დროზე უარი თქვა თავის ტიტულზე „სევასტოსი“, რომელიც ბიზანტიის იმპერატორისგან ქონდა მიღებული. ამით მან საქართველოს დამოუკიდებლობას და თავისუფლებას ნათლად გაავლო ხაზი, რაც ფრიად საამაყოა. თან დავითი იყო ერთადერთი მონარქი მონარქთა შორის, რომელმაც პირველად თქვა უარი ბიზანტიის ტიტულზე. ასეთ მნიშვნელოვან ეტაპზე დავითი დღე და ღამე მუხლჩაუხრელად ათავისუფლებს თურქ-სელჯუკებისგან ციხე-ქალაქებს და უქვემდებარებს ქვეყნის ტერიტორიას. ბოლო შესასრულებელი ამოცანაა კახეთ-ჰერეთის შემოერთება, რომელიც 1104 წელს მოახერხა დავით მეფემ. ამ დროისთვის თბილისის გარდა მთლიანი საქართველო გაერთიანებულია და მიდის მზადება შირვანის, ანისის და თბილისის გასათავისუფლებლად.

ასევე მნიშვნელოვანი რეფორმა გატარდა ეკლესიაში, რომელიც ასევე დროული და საჭირო იყო, ვინაიდან დიდგვაროვანთა მხრიდან მემკვიდრეობითი თანამდებობების გადაცემა ხდებოდა, რომელიც პირველად გიორგი II მხრიდან საბერძნეთიდან მოწვეულმა გიორგი მთაწმინდელმა ამხილა და არაფერი იყო მის შემდეგ შეცვლილი. კანონის მიხედვით მეფეს უფლება ქონდა მოეწვია საეკლესიო კრება, სადაც გადასაწყვეტი საკითხების გადაჭრა უნდა მომხდარიყო. ეს კრება ჩატარდა 1103 წელს რუის-ურბნისის ეპარქიაში. ამ კრებას ესწრებიან გიორგი ჭყონდიდელი, მართა (მარიამ დედოფალი, დავით მეფის მამიდა და გიორგი II და) და გიორგი II მეფეთმეფე. ეს კრება მრავალი დღე გრძელდებოდა და უღირსი მონანი მოკვეთილნი იყვნენ ეკლესიები-

დან. სწორედ ეს იყო მიზეზი საეკლესიო რეფორმის გატარების, ვინაიდან ხშირად ხდებოდა საეკლესიო მიწების მითვისება და ქონების გაფლანგვა არასაჭიროების-მეზრ, ასევე წლოვანებით შეუფერებელი დიდგვაროვანი პირების მაღალ საეკლესიო თანა-მდებობაზე დანიშვნის ფაქტები. ამ საეკლესიო კრებაზე იქნა მიღებული მეტად მნიშვნელოვანი საკითხები, რომელსაც მთლიანად ხელმძღვანელობას და კურატორობას უწევდა გიორგი ჭყონდიდელი, რომელმაც გადაწერა წიგნი „ძეგლისწება“, რომელიც გახდა მიმართველი სახელმძღვანელო თუ როგორ უნდა აღსრულებულიყო საეკლესიო იერარქია, საგალობლების ქართულ ენაზე დაწერა და შესრულება. ასევე განისაზღვრა ასაკობრივი ზღვარი მღვდელთმსახურთათვის, მაგალითად არ დაინიშნებოდა პირი ეპისკოპოსად 35წლამდე, მღვდელმთავრად 30 წლამდე, დიაკონად 25 წლამდე. ასევე აიკრძალა ერთ დღეს რამდენიმე ხარისხის ერთდროულად მინიჭება. აქაც ნათლად გამოჩნდა ეკლესიის მეფის ხელისუფლების გავლენის ქვეშ მოქცევა. ამიერიდან ვინც წარმოაჩენდა თავს ის დაინიშნებოდა თანამდებობაზე და არა გვარიშვილობის გამო.

დავით მეფემ სახელმწიფო მართვის ორგანოები შემდეგნაირად ჩამოაყალიბა:

1. მწიგნობართუხუცესი - ჭყონდიდელი;
2. მანდატურთუხუცესი - შინაგან საქმეთა და ფოსტის მინისტრი;
3. ამირსპასალარი - სამხედრო მინისტრი;
4. მეჭურჭლეთუხუცესი - ფინანსთა მინისტრი,
5. მსახურთუხუცესი;

მაშასადამე ვაზირთა შორის უპირველესი იყო გიორგი მწიგნობართუხუცესი, რომლის გარეშე არაფერი ხდებოდა, მას ყველგან და ყველაფერზე მიუწვდებოდა ხელი, მას ემორჩილებოდა სამეფო სპაც. ვაზირები 2 (ორი) მთავარ ჯგუფად იყვნენ დაყოფილნი:

- 1) 3 (სამი) ვაზირთა ჯგუფი, რომელშიც შედიოდნენ ათაბაგი, ამირსპასალარი და მანდატურთუხუცესი;
- 2) 2 (ორი) ვაზირთა ჯგუფი, რომელშიც შედიოდნენ მეჭურჭლეთუხუცესი და მსახურთუხუცესი;

ასეთი თანმიმდევრული ნაბიჯებით ჩამოყალიბდა მართვის სისტემა, რომელიც მხოლოდდამხოლოდ დამოკიდებული იყო არა გვარიშვილობაზე და წარმომავლობაზე, არამედ მის გონებრივ შესაძლებლობებზე და მისი ქვეყნის წინაშე მსახურებაზე. დავით მეფემ აღაშენა და მოაწესრიგა მთელი რიგი საგზაო ინფრასტრუქტურა და ქალაქები. ყველანაირად ხელს უწყობდა სავაჭრო ურთიერთობების განვითარება სხვადასხვა სახელწიფოთა შორის, რომელთა გამო მან გზებზე მოსასვენებელი შენობები ააშენა, რომელიც სრულიად უფასო იყო უცხოელი ვაჭრების მოსასვენებლად. ეს ძალიან უწყობდა ხელს ეკონომიკის მოძლიერებას და მეფეც ყველანაირი პირობების შექმნით უწყობდა ხელს მის განვითარებას. მან კარგად იცოდა, რომ ეკონომიკის მომძლავრება ხელს შეუწყობდა ქვეყნის წინსვლას და ამისათვის ძალღონეს არ იშურებდა. მისმა სწორად წარმართულმა სტრატეგიამ XII საუკუნის I მეოთხედში ამიერკავკასიის რეგიონში საქართველო წარმატებულ და ურჯულო მტერთა მეზრძოლ ძალად ითვლებოდა, არამედ საერთაშორისო ასპარეზზე მას დიდ ძალად აღიქვამდნენ. მეფე დავითის ჯვაროსნებთან კავშირი კარგად ჩანს ბევრ წყაროში, მაგრამ დიდგორის ბრძოლაში მათი მონაწილეობა ეს ფაქტია, რომელიც ადასტურებს იმ დროინდელ საქართველოს მჭიდრო ურთიერთობას მთლიან ქრისტიანულ სამყაროსთან და მის წარმატებულ სტატუსს იმ დროის ევროპის დიდი სახელმწიფოების მხრიდან. სწორედ მათ წყაროებში ვხდებით მეფე დავითის შესახებ, სადაც მეფე დავით აღმაშენებელი „მესიის მახვილად“ არის მოხსენიებული. ასეთი მძლავრი და დიდი საქართველო არასოდეს ყოფილა. მისი ტერიტორიები გადაჭიმული იყო ნიკოფსიიდან დარუბანდამდე და ოსეთიდან არაგვამდე.

სამხედრო რეფორმები

კარგად ესმოდა დავით მეფეს არჩეულ გზაზე თუ რა დიდი და მნიშვნელოვანი ღონისძიებაა სამხედრო რეფორმები. მისი მნიშვნელობა მართლაც, რომ გასატარებელი იყო ვინაიდან რწმენა ქონდა ერს დაკარგული, ლაშქარი დემორალიზირებული და მოშლილი იყო, არ არსებობდა არანაირი დისციპლინა და საჭურველი. ამის ფონზე მეფემ მჭიდროდ ჩაკიდა თავის ხელი ამ რეფორმების გასატარებლად და სასურველი ჯარის ჩამოსაყალიბებლად. იგი პირადად იღებდა მონაწილეობას ჯარისკაცთა

წვრთნაში მონაწილეობას, პირადად ასწავლიდა მათ მრავალ საბრძოლო ილეთებს და ამყარებდა რკინის დისციპლინას. დისციპლინა ეს ისეთი საკითხი იყო, რომლის მიმართ დავით მეფე შეუვალ პოზიციას ატარებდა. მან აკრძალა ჯარში: „ხოლო საეშმაკონი სიმღერანი, სახიობანი და განცხრომანი, და გინება ღვთისა საძულველი და ყოველი უწესობა მოსპობილ იყო ლაშქართა შინა მისთა“. თავისი ერთგული მსახურებისაგან შექმნა მცირე ზომის კარგად ორგანიზებული, აღჭურვილი და მომზადებული ჯარი, რომელსაც „მონა-სპა“ ეწოდებოდა. არის მოსაზრება იმის შესახებ, რომ აქ ძირითადად თავმოყრილი იყო უცხოეთიდან ჩამოყვანილი მონები, რომელთაც აღარ გააჩნდათ სამშობლო და ემსახურებოდნენ მეფეს. თუმცა უნდა ითქვას, რომ ეს იყო დამრტყმელი ძალა, რომელსაც მეფე ხელმძღვანელობდა და მათი მეთვალყურეობის ქვეშ ტოვებდა ბრძოლებისგან დაბრუნებულ ციხე-ქალაქებს.

ეფექტური და მნიშვნელოვანი რეფორმა აღმოჩნდა ე.წ. „მსტოვართა“ ინსტიტუტის ჩამოყალიბება, რომლის წყალობითაც მეფეს ინფორმაცია მიეწოდებოდა თითქმის მთელი სამეფოდან და ფლობდა სრულყოფილ ინფორმაციას მისი მოკეთებებისა თუ მტრების შესახებ. „მსტოვარნი“ ეს იყო უერთგულესი მეომრებისაგან შემდგარი აპარატი, რომელზეც იძახდნენ „არცა სამეფოსა შინა მისთა, არცა ლაშქართა შინა მისთა მყოფთა კაცთა, დიდთა და მცირეთა საქმე ქმნილი, კეთილი გინა სიტყვა ბოროტი თქმული - არა სია დაეფარვოდა“. თანამედროვე გაგებით კარგად ორგანიზებული აგენტურული ქსელი ქონდა განვითარებული, რომლებიც არა მხოლოდ ქვეყნის შიგნით, არამედ ქვეყნის გარეთაც საკმაოდ ეფექტურად მოქმედებდნენ, რისით ნათელი მაგალითიც არის ჯვაროსნული ლაშქრობის შესახებ დეტალური ინფორმაციის ცოდნა მეფის მხრიდან და გადამწყვეტი ზომების მიღება იერუსალიმის აღების შემდეგ, სწორედ ამ პერიოდს ემთხვევა მეფე დავითის მხრიდან თურქ-სელჯუკებზე ხარკის შეწყვეტა. ასევე ქვეყნის შიგნით ლიპარიტის აყვანის ფაქტი, რომელიც მათი მხრიდან ეფექტურად შესრულებული სამხედრო ოპერაციის მაგალითია. ასევე დაბეჯითებით შეიძლება იმის თქმა და მტკიცება, რომ დავით მეფეს მოწინააღმდეგის ბანაკშიც ყავდა თავისი ერთგული მსტოვრები ჩასმული, რომელთაგანაც დაზუსტებით იცოდა მტრის საშინაო თუ საგარეო წარმოებული მოქმედებების შესახებ.

ძალზედ დიდია მათი დამსახურება საქართველოს აღორძინების და გამ-ლიერების საქმეში.

ასევე უნდა აღინიშნოს დავითის მიერ სამოხილიზაციო სისტემის ჩამოყალიბება, რომლებსაც წარმოადგენდნენ სასიგნალო კოშკები, პირდაპირი და ესტაფეტის წესით მოქმედი „ჭენებითმავალნი“. ამ სისტემის აუცილებლობა აშკარა იყო, რადგან ვერ ხერხდებოდა ლაშქრის შეკრება ყოველთვის დროულად, ვინაიდან შეუძლებელი იყო იმ პერიოდში ისედაც დაქცეული და გაჩაჩანაკებული სასოფლო-სამეურნეო საქ-მიანობის პირობებში ლაშქრის მუდმივ მზადყოფნაში ყოფნა.

ასევე ფართომასშტაბიანი სამხედრო ოპერაციის განსახორციელებლად მეფეს შემოუღია „მწკრივებრივი ტაქტიკა“. ეს ტაქტიკა თითქმის რომის იმპერიის ტაქ-ტიკისმაგვარი იყო, მხოლოდ განსხვავდებოდა იმით, რომ რომის 2 (ორი) მწკრივი იყო, ხოლო დავითისეული 3 (სამი) მწკრივიანი. ამ სამი მწკრივიდან I მწკრივი იყო - წინამძღოლი ჯარი, II მწკრივს წარმოადგენდა ყოლბი ჯარი, ხოლო III მწკრივს - მაშველი ჯარი ანუ როქის სპა, რომელსაც თვით მეფე დავითი მეთაურობდა.

ასევე უნდა ითქვას ზურგის სამსახურის ანუ ლოგისტიკის შესახებ, რომელიც იმდენად კარგად განავითარა მეფემ, რომ ნამდვილად აღნიშვნას იმსახურებს, ვინაიდან მასში შედიოდა ბევრი ცხენი „ცხენი ბარგისა“, აქლემი, ჯორი, ხარები და ბორბლიანი ტრანსპორტი, რომლითაც გადაზიდვა ხდებოდა ლაშქრობისთვის აუცი-ლებელი სამხედრო ინვენტარისა და საკვებისა, ასევე ნაალაფარის გადმოსატანად და დაჭრილთა გადმოსაყვანად. ასევე საგულისხმოა, რომ იმ პერიოდში ლაშქარს გააჩნდა საალყოტეჟნიკა, სატყორცნი იარაღი და ასევე ყავდა ამ იარაღის გამოსაყენებლად მომზადებული სპეციალისტებიც. ამ იარაღის გამოყენება კარგად არის ასახული თბილისის აღების ბრძოლის დროს. ბევრი შრომა და ოფლი დასჭირდა ამ ყოველი რეფორმის გასატარებლად და დასახვეწად, თუმცა ამირსპასალარის თანამდებობის შემოღებამ კარგად გადაანაწილა ფუნქციები და გაადვილა ლაშქრის მართვა.

რეფორმების გატარება სრულყოფილად და სწრაფი ტემპით მიმდინარეობდა, მაგრამ არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ მისი სრულყოფილების მთავარი შედეგი, რო-მელიც საუკუნოდ დარჩა საქართველოს ისტორიის ფურცლებზე როგორც „ძლევა

საკვირველი“ ანუ დიდგორის ბრძოლა, რომელიც არა მარტო საქართველოს არამედ მსოფლიო სამხედრო ისტორიის ერთ-ერთი უნიკალური ბრძოლა, რომელშიც გამოყენებული იყო შეცდომაში შეყვანის ტაქტიკა და მოულოდნელობის ეფექტი, ასევე 8 (რვა)-ჯერ მცირე ლაშქრით ურიცხვი მოწინააღმდეგის განადგურება. 1121 წლის 12 აგვისტოს დიდგორის ველზე ერთმანეთის პირისპირ დგანან 55 600 მოლაშქრით მეფე დავითი და 400 000 გაერთიანებული მუსულმანთა ლაშქარი ნეჯმ ად-დინი ილ ღაზის მეთაურობით. სწორედ დავით მეფემ შეარჩია ადგილი სადაც წარმართავდა ბრძოლას და არა მოწინააღმდეგე, ეს ადგილიც სწორად იყო შერჩეული, რადგან მრავალრიცხოვან მოწინააღმდეგეს არ მისცემდა გაშლის საშუალებას და შეეზღუდებოდა ბრძოლის ფრონტი. ასევე მეფე დავითმა ბრძოლის დაწყების წინ 200 რჩეული მეზრდოლი გააგზავნა მტრის ბანაკში, ვითომდა მოლალატეები იყვნენ, რამაც სრულიად გამართლდა და მტერმა შეუშვა თავის ბანაკში. ამ დროს კი ამ მცირე ზომის მეომრებმა იშიშვლეს ხმლები და დაიწყეს მოწინააღმდეგის განადგურება და გზის გაკაფვა პირდაპირ სარდლობის კარვისკენ. ამას არ ელოდნენ მოწინააღმდეგენი და შეიქმნა ქაოსი, რომლითაც ისარგებლა მეფე დავითმა და სწრაფი შეტევა განახორციელა მტრის ცენტრში და სულ რაღაც 3 (სამი) საათიანი ბრძოლის შემდეგ უთავბოლოდ გაქცეულ მოწინააღმდეგეს მისდევდნენ ქართველები. ეს იყო გამარჯვება, ეს იყო ტრიუმფი სრულიად საქართველოსი, რომლის შესახებაც იმ დროის მსოფლიო ალაპარაკა და ყველამ გაიგო საქართველოს არსებობის შესახებ, რომლებიც ასეთი მამაცები და გულადები არიან. ბრძოლის ველზე დარჩა ურიცხვი ალაფი და ტყვედ ჩავარდა უამრავი ურჯულო. ასეთი წარმატების შემდეგ აღარ დაუყოვნებია დავით მეფეს და მომდევნო წელს აიღო თბილისი და შემდეგ დმანისი, რითაც დასრულდა საქართველოს გაერთიანება. მემკვიდრეთა გადმოცემით თბილისი აღების შემდეგ მან აკრძალა სჯულით არაქრისტიანთა დასჯა ან შევიწროება. არც ლოცვა შეუზღუდია მათთვის და პირიქით ხელსაც კი უწყობდა მათ. ხშირად უნახავთ პარასკევ დღეს მეფე დავითი თავის შვილ დემეტრესთან ერთად მეჩეთში შესული სალოცავად. თვითონ დავითი არაბულის და სპარსული ენის უზადო ცოდნით გამოირჩეოდა და ესეც მოხსენიებულია, რომ ხშირად უნახავთ თუ როგორ ეკამათებოდა ყადს ან მოლას

ყურანის სისწორეში და სწორად აღქმაში. თვითონ მუსულმანები 1 (ერთი) წლით გაანთავისუფლა კიდევ ყველანაირი გადასახადებიდან. 1124 წელს მან გაილაშქრა შირვანში და ანისში საიდანაც საბოლოოდ განდევნა თურქ-სელჯუკები და საბოლოოდ დაუქვემდებარა საქართველოს. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ შირვანთან მას ისედაც გააჩნდა მოყვრული ურთიერთობა, რომელიც გამოიხატებოდა მისი ასული თამარის ქორწინებით მათი მმართველის შვილზე. ამდენი საუკუნის შემდეგ პირველად თავისი ისტორიის მანძილზე მოხერხდა საქართველოს გაერთიანება. ეს შიშის ზარს სცემდა ურჯულოებს, რადგან საქართველოს ძლიერება ქრისტიანული რელიგიის გამარჯვებას ნიშნავდა.

კონტრარგუმენტი

გაუთავებელი ბრძოლების ფონზე თურქ-სელჯუკების წინააღმდეგ თავისთავად დიდ რესურსებს მოითხოვდა, როგორც ეკონომიკურ რესურსებს ასევე ადამიანურ რესურსებს. XI საუკუნის მიწურულს, როდესაც საქართველო ხარკს უხდის ურჯულოებს და ხალხი გაუბედურებულია, შიმშილი ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა და მიწათმოქმედება, რომელიც ქართველთა შემოსავლის წყაროა საუკუნეების მანძილზე თითქმის მომსპარია. წარმოებული ბრძოლები კი თავისთავად მოითხოვს ადამიანთა რესურს, რომელიც ისედაც შემცირებულია და აღარ რჩება მამაკაცი, რომლებიც დაამუშავებენ და ააღორძინებენ მეურნეობას. ამ პერიოდში კი მეფე დავითი აძლიერებს ზეწოლას და ცდილობს განდევნოს ურჯულო მტერი თავისი ქვეყნიდან და ქვეყანა დაუბრუნოს ძველებულ, მამაკაპურ ფერხულს. მაგრამ ომში წასული მეომართა მიწები რჩებოდა დაუმუშავებელი და ამასთანავე მხოლოდ ურჯულოები ხომ არ ილუპებოდნენ ბრძოლების დროს, რა თქმა უნდა ქართველთა მხრიდანაც იყო მსხვერპლი. თითოეული მეზრძოლის დაკარგვა დიდ ტრაგედიას წარმოადგენდა საქართველოსთვის რადგან ადამიანური რესურსი ისედაც მცირე იყო იმ პერიოდში. მასიურმა ბრძოლებმა, მამაკაცების ომში გაწვევამ და შიმშილობამ იწვევდა უკმაყოფილებას და ამით რაღა თქმა უნდა სარგებლობდნენ მეფის მოწინააღმდეგე დიდგვაროვანი ფეოდალები. იმ პერიოდში მრავლად მოხდა მეფის წინააღმდეგ აჯანყება, რომლის ჩახშობაც ძალის გამოყენებით უწევდა მეფეს. მრავალი ჭირვარამის

გამოვლილ ერს თავისთავად არ ეკადრებოდა ასეთი შიდა დაპირისპირება. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ თავდაპირველად ყოველი დიდგვაროვანი ფეოდალები თუ ჩვეულებრივი მშრომელი გლეხი, ყველა გაერთიანდა და ერთმუშტად დაიწყეს მტერთან ბრძოლა. მაგრამ ის კი ყველას დაავიწყდა, რომ თავისუფლებისთვის ბრძოლა მსხვერპლს მოითხოვს და ლანგრით არავინ მოართმევდა ნანატრ მშვიდობას და თავისუფლებას. რაღა თქმა უნდა მეფე დავითი გრძნობდა და ხვდებოდა კიდეც ამ პრობლემას, მაგრამ თვითონაც არ იყო დალხინებულ მდგომარეობაში. ამ უთავბოლო ბრძოლებით დაქანცულ მოსახლეობა ესაჭიროებოდა მუდმივმოქმედი ჯარის შექმნა, რომელიც ასრულდა კიდეც. დიდხნიანი დაკვირვებისა და განსჯის შემდეგ გადაწყდა საქართველოში ყივჩაღთა ჩამოსახლება, რომლებიც ვალდებულნი იქნებოდნენ შეეცნოთ მეფის ლაშქარი და ებრძოლათ საქართველოს დასაცავად. ასრულდა კიდეც მრავალმხრივი მოლაპარაკების შედეგად მოხდა შეთანხმება, რომლის მიხედვითაც ყივჩაღთა მთავრის ათრაქა შარადანი ძეს მოითხოვა მეფე დავითისაგან შეერთო ცოლად მისი ასული გურანდუხტი, რის შემდეგაც 40 000 ოჯახი წამოვიდოდა საქართველოში საცხოვრებლად. შემონახულია ათრაქას მოწერილი: „მე ათრაქა შარადანის ძე, პატრონი ჩემი ტომისა, უცხო ქვეყანაში უცხო მეფეს, უცხოთა სიძესა და უცხოთა ნათესავს ვით ვენდო ესრეთ, ვით განდო თავი ჩემი, დედაწულ ჩემი და ხალხი ჩემი. შეირთე ასული ჩემი გურანდუხტ, სილამაზით მზისა ბრწყინვალეების დარი, გახდი სიძე ჩემი, ქმარი ასულისა ჩემისა, მამა - შვილიშვილთა ჩემთა და განაგირით შენით - სისხლით ნათესავი განაგირითა ჩემისა, და თანახმა ვარო“. შეირთო დავით მეფემ გურანდუხტი, მართლაც უმშვენიერესი ასული და სიკეთით აღსავსე მანდილოსანი აღმოჩნდა. ყოველ ჩამოსახლებულ ოჯახს 1 (ერთი) მეზრდოლის გამოყოფა ევალებოდა მეფის ლაშქარში, რითაც 40 000 ათასი მეომარი აღმოჩნდა მეფის სამსახურში. ეს უკვე ისეთი ძალა იყო, რომლის გამოყენებაც ფრიად მნიშვნელოვან წარმატებებს მოუტანდა და ცოტას ამოასუნთქებდა თავის მეზრდოლებს, რომლებიც თავგამოდებულები ემსახურებოდნენ ქვეყანას და მეფეს. ცნობა მათი გამოყენების შესახებ გვხვდება თვით დიადი დიდგორის ბრძოლის დროს სადაც 15 000 ყივჩაყი

ღებულობდა მონაწილეობას. დავით მეფემ ამით ხალხიც ამოასუნთქა ცოტა და სამხედრო რეფორმაც თითქმის დაასრულა.

დასკვნა

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ შიდა და გარე ფაქტორებიდან გამომდინარე მეფის მხრიდან ჩამოყალიბდა ქვეყნის განვითარების და აღმშენებლობის კარგი სტრატეგია, რომლის აღსრულებაც პირველ რიგში მოითხოვდა სამხედრო რეფორმებს, რომლის გარეშე საქართველოს აღორძინება წარმოუდგენელ ოცნებას წარმოადგენდა. სწორედამეფის წარმოუდგენელი შრომისა და ჯაფის შედეგად მოხდა ყოველივე სიღუბნისა და ქვეყნის ამოყვანა და მსოფლიო მასშტაბით ქრისტიანობისთვის მეზრდოლ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბება. დავით აღმაშენებლის მეფობის პერიოდი ნათელი მაგალითია სულის სიმტკიცის და თავისუფლებისთვის ბრძოლის უპრეცედენტო მაგალითის, რომლის დროსაც მოხდა ქვეყნის გამთლიანება და უძლიერეს სახელმწიფოდ ჩამოყალიბება. მის მიერ გატარებული ყოველი რეფორმა მიმართული იყო შრომისმოყვარე და განათლებული პირების დაწინაურებისათვის, ნაცვლად დიდგვაროვანი წარჩინებული ფეოდალებისა, რომლებიც პირველივე ხელსაყრელ დროს ღალატობდნენ და უპირობოდ ყიდნენ საკუთარ ხალხსაც და ქვეყანასაც. ეს რაღა თქმა უნდა იქიდან გამომდინარეობდა, რომ მათ არ უწყევდათ ბრძოლა საკუთარი მდგომარეობის მისაღწევად, ის ყველა პრივილეგია ლანგრით ქონდათ მირთმეული. სწორედ კარგი მიღწევა იყო ცენტრალიზებულ მართვაზე გადასვლა, რომელიც პირდაპირ მეფეს დაექვემდებარა და ყველა ემსახურებოდა ქვეყნის კეთილდღეობას. სწორედ იმ თავდადებული გმირების მხრებზე გაიარა სახელმწიფოს ძნელბედობის ჟამმა, რომელთა თავდაუზოგავი ბრძოლა ბადებდა იმედს და აღვივებდა ბრძოლის ნაპერწკალს ურჯულო მტრების მიმართ. თუმცა ეს გამუდმებული შუღლი და შიდა დაპირისპირებები ძალიან აზარალებდა ქვეყანას, როგორც შიდა განვითარების კუთხით ისე საერთაშორისო ასპარეზზე, რადგან მტერი სწორედ ამას იყენებდა მიზნების მისაღწევად. ამის აღსაკვეთად კარგი მიგნება და გასაღები იყო „მსტოვარნი“, რომელთა ღვაწლი

მართლაც დიდია, ვინაიდან მათი მხრიდან სწორად და დროულად გადმოცემულ ინფორმაციაზე ხდებოდა სტრატეგიის განვითარება. ისტორია გვინახავს მეფეთა სახელებს, სწორედ დავით IV აღმაშენებელი არის ნათელი მაგალითი თუ როგორ უნდა ქვეყნის აღშენება და გაბრწყინება, მაგრამ მეორეს მხრივ არ არის იმ გმირი მეომრების სახელები, რომელთა თავგანწირული და გმირული მოქმედებები იყო წარმატების მომტანი. შედეგი რომელიც მოიტანა თავდაუზოგავმა და თავგანწირულმა მოქმედებებმა სრულიად ნათელია. საქართველოს ისტორიის მანძილზე მრავლადაა აღწერილი საბრძოლო მოქმედებები რომელთა მიზანი ქვეყნის თვითმყოფადობის შენარჩუნებას წარმოადგენდა. მტრების გამუდმებულ თავდასხმას საქართველოს გეოპოლიტიკური მდგომარეობა და მის ირგვლივ მყოფი სახელმ-წიფოების სტრატეგია განაპირობებდა მაგრამ დავით მეფის დროინდელ საქართველოში უკვე ყოველივე ზემოთ თქმულის დადასტურებაა. და დადგა 1125 წლის 26 იანვარი, დღე როდესაც საქართველომ დაკარგა დიადი ხელმწიფე. ქართულმა ეკლესიამ იგი წმინდანად შერაცხა. საუკუნეების მანძილზე მის მაგალითზე იზრდებოდნენ მრავალი თაობა და დღევანდელ რეალობაშიც არ არსებობს ქართველი, რომელიც არ იამაყებს ისეთი მეფით, რომელიც შიშის ზარს სცემდა მუსულმანურ სამყაროს. კაცი რომელიც გამეფებიდან ბოლო დღემდე არ ისვენებდა და მუდმივად ცდილობდა თვითგანვითარებას, მისი მეფობის პერიოდი აღსავსეა გადახდილი ბრძოლების რაოდენობით თუ მასშტაბებით. სწორედ ამიტომ უწოდა მადლიერმა ქართველმა ერმა დავით IV- ეს „აღმაშენებელი“.

ბიბლიოგრაფია

- ავალიშვილი, ზურაბ. 1989. *ჯვაროსანთა დროიდან*. თბილისი: საბჭოთა საქართველო.
- აღმაშენებელი, დავით. 1989. *გალობანი სინანულისა*. რედაქტორი ზურაბ კიკნაძე. თბილისი: „ხელოვნება“.
- ბაქრაძე, აკაკი და რევაზ თვარაძე. 1987. *ქართული მწერლობა ოცდაათ ტომად*. ტ. 2. ტომის რედაქტორი ლევან გრიგოლაშვილი. თბილისი: ნაკადული.
- ბახტაძე მ. 2013. *საქართველოს სამხედრო ისტორია*. ნაწილი 1. თბილისი: დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია. სამეთაურო-საშტაბო სკოლა.

- გრიგოლია, კონსტანტინე. 1954. *ახალი ქართლის ცხოვრება*. თბილისი: სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტამბა-გამომცემლობა.
- ლორთქიფანიძე, მარიამ, დავით მუსხელიშვილი და როინ მეტრეველი. როინ მეტრეველის რედაქციით. 2015. *საქართველოს ისტორია*. ტ. 4. თბილისი: პალიტრა L.
- მეტრეველი, როინ. 1990. *დავით აღმაშენებელი*. თბილისი: „განათლება“.
- მეტრეველი, როინ. 2018. *ქართველი მეფეები: დავით აღმაშენებელი*. ტ. 7. თბილისი: პალიტრა L.
- სამუშია, ჯაბა. 2012. *ქართველი ერის ისტორია*. ტომი 2. თბილისი: „პალიტრა L“.
- ძამუკაშვილი, ნუნუ. 2010. *დავით აღმაშენებლის ცხოვრება და მოღვაწეობა*. თბილისი: პოლიგრაფისტი 2010.
- მესხია, შოთა. 2016. *ძლევა და საკვირველი დიდგორის ბრძოლა და თბილისის შემოერთება*. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2016.

„სამხრეთ კავკასიის და შავი ზღვის აუზის გეოსტრატეგიული როლი ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსისა და მისი პარტნიორი ქვეყნებისთვის

პოლკოვნიკი სერგო თევზაძე¹

ვახტანგ მაისაია²

პოლკოვნიკი ზურაბ ხუროშვილი³

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9730>

აბსტრაქტი

ნაშრომში „სამხრეთ კავკასიის და შავი ზღვის აუზის გეოსტრატეგიული როლი ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსისა და მისი პარტნიორი ქვეყნებისთვის“ განხილულია ზემოთ აღნიშნული რეგიონების უსაფრთხო განვითარებისა და სტაბილურობის შენარჩუნების მიმართულებით საერთაშორისო ორგანიზაციების აღნიშნულ პროცესებში ჩართულობის ხარისხი და ძალისხმევა, მათი ინტერესები და მიზნები, შესაძლო წარმოშეებული საფრთხეები და რისკები. ყურადღება გამახვილებულია, ასევე არარეგიონალური აქტორების პოლიტიკურ, სამხედრო-პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ინტერესებზე, რაც მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს შავი ზღვის აუზის და სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების უსაფრთხოების გარემოზე და მათ სტაბილურობაზე.

ნაშრომის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს სამომავლო შედეგებზე ორიენტირებული საქმიანობის შესწავლა და ანალიზი, რაც დაგეგმარება კონკრეტული და მნიშვნელოვანი მოვლენების გამოკვეთასა და მათ არსობრივ იდენტიფიცირებაში, სხვა პარალელურად განვითარებულ მოვლენებთან მიმართებაში. განხილვაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა რეგიონში, მუდმივად არსებულ ტურბოლენტურ ვითარებას, რომელსაც ქმნის სხვადასხვა გარე აქტორების ინტერესების თანხვედრა ან გადაკვეთები, სამხედრო კონფლიქტები, ახლად შექმნილი ეკონომიკური ზონები, სახელმწიფოთა პოლიტიკური მისწრაფებები, სტრატეგიული მნიშვნელობის სატრანსპორტო მარშრუტები და ენერგო რესურსების გამტარი დერეფნები. რეგიონის სტრატეგიული მდებარეობიდან გამომდინარე, რაც გულისხმობს ცენტრალური აზიიდან ევროპის მიმართულებით ენერგო რესურსების გადაზიდვის მოკლე და ხელსაყრელ, სტაბილურ და საიმედო სატრანსპორტო-საკომუნიკაციო ხაზების არსებობას, უმთავრეს გამოწვევას წარმოადგენს და კრიტიკულ მნიშვნელობას სძენს აღნიშნული რეგიონის ქვეყნებში უსაფრთხოების სექტორის გაძლიერებას და მათ სტრატეგიულ მხარდაჭერას, ქმედითუნარიანობის ამაღლებისა და შენარჩუნების თვალსაზრისით.

ნაშრომის განხილვისას ყურადღება ეთმობა სამხრეთ კავკასიის და შავი ზღვის აუზის რეგიონის სახელმწიფოთა პოლიტიკურ, სამხედრო-პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ურთიერთობებს. მათ შორის, არსებულ ან მომავალში შესაძლო ჩამოყალიბებულ ალიანსებს, ეკონომიკური და სამხედრო ინტერესების გათვალისწინებით, რაც გულისხმობს განხორციელებული და მომავალში განსაზღვრული მეგაპროექტებისთვის უსაფრთხო და სტაბილური გარემოს უზრუნველყოფას, საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მჭიდრო თანამშრომლობით და უსაფრთხოების ერთიანი სისტემის შექმნის თვალსაზრისით. ნაშრომის ორიგინალურობას და სამეცნიერო სიახლეს წარმოადგენს ის გარემოება, რომ პირველად გამოკვეთილია სამხრეთ კავკასიის და შავი ზღვის რეგიონის არაინდენად გეოპოლიტიკური, არამედ გეოსტრატეგიული ანუ სამხედრო-სტრატეგიული მნიშვნელობა და რაობა, რაც ასე მნიშვნელოვანია აღნიშნული სივრცეების ოპერატიულ-სტრატეგიულ კუთხით წარმოჩენაში და

¹ კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პოლიტიკის მეცნიერებათა სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამის დოქტორანტი;

² კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პროფესორი პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი;

³ თავდაცვის ატაშე უნგრეთის და ხორვატიის რესპუბლიკებში

სამხედრო ოპერაციების და საბრძოლო მოქმედებების სამხედრო ანალიტიკური კონტექსტში შესასწავლად. ამას გარდა, ნაშრომის უნიკალობას შეადგენს ისიც, რომ გაანალიზებულია ბოლო პერიოდში მომხდარი სამხედრო კონფლიქტები.

ნაშრომის დასკვნით ნაწილში განხილულია აღნიშნული რეგიონის მზარდი პოტენციალით დაინტერესებული ქვეყნების მიზნები და ამისათვის მობილიზებული ინვესტიციები ინფრასტრუქტურულ მეგაპროექტებში და უსაფრთხოების სექტორში. მასში ნათლად არის წარმოჩენილი რეგიონის სტრატეგიული მხარდაჭერისა და შესაძლებლობების ზრდის ტენდენციები, როგორც სამხედრო, სამხედრო-პოლიტიკური, ასევე ეკონომიკური და ფინანსური სარგებლის მიღების კუთხით, მიმდინარე პროცესებში მონაწილე ყველა სუბიექტისათვის, რამაც საბოლოო ჯამში უნდა შექმნას უსაფრთხოების უპრეცედენტო გარანტიები შავი ზღვის აუზის გარკვეული სახელმწიფოებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: უსაფრთხოება, სტაბილურობა, სტრატეგიული მხარდაჭერა, სამხრეთ კავკასია, შავი ზღვის აუზი, საფრთხეები, საერთაშორისო ორგანიზაციები, სამხედრო სტრატეგია.

The Geostrategic Role of the South Caucasus and the Black Sea Basin for the North Atlantic Alliance and Its Partner Countries

Colonel Sergo Tevzadze⁴

Vakhtang Maisaia⁵

Colonel Zurab Khuroshvili⁶

Abstract

This paper, “The Geostrategic Role of the South Caucasus and the Black Sea Basin for the North Atlantic Alliance and Its Partner Countries,” explores the extent and nature of international organizations’ engagement in promoting secure development and preserving stability within these regions. The study analyzes their strategic interests and objectives, alongside the potential threats and risks that may emerge in the process. Special attention is devoted to the political, military-strategic, and economic agendas of non-regional actors, whose involvement exerts a considerable influence on the security environment and long-term stability of the South Caucasus and Black Sea Basin states.

A significant part of the topic involves the study and analysis of activities oriented toward future outcomes, which helps to identify and distinguish concrete and important developments in relation to other parallel processes. The discussion pays particular attention to the region’s persistently turbulent environment, shaped by the overlapping or intersecting interests of various external actors, military conflicts, newly established economic zones, states’ political aspirations, strategically significant transport routes, and energy transit corridors.

Due to the region’s strategic location—offering short, convenient, stable, and reliable transport and communication routes for transferring energy resources from Central Asia toward Europe—the principal challenge lies in strengthening the security sector of the regional states and providing them with strategic support. This is of critical importance for enhancing and sustaining their capacity to act effectively.

The paper’s originality lies in highlighting, for the first time, the South Caucasus and Black Sea region not only in geopolitical terms but primarily through its geostrategic and military-strategic significance. This approach is essential for assessing the region’s operational-strategic role and for analyzing military operations within a broader security context. Its uniqueness is further underscored by the inclusion of an analysis of recent armed conflicts.

In the concluding part of the paper, we have examined the objectives of countries interested in the region’s growing potential, along with the investments mobilized for large-scale infrastructure projects and the security sector. The analysis clearly highlights the trends of increasing strategic support for the region and the strengthening of its capacities—military, military-political, economic, and financial—benefiting all actors involved in the ongoing processes. Ultimately, this dynamic is expected to create unprecedented security guarantees for certain states of the Black Sea Basin.

Keywords: security, stability, strategic support, South Caucasus, Black Sea Basin, threats, international organizations, military strategy.

⁴Doctoral Student, PhD Program in Political Science, Faculty of Social Sciences, Caucasus International University

⁵ Professor, Faculty of Social Sciences, Caucasus International University Doctor of Political Science

⁶ Defense Attaché to the Republics of Hungary and Croatia

შესავალი

თანამედროვე ტექნოლოგიების განვითარებასთან და მსოფლიოში ბუნებრივ რესურსებზე გაზრდილ მოთხოვნილებებთან ერთად მნიშვნელოვნად დაჩქარდა მათი მოპოვების ტემპები, რამაც წარმოქმნა მოპოვებული ენერგო რესურსების მსოფლიოს სხვადასხვა წერტილში, უმოკლეს დროში და ხელსაყრელი პირობებით მიწოდების საჭიროება. გამომდინარე აქედან აქტუალურ საკითხად რჩება უკვე არსებული სატრანსპორტო-საკომუნიკაციო ხაზების მოდერნიზაციისა და ალტერნატიული საკომუნიკაციო დერეფნების მოძიების პროცესი. აზია-ევროპის ერთმანეთთან დაკავშირების ყველაზე აქტიური ფაზის დასაწყისად, შესაძლოა, ვივარაუდოთ პოსტსაბჭოური სივრცის რღვევის შემდგომი პერიოდი, რამაც დასავლური ქვეყნებისთვის ათწლეულების მანძილზე დახურული სივრცეები და მიუწვდომელ ქვეყნებზე წვდომის შესაძლებლობები გახსნა. ეკონომიკური სივრცეები, ბუნებრივი რესურსების თავმოყრის ინფრასტრუქტურული და საკომუნიკაციო ხაზების პროექტები, განუსაზღვრელი რაოდენობის ინვესტიციები, უსაფრთხოების სექტორის გაძლიერება და ამ სფეროში მჭიდრო თანამშრომლობა, სახელმწიფოთა მშვიდობიანი თანაარსებობის ხელშეწყობა, ეკონომიკური განვითარება და სოციალური სტაბილურობა წარმოადგენენ მნიშვნელოვან ფაქტორებს, რომლებსაც განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა პერსპექტიული მიმართულებების განსავითარებლად, შემდგომში გარკვეულ გეოგრაფიულ სივრცეებში არსებულ სახელმწიფოებთან მჭიდრო თანამშრომლობისთვის მყარი საფუძვლის შესაქმნელად.

ცალკეულ სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობები ან საერთაშორისო ორგანიზაციების დაინტერესება ორგანიზაციის არაწევრ სახელმწიფოების მიმართ, რათქმუნდა განპირობებულია გარკვეული სარგებლის მიღების ინტერესით, რომელიც უდავოდ ორმხრივი უნდა იყოს, რადგან ინტერესების ცალმხრივად წაყენება და მათი გატარება უახლოეს დროში გამოიწვევს მასპინძელი ქვეყნის საზოგადოებრივ უკმაყოფილებას ყველა დონეზე, საბოლოოდ ურთიერთობების გაუარესებით, გაწყვეტით და სანდოობის მნიშვნელოვნად შემცირებით. ინტერესები შესაძლოა მრავალფეროვანი იყოს რაც, რათქმუნდა განპირობებულია ამა თუ იმ სახელმწიფოს

გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე, რომელიც განსაზღვრავს ადგილმდებარეობის სტრატეგიულ ჩარჩოს და ანიჭებს მას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას. პოლიტიკური, სამხედრო, სამხედრო-პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამხედრო-ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული მიმართულებები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ სახელმწიფოთა შორის მეგობრული ურთიერთობების ჩამოყალიბებისა და მშვიდობიანი თანაარსებობის თვალსაზრისით, რომელიც მოიცავს სხვადასხვა სახის სისტემატიზირებული ღონისძიებების პროცესს.

მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ ამგვარ ურთიერთობებში სარგებელი ორივე მხარეს აქვს. მაგალითად, ერთი მხრივ დაინტერესებულ მხარეს დასახული მიზნების განხორციელება (ენერგო რესურსების მიღება, ჩადებული ინვესტიციების უსაფრთხოება, შესასრულებელი ინფრასტრუქტურული პროექტებისთვის სტაბილური გარემოს უზრუნველყოფა) და მეორე მხრივ, მასპინძელი ქვეყნის განვითარება (სამუშაო ადგილები, უსაფრთხოების სექტორის გაძლიერება, ინვესტიციები, საგანმანათლებლო პროგრამები, სხვადასხვა დარგობრივ მიმართულებებში სიახლეების დანერგვის პერსპექტივები, მუდმივი ფინანსური ნაკადები, ქვეყნის უსაფრთხოებისა და დაცულობის დონის ამაღლება და. ა.შ).

ცალკეულ ქვეყნებთან და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მჭიდრო თანამშრომლობას უამრავი დადებითი მხარე აქვს, თუმცა არსებობს უარყოფითი ასპექტებიც, რაც გულისხმობს ამა თუ იმ რეგიონის სხვა აქტორების დამოკიდებულებას ამგვარი კავშირებისადმი, რომლებიც შესაძლოა არ იზიარებდნენ რეგიონში სხვა უცხო ძალის დასწრებას, რადგან ამან შესაძლოა მათი ინტერესები დააზიანოს ან შექმნას გარკვეული წინაღობები მათი განხორციელებისათვის.

სამხრეთ კავკასიისა და შავი ზღვის აუზის რეგიონების სტრატეგიული დანიშნულების განხილვისას მნიშვნელოვანია ყურადღება გამახვილდეს მის გეოგრაფიულ მდებარეობაზე და აქედან გამომდინარე რეგიონში მოთამაშე ყველა აქტორებზე, რომლებიც სრულად თუ ნაწილობრივ ახდენენ ზეგავლენას არსებული ქვეყნების პოლიტიკურ, სამხედრო და ეკონომიკურ პროცესებზე, ასევე თითოეული ქვეყნის

საჭიროებებზე, ამბიციებსა თუ სამომავლო გეგმებზე, რაც იძლევა რეალური სურათის გამოკვეთისა და ანალიზის საშუალებას.

სტრატეგიული მდებარეობა, ამ მდებარეობით დაინტერესებულ სახელმწიფოთა ინტერესების გადაკვეთის წერტილია, სადაც მნიშვნელოვანია მეგობრული და დაბალანსებული ურთიერთობების ჩამოყალიბება, ასევე კარგად გაანალიზებული და შორს გამიზნული გეგმების ფორმულირება, სადაც ყველა მხარეს ექნება სარგებლის თანაბრად მიღების საშუალება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია უსაფრთხოების, დაცულობისა და ხანგრძლივი სტაბილურობის ფაქტორი, რადგან ინვესტირება ასეთ პირობებში უფრო მიმზიდველია და ხელსაყრელი. ხანგრძლივად სტაბილური გარემოს შექმნისა და ორგანიზებისთვის აუცილებელია ერთობლივი ძალისხმევის მიმართვა ერთიანი უსაფრთხოების სექტორის ჩამოყალიბებისა და მისი მოდერნიზაციისთვის, რამაც მომავალში უნდა შექმნას უსაფრთხოების მყარი გარანტიები განხორციელებული ინფრასტრუქტურული პროექტების შეუფერხებლად ფუნქციონირებისა და ხანგრძლივი დროით სტაბილური გარემოს შენარჩუნების მიზნით, რეგიონის არა მხოლოდ ცალკეულ ქვეყნებში, არამედ მთელ რეგიონში.

ყოველივე ზემოთ განხილული ცხადყოფს, რომ მსოფლიოს განვითარებული და ინდუსტრიული სახელმწიფოების მიერ ამა თუ იმ რეგიონით დაინტერესება მიმართულია შედეგობრივ მიზნებზე, რომლებიც ითვალისწინებს არა მხოლოდ ფინანსურ სარგებელს, არამედ გავლენების გაფართოვებას პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სამხედრო მიმართულებებით. გავლენების გაფართოვების თანმდევა კონკრეტულ გეოგრაფიულ ტერიტორიებზე პროგრესული პროცესების ხელშეწყობა სხვადასხვა დარგობრივ მიმართულებებზე, თუმცა ამგვარი პროგრესული პროცესები შესაძლოა რეგიონით დაინტერესებული სხვა სახელმწიფოების გაღიზიანების მიზეზიც გახდეს, წარმოშვას სხვადასხვა სახის რისკის ფაქტორები, შექმნას ხანგრძლივი დაძაბულობის კერები და ხელი შეუწყოს შეიარაღებული დაპირის-პირების გაღვივებას.

ძირითადი ნაწილი

პოსტ-საბჭოური სივრცის რღვევის შემდგომ სამხრეთ კავკასიასა და შავი ზღვის აუზის გარკვეული ქვეყნების პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სამხედრო ცხოვრებაში რადიკალური ცვლილებების ხანა დაიწყო, რამაც სუვერენული სახელმწიფოების დამოუკიდებლად არსებობისა და განვითარების აუცილებლობა განაპირობა. არსებობასა და განვითარებაში საბჭოური წყობიდან სხვა პოლიტიკურ წყობაზე გადასვლა იგულისხმება, ეკონომიკის ნულოვანი საწყისებიდან შექმნის ურთულესი პროცესების გავლა, სახელმწიფოებრივი თავდაცვისა და უსაფრთხოების ხელახალი და მრავალმხრივი სტანდარტების შემუშავების პროცედურები, საგარეო პოლიტიკის რადიკალურად განსხვავებულ ჭრილში წარმოების სპეციფიკური მიმართულებები. მოულოდნელმა გარდატეხებმა და ამ გარდატეხების მიმართ მოუმზადებელმა სახელმწიფოებმა ეკონომიკური კოლაფსის, სამოქალაქო ომების და სახელმწიფოთა შორის შეიარაღებული კონფლიქტების სახით მემკვიდრეობაში თითქმის განადგურებული ქვეყნები მიიღეს, რამაც უფრო დაამძიმა მათი ისედაც ყოველ მხრივ კრიზისული მდგომარეობა. ამგვარი ვითარება, რა თქმა უნდა არც განვითარებული დასავლური ქვეყნებისთვის აღმოჩნდა სახარბიელო, რადგან ყოველივე ამან წარმოშვა დიდი მიგრაციული ნაკადები, ჰუმანიტარული მისიების საჭიროებები და კრიმინალის ზრდის ტენდენციები. აღნიშნულ ნეგატიურ პროცესებთან გასა-მკლავებლად საჭირო გახდა დიდი მოცულობის ფინანსური ნაკადების გამო-თავისუფლება, შექმნილი ვითარების დასტაბილურებისათვის, კერძოდ საომარი მოქმედებების ლოკალიზების, ეკონომიკური კოლაფსის განეიტრალებისა და პოლიტიკური კრიზისის აღმოფხვრის მიმართულებით.

ყოველივე ზემოთ აღწერილმა, არც თუ ისე შორეულ წარსულში განვითარებულმა მოვლენებმა დასავლური ქვეყნების და საერთაშორისო ორგანიზაციების დიდი ყურადღება მიიპყრო, რამაც განაპირობა სხვადასხვა შედეგებზე ორიენტირებული დასავლური ინტერესების ფორმირების პროცესი. ეს პროცესები მიმართული იყო სახელმწიფო ინსტიტუტების ჩამოყალიბებისა და განვითარებისათვის, უსაფრთ-

ხოების სექტორის შექმნისა და თავდაცვისუნარიანობის ამაღლებისათვის, ეკონომიკური პროგრესის ხელშეწყობისა და სტაბილური გარემოს უზრუნველ-ყოფისათვის.

შავი ზღვის აუზის და სამხრეთ კავკასიის რეგიონი წარმოადგენს მნიშვნელოვან გეოსტრატეგიულ სივრცეს, სადაც ხდება რუსეთის ფედერაციისა და დასავლური ცივილიზაციის ინტერესთა გადაკვეთები, რადგან რეგიონი წარმოადგენს ევროპისა და აზიის დამაკავშირებელ დერეფანს. დასავლური საერთაშორისო ორგანიზაციები-სა და მათ შორის ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის მიერ, აღნიშნული რეგიონი განიხილება ენერგორესურსების ალტერნატიულ სატრანზიტო მარშრუტად პოლიტიკურად არასტაბილური რუსეთის ფედერაციის გვერდის ავლით, რომელიც მუდმივად მანიპულირებს ენერგო რესურსების მიწოდების საკითხით ევროპასთან მიმართებაში. თუმცა, რეგიონი მხოლოდ ენერგორესურსების სატრანზიტო მარშრუტების გამო არ არის საინტერესო, რადგან ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის ერთ-ერთ პრიორიტეტულ მიმართულებას, ასევე წარმოადგენს ალიანსის საზღვრების გაფართოვება და რუსეთის პოლიტიკური თუ სამხედრო დასწრების/გავლენის შემცირება. გამომდინარე აქედან, ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის და მისი პარტნიორი ქვეყნების ძალისხმევა მიმართულია სამხრეთ კავკასიასა და შავი ზღვის რეგიონში სტაბილური გარემოს უზრუნველყოფასა და რუსეთის ფედერაციის მზარდი გავლენების დაბალანსებაზე.

ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის აქტიური ჩართულობა სამხრეთ კავკასიისა და შავი ზღვის აუზის რეგიონში გავლენების გაფართოვების მიზნით 1992 წლიდან იღებს სათავეს, რაც ითვალისწინებს პოსტსაბჭოთა სივრცის ტრანსფორმაციას და რუსეთის ფედერაციის გეოპოლიტიკურ წინააღმდეგობების დამღევას. აღნიშნულის განხორციელება კი რეგიონში საიმედო მოკავშირეების გარეშე შეუძლებელია, რომელიც ამ შემთხვევაში წარმოადგენილია უკრაინის, საქართველოს, აზერბაიჯანის და სომხეთის სახით, რომლებიც 1994 წლიდან არიან ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის ინიციატივის „პარტნიორობა მშვიდობისთვის“ წევრები. ჩამოთვლილი ქვეყნები წარმოადგენენ ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის პარტნიორ სახელმ-წიფოებს, რომლებსაც გააჩნიათ გარკვეული საერთო და კერძო ინტერესები და პოსტსაბჭოური

სივრციდან გამოსვლის შემდეგ თავისი სახელმწიფოებრივი განვითარების პრიორიტეტულ მიმართულებად დაისახეს პროდასავლური ორიენტაცია.

ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის და მისი პარტნიორი ქვეყნების ინტერესები და ბოლო სამი ათწლეულის განმავლობაში მიღწეული შედეგები პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სამხედრო სფეროებში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მათი ურთიერთობების გაღრმავებაში და სამომავლოდ თანამშრომლობის უფრო მაღალ დონეზე გადასვლის თვალსაზრისით. ზოგადი წარმოდგენის შესაქმნელად მნიშვნელოვანია შავი ზღვის აუზის და სამხრეთ კავკასიის რეგიონში სახელმწიფოთა შორის განვითარებული კონკრეტული მაგალითების განხილვა, რომლებიც მიმართულია რეგიონის როგორც ეკონომიკური განვითარების, ასევე მისი სამხედრო პოტენციალის ამაღლებისკენ.

თურქეთის რესპუბლიკის, როგორც ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის წევრი ქვეყნის და აზერბაიჯანის რესპუბლიკის, როგორც პარტნიორი ქვეყნის ალიანსი - მნიშვნელოვანი მოვლენაა სამხრეთ კავკასიის რეგიონში, რადგან ის მოიცავს არა მხოლოდ სამხედრო თანამშრომლობას, არამედ ეკონომიკური განვითარების საკმაოდ ხანგრძლივ პერიოდს და რჩება განვითარების პერსპექტიულ მიმართულებად. მათ შორის დიპლომატიური ურთიერთობები სათავეს იღებს 1992 წლიდან და დღემდე შენარჩუნებულია, რა პერიოდშიც განხორციელდა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ენერგეტიკული პროექტი⁷, როგორებიცაა:

- **ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენი**, რომელიც თურქეთ-აზერბაიჯანის ერთერთი უმნიშვნელოვანესი სტრატეგიული პროექტია. ის ითვალისწინებს რუსეთის ფედერაციის გვერდის ავლით ნავთობის ტრანსპორტირებას მსოფლიო ბაზარზე, რომელშიც საქართველოს აქვს სატრანზიტო ქვეყნის ფუნქცია;
- **შაჰდენიზის, იგივე ბაქო-თბილისი-ერზრუმის გაზსადენი** ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პროექტია, რომლის მიზანიც საქართველოს და თურქეთის ბუნებრივი აირით მომარაგებაა, ასევე ეს პროექტი არის ალტერნატიული გზა

⁷ მ. კომახია, „სამხრეთ კავკასიის ენერგო დერეფანი“, თბ., 2024. გვ. 19-31. <https://shorturl.at/Wddaz>

რუსეთის ფედერაციიდან მიღებულ აირზე სრულად დამოკიდებულების შემცირება;

- **TANAP-ი, იგივე ტრანს-ანატოლიური მილსადენი**, რომელიც აზერბაიჯანიდან საქართველოს და თურქეთის გავლით გადის საბერძნეთამდე და გრძელდება საბერძნეთის, ალბანეთის და იტალიის ტერიტორიებზე. აღნიშნული მილსადენი სამი ნაწილისგან შედგება: პირველი ნაწილი მოიცავს აზერბაიჯანის და საქართველოს ტერიტორიებს, სახელწოდებით „სამხრეთ კავკასიის გაზსადენი“ (SCP), მეორე ნაწილი - თურქეთის ტერიტორიას სახელწოდებით „ტრანსანატო-ლიური გაზსადენი“ (TANAP), ხოლო მესამე ნაწილი - საბერძნეთის, ალბანეთის და იტალიის ტერიტორიებს სახელწოდებით „ტრანს-ადრეატიკული გაზსადენი“ (TAP). მისი პირდაპირი დანიშნულებაა საწყის ეტაპზე რუსეთის ფედერაციაზე ევროპის ბუნებრივი აირით დამოკიდებულების მაქსიმალურად შემცირება და მომავალში სრულად გამორიცხვა;
- **ბაქო-თბილისი-ყარსის სარკინიგზო მაგისტრალი** წარმოადგენს რეგიონალური მნიშვნელობის საკომუნიკაციო ხაზს, რომელიც ერთმანეთთან აკავშირებს ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის წევრ თურქეთს ალიანსის პარტნიორ საქართველოსთან და აზერბაიჯანთან. აღნიშნული პროექტი დამატებით სატრანზიტო ფუნქციას აძლევს საქართველოს და წარმოადგენს ალტერნატიულ სატრანსპორტო-საკომუნიკაციო მარშრუტს აზიასა და ევროპას შორის, რომელსაც აქვს სტრატეგიული დანიშნულება ირანის და რუსეთის სარკინიგზო მარშრუტებზე დამოკიდებულების შემცირების თვალსაზრისით.

თურქეთის და აზერბაიჯანის ურთიერთობები, როგორც ზემოთ ავღნიშნე, არ შემოიფარგლება მხოლოდ ჩამოთვლილი ეკონომიკური პროექტებით, მათ მჭიდრო და ეფექტური თანამშრომლობა აქვთ სმხედრო სფეროში, რომელსაც საფუძველი ჩაეყარა 1992 წელს ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის წევრ ქვეყნებთან სამხედრო სფეროში თანამშრომლობის შესახებ. 2020 წელს აზერბაიჯანის გამარჯვების შემდეგ ყარაბაღის მეორე ომში გაფორმდა „შუშას დეკლარაცია“ თურქეთთან სტრატეგიული პარტნიორობის შესახებ, რომელიც მოიცავს ერთობლივ თავდაცვით ვალდებულებებს,

საერთო სამხედრო წვრთნებს და სწავლებებს, საჭირო შეიარაღების წარმოებას და გადაცემას, ტექნოლოგიურ თანამშრომლობას. დეკლარაციის მიხედვით თურქეთი და აზერბაიჯანი ატარებს საჰაერო, სახმელეთო, საარტილერიო დანაყოფების კომპლექსურ საველე სწავლებებს, ასევე სპეციალური დანიშნულების დანაყოფების და სამთო მომზადების სპეციფიურ წვრთნებს. ყოველივე ეს მიუთითებს თურქეთის სახით ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის სამხრეთ კავკასიაში და შავი ზღვის აუზში გავლენების გაფართოვების წარმატებულ მცდელობებს, რაც გარკვეულწილად რუსეთის ფედერაციისა და ირანის გავლენების შემცირებაზე მეტყველებს, როგორც პოლიტიკური და ეკონომიკური, ასევე სამხედრო თვალსაზრისით.

ზემოთ ჩამოთვლილი ეკონომიკური პროექტების რეალიზება და მათი ამოქმედება განხორციელდა სომხეთის რესპუბლიკის გვერდის ავლით, რაც გამოწვეული იყო აზერბაიჯანის/თურქეთის და სომხეთს შორის ათწლეულების მანძილზე ჩამოყალიბებული არაკეთილმეზობლური ურთიერთობების საფუძველზე, თუმცა ყარაბაღის მეორე ომის დასრულების შემდეგ, სომხეთის პოლიტიკური კურსის პროდასავლური მიმართულებით შეცვლისას, წინა პლანზე წამოიწია „შუა დერეფნის“ ალტერნატიულმა ვარიანტმა, რომელიც „ზანგეზურის დერეფნის“ სახელითაა ცნობილი. „ზანგეზურის დერეფანი“⁸ მისი ამოქმედების შემთხვევაში ერთი მხრივ აზერბაიჯანს დააკავშირებს ნახიჩევანის ავტონომიურ რესპუბლიკასთან და პირდაპირ წვდომას მისცემს თურქეთის რესპუბლიკასთან, ხოლო მეორე მხრივ თურქეთის რესპუბლიკას შესაძლებლობას მისცემს შუა აზიის ქვეყნებთან წვდომაზე, „თურქულ სახელმწიფოთა ორგანიზაციის“ კონტექსტში. აღნიშნული დერეფნის ექსპლუატაციაში შესვლა დიდ ეკონომიკურ განვითარებას მოუტანს სომხეთის რესპუბლიკასაც, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში ეკონომიკურ იზოლაციაში იმყოფებოდა აზერბაიჯანთან და თურქეთთან დამაბული ურთიერთობების შედეგად. მისი ეკონომიკის დიდი ნაწილი მიბმულია რუსეთის ფედერაციაზე, ამიტომ „ზანგეზურის

⁸ პერტაია ლ., „ირანი და რუსეთი სომხეთ-აზერბაიჯანის ზანგეზურის დერეფანზე ვერ თანხმდებიან“ თბ., 2024.
<https://surl.li/njujmb>
ს. მეგრელიშვილი, ნ. ძანაძე, „ზანგეზურის დერეფანი და გრძელვადიანი მშვიდობის პერსპექტივები“, თბ., 2023.
<https://shorturl.at/ILS20>

დერეფნის“ სახით მას პირდაპირ ეხსნება გზა ევროპის მიმართულებით და ხდება სატრანზიტო ქვეყანა, რამაც შესაძლოა დააბალანსოს მისი ეკონომიკური მდგომარეობა რუსეთის ფედერაციასთან სავაჭრო ურთიერთობების ნაწილობრივ ან სრულად გაწყვეტის შემთხვევაში.

აღნიშნული დერეფნის ამოქმედება ჯერ კიდევ აქტუალური განხილვის საგანია, რადგან ამგვარი მკვეთრი გეოპოლიტიკური ცვლილების მოვლენას გააჩნია მოწინააღმდეგეებიც და მომხრეებიც. განსაკუთრებით აქტუალურია აღნიშნულ საკითხში აშშ-ის მედიატორის ფუნქცია აზერბაიჯანსა და სომხეთს შორის სამშვიდობო შეთანხმებაზე და სახელმწიფო საზღვრების გახსნაზე, რასაც ირანის ისლამური რესპუბლიკა აღიქვამს, როგორც არარეგიონალური მესამე ძალის მოახლოებას და მის შესაძლო სამხედრო დასწრებას მოცემულ რეგიონში ირანის საზღვართან. ბოლო ათწლეულში ირანის ისლამურ რესპუბლიკას და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის განვითარებული ნეგატიური მოვლენების, ასევე თურქეთ-ირანის არც თუ ისე სახარბიელო ურთიერთობების ფონზე, „ზანგეზურის დერეფნის“ გახსნა მოაზრებულია სამხედრო-გეოსტრატეგიულ გზათ ირანის მხრიდან. აღნიშნული დერეფნის ამოქმედება ნიშნავს თურქეთის, იგივე ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის გავლენების ზრდას ირანის საზღვართან, სომხეთის სახით მოკავშირის დაკარგვას, ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ ირანის ეკონომიკური იზოლაციის გაძლიერებას და შესაძლო სამხედრო დასწრებას. მნიშვნელოვან გამოწვევას ირანისთვის, ასევე წარმოადგენს მოკავშირე სომხეთის რესპუბლიკის პარტნიორობის გაღრმავება პოლიტიკურ და სამხედრო სფეროებში ამერიკის შეერთებულ შტატებთან და ჩრდილო ატლანტიკურ ალიანსთან. ასეთმა მიდგომებმა შესაძლოა დააზიანოს ან ჩიხში შეიყვანოს სომხეთ-ირანის ურთიერთობები ყველა მიმართულებით.

„ზანგეზურის დერეფნის“ პროექტის განხორციელება და მისი ექსპლუატაციაში მიღება, ერთგვარ ეკონომიკურ დილემათ არის მიჩნეული ქართველი ანალიტიკოსების და პოლიტოლოგების მიერ, რადგან დერეფანი შესაძლოა ახალი გეოსტრატეგიული გადანაწილებისა და ეკონომიკური ცვლილებების საგანი გახდეს. აქ ყურადღება

გასამახვილებელია „შუა დერეფნის“ ტვირთგამტარიანობის შესაძლო კლებაზე და „ზანგეზურის დერეფანზე“, როგორც მის ალტერნატიულ ვარიანტზე.

შავი ზღვის აუზის და სამხრეთ კავკასიის რეგიონი ამბიციური გეგმების მქონე დიდი სახელმწიფოების ინტერესების გადაკვეთის გეოსტრატეგიულ სივრცედ იქცა, სადაც ყველა ცდილობს საკუთარი ინტერესების გატარებას და გავლენების არა მხოლოდ შენარჩუნებას, არამედ მათ გაზრდას. სამეზობლო ველში და მის გარეთ მოქმედი მნიშვნელოვანი აქტიორების რიცხვს მიეკუთვნება რუსეთის ფედერაცია და ირანის ისლამური რესპუბლიკა, რომელთა გავლენები ბოლო ათწლეულის განმავლობაში მითითებულ რეგიონში მნიშვნელოვნად შემცირდა და დღესაც მიმდინარე პროცესშია. მათ საზღვრებთან დასავლური საერთაშორისო და უსაფრთ-ხოების კოლექტიური ორგანიზაციების გამოჩენამ მნიშვნელოვნად შეცვალა მათი მზარდი გავლენების დინამიკა დაღმავლობისკენ. დასავლური საერთაშორისო ორგანიზაციების ინტერესების და დიდი რაოდენობის ინვესტიციების შემოღებამ სამხრეთ კავკასიაში და შავი ზღვის აუზის ხელმისაწვდომ ქვეყნებში დიდი გავლენა იქონია რუსეთის ფედერაციისა და ირანის ისლამური რესპუბლიკის გავლენების შეკავების თვალსაზრისით.

ირანის გავლენების შემცირება სამხრეთ კავკასიაში და შავი ზღვის რეგიონში გამოიხატება უახლოეს წარსულში სომხეთისა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკებს შორის, ამერიკის შეერთებული შტატების შუამავლობით სამშვიდობო შეთანხმების ინიცირებით. მნიშვნელოვან კომპონენტს აღნიშნულ სამშვიდობო პროცესში ასევე წარმოადგენს აზერბაიჯანის მიერ თავის იურისდიქციაში მოქცეული ყარაბაღის ტერიტორიის სამხრეთ ირანის საზღვარზე კონტროლის დამყარება, რაც ნიშნავს ირანისთვის არამეგობრული ქვეყნის მხრიდან ჩრდილო-დასავლეთ მიმართულებაზე საზღვრის გარკვეულ მონაკვეთზე დამატებითი კონტროლის ბერკეტების ამოქმედებას, ასევე აზერბაიჯანის ტერიტორიის ნახიჩევანთან დამაკავშირებელი „ზანგეზურის დერეფნის“ შესაძლო ექსპლუატაციაში შესვლის დიდი ალბათობა ირანთან მოსაზღვრე სომხეთის რესპუბლიკის მთელ სასაზღვრო მონაკვეთზე. აზერბაიჯანთან

ირანის დაპირისპირების⁹ ათვლის წერტილია 2016 წელი, როდესაც ისრაელის პრემიერ-მინისტრი ბენიამინ მეთანიაჰუ ვიზიტით ეწვია აზერბაიჯანს, სადაც საფუძველი ჩაეყარა ორ სახელმწიფოს შორის სტრატეგიულ თანამშრომლობას, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სამხედრო სფეროებში. აღნიშნული კი ირანის ისლამისტური რესპუბლიკისთვის, მის საზღვართან სიონისტური ქვეყნის სტრატეგიული მოკავშირე აზერბაიჯანი საფრთხის შემცველი გახდა.

დიდ გამოწვევას და სამხრეთ კავკასიაში გავლენების შემცირებას ირანისთვის, ასევე წარმოადგენს რუსეთის მჭიდრო მოკავშირე სომხეთის მკვეთრად პროდასავლური ორიენტაცია და „ზანგეზურის დერეფნის“ მოდერნიზაციაში არარეგიონალური აქტორის ამერიკის შეერთებული შტატების ჩართვა, რაც ირანი-აშშ-ის¹⁰ მიმდინარე დამაბული ურთიერთობების ფონზე წარმოადგენს მზარდი საფრთხის კიდევ ერთ კერას ირანის ისლამური რესპუბლიკისთვის. ამერიკის შეერთებული შტატების მხოლოდ დასწრება აღნიშნულ რეგიონში არ არის ერთადერთი საფრთხე, რადგან „ზანგეზურის დერეფნის“ გახსნით, სადაც ამერიკის შეერთებული შტატების მონაწილეობის წილი დიდია, ირანისთვის მოხდება სომხეთის გავლით საქართველოზე და შემდგომ რუსეთზე გასასვლელი სახმელეთო მარშრუტის ბლოკირება, რაც დასავლეთის ეკონომიკური სანქციებით ისედაც შეზღუდულ ირანს უზრდის იზოლირების პერსპექტივას მოკავშირე რუსეთის ფედერაციასთან.

სამხრეთ კავკასიის და შავი ზღვის აუზის რეგიონის ერთერთ მნიშვნელოვან მოთამაშეს წარმოადგენს რუსეთის ფედერაცია¹¹, რომელმაც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ პოსტსაბჭოთა სივრცეში არსებული ქვეყნების უკრაინის, საქართველოს, სომხეთის და აზერბაიჯანის პოლიტიკურ ცხოვრებაში ნეგატიური როლი ითამაშა, რამაც მისი პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამხედრო გავლენების მნიშვნელოვნად შემცირება გამოიწვია. რუსეთის ფედერაციის ხისტმა პოლიტიკამ და იმპერიალისტურმა ზრახვებმა კავკასიის და შავი ზღვის რეგიონზე ტოტალური

⁹ გ.წიქარიშვილი, „ირანის ალყასი მოქცევის შიში - დამაბულობა თეირანსა და ბაქოს შორის“, 2021. <https://surl.li/baxncl>

¹⁰ Л.Раванди-Фадаи, „От угрозы войны к переговорам“, 2025. <https://surl.li/zdtdea>

¹¹ მ.მანჩხაშვილი, „რუსეთი და სამხრეთ კავკასია“, თბ., 2019. გვ. 73-88. <https://surl.li/igdkgm>

კონტროლის დაბრუნების მიზნით, რომელიც პოსტსაბჭოთა სივრცეში დასავლეთის გავლენების შეკავებაზე იყო ორიენტირებული შესაბამისი შედეგები გამოიღო, რაც მდგომარეობს:

საქართველოში რუსეთის მიერ პროვოცირებული შეიარაღებული კონფლიქტები:

- ✓ 1991-1993 წლები ეროვნული ხელისუფლების ძალისმიერი შეცვლა და სამოქალაქო ომი;
- ✓ 1992-1993 წლები აფხაზეთის და 1991-1992 წლები სამაჩაბლოს რეგიონებში შეიარაღებული კონფლიქტები¹² რუსეთის მიერ წაქეზებული სეპარატისტულ ძალებთან და საბოლოოდ ორივე რეგიონის ოკუპაცია;
- ✓ 2004 წლის სამაჩაბლოს რეგიონის ხანმოკლე შეიარაღებული კონფლიქტი;
- ✓ 2008 წლის რუსეთ საქართველოს შეიარაღებული დაპირისპირება.

აზერბაიჯანის და სომხეთის რესპუბლიკებს შორის შეიარაღებული კონფლიქტები:

- ✓ 1992-1994 წლები ყარაბაღის პირველი შეიარაღებული დაპირისპირება;¹³
- ✓ 2020 წლის ყარაბაღის მეორე ფართომასშტაბიანი შეიარაღებული დაპირისპირება¹⁴ და რუსეთის პასიური პოზიცია მოკავშირე სომხეთთან მიმართებაში¹⁵.

უკრაინაში რუსეთის მიერ წარმოებული სამხედრო კამპანიები:¹⁶

- ✓ 2014 წლის შეიარაღებული კონფლიქტი რუსეთის ფედერაციას და უკრაინას შორის, რომლის დროსაც მოხდა ყირიმის ნახევარკუნძულის, ლუგანსკის და დონეცკის ოლქების ოკუპაცია;
- ✓ 2022 წლის რუსეთის ფედერაციის „სპეციალური სამხედრო ოპერაცია“, რომელიც გადაიზარდა ხანგრძლივ საომარ მოქმედებებში და მიმდინარეობს დღემდე.

¹² დ.პიპინაშვილი, „სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონალური სტაბილურობის პრობლემები“, თბ., 2009. გვ. 85-161. <https://surl.li/hmcaxt>

¹³ ი.გურგენაშვილი, „ყარაბაღის კონფლიქტის ანატომია“, თბ., 2020. <https://shorturl.at/ezua0>

¹⁴ დ.ბატაშვილი, „ყარაბაღის მეორე ომის მყისიერი გეოპოლიტიკური შედეგები“, თბ., 2020. <https://shorturl.at/xopy1>

¹⁵ ზ.კობახიძე, „ყარაბაღის კონფლიქტი: წარსული, აწმყო, მომავალი“, თბ., 2020. <https://shorturl.at/W9IQI>

¹⁶ გ.ანთაძე, „რუსეთ-უკრაინის ომი გეოპოლიტიკური თეორიების პრიზმაში“, თბ., 2023. <https://surl.li/rpbvfv>
გ.ანთაძე, ყარაღაშვილი გ., „რუსეთ-უკრაინის ომის სამხედრო-პოლიტიკური ასპექტები და საომარი მოქმედებების შესაძლო განვითარების სცენარები“, თბ., 2023. <https://shorturl.at/AWRMD>

ზემოთ ჩამოთვლილი კონფლიქტები პირდაპირ კავშირშია სამხრეთ კავკასიის და შავი ზღვის აუზის რეგიონში არასტაბილური, დასავლეთისთვის არამიმზიდველი გარემოს შესაქმნელად, ეკონომიკური სტაბილურობის და განვითარების პროცესების შესაჩერებლად, ასევე კოლექტიური უსაფრთხოების საერთაშორისო ორგანიზაციების გავლენების გაფართოებისთვის ხელის შესაშლელად. ამგვარმა დამოკიდებულებამ პოსტსაბჭოური სივრცის ქვეყნებთან მნიშვნელოვნად დააზიანა დიპლომატიური და კეთილმეზობლური ურთიერთობები რუსეთის ფედერაციასთან, რამაც გამოიწვია რუსეთის ფედერაციის პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამხედრო თუ საზოგადოებრივი ურთიერთობების სფეროებში გავლენების მკვეთრი შემცირება და სანდოობის ხარისხის ვარდნა. აღნიშნულზე მეტყველებს რუსეთის ფედერაციის დასწრების მინიმალური ზღვარი სამხრეთ კავკასიის რეგიონში, რადგან ერთადერთი დასაყრდენი პოლიტიკური და სამხედრო თვალსაზრისით რჩება სომხეთის რესპუბლიკა და მის ტერიტორიაზე განლაგებული გიუმრის 102-ე სამხედრო ბაზა, რომლის არსებობაც სომხეთის რესპუბლიკის მიერ ყარაბაღის მეორე ომის და პოლიტიკური ორიენტაციის რადიკალური ცვლილებების შემდეგ კითხვით ნიშნის ქვეშ დგას.

სამხრეთ კავკასიის და შავი ზღვის აუზის რეგიონის გეოსტრატეგიული ადგილმდებარეობით დაინტერესების ერთერთ მნიშვნელოვან არარეგიონალურ აქტორს **ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა წარმოადგენს**¹⁷. ჩინეთის მიერ ინიცირებული და უკვე განხორციელების პროცესში არსებული „ერთი გზის - ერთი სარტყელი“¹⁸, წარმოადგენს მნიშვნელოვან ეკონომიკურ პროექტს, რომლის ერთერთი ნაწილია ბაქო - თბილისი - ყარსის სარკინიგზო მაგისტრალი, ასევე განხორციელების პროცესში არსებული ანაკლიის ღრმაწყლოვანი პორტის მშენებლობა. აღნიშნულმა პროექტებმა, შესაძლოა სამხრეთ კავკასია და შავი ზღვის აუზის რეგიონი აქციოს ჩინეთის და ევროპის ლოჯისტიკურ ჰაზად, თუმცა ამერიკის შეერთებული შტატების და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკას შორის ბოლო წლებში განვითარებულმა მოვლენებმა, ძირითადად ეკონომიკურ და სავაჭრო ურთიერთობების ჭრილში, შესაძლოა უარ-

¹⁷ მ. უკლეზა, ციხელაშვილი მ., „სამხრეთ კავკასია- ჩინეთის ურთიერთობები ეკონომიკური განვითარების ჭრილში“, თბ., 2023. <https://shorturl.at/MG0oJ>

¹⁸ გ. პაპავა, „ერთი სარტყელი ერთი გზის ინიციატივა“ და საქართველო“, თბ., 2017. <https://surl.li/uxjavg>

ყოფითი ზეგავლენა მოახდინოს აღნიშნულ პროექტში გათვალისწინებული დერეფნების სრულყოფილად განხორციელების საკითხზე.

ზემოთ ჩამოთვლილი და განხილული სამხრეთ კავკასიის და შავი ზღვის აუზის რეგიონის ქვეყნების, დასავლეთის საერთაშორისო ორგანიზაციების და ალიანსების, ასევე ცალკეული არარეგიონალური და რეგიონალური აქტორების, რეგიონით დიდი დაინტერესების და ინტერესთა შეჯახებების ფონზე, კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი დაინტერესების გეოსტრატეგიულ სივრცეს¹⁹ წარმოადგენს საქართველოს რესპუბლიკა²⁰, რომელსაც აზიისა და ევროპის დამაკავშირებელი სტრატეგიული გეოგრაფიული მდებარეობა აქვს. საქართველოს ინტერესები მიმართულია ქვეყანაში ხანგრძლივი სტაბილური ვითარების შენარჩუნებისკენ, შუა დერეფნის გამართულად ფუნქციონირებისათვის უსაფრთხო გარემოს შესაქმნელად, ასევე სატრანზიტო ფუნქციების გასაზრდელად, ეკონომიკური განვითარების და ფინანსური სარგებლის მიღების მიზნით.

თურქეთთან და აზერბაიჯანთან ორმხრივმა მჭიდრო პოლიტიკურმა, ეკონომიკურმა და სამხედრო თანამშრომლობამ, საქართველოს გეოსტრატეგიული მდებარეობიდან გამომდინარე მნიშვნელოვან ეკონომიკური პროექტების განხორციელებას ჩაუყარა საფუძველი, როგორებიც არის ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენი, შაჰდენიზის, იგივე ბაქო-თბილისი-ერზრუმის გაზსადენი, ბაქო-თბილისი-ყარსის სარკინიგზო მაგისტრალი. აღნიშნული, უკვე განხორციელებული პროექტების ფუნქციონირება მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ეკონომიკური განვითარებისთვის, არამედ ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის არაკეთილმოსურნე რეგიონალური აქტორების მხრიდან შესაძლო ფარული ან ღია აგრესიისგან თავის დასაცავად, რადგან ზემოთ ჩამოთვლილი პროექტების უსაფრთხოდ ფუნქციონირება დასავლური საერთაშორისო და კოლექტიური უსაფრთხოების ორგანიზაციების პირდაპირ ინტერესს წარმოადგენს. საქართველოს ტერიტორიაზე გამავალ ენერგორესურსების გამტარი შუა დერეფნის უსაფრთხოება მნიშვნელოვანი გამოწვევა არის

¹⁹ G.Markhulia, „West or East - Georgia's Geopolitical Trajectory“, 2024. <https://shorturl.at/giCzc>

²⁰ ნ.ჩიტაძე, „გეოპოლიტიკა“, თბ., 2011. თავი X, გვ., 295-309., გვ., 332-337. <https://shorturl.at/32Br1>

დასავლეთის ეკონომიკურად განვითარებული ქვეყნებისთვის, რამაც განაპირობა ქვეყნის უსაფრთხოების სექტორის²¹ განვითარებისთვის დიდი ინვესტიციების შემოღება.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ამ მიმართულებით მრავალეროვნული სამხედრო სწავლებები, რომლებიც ამერიკის შეერთებული შტატების და ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის²² ეგიდით ტარდება საქართველოში, როგორც არის:

- მრავალეროვნული სამხედრო სწავლება „Agile Spirit“, რომელიც 2011 წლიდან ყოველწლიურად ტარდება და მასში მონაწილეობას იღებს ჯარების ყველა სახეობის ქვედანაყოფები;
- მრავალეროვნული სამხედრო სწავლება „Noble Partner“, რომელიც 2015 წლიდან ყოველწლიურად ტარდება და მასში მონაწილეობას იღებს ჯარების თითქმის ყველა სახეობა გარდა საზღვაო ძალებისა.

აღნიშნული სწავლებები მიმართულია სამხედრო მზადყოფნის ამაღლებისკენ, ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის შეიარაღებულ ძალებთან თავსებადობის მისაღწევად და სტანდარტებთან მიახლოებისთვის, რაც საბოლოოდ ემსახურება ნატო-ს წევრი და პარტნიორი ქვეყნების შეიარაღებულ ძალებთან ერთად საბრძოლო მოქმედებათა სინქრონიზაციას. აღნიშნული სწავლებების საქართველოში ჩატარების ერთერთ მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობისა და უსაფრთხოების გარანტიების ზრდა, საიმედო პარტნიორების არსებობის დემონსტრირებით.

დასკვნა

ნაშრომში წარმოდგენილი ფაქტები და განხილვები, ნათლად წარმოაჩენს სამხრეთ კავკასიის და შავი ზღვის აუზის რეგიონის გეოსტრატეგიულ მნიშვნელობას ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის და მისი პარტნიორი ქვეყნებისთვის. პოლიტიკური,

²¹ი.კოგან, „სამხრივი თანამშრომლობა სამხედრო და ენერგოუსაფრთხოების სფეროში: მოსკოვის და ვაშინგტონის რეაქციები“, 2014. <https://surl.lu/zwwbt1>

²²შ.მეხისაშვილი, „გაწვევრიანების სამოქმედო გეგმა (MAP) - სამხედრო შეკავების ბერკეტი, თუ ფიქცია?“, თბ., 2022. გვ.4-19 <https://shorturl.at/Bm86N>

ნ.ლუჟავა, „ნატო-საქართველოს თანამშრომლობის პერსპექტივები, უკრაინაში მიმდინარე ომის გამოცდილების გათვალისწინებით“, თბ., 2022 გვ.36-48. <https://shorturl.at/Bm86N>

ეკონომიკური და სამხედრო ხასიათის მჭიდრო ურთიერთანამშრომლობა მიმართულია რეგიონის სტაბილურობის შენარჩუნებისთვის და უსაფრთხო გარემოს შესაქმნელად, ეკონომიკური მეგაპროექტების განხორციელების მიზნით და ევროპის ქვეყნების მიმართულებით ენერგორესურსების მიწოდების არხების დივერსიფიცირებისთვის. აღნიშნული რეგიონი ინტერესთა გადაკვეთის გეოსტრატეგიული სივრცეა, სადაც მსოფლიოს უდიდეს სახელმწიფოთა გავლენების მოპოვების, შენარჩუნების, ზრდის და კლების ტენდენციები აშკარად შესამჩნევი ხდება ახალი გეოპოლიტიკური გადანაწილებების ფონზე.

აზიიდან ევროპის მიმართულებით ენერგორესურსების გადაზიდვის ერთერთ უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს წარმოადგენს ტრანსპორტირების ხარჯების მინიმალიზაცია, რაც ხელსაყრელია სამხრეთ კავკასიის „შუა დერეფანის“ გამოყენებით, თუმცა მხოლოდ გადაზიდვები მცირე დანახარჯებით არ წარმოადგენს სრულყოფილ გარანტიებს ენერგორესურსების გამტარუნარიანი მეგაპროექტების განსახორციელებლად, აუცილებელია ხანგრძლივი სტაბილურობისა და უსაფრთხოების გარანტიებიც, რაც მოითხოვს მასპინძელი ქვეყნების უსაფრთხოების სექტორის განვითარებას და სრულყოფას. ყოველივე ეს კი რათქმაუნდა მეტყველებს თავდაცვისა და უსაფრთხოების სფეროებში უწყვეტი ინვესტიციების შემოდიდებას ენერგორესურსების გამტარუნარიან ქვეყნებში, ასევე მრავალეროვნული სამხედრო სწავლებების სისტემატიურ ორგანიზებას, საბრძოლო მზადყოფნის ხარისხის გაუმჯობესების, მოქმედებათა სინქრონიზაციის და ძალთა დემონსტრირების მიზნით.

როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ მნიშვნელოვან რეგიონალურ და არარეგიონალურ აქტორებს შორის ხშირია პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სამხედრო ინტერესთა გადაკვეთები აღნიშნულ რეგიონში, რაც ქმნის ტურბოლენტურ ვითარებას და მნიშვნელოვნად აზიანებს რეგიონის სტაბილურობის სტატუსს. გამომდინარე აქედან დასავლური საერთაშორისო ორგანიზაციები ცდილობენ რეგიონის ქვეყნებთან სტრატეგიული თანამშრომლობის გაღრმავებას, სამხრეთ კავკასიის სატრანზიტო პოტენციალის გაფართოვებას და ამავე რეგიონში ალტერნატიული მარშუტების

დივერსიფიცირებას რუსეთის ფედერაციის გვერდის ავლით და ენერგორესურსების მხრივ მასზე დამოკიდებულების შემცირებით.

რეგიონის ტურბოლენტური ვითარების მიუხედავად, რომელიც გამოწვეულია რეგიონით დაინტერესებული სახელმწიფოების პოლიტიკურ და სამხედრო ინტერესთა შეუთავსებლობით, რეგიონის, როგორც ეკონომიკური ზონის განვითარება უწყვეტ პროცესს წარმოადგენს და სარგებლობა მოაქვს როგორც ინვესტორებისთვის, ასევე მასპინძელი ქვეყნებისთვის. გამომდინარე აქედან რეგიონის უსაფრთხო და სტაბილური განვითარება დამოკიდებულია მის მიმართ მზარდი ინტერესების მუდმივად არსებობაზე და შეძლებისდაგვარად დაბალანსებული ურთიერთობების ჩამოყალიბებაზე რეგიონის ყველა მოთამაშესთან.

ბიბლიოგრაფია

- ანთაძე გ., „რუსეთ-უკრაინის ომი გეოპოლიტიკური თეორიების პრიზმაში“, თბ.,2023. <https://surl.li/lxwrlt>
- ანთაძე გ., ყარაღაშვილი გ., „რუსეთ-უკრაინის ომის სამხედრო-პოლიტიკური ასპექტები და საომარი მოქმედებების შესაძლო განვითარებისცენარეობა“, თბ.,2023. <https://surl.li/cgrwpv>
- ბატაშვილი დ., „ყარაბაღის მეორე ომის მყისიერი გეოპოლიტიკური შედეგები“, თბ.,2020. <https://surl.li/qzvwex>
- გურგენაშვილი ი., „ყარაბაღის კონფლიქტის ანატომია“, თბ.,2020. <https://shorturl.at/ezuae>
- კობახიძე ბ., „ყარაბაღის კონფლიქტი: წარსული, აწმყო, მომავალი“, თბ.,2020. <https://surl.li/rijmjh>
- კომახია მ., „სამხრეთ კავკასიის ენერგო დერეფანი“, თბ.,2024. გვ. 19-31. <https://shorturl.at/Wddaz>
- კოგან ი., „სამხრივი თანამშრომლობა სამხედრო და ენერგოუსაფრთხოების სფეროში: მოსკოვის და ვაშინგტონის რეაქციები“, 2014. <https://surl.li/ehmgxx>
- ლეჟავა ნ., „ნატო-საქართველოს თანამშრომლობის პერსპექტივები, უკრაინაში მიმდინარე ომის გამოცდილების გათვალისწინებით“, თბ., 2022 გვ.36-48. <https://shorturl.at/Bm86N>
- მეგრელიშვილი ს., ძანძავა ნ., „ზანგეზურის დერეფანი და გრძელვადიანი მშვიდობის პერსპექტივები“, თბ.,2023. <https://shorturl.at/ILS20>
- მანჩხაშვილი მ., „რუსეთი და სამხრეთ კავკასია“, თბ., 2019. გვ. 73-88. <https://surl.li/kwhpdy>
- პაპავა ვ., „ერთი სარტყელი ერთი გზის ინიციატივა“ და საქართველო“, თბ.,2017. <https://surl.li/swnorw>
- პერტაია ლ., „ირანი და რუსეთი სომხეთ-აზერბაიჯანის ზანგეზურის დერეფანზე ვერ თანხმდებიან“ თბ., 2024. <https://shorturl.at/y6iAA>
- პიპინაშვილი დ., „სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტები და რეგიონალური სტაბილურობის პრობლემები“, თბ.,2009. გვ. 85-161. <https://surl.li/awqrfq>

უკლება მ., ციხელაშვილი მ., „სამხრეთ კავკასია- ჩინეთის ურთიერთობები ეკონომიკური განვითარების ჭრილში“, თბ.,2023. <https://shorturl.at/MG0oI>

ჩიტაძე ნ., „გეოპოლიტიკა“, თბ.,2011. თავი X, გვ., 295-309., გვ.,332-337. <https://shorturl.at/32Br1>

ძევისაშვილი შ., „გაწევრიანების სამოქმედო გეგმა (MAP) - სამხედრო შეკავების ბერკეტი, თუ ფიქცია?“, თბ.,2022. გვ.4-19 <https://shorturl.at/Bm86N>

წიქარიშვილი გ., „ირანის ალყასი მოქცევის შიში - დამაბულობა თეირანსა და ბაქოს შორის“, 2021. <https://surl.li/iuedzy>

Раванди-Фадаи Л., „От угрозы войны к переговорам“, 2025. <https://surl.lu/tjmlry>

Markhulia G., „West or East - Georgia's Geopolitical Trajectory“, 2024. <https://shorturl.at/giCzc>

სამართლიანი ომი ბჰაგავად გიტას მიხედვით

ლევან გეგეშიძე¹

<https://orcid.org/0000-0002-7734-6865>

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.9731>

აბსტრაქტი

სტატიაში გაანალიზებულია სამართლიანი ომის რაობა „ბჰაგავატ გიტას“ და მთლიანდ მაჰაბჰარატას მიხედვით. თუ რატომ უნდა იბრძოლოს მეომარმა, რა არის მისი მოვალეობა, რა კავშირია „ბჰაგავატ გიტაში“ მოცემულ იდეებსა და თანამედროვე სამართლიანი ომის თეორიას შორის.

ბჰაგავად გიტა ინდური ეპიკური პოემის - მაჰაბჰარატას ნაწილია, სადაც პანდავთა დინასტიის პრინც არჯუნასა და ღმერთ კრიშნას შორის დიალოგი იმართება ომის რაობის შესახებ. ბჰაგავად გიტაში გადმოცემულია რთული და, ერთი შეხედვით, წინააღმდეგობრივი შეხედულება ომზე. არჯუნა მეომარია, რომელიც იტანჯება საკუთარ ნათესავებთან მომავალი ბრძოლის მორალური შედეგებით. კრიშნა მოუწოდებს მას შეასრულოს თავისი მოვალეობა, როგორც მეომარმა. კრიშნა ამართლებს ომს სამართლიანი მიზნისთვის, ის ხაზს უსვამს მოვალეობის შესრულებას შედეგზე მიჯაჭვულობის გარეშე. ეს მიდგომა გვთავაზობს აქცენტის გაკეთებას სამართლიან ქმედებებზე და არა ომის თანდაყოლილ ნეგატიურ შედეგებზე.

„ბჰაგავად გიტა“ არ იძლევა მარტივ პასუხს ომის ეთიკის შესახებ. იგი ხაზს უსვამს მოვალეობისა და სამართლიანი მოქმედების აუცილებლობას. ტექსტი შეიცავს როგორც სამართლიანი ომის გააზრებას, ასევე უფრო შინაგანი, სულიერი ბრძოლისკენ მოწოდებას.

საკვანძო სიტყვები: სამართლიანი ომი, სტრატეგიული კულტურა, დჰარმა და კარმა.

¹ სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის, ბაკალავრიატის თავდაცვისა და უსაფრთხოების მიმართულების პროფესორი

Just War According to the Bhagavad Gita

Levan Gegeshidze²

Abstract

The article analyzes the concept of a just war as presented in the Bhagavad Gita and the Mahabharata more broadly. It examines why a warrior must fight, what his duty entails, and how the ideas expressed in the Bhagavad Gita relate to contemporary just war theory.

The Bhagavad Gita is part of the Indian epic poem Mahabharata, in which a dialogue unfolds between Arjuna, a prince of the Pandava dynasty, and the god Krishna on the nature of war. The Gita conveys a complex and, at first glance, contradictory view of warfare. Arjuna, as a warrior, is tormented by the moral consequences of an impending battle against his own relatives. Krishna urges him to fulfill his duty as a warrior. He justifies war when it serves a righteous purpose and emphasizes the importance of performing one's duty without attachment to the outcome. This approach highlights acting rather than focusing on the inherent negative consequences of war.

The Bhagavad Gita does not offer a simple answer to the ethics of warfare. Instead, it underscores the necessity of duty and righteous action. The text contains both an interpretation of just war and a call towards an inner, spiritual struggle.

Keywords: Just war, strategic culture, dharma and karma.

² Professor of Bachelor's Program in Defense and Security of LEPL David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

შესავალი

ბჰაგავად გიტა ძველი ინდური ეპოსის მაჰაბჰარატას შემადგენელი ნაწილია. იგი კრიშნას და კმატარია არჯუნას დიალოგის საფუძველზე ომის ეთიკის ღრმა გამოკვლევას გვაძლევს. დიალოგი მიმდინარეობს კურკუშეტრას ველზე ბრძოლის წინ. სტატიის მიზანია შევისწავლოთ, თუ რა არის ომის ეთიკა ინდური ეპოსის ბჰაგავად გიტას მიხედვით. როგორ განიმარტება მასში სამართლიანი ომი.

თავისი არსით ეს სტატია არის მიმოხილვითი ხასიათის და აღწერს და აანალიზებს სხვადასხვა ავტორების მოსაზრებებს ომის ეთიკის შესახებ მაჰაბჰარატას და ბჰაგავად გიტას ტექსტების მიხედვით; ასევე, იკვლევს ინდუიზმის ამ ფუნდამენტური ტექსტების გავლენას თანამედროვე ინდოეთის ომის ფილოსოფიასა და სტრატეგიულ კულტურაზე. მაჰაბჰარატა მხოლოდ კლასიკური ტექსტი არ არის. ის ცოცხალი კულტურული კოდია, რომელიც ზემოქმედებს ინდოეთის მოსახლეობის გონებასა და ფასეულობებზე³. მისით გაჯერებულია ყოველდღიური ენა, რიტუალები, თეატრი და კინო. ასევე პოლიტიკური და ზნეობრივი დისკუსიები.

საკითხი აქტუალურია, ვინაიდან დღეს ინდოეთი ყველაზე მზარდი სახელმწიფოა სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში. მან მოსახლეობის რაოდენობით გადაასწრო ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკას. ინდოეთს სადაო ტერიტორიები გააჩნია მის მეზობელ პაკისტანთან და ჩინეთთან. ბოლო რამდენიმე წელია იმატა სასაზღვრო ხაზებზე შეტაკებებმა ჩინეთსა და ინდოეთს შორის. ამიტომ მნიშვნელოვანია იმის ცოდნა, ეს მზარდი სახელმწიფო თუ როგორ უყურებს ომსა და ძალის გამოყენების საკითხებს.

ნაშრომი ეხმიანება შემდეგ საძიებო კითხვებს:

რა შემთხვევაში ითვლება ინდური რელიგიური და ფილოსოფიური მოძღვრების მიხედვით ომი სამართლიანად?

რა გავლენა აქვს ბჰაგავად გიტას და მთლიანად მაჰაბჰარატას ეპოსს ინდოეთის სტრატეგიულ კულტურაზე?

³ Subrahmanyam Jaishankar, „The India Way: Strategies for an Uncertain World“ New Delhi: HarperCollins India, 2020,

რა არის დჰარმა ?

გიტას ეთიკური შეხედულებები ეფუძნება დჰარმას (მოვალეობას/სამართლიანობას) და კარმას (მოქმედება), რომელიც აუცილებელია მოქმას (განთავი-სუფლების) მისაღწევად⁴. ინდუიზმში დჰარმა არის ძირითადი კონცეფცია, რომელიც აღნიშნავს სამყაროს მორალურ წესრიგს და ცხოვრების კოდექსს, რომელიც განასახიერებს კანონის, რელიგიისა და მოვალეობის ფუნდამენტურ პრინციპებს. ის განიხილება როგორც სახელმძღვანელო პრინციპი, რომ ინდივიდებმა იცხოვრონ კოსმიურ წესრიგთან ჰარმონიაში და შეასრულონ თავიანთი როლი საზოგადოებაში.⁵ მაჰაბჰარატას მიხედვით, დჰარმა არის ურთიერთ მიმართებითი კოსმოლოგია, რომელიც ხაზს უსვამს, რომ სამყაროში ყველა არსება ურთიერთ-დაკავშირებულია, სახელმწიფო კი ვალდებულია შექმნას ისეთი პირობები, როდესაც ყველა ადამიანი შეძლებს საკუთარი პოტენციალის რეალიზებას⁶. ბჰაგავად გიტა ეხება ომის მორალურ სირთულეებს და აღიარებს, რომ სამართლიანი ძალადობა ზოგჯერ აუცილებელია კოსმიური წესრიგის აღსადგენად, მიუხედავად თანდაყოლილი წინააღმდეგობებისა და ეთიკური დილემებისა, რომლებიც მას თან ახლავს⁷. ეს პერსპექტივა ასახავს პოულობს მაჰაბჰარატას უფრო ფართო ნარატივში, რომელშიც გიტას შემოაქვს მორალური დისკურსი. იგი ეჭვქვეშ აყენებს სიკეთისა და ბოროტების მარტივ დიქტომიას და გვთავაზობს სამართლიანობისა და მოვალეობის უფრო ღრმა გაგებას⁸.

პოლიტიკურ კონტექსტში დჰარმას გააჩნია სამი ძირითადი განზომილება, რომელთაგან ერთ-ერთი სოციალური წესრიგის პრინციპია. ეს განზომილება ასახავს წარმოდგენას, რომ თითოეულ სოციალურ ფენას ან ჯგუფს ენიჭება განსაკუთრებული სოციალური ფუნქცია, ხოლო ცხოვრების თითოეული ეტაპი კონკრეტული მოვალეობების შესრულებას გულისხმობს. ბრაჰმანებს მოეთხოვებათ ასკეტური ცხოვ-

⁴ Mathias, Yuvan, Shunmugam., Maniraj, Sukdaven. (2024). Understanding the moral and ethical dimensions of the Bhagavad Gita. *Theologia Viatorum*, p.1. doi: 10.4102/tv.v48i1.223

⁵ Paul, Hacker. (2006). Dharma in Hinduism. *Journal of Indian Philosophy*, 34(5):479-496. P.480 doi: 10.1007/S10781-006-9002-4.

⁶ Shani, Giorgio, and Navnita Chadha Behera. “Provincialising International Relations through a Reading of Dharma.” *Review of International Studies* 48, no. 5 (2022): 837–56. P.837 <https://doi.org/10.1017/S026021052100053X>.

⁷ Nawaraj, Chaulagain. (2021). Violence or Its De-legitimization? Conflicting Views from the Hindu World. 125-138. Available from: 10.1007/978-3-030-51125-8_8

⁸ Siyu, Chen. (2022). The Bhagavad Gītā. 105-127. doi: 10.1002/9781119144892.ch7

რების წესის დაცვა და რიტუალებისა და საზეიმო მოქმედებების შესრულება, რაც მიზნად ისახავს სამყაროს ჰარმონიის უზრუნველყოფას. ამავდროულად, კმატრიების როლი მდგომარეობს ბრაჰმანების და საზოგადოების დანარჩენი წევრების დაცვის უზრუნველყოფაში⁹.

დჰარმას მეორე განზომილება ეხება ინდივიდუალურ დონეს და განსაზღვრავს კონკრეტული ინდივიდის მოვალეობებსა და გადაწყვეტილებებს, რომლებიც მის პირად დჰარმასთანაა დაკავშირებული. ინდივიდის დჰარმა, დიდწილად, განისაზღვრება მისი სოციალური და ოჯახური ურთიერთობების ბუნებით. როდესაც ინდივიდი არღვევს დჰარმას და მოქმედებს მის საწინააღმდეგოდ (ადჰარმა), მეფის ან სახელმწიფოს პასუხისმგებლობაა მისი დაცვა, ხოლო კმატრიების მოვალეობაა ასეთი პირების დასჯა, რათა შენარჩუნდეს სოციალური წესრიგი. დჰარმა ინდივიდისთვის განიხილება როგორც შესაბამისი ქცევა ურთიერთობებში, იქნება ეს მამა, დედა, შვილი, ქმარი, ცოლი თუ სხვა სახის ოჯახური როლი. ეს ურთიერთობები ინდურ ცხოვრებაში ტრადიციულად მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს და განსაზღვრავს ინდივიდის ქცევის ჩარჩოებს¹⁰.

დჰარმას მესამე პოლიტიკური განზომილება მოიცავს ხელშეკრულებისა და დაპირების დაცვის პრინციპს. მაჰაბჰარატაში მოხმობილია ჰასტინაპურის სამეფოს პრინცის იუდჰიშთირას მაგალითი, როდესაც მან მიიღო მოწვევა ბიძაშვილებისგან სათამაშოდ, რითაც მან თავისთავად აღიარა თამაშის შედეგები და მათგან გამომდინარე ვალდებულებები. მიუხედავად იმისა, რომ პრინცი შეთქმულების მსხვერპლი აღმოჩნდა, მან ჩათვალა, რომ მისი დჰარმა მოითხოვდა პირობის პატივისცემას და შესრულებას. შესაბამისად, მან მიიღო სამშობლოდან გადასახლება ოჯახის წევრებთან ერთად, რის შესრულებასა და დაცვაზე იუდჰიშთირამ პასუხისმგებლობა აიღო¹¹.

⁹ Rajagopalan, Swarna. "Grand Strategic Thought'in the Ramayana and Mahabharata." In India's Grand Strategy, pp. 31-62. Routledge India, 2014. P 39.

¹⁰ Ibid, 40

¹¹ Rajagopalan, Swarna. "Grand Strategic Thought'in the Ramayana and Mahabharata." In India's Grand Strategy, pp. 31-62. Routledge India, 2014. P40.

რა არის კარმა?

დჰარმა არის ყოვლისმომცველი კოსმიური კანონი, მორალური პრინციპი, რომელიც განსაზღვრავს სწორ და არასწორ ქცევას. ეს არის საფუძველი, რომელშიც კარმა მოქმედებს.¹² ბჰაგავად გიტაში კარმა არ განიხილება მხოლოდ, როგორც ნებისმიერი ქმედება, არამედ ეს არის შეგნებულად შესრულებული მოქმედება, რომელიც თანხვედრაშია დჰარმასთან – ინდივიდის მორალურ და ეთიკურ მოვალეობასთან. კარმა მოქმედებს როგორც ეთიკური პრინციპი, რომელიც უზრუნველყოფს დჰარმის ფარგლებში არსებული მორალური ვალდებულებების რეალიზაციას და სამყაროს ჰარმონიის შენარჩუნებას¹³. ბჰაგავად გიტას სწავლების თანახმად, ჭეშმარიტი გზა არის „ნიშკამა კარმა“ (Niskama Karma) – ეს არის ქმედებების განხორციელება შედეგებზე მიჯაჭვულობის გარეშე. ეს ეთიკური პრინციპი ათავისუფლებს ინდივიდს კარმის ბორკილებისა და ტვირთისგან, რის შედეგადაც მისი ქმედებები ხდება სულიერი განთავისუფლებისა და შინაგანი ამაღლებისკენ მიმართული¹⁴.

კრიშნას სწავლება გულისხმობს საკუთარი მოვალეობის შესრულებასა და მისი მნიშვნელობის ისე გააზრებას, რომ შედეგებზე არ იყო დამოკიდებული. „ნიშკამა კარმა“ წარმოადგენს გიტას ეთიკური სწავლების ფუნდამენტს¹⁵. ეს პრინციპი უფრო ფართოდ არის ახსნილი კრიშნას ინსტრუქციაში არჯუნას მიმართ, რომლის თანახმადაც მან უნდა გადალახოს გულის და გონების გაორება და იმოქმედოს უმაღლესი ცნობიერების მდგომარეობიდან, რა დროსაც თანხვედრაში იქნება აბსოლუტურ მესთან¹⁶. ამრიგად, კარმა იოგა წარმოადგენს უანგარო მოქმედების პრინციპს, რომლის მიხედვით ინდივიდები თავიანთ მოვალეობებს ასრულებენ სრული თავდადებით, მაგრამ ყოველგვარი მიჯაჭვულობის გარეშე შედეგებზე. აღნიშნული მიდგომა განიხილება, როგორც სულიერი განვითარების გზა, რომელიც

¹² Rachana, Bhangaokar., Shagufa, Kapadia. (2009). 6. At the interface of ‘ Dharma ’ and ‘ Karma ’: Interpreting moral discourse in India. Psychological Studies, Available from: 10.1007/S12646-009-0018-1

¹³ Mathias, Yuvan, Shunmugam., Maniraj, Sukdaven. (2024). Understanding the moral and ethical dimensions of the Bhagavad Gita. Theologia Viatorum, Available from: 10.4102/tv.v48i1.223

¹⁴ Anupam, Chand. (2022). 6. Values and ethics embedded in the philosophy of shrimad bhagavad git. Scholarly research journal for interdisciplinary studies, Available from: 10.21922/srjis.v9i70.10065

¹⁵ Paul, Hacker. (2006). Dharma in Hinduism. Journal of Indian Philosophy, 34(5):479-496. doi: 10.1007/S10781-006-9002-4

¹⁶ Dennis, P., Heaton. (2019). Ethics of Enlightened Leaders. 155-172. Available from: 10.1007/978-3-319-99611-0_8

ინდივიდის საშუალებას აძლევს დაამყაროს ღვთაებრივთან კავშირი და მიაღწიოს სულიერ განთავისუფლებას¹⁷. გიტას სწავლება სხვადასხვანაირად არის ინტერპრეტირებული, მაგალითად, როგორც გზა საკუთარი თავის დაუფლებისა და ეთიკური ლიდერობისკენ. ითვლება, რომ ის ლიდერებს ასწავლის პირად სარგებლობაზე უარის თქმას და სამყაროს კეთილდღეობისთვის მოქმედებას¹⁸.

სამართლიანი ომი

ცნობილი ინდოელი სტრატეგი ს. ჯაიშანკარი ფიქრობს, რომ როგორც დასავლური სტრატეგიული კულტურის გასაგებად მნიშვნელოვანი ტექსტებია მაგ. „ილიადა“ ან და მაკიაველის შრომები, ხოლო ჩინეთის შემთხვევაში „სამი სამეფოს რომანი“, ასევე აუცილებელია მაჰაბჰარატას ეპოსის ცოდნა ინდური სტრატეგიული კულტურის გასაგებად.¹⁹

ბჰაგავად გიტაში მოცემული კურუკშეტრას ომის აღწერა შეესაბამება სამართლიანი ომის თეორიის პრინციპებს და გვთავაზობს ეთიკური ომის წარმოების შესახებ შეხედულებებს, რომლებიც აქტუალური რჩება თანამედროვე სამხედრო სტრატეგიაში²⁰. „Jus ad bellum“ - ეხება ომში ჩაბმის გამართლების პრინციპებს. მაჰაბჰარატას ნარატივში პანდავების ომში ჩართვის გადაწყვეტილება წარმოდ-გენილია როგორც უკიდურესი ნაბიჯი, რომელიც გადადგეს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც მშვიდობიანი მოლაპარაკებების ყველა მცდელობა უშედეგოდ დასრულდა. ეს მიდგომა სრულად შეესაბამება სამართლიანი ომის თეორიის საფუძველს - სამართლიანი მიზეზის არსებობას. არჯუნას ბრძოლაში მონაწილეობის შესახებ არსებულ შფოთვებს კრიშნამ დაუპირისპირა არგუმენტი, რომ როგორც კშატრიას (მეომარს), არჯუნას მთავარი მოვალეობა სამართლიან ომში ჩაბმაა. ეს ვალდებულება არა მხოლოდ პირადი

¹⁷ K., S., Sivakumar., S.K., Kamalakhannan. (2023). A Study on Enriching Spirituality at Work Place Through The Karma yoga of the Bhagavad Gita. 01(01), 53-63. Available from: 10.59231/edumania/edmn8967

¹⁸ Satinder, Dhiman. (2019). Doing the Right Thing: The Ethical Philosophy of the Bhagavad Gitā. 47-67. doi: 10.1007/978-3-319-99611-0_3

¹⁹ Subrahmanyam Jaishankar, The India Way: Strategies for an Uncertain World (New Delhi: HarperCollins India, 2020), .

²⁰ B, K, Bhuvesha. "4. Analysing Mahabharata through the Lens of Theory of Just War." Electronic Journal of Social & Strategic Studies, undefined (2024). doi: 10.47362/ejsss.2024.5504

ხასიათისაა, არამედ კოსმიურიც, რადგან ის დჰარმას, ანუ სამყაროს წესრიგისა და სამართლიანობის, შენარჩუნებას ემსახურება²¹.

ამასთან, ეპოსი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს პანდავების სამართლებრივ და მორალურ მოთხოვნებს, რადგან მათი ბრძოლა მიმართულია თავიანთი კანონიერი სამეფოს დაბრუნებისკენ. ეს ასპექტი ამყარებს ლეგიტიმური ხელისუფლების აღდგენისა და სწორი განზრახვის პრინციპებს, რომლებიც სამართლიანი ომის ეთიკის საფუძვლად ითვლება²².

„დჰარმას“ - კონცეფცია წარმოადგენს მნიშვნელოვან საფუძველს ინდოეთის სტრატეგიული კულტურის ფორმირებისათვის. ეს კონცეფცია ხელს უწყობს ლიდერობის ისეთ სტილს, რომელიც აერთიანებს ეთიკურ პრინციპებსა და პრაგმატულ მიდგომებს. დჰარმა მოუწოდებს ლიდერებს, იხელმძღვანელონ თავიანთი მოვალეობების შესრულებით, სადაც პირადი სურვილები დაბალანსებულია საზოგადოებრივ კეთილდღეობასთან. ეს პრინციპი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ომის დროს, როდესაც გადაწყვეტილებები ერთდროულად უნდა შეესაბამებოდეს სამართლიანობის პრინციპებს და სტრატეგიულ საჭიროებებსაც²³. ეს მიდგომა აშკარად ჩანს ინდოეთის ისტორიულ და თანამედროვე სამხედრო სტრატეგიებში, სადაც უძველესი სიბრძნე შერწყმულია თანამედროვე პრაქტიკებთან დიპლომატიური და სამხედრო გამოწვევების დასაძლევად. ტრადიციული ცოდნის და თანამედროვე სტრატეგიების შერწყმის მაგალითია ისეთი ინიციატივები, როგორიცაა პროექტი „უდბჰავ“ (Udbhav), რომელიც მიზნად ისახავს უძველესი სამხედრო აზროვნების ინტეგრაციას თანამედროვე განათლებაში.²⁴ ასევე ეს პროექტი დეკოლონიზაციის

²¹ Crispin, Sartwell. (1993). Art and war: Paradox of the Bhagavad Gitā. Asian Philosophy, 3(2), 95-102. Available from: 10.1080/09552369308575376

²² B, K, Bhuvesha. "4. Analysing Mahabharata through the Lens of Theory of Just War." Electronic Journal of Social & Strategic Studies, undefined (2024). doi: 10.47362/ejsss.2024.5504

²³ R., Jai, Prakash. (2022). Dharma of Leadership: Wisdom of the Bhagavad Gita in an Uncertain World. 219-226. Available from: 10.1007/978-981-19-1158-3_18

²⁴ Madhu, Kumari., Shubhangi, Rathore, Rathore. (2024). Project Udbhav: Integrating Ancient Wisdom with Modern Indian Military Pedagogy. Electronic Journal of Social & Strategic Studies, 05(05), 99-119. Available from: 10.47362/ejsss.2024.5505

ელემენტებსაც ატარებს, ინდოეთი ცდილობს მიუბრუნდეს თავისი კულტურის საწყისებს და ამ გზით გადალახოს ისტორიული ტრამვა²⁵.

თუმცა უნდა გვახსოვდეს, რომ ეროვნული სტრატეგიული კულტურა არ არის სტატიკური, მაგრამ ის არც „ერთ დღეში“ ყალიბდება ან იცვლება. კოლინ გრეის თქმით, „კულტურები მოიცავს მდგრად სოციალურად გადაცემულ იდეებს, დამოკიდებულებებს, ტრადიციებს, აზროვნების ჩვევებსა და მოქმედების სასურველ მეთოდებს, რომლებიც მეტ-ნაკლებად დამახასიათებელია სპეციფიკური გეოგრაფიულად დაფუძნებული უსაფრთხოების საზოგადოებისთვის, რომელსაც აქვს უნიკალური ისტორიული გამოცდილება.²⁶ სტრატეგიული კულტურა გულისხმობს ძალის გამოყენებასთან დაკავშირებული რწმენების, დამოკიდებულებებისა და ქცევების ერთობლიობას, რომლებიც ფორმირდება ისტორიული გამოცდილების, კულტურული ტრადიციების და ეროვნული იდენტობის გავლენით.²⁷

ამრიგად, მაჰაბჰარატა წარმოადგენს რელიგიური, ფილოსოფიური, მორალური და სტრატეგიული აზროვნების გამორჩეულ წყაროს, რომელიც თავისი ეთიკური კომპონენტებით დიდ გავლენას ახდენს ინდოეთის საზოგადოებაზე. გიტაში აღწერილი დჰარმას და კარმას კონცეფციები არა მხოლოდ ინდივიდუალური მოვალეობის და სულიერი განვითარებისთვისაა აუცილებელი, არამედ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაშიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ.

გიტას ეთიკა გავლენას ახდენს სამართლიანი ომის პრინციპების გაგებაზე. დჰარმას კონცეფცია ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ ლიდერები უნდა მოქმედებდნენ თავიანთი მოვალეობის შესაბამისად, ზუსტად დაბალანსებული უნდა იყოს პირადი ინტერესები და საერთო კეთილდღეობა. კარმას პრინციპი - (მოქმედება შედეგზე მიჯაჭვულობის გარეშე) არის ლიდერობისა და გადაწყვეტილების მიღების ფუნდამენტი, რომელიც საშუალებას აძლევს ინდივიდს იმოქმედოს სამართლიანად და ეთიკურად, მიუხედავად მორალური დილემებისა.

²⁵ CNN-News18. (2023, October 5). Project Udbhav Latest News | Project Udbhav: Indian Army's new Initiative | English News | N18V [Video]. YouTube. <https://surl.li/vcfqcr>

²⁶ Colin S. Gray, Modern Strategy (Oxford: Oxford University Press, 1999), p.131

²⁷ Adamsky, Dmitry. “6. Strategic Culture.” In Oxford University Press eBooks, 91–106, 2022. <https://surl.lt/yhdpqo>

გარდა ამისა, ბჰაგავად გიტას გავლენა აშკარად ჩანს ინდოეთის სტრატეგიულ კულტურაში. ეს ეხება როგორც ისტორიულ, ისე თანამედროვე სამხედრო და დიპლომატიურ სტრატეგიებს, სადაც უძველესი სიბრძნე შერწყმულია თანამედროვე პრაქტიკებთან. ამგვარად, მაჰაბჰარატა არა მხოლოდ მორალური და ფილოსოფიური ტექსტია, არამედ სასარგებლო რესურსი, რომელიც ლიდერებსა და სახელმწიფო მოღვაწეებს ეხმარება ეთიკური და პრაგმატული გადაწყვეტილებების მიღებაში. მისი იდეები დღესაც აქტუალურია, რაც დასტურდება ინდოეთის სამხედრო პოლიტიკური ელიტის მზარდი ინტერესით ამ ტექსტების მიმართ.

თუმცა, აქ უნდა გვახსოვდეს ერთი გამოწვევა, რომელსაც შესახებაც სტრატეგიის გამორჩეული მკვლევარი ედვარდ ლუტვაკი გვაფრთხილებს, - სტრატეგიულმა კულტურამ შესაძლოა სახელმწიფოებს უბიძგოს არასწორი მეთოდების გამოყენებისკენ. ეს გამოწვევა თვალსაჩინოა, როდესაც ტრადიციული საზოგადოებები ცდილობენ თავიანთი ისტორიული და კულტურული გამოცდილების საფუძველზე იმოქმედონ საერთაშორისო სისტემაში, რომელიც კვლავაც ანარქიულია და ნაციონალისტურად განწყობილი დიდი სახელმწიფოებისგან შედგება.²⁸ მაგალითად, ბჰაგავად გიტაში აღწერილი ომის მხარეები, მოკავშირე სახელმწიფოები და მათი ლიდერები ერთიანი ინდური კულტურის ნაწილია. ისევე, როგორც ძველ ჩინეთში გაზაფხულისა და შემოდგომის პერიოდის სახელმწიფოები ხანი ჩინელების კულტურული წარმონაქმნებია. ამიტომ მასში მოცემული დიპლომატიური ხერხები, მორალური ნორმები და სამხედრო ხრიკები შესაძლებელია ეფექტური არ იყოს თანამედროვე საერთაშორისო სისტემაში შემავალ სახელმწიფოებთან ურთიერთობის დროს.

²⁸ E. N. Luttwak, Strategy, The Logic of War and Peace. The Belknap Press Of Harvard University Press. (2003).

ბიბლიოგრაფია

- Adamsky, Dmitry. “Strategic Culture.” In Oxford University Press eBooks, 91–106, 2022. <https://doi.org/10.1093/hepl/9780192845719.003.0006>.
- Anupam, Chand. Values and ethics embedded in the philosophy of shrimad bhagavad git. Scholarly research journal for interdisciplinary studies, (2022). Available from: 10.21922/srjis.v9i70.10065
- Bhuvsha, B, K, "Analysing Mahabharata through the Lens of Theory of Just War." Electronic Journal of Social & Strategic Studies, undefined (2024). doi: 10.47362/ejss.2024.5504
- CNN-News18. (2023, October 5). Project Udbhav Latest News | Project Udbhav: Indian Army's new Initiative | English News | N18V [Video]. YouTube. <https://surl.li/qgqosjz>
- Colin S. Gray, Modern Strategy (Oxford: Oxford University Press, 1999), 131
- Crispin, Sartwell. (1993). Art and war: Paradox of the Bhagavad Gītā. Asian Philosophy, 3(2), 95-102. Available from: 10.1080/09552369308575376
- Dennis, P., Heaton. Ethics of Enlightened Leaders. Available from: 10.1007/978-3-319-99611-0_8, (2019). 155-172.
- Shani, Giorgio, Navnita, Chadha, Behera. Provincialising International Relations through a reading of dharma. (2021). Review of International Studies, doi: 10.1017/S026021052100053X.
- India Fiscal Year GDP Growth, <https://surl.li/emztluk>, ნანახია 19.11.2025
- India GDP, <https://surl.li/dynowd>, ნანახია 19.11.2025.
- Jaishankar, S., The India way: Strategies for an uncertain world. New Delhi. 2020.
- Sivakumar, K., S., Kamalakhannan, S.K., A Study on Enriching Spirituality at Work Place Through The Karma yoga of the Bhagavad Gita. 01(01), (2023). 53-63. Available from: 10.59231/edumania/edmn8967
- Luttwak, E. NStrategy, The Logic of War and Peace. The Belknap Press Of Harvard University Press. . (2003).
- Madhu, Kumari., Shubhangi, Rathore, Rathore. Project Udbhav: Integrating Ancient Wisdom with Modern Indian Military Pedagogy. Electronic Journal of Social & Strategic Studies, 05(05), (2024). 99-119. Available from: 10.47362/ejss.2024.5505
- Mathias, Yuvan, Shunmugam., Maniraj, Sukdaven. Understanding the moral and ethical dimensions of the Bhagavad Gita. Theologia Viatorum, (2024). doi: 10.4102/tv.v48i1.223
- Nawaraj, Chaulagain. Violence or Its De-legitimization? Conflicting Views from the Hindu World. (2021). 125-138. Available from: 10.1007/978-3-030-51125-8_8.
- Hacker, Paul, Dharma in Hinduism. Journal of Indian Philosophy, 34(5), (2006). 479-496. doi: 10.1007/S10781-006-9002-4
- Prakash, R., Jai., Dharma of Leadership: Wisdom of the Bhagavad Gita in an Uncertain World. (2022). 219-226. Available from: 10.1007/978-981-19-1158-3_18
- Bhangaokar, Rachana, Shagufa, Kapadia. At the interface of ‘ Dharma ’ and ‘ Karma ’: Interpreting moral discourse in India. Psychological Studies, (2009). Available from: 10.1007/S12646-009-0018-1
- Rajagopalan, Swarna. "Grand Strategic Thought'in the Ramayana and Mahabharata." In India's Grand Strategy, pp. 31-62. Routledge India, 2014.
- Satinder, Dhiman. Doing the Right Thing: The Ethical Philosophy of the Bhagavad Gītā. (2019). 47-67. doi: 10.1007/978-3-319-99611-0_3
- Chen, Siyu, The Bhagavad Gītā. (2022). 105-127. doi: 10.1002/9781119144892.ch7.
- Subrahmanyam Jaishankar, The India Way: Strategies for an Uncertain World (New Delhi: HarperCollins India, 2020).

უსაფრთხოების საკითხებში ოფიცრების როლი სახელმწიფოს უსაფრთხოებაში

ვიცე-პოლკოვნიკი ლერი სარაიდაროვი¹
<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.10039>

აბსტრაქტი

ნებისმიერი სახელმწიფოსთვის ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ერთ-ერთ უმთავრეს საზრუნავს წარმოადგენს. ეროვნული უსაფრთხოება არის მდგომარეობა, როდესაც ქვეყანაში უზრუნველყოფილია პიროვნების, საზოგადოების და სახელმწიფოს დაცულობა შიდა და გარე საფრთხეებისაგან, უზრუნველყოფილია კონსტიტუციური უფლებების რეალიზაცია, მოსახლეობის ცხოვრების მაღალი დონე, ქვეყნის სუვერენიტეტი, ტერიტორიული მთლიანობა, მდგრადი განვითარება, სახელმწიფოსა და მოსახლეობის თავდაცვა და უშიშროება.

უსაფრთხოების სფეროებს შორის გამორჩეული ადგილი უჭირავს პოლიტიკურ უსაფრთხოებას, ვინაიდან პოლიტიკური უსაფრთხოების სისტემის უზრუნველყოფის სისუსტე იწვევს: სახელმწიფოს დაშლას, გაქრობას, ადამიანების დაღუპვას, მატერიალურ ფასეულობათა განადგურებას. სახელმწიფო, რომელიც სათანადო მზრუნველობას არ იჩენს პოლიტიკური უსაფრთხოებისადმი, თანდათანობით სიცოცხლისუნარიან ხდება.

ქვეყნის ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე, სტრატეგიები დარგობრივად შესაძლოა, დაიყოს სახეობებად, მაგალითად, ტერორიზმთან და ტრანსნაციონალურ ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლის, ეკონომიკური სიდუხჭირის შემცირებისა და ეკონომიკური განვითარების, ომის შეკავებისა და ტოტალური თავდაცვის, სამეცნიერო, ტექნოლოგიური და საგანმანათლებლო მიმართულებით განვითარების, ქვეყნის ტერიტორიისა და სუვერენიტეტის დაცვის სტრატეგიები და სხვა.

წინამდებარე სტატიაში საუბარი წარიმართება ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველყოფელ სამსახურებსა და მათ წარმომადგენლობებზე, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე - მის გარეთ. შევხებით ისეთ აქტუალურ საკითხებს, როგორიც არის უსაფრთხოების საკითხებზე მომუშავე ოფიცრები, ატაშეები, დაზვერვის წარმომადგენლები და სხვა. გავეცნობით მათი საქმიანობის სპეციფიკას, რითაც მეტნაკლებად ნათელი მოეფინება მათი საქმიანობის საჭიროებას და აუცილებლობას ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად.

საკვანძო სიტყვები: ოფიცერი უსაფრთხოების საკითხებში, დაზვერვა, კონტრდაზვერვა, დიპლომატია, თავდაცვის ატაშე, სახელმწიფო უსაფრთხოება.

¹საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს, გენერალური ინსპექციის საგამოძიებოს მთავარი სამმართველოს განსაკუთრებით მნიშვნელოვან საქმეთა გამომძიებელი, საერთაშორისო ურთიერთობების აკადემიური დოქტორი.

The role of security officers in state security

lieutenant colonel Leri Saraidarov²

Abstract

Ensuring national security is one of the main concerns of any state. National security is a state in which the protection of individuals, society and the state from internal and external threats is ensured in the country, the realization of constitutional rights, the high standard of living of the population, the sovereignty of the country, territorial integrity, sustainable development, the defence and security of the state and the population are ensured.

Political security occupies a prominent place among the security spheres, since the weakness of the provision of the political security system leads to: disintegration of the state, disappearance, death of people, destruction of material values. A state that does not take proper care of political security gradually becomes unviable.

Depending on the national interests of the country, the strategies may be divided into types, for example, strategies for fighting terrorism and transnational organized crime, reducing economic hardship and economic development, deterring war and total defence, development in scientific, technological and educational directions, strategies for protecting the country's territory and sovereignty, and other.

This article will talk about the security services of the country and their representatives, both inside and outside the country. We will touch on such topical issues as security officers, attachés, intelligence officers and others. We will get to know the specifics of their activities, thus the need and necessity of their activities to ensure the country's security will become more or less clear.

Keywords: Security Officer, Intelligence, Counterintelligence, Diplomacy, Defence Attache, High Risk Entities for State Security.

² Investigator of especially the important cases of investigation Division, General Inspection Department of Ministry of Defence of Georgia, Master of Law, Doctor of International Relations

შესავალი

ნებისმიერი საქმიანობა, როგორც სახელმწიფო, ისე კერძო სექტორში, დაფუძნებულია კომპეტენცია-გამოცდილებასა და კვალიფიკაციაზე. ამ ყველაფრის ერთ-ერთ უმთავრეს წყაროდ უდავოდ უნდა მივიჩნიოთ ინფორმაცია - განათლების თავიდათავი, სწავლება, უნარი - მოიპოვო საჭირო მონაცემები, დაამუშაო და გა-მოიყენო სურვილისამებრ და დანიშნულების მიხედვით, ამავდროულად გასათვალისწინებელია მისი ვალიდურობაც. გამონაკლისად ვერ მივიჩნევთ სახელმწიფო სპეციალურ სამსახურებს, რომლებთაც უწევთ ოპერატიული, სადაზვერვო, კონტრტერორისტული და კონტრდაზვერვითი საქმიანობის განხორციელება. მათი საქმიანობის წარმატებულობის ერთ-ერთი უმთავრესი საფუძველია იმ რელევანტური ინფორმაციის ფლობა, რომლის მოპოვებისთვის აუცილებელია შესაბამისი უნარჩვევების, სათანადო კავშირებისა და წყაროების ფლობა.

სტატიაში საუბარია ნებისმიერი ქვეყნისთვის, მათ შორის - საქართველოსათვის, მეტად სენსიტიურ თემასა და საქმიანობაზე, რის საფუძველზეც შესაძლებელია ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ხელშეწყობა.

საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ვალდებულება და უფლებამოსილება გააჩნიათ ქვეყნის საპოლიციო ძალებს და მათთან კოორდინაციაში მყოფ სხვა სამსახურებს, სახელმწიფო უსაფრთხოების თვალსაზრისით კი, განსაკუთრებული საქმიანობის განხორციელების უფლებამოსილება ეკუთვნით სადაზვერვო, კონტრდაზვერვით, კონტრტერორისტულ და სხვა სპეციალური საქმიანობით დაკავებულ სამსახურებს. მათი საქმიანობის ძირითადი მიმართულებაა ქვეყნის კონსტიტუციური წყობილების, ტერიტორიული მთლიანობისა და სუვერენიტეტის შენარჩუნებაზე ზრუნვა და შესაბამისი პრევენციული ღონისძიებების გატარება. აღნიშნულის განხორციელება ხდება ტერორიზმთან და კორუფციასთან, ასევე შიდა და საგარეო საფრთხეებთან ბრძოლის საფუძველზე.

ინფორმაციის მოპოვება-ადამიანურ და მატერიალურ რესურსებთან არის დაკავშირებული, თუმცა მთავარი ფაქტორი, მაინც ადამიანური რესურსია. ღია წყაროებში არსებულ ინფორმაციაზე (ინტერნეტრესურსები, ჟურნალ-გაზეთები,

ტელე-რადიო გადაცემები) წვდომის მოპოვება ნებისმიერ პირს შეუძლია. შესაბამისი უნარების ფლობის შემთხვევაში, დახურულ ან სპეციალურ წყაროებზე, საიდუმლოების და პირადი ინფორმაციის (პერსონალური მონაცემების) შემცველ ბაზებზე წვდომა კი, რომელიც მოითხოვს ავთენტიფიკაციას ავტორიზებული მომხმარებლის შემთხვევაში, მხოლოდ განსაკუთრებული უფლებამოსილების მქონე პირებს.³

წინამდებარე სტატიაში განხილული იქნება სპეციალური სამსახურების საქმიანობის სპეციფიკა, ფუნქციები და მიმართულებები, უშიშროების საკითხებში ოფიცრების თემას, მათ როლს ეროვნულ უსაფრთხოებაში.

ძირითადი ნაწილი

ოფიცრები - უსაფრთხოების საკითხებში

უშიშროების (უსაფრთხოების) საკითხებში ოფიცრების ინსტიტუტი არის საბჭოთა კავშირის დროს ჩამოყალიბებული და დღემდე ინარჩუნებს აქტუალობას. ვერ ვიტყვით,⁴ რომ სხვა ქვეყნებში მსგავსი სამსახურები არ არსებობს, თუმცა მათი საქმიანობის სპეციფიკა განსხვავებულია.

აღნიშნული ინსტიტუტის საქმიანობის ძირითად მიმართულებას წარმოადგენდა კონტრაზვერსიტი, შესაბამისად ამ მიმართულებით სპეციალური ოპერატიული ღონისძიებების გატარება ობიექტებზე, სადაც მივლენილი იყვნენ ოფიცრები სამსახურებრივად.

მათ ძირითად ფუნქციას წარმოადგენდა უწყებაში სახელმწიფო საიდუმლოების რეჟიმის დაცვის და საიდუმლო საქმისწარმოების, დოკუმენტბრუნვის კონტროლის უზრუნველყოფა. მსგავსი საქმიანობის განმახორციელებელ პირებს უნდა შეენარჩუნებინათ მაქსიმალური კონსპირაცია, მოეპოვებინათ სათანადო ნდობა თანამშრომლების მხრიდან, რათა ჰქონოდათ წვდომა სასურველ ინფორმაციასა და მათ მატარებელ პირებზე. უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული ფუნქციების განსახორციელებლად აუცილებელი იყო სპეციალური ცოდნა და უნარები, რადგან სახელმწი-

³ Э. Смит, Ричард. Аутентификация: от паролей-до открытых ключей, Москва, 2018, 23.

⁴ ჰ. კუპრაშვილი, 2014 გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2014. ბოლო ათწლეულების მანძილზე, ტერმინი - „უშიშროების“ ნაცვლად, გამოიყენება ტერმინი „უსაფრთხოება“. ეროვნული უსაფრთხოების საბჭო, ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია და სხვ.

ფო საიდუმლოების დაცვის და დაწესებულებებში რეჟიმის დაცვის კონტროლის განხორციელება წარმოადგენდა სახელმწიფო უშიშროების ორგანოების კომპეტენციას. უწყებებში ხორციელდებოდა რწმუნებულების (ოპერატიული მუშაკები) მივლინება სახელმწიფო უშიშროების შესაბამისი დანაყოფებიდან. საბიუჯეტო უწყებების და ორგანიზაციების პირველი განყოფილება იყო ის უწყებრივი დანაყოფი, სადაც ხდებოდა ხსენებული საქმიანობის განხორციელება და თავს იყრიდნენ სახელმწიფო უშიშროების ორგანოებიდან მივლენილი თანამშრომლები.

უწყებებსა და დაწესებულებებში, საწარმოებში, ღიად მოქმედებდა სარეჟიმო დანაყოფები. კონსპირაციულობის გათვალისწინებით, მსგავს დანაყოფებს მიენიჭათ N1 დანაყოფის სახელწოდება, იშვიათ და გამონაკლის შემთხვევებში ფუნქციონირებდა N2 დანაყოფის სახელწოდებით. უწყებებში მივლინებული ოფიცრები, სადაზვერვო და კონტრსადაზვერვო ამოცანების შესასრულებლად, მივლინების ადგილას აყალიბებდნენ ღრმად კონსპირირებულ სტრუქტურებს-სადაზვერვო ჯგუფებს და დანაყოფებს და კონტრსადაზვერვო მიმართულებით სამუშაო ჯგუფებს. კონკრეტულ სადაზვერვო ჯგუფს შესაძლოა, ემოქმედა ერთ უწყებაში, ან გაეერთიანებინა მომიჯნავე პროფილის რამდენიმე უწყება.

ასეთი დანაყოფი არსებობდა თითქმის ყველა იმ ორგანიზაციაში, სადაც კი უწყებრივი შეხება ჰქონდათ საიდუმლო ინფორმაციასთან, პუბლიკაციებთან და ინფორმაციის ბეჭდვა-გავრცელებასთან.⁵ (სტამბა, გამოთვლითი ცენტრები, ტელერადიო სადგურები და სამსახურები, პარტიული დანაყოფები, საინფორმაციო საშუალებები, ანუ ყველა ორგანო, სადაც შესაძლებელი იყო, გამოვლენილი ყოფილიყო ანტისახელმწიფოებრივი პოზიცია, მომხდარიყო ამ ყველაფრის ტირაჟირება და გავრცელება, რაც ნეგატიურად აისახებოდა ქვეყნის იმიჯსა და რეპუტაციაზე, იმჟამინდელ მმართველ პარტიასა და ელიტაზე.) ქვეყანაში არსებული მდგომარეობის ცვლილებასთან ერთად, ფართოვდებოდა უწყებრივი პირველი განყოფილებების საქმიანობის სფეროები და როლი. მას შემდეგ, რაც შესაძლებელი გახდა საზღვარგარეთ გამგზავრება - სამსახურებრივად თუ ტურისტულად, აღნიშნული

⁵ В.Пирогов, КГБ. Бывших не бывает?, Москва, 2015, 220.

პროცედურის კონტროლიც დაექვემდებარა პირველი განყოფილების საქმიანობის სფეროს. გარდა ხსენებულისა, პირველი განყოფილების კონტროლს ექვემდებარებოდა ორგანიზაციებში არსებული საბეჭდი და გამომთვლელი მოწყობილობები, მათემატიკური მანქანები და ასლგადამღები აპარატები, მოგვიანებით კი - კომპიუტერული ქსელები და მოწყობილობები. დანაყოფისთვის უფლებამოსილების გაზრდა მიზნად ისახავდა, მაქსიმალურად კონტროლს დაექვემდებარებოდა ორგანიზაციაში არსებული პოლიტიკური მიდგომები და შეხედულებები, თავიდან ყოფილიყო აცილებული უწყებებში არსებული საბეჭდი, ასლგადამღები და ინფორმაციის გავრცელების საშუალებების ბოროტად და არადანიშნულებისამებრ, სახელმწიფოს საწინააღმდეგოდ გამოყენება, არ დამზადებულიყო და არ გავრცელებულიყო პროკ-ლამაციები, რეკრუტირების (გადმოხირების) და დეზინფორმაციის შინაარსის მატარებელი და მაპროპაგანდირებელი ანტისახელმწიფოებრივი პლაკატები.

უდავოა, რომ ინფორმაციული აქტივი და მისი უსაფრთხოება წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს რესურსს და საზრუნავს, როგორც სახელმწიფო სამსახურებისთვის, ისე კერძო სექტორისთვის. როგორც აღვნიშნე, სახელმწიფო უწყებებსა და ორგანიზაციებში უსაფრთხოების საკითხებზე მომუშავე ოფიცრების ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებას წარმოადგენდა და დღესაც წარმოადგენს ინფორმაციული უსაფრთხოება. ტერმინი, მართალია, ახალია, მაგრამ შინაარსო-ბრივად ყოველთვის აქტუალურობით გამოირჩეოდა. ინფორმაციული ნაკადი, თავ-მოყრილი რომელიღაც უწყებაში, საჭიროებდა შესაბამის დაცვას. მე-20 საუკუნეში ინფორმაციის მატარებელი წყაროები იყო ნაბეჭდი, ხელნაწერი, მაგნიტურ ლენტზე ჩანაწერის ან სხვა სახით, მართალია, დღევანდელმა რეალობამ გამოიწვია უწყებებში ახალი სამუშაო პოზიციების შექმნა ინფორმაციული უსაფრთხოების მიმართულებით მომუშავე პერსონალისთვის - ინფორმაციული უსაფრთხოების ოფიცერი, თუმცა მათი საქმიანობა არსებითად განსხვავდება უსაფრთხოების საკითხებში ოფიცრების საქმიანობისგან. კერძოდ, ინფორმაციული უსაფრთხოების ოფიცრის მოვალეობაში შედის ორგანიზაციაში არსებული ინფორმაციული უსაფრთხოების საკითხების ყოველდღიური მონიტორინგი, ინფორმაციული აქტი-ვების და მასზე წვდომის აღწერა,

პოლიტიკის უზრუნველყოფი დოკუმენტაციის მომზადება, ინციდენტების შეგროვება და მათზე რეაგირების მონიტორინგი, შესაბამისი მაკონტროლებელი დანაყოფისთვის ანგარიშის წარდგენა.

აღნიშნულ განყოფილებებში თავმოყრილი იყო ინფორმაცია ასევე დაწესებულების თანამშრომლებზე, სპეციალურ ანკეტებში ფიქსირდებოდა მონაცემები თანამშრომლების პოლიტიკური შეხედულებების, საზღვარგარეთ გამგზავრების, გრიფირებულ, საიდუმლო (კლასიფიცირებული)* დოკუმენტაციაზე დაშვების თაობაზე. აღნიშნულ სამსახურში დასაქმებულ თანამშრომლებს, ანდროპოვის პერიოდიდან ეწოდებოდათ მოქმედი რეზერვის (საერთო საჯარისო რეზერვის გარდა, არსებობდა უშიშროების ორგანოების სპეციალური რეზერვი, სადაც ირიცხებოდა უშიშროების თანამშრომელი (ოფიცერი). სწორედ აღნიშნული აქტიური რეზერვიდან ხდებოდა თანამშრომლების შერჩევა და მივლინება სხვადასხვა უწყებაში სახელმწიფოსთვის ეროვნული ინტერესების მატარებელი დავალებების შესასრულებლად.)ოფიცრები («офицеры действующего резерва»), ჩვენს რეალობაში „ოდერი“ - ОДР, რაც მუდამ ბურუსით იყო მოცული. ოფიცრების საქმიანობა უნდა ყოფილიყო კონსპირირებული და, დაწესებულების ხელმძღვანელის გარდა, ანუ ვისთან შეთანხმებითაც ხდებოდა თანამშრომლის მივლინება უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით, არვის უნდა სცოდნოდა. დაუშვებელი იყო მისი გამოაშკარავება, ის მიიჩნეოდა დაწესებულების ჩვეულებრივ თანამშრომლად, რომელსაც თავისი თანამდებობრივი უფლებამოსილებები გააჩნდა. ფაქტობრივად, წარმოადგენდა მედიატორს სახელმწიფო უშიშროების ორგანოებსა და მიმღებ დაწესებულებას შორის. დაწესებულებაში ორგანიზაციული და ინფორმაციული უსაფრთხოების მიზნით, განისაზღვრებოდა საჭიროებები, რომლის უზრუნველყოფის პრეროგატივა გააჩნდა უსაფრთხოების ოფიცერს. ოფიცერი მოქმედებდა ფარულად, მისი სამოქმედო სფერო და არეალი შეუზღუდავი იყო მაშინ, როდესაც საქმე ეხებოდა სახელმწიფო საიდუმლოების რეჟიმის დაცვას, სამსახურებრივი ინფორმაციის გავრცელებას, კორესპონდენციის და

*კლასიფიცირებული ინფორმაცია - ნებისმიერი სახის ინფორმაცია ან მასალა, რომელსაც მინიჭებული აქვს შესაბამისი საიდუმლოების ხარისხი და დაცულია განსაკუთრებული ზომებით არაავტორიზებული წვდომისგან, გამჟღავნებისგან ან დაკარგვისგან.

სატელეფონო საუბრების ლუსტრაციას, უწყებაში მისაღები კანდიდატის ოპერატიულ შესწავლას, თანამშრომლის საზღვარგარეთ გამგზავრებას, დაწესებულებაში უცხოეთიდან სტუმრის მიღებას და სხვ. ოფიცერს უნდა ეწარმოებინა გასაუბრება და ჩაეტარებინა ინსტრუქტაჟი საზღვარგარეთ გასამგზავრებლად გამზადებულ პირთან, რათა თავიდან აეცილებინა უცხო ქვეყნის სპეცსამსახურების წარმომადგენლების მხრიდან მისი გადაბირების და სენსიტიური ინფორმაციის განდობაზე დაყოლიების საფრთხე. ასევე უნდა მომხდარიყო მსგავსი პირების, ანუ საზღვარგარეთ გამგზავრებული თანამშრომლების გადაბარება სხვა ოფიცრებზე, რომლებიც იმყოფებოდნენ საზღვარგარეთ, კონკრეტულ ქვეყანაში. მოქმედი რეზერვის ოფიცერი დაკავებული იყო ობიექტზე (უწყებაში) საიდუმლოების რეჟიმის დაცვის უზრუნველყოფით, ასრულებდა სადაზვერვო და კონტრსადაზვერვო ამოცანებს სამოქალაქო დაწესებულების პოზიციიდან. ასევე ხელმძღვანელობდა უწყების საფარქვეშ, საზღვარგარეთ ხანგრძლივი მივლინებისთვის ოპერატიული თანამშრომლის მომზადებას, საზღვარგარეთ აქტიური ღონისძიებების გასატარებლად და ა.შ.

გადაბარებაზე პასუხისმგებლობას იღებდნენ საგარეო კონტრდაზვერვის ოფიცრები (საგარეო კონტრდაზვერვის საქმიანობა-სადაზვერვო საქმიანობის სახეობა, რომელიც ხორციელდება საქართველოს ფარგლებს გარეთ სადაზვერვო საქმიანობისა და მასში მონაწილე პირების, საქართველოს დიპლომატიური წარმომადგენლობებისა და საკონსულო დაწესებულებების, აგრეთვე ხანგრძლივად მივლინებაში მყოფი საქართველოს იმ მოქალაქეებისა და მათი ოჯახის წევრების უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, რომლებიც თავიანთი საქმიანობით დაკავშირებული არიან სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველ ინფორმაციასთან. საქმიანობის განმახორციელებელი დანაყოფი - საგარეო დაზვერვის სამსახურის ოპერატიული დირექტორატი. საქართველოს კანონი სადაზვერვო საქმიანობის შესახებ. 2014 წლამდე აღნიშნულ საქმიანობას ანხორციელებდა ინფორმაციის დირექტორატი, ამჟამინდელი ოპერატიული დირექტორატი. <https://surl.lu/ecwqic>), მივლენილი უცხოეთის ქვეყნებში დიპლომატიური წარმომადგენლობების, საკონსულო დაწესებულებების, ასევე ხანგრძლივად მყოფი მოქალაქეების უსაფრთხოების და მათ საქმიანობასთან და-

კავშირებული სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველი ინფორმაციის დაცვის უზრუნველსაყოფად.

უსაფრთხოების საკითხებში ოფიცრების საქმიანობის სპეციფიკა

მოქმედი (ე.ი. აქტიური) რეზერვის ოფიცრის სტატუსის და საქმიანობის შესახებ ინფორმაცია მუდამ განეკუთვნებოდა ისეთ სახელმწიფო საიდუმლოებას,* რომლის გახმაურებაც კანონით იკრძალებოდა და ისჯებოდა. უმეტესად, მათი საქმიანობა იმ ორგანიზაციებში, სადაც მივლენილი იყვნენ, უკავშირდებოდა ოპერატიულ საქმიანობას, ხდებოდა პერსონალის გადაბირება, გამოკითხვა, იწერებოდა ინფორმაციულ-ანალიტიკური ცნობები, მოხსენებები და პატაკები, დგებოდა ანგა-რიშები საკუთარი ხელმძღვანელობისთვის. მსგავსი ოფიცრების რაოდენობა სხვადასხვა უწყებაში განსხვავებული იყო. უწყებაში შეიძლებოდა, მივლენილი ყოფილიყო რეზიდენტი, რომელსაც კავშირზე ეყოლებოდა სხვადასხვა დანაყოფში განფენილი რამდენიმე ოფიცერი, რათა სრულად ყოფილიყო შესაძლებელი უწყებაში არსებული დანაყოფების და განშტოებების ოპერატიული დაფარვა-ათვისება და კონტროლის წარმოება.

ხშირად დაწესებულება, სადაც მივლენილი იყო ოფიცერი, წარმოადგენდა მის საფარს⁸ (საფარი - საქმიანობის საწარმოებლად ლეგალური შენიღბვა უწყების ან თანამდებობის სახით. უწყება, ორგანიზაცია, დაწესებულება, რომელსაც მზვერავი იყენებს თავისი სადაზვერვო საქმიანობის შესანიღბად.) საზღვარგარეთ უწყების სახელით გამგზავრების შემთხვევაში. ამ შემთხვევაშიც უშიშროების ოფიცრის საქმიანობის მთავარი ვექტორი მკაცრად განსაზღვრული იყო, უნდა ემოქმედა ძირითადი სამსახურის ინტერესებიდან გამომდინარე, რაშიც დაეხმარებოდა ოფიციალური საფარი - ოპერატიულ-სამძებრო, სადაზვერვო და კონტრდაზვერვითი საქმიანობისთვის.

* ხშირი იყო შემთხვევები, როდესაც მოქმედ რეზერვში ჩარიცხული პირი იღებდა ხელფასს ორ უწყებაში, როგორც წარმგზავნ-ისე მიმღებ უწყებაში. ხელფასს, რომელსაც ოფიცერი იღებდა მივლინებას ადგილას, ეჭვებს აქარწყლებდა იმის თაობაზე, რომ ეს პირი არ იყო უწყების თანამშრომელი და საიდუმლო საქმიანობისთვის იყო ჩანერგილი. ძირითადი (ანუ წარმგზავნი) სამსახურიდან იღებდა, საუწყებო ფორმის, წოდების (ჩინის, რანგის), ნამსახურების წლების და არსებული წესის მიხედვით სხვა დანამატს.

⁸ Попов А., Тайная стража России. Книга 6. Очерки истории, Алгоритм, 2022, 45.

უწყებათა ჩამონათვალს, სადაც ხდებოდა ოფიცრების საგანგებო მივლინება, არეგულირებდა სახელისუფლებო დონის სამართლებრივი აქტი. უწყებები განისაზღვრებოდა მათი კრიტიკულობის ხარისხით და განსაკუთრებული მნიშვნელობით, საიდუმლო ინფორმაციაზე წვდომისა და საჭიროების, საზღვარგარეთის დაწესებულებებთან ურთიერთობის ინტენსივობით, უცხო ქვეყნის სადაზვერვო სამსახურების მაღალი ინტერესით და მსგავსი კრიტერიუმებით. ასეთ დაწესებულებებს და უწყებებს წარმოადგენდნენ სამეცნიერო კვლევითი, საკონსტრუქციო ბიუროები (საკონსტრუქციო ბიუროები - ძირითადად, ორგანიზაცია, რომელიც დაკავებულია ახალი ტექნიკის შემუშავებით, მსგავსი ბიუროები იყო გასაიდუმლოებული (საავიაციო, სამხედრო, საინჟინრო), შესაბამისად იქ მომუშავე პირებს ეკრძალებოდათ ნამდვილი საქმიანობის შესახებ საუბარი. საბჭოთა კავშირის პერიოდში მსგავსი ტიპის დაწესებულებების ნაწილი ექვემდებარებოდა შინაგან საქმეთა და უშიშროების ორგანოებს, სადაც დასაქმებულები იყვნენ სისხლის სამართლებრივი წესით გასამართლებული (მსჯავრდებული) მეცნიერები, ტექნიკოსები, ინჟინრები.)⁹ და საგანმანათლებლო ინსტიტუტები, ცენტრები და დაწესებულებები, ტელე-რადიო მაუწყებლობის გამავრცელებელი სადგურები და სამსახურები, სარედაქციო-საგაზეთო პუბლიკაციების გამომცემელი და გამავრცელებელი სამსახურები, აერო და საზღვაო პორტები და ნავსადგურები, ბუნებრივი რესურსების და ენერგეტიკის, ფინანსების სფეროებში მომუშავე უწყებები და ბანკები, ასევე მიწისზედა და მიწისქვეშა სატრანსპორტო სამსახურები.

თვალნათელია, თუ რამდენად აუცილებელია მსგავსი ტიპის დაწესებულებებში, უსაფრთხოების უზრუნველყოფელი პირების არსებობა, რომლებიც ნამდვილად ორიენტირებული არიან მივლინების ადგილას სენსიტიური ინფორმაციის დაცვაზე და უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე. ყოფილა შემთხვევები, როდესაც სამეცნიერო კვლევითი ცენტრებიდან, საკონსტრუქტორო ბიუროებიდან და სხვა დახურული ტიპის სარეჟიმო ობიექტებიდან, ინდუსტრიული შპიონაჟის ფარგლებში, გაუტანიათ სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველი, სამსახურებრივი, კომერციული თუ სხვა

⁹ И.Линдер, С. Чуркин, Спецслужбы России за 1000 лет, 2017, Рипол-Классик, 45-51. (ე.წ. *шарашкина контора*).

მკაცრ დაცვას დაქვემდებარებული მნიშვნელოვანი ინფორმაცია. ინფორმაცია შე-
საძლოა ყოფილიყო მაკეტის, ვიდეო-აუდიო ფაილის, ციფრული და არაციფრული
ფორმატის, დოკუმენტის, ნივთის და სხვა სახის, როგორც დედანი, ისე ასლი. სწორედ
მსგავსი სახის შეღწევებისგან და თავდასხმების თავიდან ასაცილებლად არის საჭირო
ქვეყნისთვის მაღალი რისკის მქონე ობიექტებზე უსაფრთხოების ოფიცერი. სწორედ
მათ პასუხისმგებლობას განეკუთვნება მსგავსი საკითხების რეგულირება და
საკუროტო ობიექტზე უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. მსგავსი სახის შპიონაჟის
დროს გამოიყენება შემდეგი მეთოდები: კლასიფიცირებულ ინფორმაციაზე დაშვე-
ბული პირის მოსყიდვა, შანტაჟი, ინფორმაციების მატარებლების დაუფლება, პირის
ჩანერგვა ორგანიზაციაში, სხვადასხვა ტექნიკური საშუალებებით შეღწევა კიბერ-
ხელსაწყოების გამოყენებით, სატელეფონო მიყურადებით (სტაციონარი, ფიჭური),
თვალთვალის დევნება, ტექნიკური მეთვალყურეობა, „ტრეკერების“, „ლოკატორები“,
„პელენგატორების“ და უპილოტო საფრენი აპარატების გამოყენებით და სხვ.

ჩვენ შემთხვევით არ ვახსენებთ საგანმანათლებლო დაწესებულებები - უმაღლესის
სასწავლებლების სახით, სადაც ხდებოდა ოფიცრების მივლინება სპეციალური
მისიით. თუ ადრე ოფიცრისთვის უმაღლეს სასწავლებელში ფორმალურად და-
კავებული თანამდებობა მხოლოდ შესანიღბი საშუალება იყო საზღვარგარეთ
საქმიანობის განსახორციელებლად, ქვეყნის შიგნით - იგი ასოცირდებოდა იმ პირთან,
ვისაც საკუთარი პროფესიონალური უნარების (უდავოა, რომ მსგავსი საქმიანობის
განმახორციელებელი პირი არ უნდა ყოფილიყო დაკავებული ადგილობრივი კად-
რების თვალთვალის, გადაბირებით, დაშინებით და კომპრომეტაციით, მისი
საქმიანობა ცალსახად დაკავშირებული და მსახური უნდა ყოფილიყო ქვეყნის
უშიშროების ინტერესების.)¹⁰ მეშვეობით უნდა გამოვევლინა უცხო ქვეყნიდან შე-
მოსული ისეთი სტუმარი, რომელსაც შესაძლოა, ჰქონოდა სადაზვერვო ინტერესი
ჩვენი ქვეყნის მიმართ და შესანიღბად გამოეყენებინა საზღვარგარეთის რომელიმე
პრესტიჟული უნივერსიტეტის სამეცნიერო მოღვაწის სტატუსი (ოფიცერს გარდა
ხსენებულისა, უნდა ეკონტროლებინა საიდუმლო გრიფის მქონე ინფორმაციაზე

¹⁰ იქვე. В.Пирогов, 2015, 220.

შესაბამისი დაშვების დონის მიხედვით თანამშრომლის კომუნიკაცია, სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველი დოკუმენტების ბრუნვა, მათი შენახვის პირობები, დაცვა კანონსაწინააღმდეგო გავრცელებისგან, ასევე მის კომპეტენციას განეკუთვნებოდა ორგანიზაციაში დასანიშნი კანდიდატის შემოწმება, შესაბამისი დასკვნის მომზადება

სურათი. 1

და რეკო-მენდაციის გაწევა).¹¹ დღეს რეალობა შეცვლილია. მართალია, ჩვენს ქვეყანაში მოქმედ სამართლებრივ აქტებში საგანმანათლებლო სექტორი არ არის მიჩნეული სახელმწიფო უსაფრთხოებისათვის მაღალი რისკის მქონე სუბიექტად, მაგრამ არსებობს ვარაუდი, რომ უცხო ქვეყნიდან ჩვენს ქვეყანაში სასწავლებ-

ლად შემოსული დიდი მასიდან, გარკვეული მასა წარმოადგენდეს სახელმწიფოსთვის საფრთხის შემცველ სუბიექტს,* რომელიც უყურადღებოდ არ უნდა დარჩეს ქვეყნის უსაფრთხოების სამსახურს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ინტერნეტსივრცეში განთავსებულია არაერთი არაკომპეტენტური სტატია ე.წ. „ოდერების“ ინსტიტუტთან და მის საქმიანობასთან დაკავშირებით. ვრცელდება ინფორმაცია, თითქოსდა არსებობდა „მოქმედი რეზერვის ოფიცრის“ სამკერდე ნიშანი წარწერით „ОДР“, რაც სრულ აბსურდს, ე.ი. უაზრობას წამოადგენს, ვინაიდან უწყებებსა და ორგანიზაციებში მივლენილი ოფიცრები ინარჩუნებდნენ მაქსიმალურ კონსპირაციას და არ ატარებდნენ რაიმე მაიდენტიფიცირებელ ინვენტარს, ფორმას ან განმასხვავებელ სამკერდე ნიშანს. ხსენებული წარწერით სამკერდე ნიშანი განეკუთვნებოდა „რადიოს მეგობართა საზოგადოების“ წევრებს - Общество Друзей Радио (ОДР)¹³.

¹¹ Э.Макаревич, Ф.Бобков, КГБ и власть, Алгоритм, 2019, 23-25.

* შესაძლოა, მტრულად განწყობილი მასა ძირგამომთხრელი საქმიანობის მიზნით შემოდიოდეს ჩვენს ქვეყანაში, სადაზვერვო ინფორმაციის მოსაპოვებლად, სტუდენტების და ახლო კავშირში მყოფი პირების გადასაბირებლად, მათგან სენსიტიური ინფორმაციის მისაღებად, უცხო ქვეყნის ტერორისტულ და საბრძოლო ორგანიზაციებში გასაწევრიანებლად რეკრუტირებისთვის. შესაბამისად მსგავსი ქმედებების გამოვლენა და თავიდან აცილება მეტად რთულ საქმიანობას წარმოადგენს. ნახსენებ საფრთხეებთან გამკლავების შემთხვევაში დაცული იქნება ჩვენი საზოგადოება და გამოვლენილი იქნება მტრულად განწყობილი პირი ან პირები.

¹³ Общество друзей радио, <https://surl.li/vqykty> (გადამოწმებულია 20.11.2025)

ზოგადად, საბჭოთა კავშირის პერიოდში სახელმწიფო უშიშროების ორგანოების მაღალჩინოსნები მიეკუთვნებოდნენ იმჟამინდელი კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ნომენკლატურას¹⁴ და მათი თანამდებობაზე დანიშვნა, კარიერული ზრდა, გადაადგილება ხორციელდებოდა შესაბამისი პარტიული ორგანოების ხელდასმით.

იყო შემთხვევები, როდესაც ხდებოდა პარტიული თანამდებობების შეთავსება უშიშროების ორგანოების მაღალჩინოსნებისთვის. უშიშროების ტერიტორიული ორგანოების ხელმძღვანელები, როგორც წესი, იკავებდნენ კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ადგილობრივი, სამხარეო და საოლქო კომიტეტების წევრების პოზიციებს. იგივე პრაქტიკა ვრცელდებოდა ქალაქების და რაიონების დონეზეც. პარტიული კომიტეტების ადმინისტრაციულ სამსახურებში მოქმედებდა უშიშროების ორგანოების კურატორი დანაყოფი, რომელიც ფორმირდებოდა უშიშროების ორგანოების კადრის თანამშრომლებით (საბჭოთა კავშირის პერიოდში უშიშროების ორგანოებში სამსახურში აყვანა ძირითადად ხორციელდებოდა პარტიული აპარატის თანამშრომელთა რიგებიდან (კომუნისტებიდან, ახალგაზრდა კომკავშირელებიდან, საბჭოთა ორგანოებიდან), რაც მიმდინარეობდა კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის კონტროლის ქვეშ).¹⁵ ოფიცრები პარტიულ აპარატში მუშაობის პარალელურად რჩებოდნენ უშიშროების ორგანოების სამსახურში და ირიცხებოდნენ ე.წ. „მოქმედ რეზერვში“.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, უშიშროების საკითხებში ოფიცერი ინიშნებოდა სახელმწიფო უშიშროებისთვის ქვეყნის ტერიტორიაზე არსებული განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახელმწიფო ორგანოებსა და დაწესებულებებში. გარდა აღნიშნულისა, სახელმწიფოს მიერ მსგავსი ფუნქციებისა და უფლებამოსილების მქონე თანამშრომელების დანიშვნა და მივლინება ხდებოდა საზღვარგარეთ წარმგზავნი (ანუ დაინტერესებული) ქვეყნის წარმომადგენლობებში (სადაზვერვო საქმიანობის განმახორციელებელი თანამშრომლები მუშაობენ საზღვარგარეთ არსებულ სხვადასხვა

¹⁴ სამოქალაქო განათლების ლექსიკონი, <https://surl.it/pqkpls> (გადამოწმებულია 20.11.2025)

¹⁵ Д.Бейли, С.Кондрашев, Д.Мерфи, ЦРУ против КГБ в "холодной войне". Поле битвы Берлин, Родина, 2021, 49.

ოფიციალურ და არაოფიციალურ წარმომადგენლობაში. წარმომადგენლობები შეიძლება იყოს როგორ დიპლომატიური საელჩოების და საკონსულოების სახით, ისე სავაჭრო, კულტურული, რელიგიური ორგანიზაციები, ასევე სახელმწიფო კომპანიები ფილიალები და წარმომადგენლობები საზღვარგარეთ.).¹⁶ რეალურად მივლენილ ოფიცრებს, მიმღები (ანუ სადაც იყო მივლენილი) უწყების საქმიანობის მიხედვით, ევალუბრდით უწყების და დაწესებულების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და კურატორ სამსახურთან (წარმგზავნ უშიშროების ორგანოებთან) მუდმივ ოპერატიულ კავშირზე ყოფნა.

მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული სამსახური შემოღებული იქნა საბჭოთა კავშირში წინა საუკუნის 50-ანი წლების მეორე ნახევარში¹⁷, სახეცვლილება განიცადა და დაიხვეწა უწყებაში უკვე ანდროპოვის ხელმძღვანელობის პერიოდში (თუმცა ზოგიერთი წყარო იუწყება, რომ ტერმინს დიდი ხნის ისტორია გააჩნია და იგი ხმარებაში შემოღებულია 1920 წლიდან და გამოიყენებოდა 1990 წლამდე. აღნიშნული პერიოდის შემდეგ «офицеры ДР» გადაერქვა და ეწოდა «офицеры АПС» (АПС — аппарат прикомандированных сотрудников), მაგრამ აზრი და დატვირთვა არ შეცვლილა.).¹⁸ გარდა ზემოთდასახელებული გარემოებებისა და მაგალითებისა, უშიშროების საკითხებში ოფიცრები იგზავნებოდნენ შესაბამის უწყებებში უშიშროების ორგანოების სხვადასხვა სამსახურიდან. წარგზავნა ხდებოდა ინტერესების სფეროების მიხედვით, მიუხედავად იმისა, რომ ინტერესი - სახელმწიფო უშიშროების უზრუნველყოფა და განმტკიცება იყო, ერთ უწყებაში შესაძლებელი იყო, მივლენილი ყოფილიყო ოფიცერი დაზვერვის (პირველი სამმართველო-საგარეო დაზვერვა), კონტრდაზვერვის (მეორე სამმართველო-კონტრდაზვერვა და შიდა უსაფრთხოება), კონსტიტუციური წყობილების დაცვის სამმართველო (მე-5 სამმართველო, იდეოლოგიური დივერსიების წინააღმდეგ ბრძოლის სამმართველო, მათ შორის დისი-

¹⁶ საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, <https://surl.lt/dsneuf> (გადამოწმებულია 20.11.2025)

¹⁷ „Об офицерах органов КГБ, работающих в других организациях, министерствах и ведомствах“, 24 октября 1955 г. решением Президиума ЦК КПСС № П165/XXI-оп. КОМИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ, , <https://surl.lu/exlmp> (გადამოწმებულია 20.11.2025)

¹⁸ (ЗАБОТА О СПЕЦСЛУЖБАХ-ВЫСОКИЕ ДОЛЖНОСТИ ДЛЯ ХОРОШИХ ДРУЗЕЙ) <<https://surl.li/lfroml>> (გადამოწმებულია 20.11.2025)

დენტების წინააღმდეგ ბრძოლა) და დაცვის (პარტიის და სახელმწიფო მოხელეების დაცვის, იგივე მე-9 სამმართველო («Девятка»)), სამმართველოებიდან. მე-9 სამმართველოს (მე-9 სამმართველოს დაქვემდებარებაში იყო მე-2 განყოფილება, კონტრდაზვერვის ხაზით მომუშავე, რომელიც კურირებდა მივლენილ ოფიცრებს სხვადასხვა დანაყოფში. ამ დანაყოფის თანამშრომლები ზრუნავდნენ ქვეყნის პირველი პირების და მაღალი რანგის უცხოელი სტუმრების უსაფრთხოებაზე, მათ შორის სასტუმროებშიც.),¹⁹ ოფიცრები, საფარქვეშ ძირითადად საქმიანობას ეწეოდნენ პარტიულ დანაყოფებში, ცენტრალური კომიტეტის აპარატსა და მის სტრუქტურებში. ამასთან ერთად, ისინი ოპერატიულ საქმიანობას ახორციელებდნენ დიდ სასტუმროებშიც, როგორც უშიშროების სხვა დანაყოფების ოფიცრებთან კოორდინაციაში, ისე დამოუკიდებლად, მაღალი რანგის სახელმწიფო მოხელეების მიმართ მოსალოდნელი თავდასხმის, ტერორისტული აქტების გამოსავლენად და აღსაკვეთად.*

მოგეხსენებათ, სასტუმროს საქმიანობა (სპეციალური ღონისძიებების ოთახი უსაფრთხოების სამსახურის თანამშრომელთათვის, საბჭოთა კავშირის პერიოდში გამოყოფილი იყო ზემოხსენებული ოფიცრებისთვის, სადაც სხვა ოპერატიულ საქმიანობასთან ერთად ასევე სპეციალური აღჭურვილობისა და ტექნიკის მეშვეობით ხორციელდებოდა კორესპონდენციების და სატელეფონო კავშირების ლუსტრაცია) ძირითადად ორიენტირებული იყო და არის უცხოეთის ქვეყნებიდან შემოსულ სტუმრებზე, სტუმრებს შორის შესაძლებელი იყო, ყოფილიყვნენ მიმღები ქვეყნის მიმართ მტრულად განწყობილი და ძირგამომთხრელი საქმიანობით დაინტერესებული პირებიც. სწორედ ასეთი პირების გამოსავლენად იყო საჭირო ოფიცრების მივლინება მსგავსი ტიპის დაწესებულებებში, როგორც საექვო და საფრთხის შემცველი პირების გაჩერების, შეხვედრების, ასევე გადაადგილების ადგილებზე კონტრდაზვერვითი, სადაზვერვო და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების

¹⁹ КОМИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ, <https://surl.it/obnrgn> (გადამოწმებულია 20.11.2025)

* რუსეთში გარკვეული პერიოდის განმავლობაში ფიქსირდებოდა ფუჭი მცდელობები თავდაცვის სამინისტროს თადარიგის ოფიცერთა შემადგენლობიდან სპეციალური კონტინგენტის წარგზავნის, დაქვემდებარებულ პროფილურ დაწესებულებასა და მაღალი რისკის შემცველ სამხედრო დანაყოფებში, უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. აღნიშნული უნდა ყოფილიყო რფ-ს უსაფრთხოების ფედერალური სამსახურის მივლენილ თანამშრომელთა აპარატის მსგავსი, როგორც სტრუქტურულად, ისე ფუნქციონალურად.

გატარება. აღნიშნული ღონისძიებები შეიძლება მიმართული ყოფილიყო, ჩვენს ქვეყანაში შემოსული დიპლომატების, ემისრების, საფარს მიღმა და არალეგალური საბუთების გამოყენებით შემოსული პირების მიმართ. ძირითადად, მსგავსი კატეგორიის ღონისძიებები იყო და არის საიდუმლო ხასიათის მატარებელი და ხორციელდებოდა როგორც ღიადა, ისე - ფარულად. გარდა ზემოთ დასახელებული უშიშროების სამსახურის დანაყოფებისა, სასტუმროებსა და ორგანიზაციებში მიმდგრებულნი იყვნენ სუკი-ის (სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტი) მე-7 სამმართველოს (ოპერატიული დაზვერვის/ოპერატიულ-ტექნიკური/ოპერატიულ-სამძებრო სამსახური) თანამშრომლები, რომლებიც დაკავებული იყვნენ სასტუმრო ნომრების ფარული მიყურადებით და სტუმრების თვალთვალთ. მე-9 სამმართველოს თანამშრომლები პატრულირებდნენ ვესტიბიულებში, საკონცერტო და სააქტო დარბაზებში, რესტორნებში, ესწრებოდნენ საჯარო და კორპორატიულ ღონისძიებებს შენიღბული მოსამსახურის სახით, ცდილობდნენ, კაპიტალისტური მავნე ზეგავლენისგან და არასასურველი კონტაქტებისგან დაეცვათ მაღალი რანგის სახელისუფლებო პირები. მე-5 სამმართველოს ოფიცრები დისიდენტობაში შემჩნეულ და ექვმიტანილ პირებს უწყობდნენ ინტრიგებს, უზღუდავდნენ უცხო ქვეყნის წარმომადგენლებთან ურთიერთობას და ცდილობდნენ, მათზე მოეხდინათ იდეოლოგიური ზემოქმედება.

აღსანიშნავია, რომ უშიშროების საკითხებში ოფიცრების დანაყოფს არაერთხელ შეეცვალა სახელწოდება. რუსეთში დღეს ამ სამსახურს ეწოდება სხვადასხვა უწყებაში მივლენილ თანამშრომელთა აპარატი (Аппарат прикомандированных сотрудников). აპარატის ქვეშ იგულისხმება სახელმწიფო უსაფრთხოების ორგანოებიდან, მაღალი რისკის და სახელმწიფო ინტერესის მქონე უწყებებში მივლენილი პირების შემადგენლობა. საქართველოში ანალოგიურ კატეგორიის ოფიცრებს უწოდებდნენ უსაფრთხოების (უშიშროების) საკითხებში ოფიცრებს (2013 წლის დეკემბრამდე ნორმატიულ აქტებში (საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სხვადასხვა პერიოდის დებულებები) გამოიყენებოდა ტერმინი „უშიშროების საკითხებში ოფიცერი“, რის

შემდეგაც შეიცვალა და იხმარებოდა „უსაფრთხოების საკითხებში ოფიცერი“),²¹ თუმცა დღეს მსგავსი სახის ტერმინი ოფიციალურად არსადაა დაფიქსირებული და აღარც იხმარება.

საქართველოში უწყებებსა და დაწესებულებებში ფუნქციონირებდა 1-ლი (საიდუმლო) განყოფილება, რომელმაც დროთა განმავლობაში შეიცვალა სა-ხელწოდება და, თუ ადრე შეფარვით ეწოდებოდა 1-ლი განყოფილება, დღეს უკვე იწოდება საიდუმლო-სარეჟიმო განყოფილებად, სადაც თავს იყრის საიდუმლო კორესპონდენცია, სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველი ყველა სახის ინფორმაციის მატარებელი ობიექტი, დოკუმენტის, მაკეტის, ნახაზის თუ სხვა ნებისმიერი სახით. დანაყოფის სამუშაო სივრცე განსაკუთრებულად დაცულია, როგორც შეღწევის საწინააღმდეგო სასიგნალო, ისე ხანძარსაწინააღმდეგო მოწყობილობებით, სათვალთვალო კამერებით, ცეცხლგამძლე სეიფებით. წარსულში თუ მივლენილი ოფიცერი კურირებდა პირველ განყოფილებას, სადაც ეწეოდა ქვეყნის უშიშროების ინტერესების შესაბამის მოქმედებებს, დღეს ასე აღარ არის. საიდუმლო-სარეჟიმო განყოფილებებში მუშაობენ ჩვეულებრივი სპეციალისტები, რომელთაც გააჩნიათ საიდუმლოებასთან დაშვება და სახელმწიფო საიდუმლოების შემცველ ობიექტებთან მუშაობის უფლებამოსილება. მათი საქმიანობა, ნორმების, რეკომენდაციების და წესების დაცვის შესაბამისობა პერიოდულად, გეგმიურად, საჭიროების შემთხვევაში არაგეგმიურადაც მოწმდება სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის კონტრაზვერვითი საქმიანობის განმახორციელებელი შესაბამისი იმ დანაყოფის მიერ, რომელიც პასუხისმგებელია სახელმწიფო საიდუმლოების დაცვაზე. შესაბამისად, უწინდელისგან განსხვავებით, აღნიშნულ განყოფილებაში აღარ არიან (იშვიათად) დასაქმებული სახელმწიფო უსაფრთხოების ორგანოებიდან მივლინებული თანამშრომლები საიდუმლო საქმიანობისთვის.

ხშირად საზოგადოება იზიარებს იმ აზრს, რომ ისეთ დემოკრატიულ სახელმწიფოში, როგორიც არის საქართველო, სამოქალაქო ტიპის უწყებებსა და ორგა-

²¹ საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე <https://surl.li/khwdxk> დოკუმენტის ნომერი 614, ძალადაკარგულია 25/12/2013, <https://surl.li/muzrod> დოკუმენტის ნომერი 337, მიღების თარიღი 13/12/2013.

ნიზაციებში, თუნდაც სახელმწიფო უსაფრთხოების მიზნების უზრუნველ-საყოფად, არ უნდა იყვნენ მივლენილი სხვადასხვა თანამდებობაზე (სააგენტოებში, საქვეუწყებო დაწესებულებებში, ააიპ-ში, სსიპ-ში და მსგავსი ტიპის დაწესებუ-ლებებში) სახელ-მწიფო უსაფრთხოების სამსახურებიდან ოფიცრები (ოპერრწმუნე-ბულები) უსაფრ-თხოების საკითხებში. ალბათ, საიდუმლოს აღარ წარმოადგენს, რომ გარკვეული წლების წინ, 2015 წლის ივნისამდე, ვიდრე უსაფრთხოების სამსახური გამოეყოფოდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს, მინისტრი უფლებამოსილი იყო, განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახელმწიფო დაწესებულებებსა და ორგანოებში დაენიშნა უსაფრთხოების საკითხთა ოფიცრები. მას შემდეგ კი, რაც სახელმწიფო უსაფრთხოე-ბის სამსახური ჩამოყალიბდა ცალკე სახელმწიფო უწყებად და გამოვიდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს შემადგენლობიდან, უწყებასთან დაკავშირებულ არცერთ დოკუმენტში აღარ ფიგურირებს მსგავსი, ვგულისხმობ „უსაფრთხოების საკითხებში ოფიცრის“ შესახებ ჩანაწერს. თუმცა, თუ ადრე არსებობდა ჩანაწერი იმ უწყებათა და დაწესებულებათა ნუსხის თაობაზე, სადაც ინიშნებოდნენ ოფიცრები უშიშროების საკითხებში, დღეს ანალოგიური შინაარსის, საჯაროდ ხელმისაწვდომ ნორმატიულ ჩანაწერს ვერსად ვნახავთ. სიზუსტისთვის, არსებობდა საქართველოს პრეზიდენტის 2002 წლის 22 აპრილით დათარიღებული N187-ე ბრძანებულება „საქართველოს სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს უშიშროების საკითხებში ოფიცრის დე-ბულების დამტკიცების შესახებ“, რომლის მიხედვითაც, შესაძლებელი იყო სახელ-მწიფო უშიშროებისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახელმწიფო ორგანოებში სახელმწიფო უშიშროების საკითხებში ოფიცრების დანიშვნა²². ამის პარალელურად, იმაყმად მოქმედი „საქართველოს სახელმწიფო უშიშროების სამი-ნისტროს დებულების“ მიხედვით, არსებობდა იმ უწყებათა და დაწესებულებათა ნუსხა, სადაც ინიშნებოდნენ ოფიცრები უშიშროების საკითხებში. ასეთ უწყებათა რაოდენობა იყო 28, რომელიც შემდეგ წლებში შემცირდა 25-მდე. აღსანიშნავია, რომ მისავლენი ოფიცრების რაოდენობა და სტატუსი განისაზღვრებოდა უწყების ხელმ-ძღვანელთან შეთანხმებით. აღნიშნული ჩანაწერი ქართულ ნორმატიულ აქტებში

²² საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, <https://surl.li/ullgfl> (გადამოწმებულია 20.11.2025)

ფიგურირებდა 2004 წლის 27 დეკემბრამდე, მანამდე, ვიდრე უშიშროების სამსახური შეუერთდებოდა საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს კონსტიტუციური უსაფრთხოების, კონტრაზვერვის, კონტრტერო-რისტული და სხვა დანაყოფების სახით. საქართველოს პრეზიდენტის 2004 წლის 27 დეკემბერის N614-ე ბრძანებულებით დამტკიცებული „საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს დებულების“ მიხედვით, მინისტრი განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახელმწიფო დაწესებულებებსა და ორგანოებში ნიშნავდა განსაზღვრული რაოდენობის ოფიცრებს უშიშროების საკითხებში, კონტრაზვერვის და კონს-ტიტუციური უსაფრთხოების დეპარტამენტების (2012 წლის დეკემბრიდან სა-ხელმწიფო უსაფრთხოების სააგენტო) შესაბამისი დანაყოფებიდან. აღნიშნული წესი მოქმედებდა 2015 წლის ივლისამდე, სანამ სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახური ჩამოყალიბდებოდა დამოუკიდებელ უწყებად.

როგორც უკვე მოგახსენეთ, შს სამინისტროში კონსტიტუციური უსაფრთხოების დეპარტამენტის სახელწოდებით სამსახური ფუნქციონირებდა 2012 წლის დეკემბრამდე, შემდეგ შეეცვალა სახელწოდება და ეწოდა სახელმწიფო უსაფრთხოების სააგენტო. 2015 წლამდე, სანამ შსს-ს გამოეყოფოდა სუს-ი, უსაფრთხოების საკითხებში ოფიცრების წარგზავნა ხორციელდებოდა შსს-ს კონტრაზვერვის და სახელმწიფო უსაფრთხოების სააგენტოს (დეპარტამენტი) შესაბამისი დანაყოფებიდან. კონტრაზვერვის დეპარტამენტს ევალებოდა სახელმწიფო საიდუმლოების დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში, სახელმწიფო ორგანოებსა და დაწესებულებებში დანიშნული უსაფრთხოების საკითხთა ოფიცრების საქმიანობის კოორდინაციისა და კონტროლის განხორციელება; სახელმწიფო უსაფრთხოების დეპარტამენტის ამოცანა იყო განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახელმწიფო ორგანოებსა და დაწესებულებებში დანიშნული უსაფრთხოების საკითხთა ოფიცრების საქმიანობის კოორდინაცია და კონტროლი, მათ მიერ მოწოდებული ინფორმაციის ანალიტიკური დამუშავება; იმ პერიოდისთვის ფუნქციონირებდა კონტრაზვერვის დეპარტამენტის უშიშროების საკითხებში ოფიცერთა მთავარი სამ-

მართველო და სახელმწიფო უსაფრთხოების სააგენტოს (დეპარტამენტი) ოფიცრები უშიშროების საკითხებში მთავარი სამმართველო.

შესაბამისად, განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე უწყებებში, უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით, ადეკვატური ღონისძიებების გატარების უფლება შეინარჩუნა ამიერიდან უკვე დამოუკიდებელმა უწყებამ - სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურმა. მაგრამ ამ ყველაფერმა სახე იცვალა და შესაბამისი აქტის საფუძველზე განისაზღვრა სახელმწიფო უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად სახელმწიფო უსაფრთხოებისათვის მაღალი რისკის მქონე სუბიექტები²³. ახალი ნორმატიული აქტების მიხედვით, მოძველებული ტერმინი უსაფრთხოების საკითხებში ოფიცრები აღარსად არის ნახსენები, თუმცა სამსახური, თავისი საქმიანობის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ინარჩუნებს ლეგიტიმურ უფლებას, რაც სავსებით კანონიერია და სამართლიანი, სახელმწიფო უსაფრთხოებისათვის მაღალი რისკის მქონე სუბიექტებისთვის დაადგინოს უსაფრთხოების დაცვის რეჟიმი, აგრეთვე გაუწიოს მათ სათანადო კონსულტაცია სახელმწიფო უსაფრთხოების დაცვის საკითხებთან დაკავშირებით, ასევე უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის მიავლინოს და განალაგოს საჭირო რაოდენობის მოსამსახურეები (მინიმალური რაოდენობა). გარდა ხსენებულისა, დომინანტი უწყება, საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებში სახელმწიფო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნებისათვის, სავსებით მართებულად ახორციელებს თანამდებობებზე დასანიშნ პირთა სპეციალურ შემოწმებას.*

²³ საქართველოს კანონი „საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების შესახებ“. მუხლი 22, 15/07/2015; საქართველოს მთავრობის დადგენილება N584, 18/04/2023.

* სპეციალური შემოწმება მოიცავს, შესაბამისი სამსახურებრივი მონაცემთა ბაზების დამუშავებას, ღია წყაროებში არსებული მონაცემების, იდენტიფიცირებული სოციალური ქსელების დამუშავებას სპეციალური კიბერნეტიკული პროგრამული ხელსაწყოების გამოყენებით, ასევე მოიცავს პიროვნების შესწავლას, მისი პროფილის შედგენას.

სუბიექტების ნუსხა, სადაც ხდება უსაფრთხოების

საკითხებში ოფიცრების მივლინება

რაც შეეხება სახელმწიფო უსაფრთხოებისათვის მაღალი რისკის მქონე სუბიექტების ნუსხას²⁵, დღეს იგი შემდეგნაირად გამოიყურება:

1. საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო;
2. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო;
3. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.
4. საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო;
5. საქართველოს სასაქონლო ურთიერთობებისა და პრობაციის სამინისტრო;
6. საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო;
7. საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო;
8. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო;
9. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობა;
10. ქალაქ ბათუმის მუნიციპალიტეტის მერია;
11. ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერია;
12. საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი სსიპ - სახელმწიფო სამხედრო სამეცნიერო-ტექნიკური ცენტრი „დელტა“;
13. საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი სსიპ - შემოსავლების სამსახურის საბაჟო-გამშვები პუნქტი „სარფი“;
14. საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი სსიპ - სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტო;
15. სს „თელასი“;
16. სს „საქართველოს რკინიგზა“;
17. სს „გაერთიანებული ენერგეტიკული სისტემა საქრუსენერგო“;
18. შპს „ენგურჰესი“;
19. შპს „საქპრონავიგაცია“;

²⁵ სახელმწიფო უსაფრთხოებისათვის მაღალი რისკის მქონე სუბიექტების ნუსხა, <https://surl.li/huhgrm>
დოკუმენტის ნომერი 584, მიღების თარიღი 18/11/2015.

20. თბილისის შოთა რუსთაველის სახელობის საერთაშორისო აეროპორტი;
21. ალექსანდრე ქართველიშვილის სახელობის ბათუმის საერთაშორისო აეროპორტი;
22. თამარ მეფის სახელობის მესტიის აეროპორტი;
23. დავით აღმაშენებლის სახელობის ქუთაისის საერთაშორისო აეროპორტი;
24. ქალაქ ბათუმის პორტი;
25. ქალაქ ფოთის პორტი.

რაც შეეხება, 2004 წლის 27 დეკემბრამდე²⁶ მოქმედი სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს დებულების საფუძველზე განსაზღვრულ იმ უწყებათა და დაწესებულებათა ნუსხას, სადაც ინიშნებოდნენ ოფიცრები უშიშროების საკითხებში, ასე გამოიყურება:

1. საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტრო;
2. საქართველოს ეკონომიკის სამინისტრო;
3. საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო;
4. საქართველოს ინფრასტრუქტურისა და განვითარების სამინისტრო;
5. საქართველოს ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტრო;
6. საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტრო;
7. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო;
8. საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო;
9. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო;
10. საქართველოს კონტროლის პალატა;
11. საქართველოს ეროვნული ბანკი;
12. სს „თბილგაზი“;
13. თბილისის მერია;
14. სს „მეტროპოლიტენი“;
15. სს „საქნავთობი“;
16. სტაბილური იზოტოპების ინსტიტუტი;

²⁶ სანამ სახელმწიფო უშიშროების სამსახური შეერწყმებოდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს. <https://surl.li/ncbfvx> ძალადაკარგულია 27/12/2004, დოკუმენტის ნომერი 263.

17. სს „თბილსრესი“;
18. „საქაერონავიგაცია“;
19. სს „აეროპორტი თბილისი“;
20. კოსმოსურ ნავიგაციათა ინსტიტუტი;
21. საავიაციო გაერთიანება „ავიამშენი“;
22. სს „საქართველოს რკინიგზა“;
23. ქუთაისის აეროპორტი;
24. სენაკის აეროპორტი;
25. ფოთის ნავსადგური.

სრულიად ცხადია, რომ ქვეყნის უსაფრთხოების სამსახურის ინტერესები ორივე შემთხვევაში სწორად არის გამოკვეთილი, ზედმიწევნით კრიტიკულად არის შეფასებული რისკები სამსახურების საქმიანობის და ფუნქციონირების უსაფრთხოებასთან დაკავშირებით.

გარდა ხსენებული კატეგორიის ოფიცრებისა, რომელთაც ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე დაწესებულებებში მიავლენს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახური, ქვეყნის პრემიერ-მინისტრთან შეთანხმებით, საქართველოს დაზვერვის სამსახურის უფროსი, სადაზვერვო საქმიანობიდან გამომდინარე, სახელმწიფო სტრუქტურებში ნიშნავს დაზვერვის ოფიცრს²⁷. სახელმწიფო სტრუქტურებში მივლენილი დაზვერვის ოფიცრის საქმიანობის სფერო გარკვეულ თანხვედრაშია დაწესებულებებში მივლენილ უსაფრთხოების საკითხებში ოფიცრის საქმიანობასთან, კერძოდ, უსაფრთხოების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, რადგან ცნება „უსაფრთხოება“ ძალიან ზოგადია და ბევრისმომცველი, მათი საქმიანობის ვექტორები მაინც განსხვავდება ერთმანეთისგან. განსხვავდება მათი ინტერესების სფეროები და ინტერესს დაქვემდებარებული კონტინგენტი, რომელთანაც მიმართებაში აწარმოებენ ოპერატიულ საქმიანობას. საქმიანობის ძირითად მიმართულებებს სადაზვერვო და კონტრდაზვერვითი, ასევე ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა წარმოადგენს. საქმიანობის

²⁷ საქართველოს დაზვერვის სამსახურის დებულება, დოკუმენტის ნომერი 175, მიღების თარიღი 19/02/2014, <https://surl.li/ldllcc> (გადამოწმებულია 20.11.2025).

მიზნების მისაღწევად, გასატარებელი სპეციალური ღონისძიებები ორიენტირებულია ინფორმაციის და ცნობების მოპოვებაზე, თვალყურის დევნებასა და სხვა სახის კონტროლზე. დაზვერვის ოფიცრების საქმიანობის სპეციფიკა განსხვავებულია და დიდ ინტელექტუალურ რესურსს და ძალისხმევას მოითხოვს. ისინი ძირითადად მივლენილი არიან ისეთ უწყებებში, სადაც მათი საქმიანობა გამართლებულია და აუცილებელი - აეროპორტებში, სასაზღვრო დანაყოფებში, საგარეო უწყებებში, დიპლომატიურ წარმომადგენლობებსა და საკონსულოებში,* სხვადასხვა მისიაში (ძირითადად უცხო ქვეყნის კონტინგენტთან სამუშაოდ.). დიპლომატიურ მისიებში ხდება მათი ოფიციალური მივლინება, დაზვერვის ოფიცერი, რომელიც უცხოეთში გრძელვადიან მივლინებაში ყოფნის პერიოდში ასრულებს სამსახურებრივ მოვალეობას, გააჩნია სპეციალური კატეგორია გამოცდილებისა და კომპეტენციის გათვალისწინებით. რაც შეეხება ადგილობრივ სტრუქტურებში დაზვერვის ოფიცრების გამწესების ფაქტს, მათი საქმიანობის ფორმებს, მეთოდებსა და საშუალებებს, აღნიშნულიც წარმოადგენს სახელმწიფო საიდუმლოებას და მისი გახმაურება და გამოაშკარავება ისჯება მოქმედი კანონმდებლობით. სუბიექტების ნუსხას, სადაც ინიშნებიან სუს-ის ოფიცრები, მსგავსი ოფიციალური ნუსხა, რომლის მიხედვითაც განისაზღვრება დაზვერვის ოფიცრების გამწესების არეალი, საჯარო სახით არ არსებობს.

მნიშვნელოვანია, მიმოვიხილოთ აქტუალობით და ინტერესით გამორჩეული ინსტიტუტის, ღრმა დაშიფვრის ოფიცრის ე.წ. „ღღო“-ს საკითხი. ცნება და ტერმინი - ღრმა დაშიფვრის ოფიცერი, არის საბჭოთა წარმომავლობის (офицер глубокого прикрытия), რომელიც ძირითადად გამოიყენებოდა ლეგენდით, ფარულად მოქმედი არალეგალი მზვერავის მიმართ, რომელიც მოქმედებდა გამოგონილი ბიოგრაფიით და შეცვლილი პერსონალური მონაცემებით, რაც ამავდროულად გამყარებული იყო

* დიპლომატიურ მისიებში დაზვერვის ოფიცრები ახორციელებენ საგარეო კონტრდაზვერვით ღონისძიებებს (საქმიანობა), რომლის ორგანიზაციასა და კოორდინაციას ახორციელებს საქართველოს დაზვერვის სამსახური. იქვე მუხლი 13, პუნქტი „ო“.

დამაჯერებელი დოკუმენტებით და საბუთებით.²⁹ არალეგალის ლეგენდა მის საფართან,³⁰ სპეციალობასთან და დოკუმენტებთან ერთად,³¹ ქმნის უცხო ქვეყანაში მოქმედების ლეგალიზაციის საფუძველს. როგორც აღვნიშნეთ, ლეგენდა გამოგონილი, სპეციალურად შექმნილი ისტორიაა, გამყარებული შესაბამისი ისეთი დოკუმენტებით, რომელიც მედეგია ყველა კითხვის მიმართ და ეხება ოპერატიული თანამშრომლის წარსულს, აწმყოს და მომავალს და არ იწვევს ეჭვს კონტრმზვერავსა და გამომძიებელში. ლეგენდა საფარისთვის უნდა იყოს დამაჯერებელი და შეძლებისდაგვარად, მაქსიმალურად რეალობასთან მიახლოებული, მარტივი, ლოგიკური და ადვილად დასამახსოვრებელი, უნდა ემყარებოდეს რეალური ცხოვრების ფაქტებს, მოვლენებს და მათი შემოწმების (გამოგონილი მონაცემები ძნელად შემოწმებადი უნდა იყოს.) შემთხვევაში დასტურდებოდეს სხვადასხვა დოკუმენტით, საგნებით და გარემოებებით. იგი უნდა შეესაბამებოდეს მზვერავის პირად თვისებებს, მის სტატუსსა და აგენტურულ-ოპერატიული ვითარების თავისებურებებს. მსგავსი კატეგორიის ოფიცრებისთვის ხშირ შემთხვევაში უცხო ქვეყანაში ნატურა-ლიზაციისთვის³² რეკომენდებულია ძირითად ლეგენდასთან ერთად, მისი კომპრო-მეტირების შემთხვევაში სათადარიგო ლეგენდის ფლობა და გამოყენება. ზოგადად, ღრმა დაშიფვრის ოფიცრები არიან „არალეგალები“, რომლებიც შენიღბული იდენტობის ქვეშ, საფარად ლეგენდის გამოყენებით მოქმედებენ წარმგზავნი სახელ-მწიფოს ეროვნული ინტერესების სასარგებლოდ და მის გასატარებლად. მათი საქმიანობის მთავარ მიზანს წარმოადგენდა და ამჟამადაც წარმოადგენს სადაზვერვო ინფორმაციის შეგროვება, აგენტურული ქსელების შექმნა და გავლენის ოპერაციების განხორციელება.* აღნიშნული კატეგორიის თანამშრომლები განეკუთვნებიან სა-დაზვერვო და

²⁹ Wiliams M. Authentication: From Passwords to Public Keys First Edition. New York, 2002. 26. ფიქტიური დოკუმენტები, ლეგენდირებული ბიოგრაფიის მიხედვით, პიროვნების ვინაობის, საქმიანობის და ადგილსამყოფელის სალეგალიზაციოდ.

³⁰ Порядин В, Чекист Советского Союза. Исповедь генерала, Вече, 2022, 44-56. მზვერავის გამოგონილი ბიოგრაფია – სპეციალურად შემუშავებული და შესაბამისი დოკუმენტებით გამყარებული აღწერა იმ რეალურად არსებული თუ გამოგონილი პირის წარსული და აწმყო ცხოვრებისა, რომლის როლშიც მზვერავი გვევლინება.

³¹ იქვე 57.

³² ეროვნული ბიბლიოთეკის უცხო სიტყვათა განმარტება <https://surli.cc/vcaryh> (გადამოწმებულია 20.11.2025).

*არალეგალებისგან განსხვავებით, რომლებიც საქმიანობას ყალბი და შეთხზული ლეგენდით და ბიოგრაფიით ახორციელებენ, სადაზვერვო სამსახურის თანამშრომლები ლეგალური პოზიციებიდან, თუმცა მაინც შენიღბული სახით, სადაზვერვო საქმიანობას ახორციელებენ დიპლომატიური საფარის ქვეშ, საელჩოებსა და საკონსულოებში,

უშიშროების სამსახურების საიდუმლო შემადგენლობას და მათი რეალური ვინაობა გასაიდუმლოებულია. შესაბამისად მათი საქმიანობაც მაქსი-მალურად კონფიდენ-ციალურია.

დასკვნა

სახელმწიფო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და ადამიანის უფლებების დაცვა გარანტირებულია ქვეყნის უზენაესი კანონით. სახელმწიფო უსაფრთხოების დაცვის უზრუნველყოფა უმნიშვნელოვანეს სამსახურებს - სადაზვერვო და კონტრსადაზვერვო უწყებები წარმოადგენენ. მათ საკუთარი მიზნებისა და ამოცანების შესა-სრულებლად ესაჭიროებათ სხვადასხვა ტიპის საფარქვეშ საკუთარი წარმომად-გენლების განთავსება. ამ ტიპის ქმედებების განხორციელების დროს სამოქალაქო საზოგადოების ნაწილის კრიტიკული განწყობის ნეიტრალიზაციისათვის, აუცი-ლებელია საიდუმლოების რეჟიმის დაცვით საზოგადოებისათვის სათანადო ინ-ფორმირების პროცესის ორგანიზება. ამ ტიპის ქმედება უცხო ქვეყნის სადაზვერვო პროპაგანდის ზემოქმედების საწინააღმდეგო, მნიშვნელოვანი პრევენციული ღონის-ძიებაა.

დემოკრატიის პრინციპების დაცვის ფონზე სხვადასხვა უწყებაში, სახელმწიფო ინტერესებიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილია სათანადო შეთანხმების საფუძ-ველზე მიმდინარეობდეს უსაფრთხოების საკითხებში ოფიცრების მივლინების პროცესი. იმის გათვალისწინებით, რომ სახელმწიფო უსაფრთხოების უზრუნ-ველყოფის მოთხოვნები პირდაპირპროპორციულად მზარდია სახელმწიფოს წი-ნააღმდეგ მიმართულ საფრთხეებთან და გამოწვევებთან. შესაბამისად, უსაფრთ-ხოების უზრუნველყოფა და მისი დაცვა - მხოლოდ მაღალი კვალიფიკაციის და გამოცდილების მქონე პირთა პრეროგატივას უნდა წარმოადგენდეს, მათ შორის გარკვეული საფარის ქვეშ საქმიანობის პირობებში, იმ უწყებებში, რომელთაც სახელმწიფო მიიჩნევს მაღალი რისკის მქონე სუბიექტებად და სადაც თავმოყრილია

წარმომადგენლობებსა და სხვადასხვა ფილიალში, მრჩეველების, წარმომადგენლების, მდივნების რანგში. კონფიდენციალური-საიდუმლო, რის გამჟღავნებაც დაუშვებელია. განსხვავდება ანონიმურისგან, რომლის ავტორი უცნობია და არა დაფარული.

სახელმწიფოს მიერ სათანადო დაცვას დაქვემდებარებული სენსიტიური ინფორმაცია, რომელსაც განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა, მათ შორის უსაფრთხო საგარეო-პოლიტიკური კურსის ორგანიზებისათვის. ამ პროცესით შესაძლებელი გახდება სახელმწიფოს პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამხედრო უსაფრთხოებისათვის დამაზიანებელი ინფორმაციის საჯარო სივრცეში მოხვედრა, მაღალი დამაზიანებელი შედეგის მიღწევა. შესაბამისად, ამ ტიპის საქმიანობას სახელმწიფოს უსაფრთხოებაზე დამაზიანებელი შედეგის თავიდან აცილებისათვის მნიშვნელოვანი პრევენციული ხასიათი აქვს.

ბიბლიოგრაფია

- გახოკიძე ჯ., ეროვნული უსაფრთხოების ძირითადი პრობლემები, თბილისი, 2007.
- საქართველოს კანონი „სადაზვერვო საქმიანობის შესახებ“, <https://surl.li/yzkpdb>
- საქართველოს კანონი „საქართველოს დაზვერვის სამსახურის შესახებ“ <https://surl.li/upltsp>
- საქართველოს კანონი „კონტრდაზვერვითი საქმიანობის შესახებ“ <https://surl.li/xniael>
- საქართველოს სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს დებულება, <https://surl.li/chmdnd>
- სახელმწიფო უსაფრთხოებისათვის მაღალი რისკის მქონე სუბიექტების ნუსხა, <https://surl.li/uawuyv>
- საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს დებულების დამტკიცების შესახებ <https://surl.li/jqzngy>, დოკუმენტი N614, ძალადაკარგულია 25/12/2013,
- Ричард Э. Смит. Аутентификация: от паролей-до открытых ключей, Москва, 2018,
- Пирогов В., КГБ. Бывших не бывает?, Москва, 2015,
- Попов А., Тайная стража России. Книга 6. Очерки истории, Алгоритм, 2022
- Макаревич Э., Бобков Ф., КГБ и власть, Алгоритм, 2019
- Бейли Д., Кондрашев С., Мерфи Д., ЦРУ против КГБ в "холодной войне". Поле битвы Берлин, Родина, 2021
- „Об офицерах органов КГБ, работающих в других организациях, министерствах и ведомствах“, 24 октября 1955 г. решением Президиума ЦК КПСС № П165/XXI-оп.
- Терещенко А., контрразведка. Охота за кротами, Аргументы недели, 2017
- Порядин В., Чекист Советского Союза. Исповедь генерала, Вече, 2022,
- Хлобустов О., Контрразведка в истории КГБ. 2017,
- Север А., История КГБ. 2015
- Бобков Ф., КГБ, 2018
- Горленко С., От КГБ до ФСБ, записки опера, 2015
- Williams M. Authentication: From Passwords to Public Keys First Edition. New York, 2002.
- John Daniel Barron, KGB: The Secret Work of Soviet Secret Agents, 2005
- John Daniel Barron, KGB Today: The Hidden Hand, 2006
- Ladislav Bittman The KGB and Soviet Disinformation: An Insider's View, 2011
- Brian Freemantle, KGB, 2011

ამოცანით მართვის ევოლუციური გზა და ქართული რეალობა

არჩილ ჩაჩხიანი¹

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.10040>

აბსტრაქტი

სტატიის ამ ნაწილში განხილული და გაანალიზებულია ის სირთულეები და გამოწვევები, რაც ჯარების ამოცანით მართვის დანერგვას ელის საქართველოს თავდაცვის ძალებში. ჯარებისა და ოპერაციების მართვის დეცენტრალიზაცია მოითხოვს დაქვემდებარებულ გარემოში შემოქმედებითი ინიციატივის სტიმულირებას, რაც თავის მხრივ ზრდის პირადი შემადგენლობის მოქმედებების მოტივაციას და საბრძოლო სულისკვეთებას. მაგრამ ამავე დროს, უნდა გავითვალისწინოთ ისიც, რომ გადაწყვეტილების მიღების ცენტრების ქვედა იერარქიულ დონეებზე დაშვება თავის თავში გარკვეულ საფრთხეებსაც მოიცავს.

პირველ რიგში ესაა მოქმედებების კოორდინაციის გაუარესება და ზემდგომი მეთაურების მიერ შექმნილ ვითარებაზე კონტროლის დაკარგვის რისკი. მეორე, და მთავარი საკითხი კი არის ქვემდგომი რგოლის სამეთაურო შემადგენლობის კომპეტენციის პოტენციური უკმარისობა, რომლებიც მაღალი ინტელექტუალური და პიროვნული თვისებებით უნდა ხასიათდებოდნენ. და ბოლოს. ამოცანით მართვის პროცესში შეიძლება თავი იჩინოს ცალკეულ მეთაურებს შორის წარმოქმნილმა პირადმა დაპირისპირებებმა, ურთიერთუნდობლობამ, არაადეკვატურმა თვითშეფასებამ და ა.შ. მთავარი სირთულე კი ის არის, რომ ამოცანით მართვა ქართული ჯარის კულტურის ნაწილი, მისი სული უნდა გახდეს.

რეალობაში, ამოცანით მართვა ყველაფრის ან არაფრის შეთავაზებაა. იგი სამხედრო ორგანიზაციის საქმიანობის ყველა ასპექტზე უნდა აისახოს თუ მეთაურს სურს, რომ მისი პრინციპები ქვედანაყოფის კულტურულ ქსოვილში საფუძვლიანად დაინერგოს. სწორედ ეს საკითხებია განხილული სტატიაში. დასკვნა კი, გენერალური შტაბის უფროსის ხედვაშია წარმოდგენილი „საქართველოს შეიარაღებული ძალების დოქტრინა, განათლება და წვრთნები არის ამოცანით მართვის კულტურის დანერგვის გასაღები. ჩვენმა დოქტრინამ უნდა განმარტოს ამოცანით მართვის ფილოსოფია, სასწავლო დაწესებულებებმა ასწავლოს, ხოლო ჩვენ უნდა მოვემზადოთ მისი განხორციელებისათვის ინდივიდუალურ და კოლექტიურ დონეზე. ჩემს მიერ ზემოთ აღწერილი მთავარი შემადგენლები ამოცანით მართვის დანერგვის გრავიტაციის ცენტრია. თუ ჩვენ ვერ მოვახერხებთ ამ თვისებების წარმატებით დამკვიდრებას ჩვენს ჯარისკაცებში, ე.ი. ვერ მოვახერხებთ მათ დამკვიდრებას შეიარაღებულ ძალებში და პრაქტიკულ გამოყენებაში“.²

საკვანძო სიტყვები: ამოცანით მართვა, დეცენტრალიზაცია, ინიციატივა, ფილიპ შერიდანი, ჯორჯ მარშალი, ერვინ რომელი.

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის, მაგისტრატურის თავდაცვის ანალიზის მიმართულების მოწვეული სპეციალისტი, ისტორიის დოქტორი

² amocaniT marTva. generaluri Stabis ufrosis xedva. 1 noemberi, 2018 w. gv. 2.

The Evolutionary Path of Mission Command and Georgia

Archil Chachkhiani³

Abstract

This section of the article discusses and analyzes the difficulties and challenges facing the implementation of mission command in the Georgian Defence Forces. The decentralization of troops and operations management requires the encouragement of creative initiative in the subordinate environment, which in turn increases the motivation and fighting spirit of the personnel. But at the same time, we also have to be aware that there are some inherent dangers in putting decision-making centers at the lower levels of the hierarchy.

The first is the lack of coordination and the risk of losing control of the situation created by the higher commanders. The second, and the main issue, is the potential lack of competence of the lower-level command staff, who should be characterized by high intellectual and personal qualities. And finally. In the process of mission command, personal conflicts between individual commanders, mutual distrust, inadequate self-esteem, and so on. The main difficulty is that mission command must become part of the culture of the Georgian army, its soul.

In reality, mission command is an all-or-nothing proposition. It must be reflected in all aspects of the activities of a military organization if the commander wants its principles to be firmly embedded in the cultural fabric of the subdivision. These are the questions discussed in this article. The conclusion, in the view of the Chief of the General Staff, is that the doctrine, education and training of the Armed Forces of Georgia are the key to implementing a culture of mission command. Our doctrine should define the philosophy of mission command that our educational institutions teach, and we should be prepared to implement it on an individual and collective level. The key components I've described above are the center of gravity of the mission command implementation. If we can't successfully instill these qualities in our soldiers, we're not going to be able to get them into the armed forces and into practical use.

Key words: mission command, decentralization of management, initiative, Philip Sheridan, George Marshall, Erwin Rommel.

³ Invited specialist of Master's Program in Defence Analysis of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Doctor of History

არ უნდა გვჯეროდეს, რომ ახალი კონცეფციები ან შესაძლებლობები უარყოფენ ომის ბუნების ფუნდამენტურ გაგებას. ომის ბურუსი, გაურკვევლობა და შემთხვევითობა ისევე დამახა-სიათებელი იქნება მომავალი ბრძოლებისათვის, როგორც ეს წარ-სულში იყო. ისტორია, ეჭვს გარეშეა, ითვალისწინებს ამ გამოცდი-ლებას. მათთვის კი, ვინც ისტორიას სკეპტიკურად უყურებს, აღვნიშნავთ, რომ მეცნიერების ისეთი დარგები, როგორიცაა ევოლუციური ბიოლოგია, კვანტური ფიზიკა და უთანამედროვესი მეთო-დოლოგიით ჩატა-რებული კვლევები – კიდევ ერთხელ ამტკიცებენ იმას, რომ სავსებით სწორი იყო კლაუზევიცის ძირეული წარმოდგენა სამყაროს მოწყობის შესახებ.

უილიამსონ მურეი

შესავალი

ამოცანით მართვის ღირსებები და ნაკლოვანებები

როდესაც ვსაუბრობთ Auftragstaktik – ამოცანით მართვის ფილოსოფიაზე, უნდა გვესმოდეს, რომ საქმე გვაქვს ოპერაციების მართვისა და აღსრულების კვინტ-ენსეციასთან, რაც ზოგადად, და მით უმეტეს ქართულ რეალობაში, მეტად ფრთხილ, მაგრამ გაბედულ მიდგომებს მოითხოვს. ერთი შეხედვით თითქოს ყველაფერი ნათელია და Auftragstaktik – ამოცანით მართვის პრინციპის დადებითი მხარეებიც გასაგებია. ისიც ცხადია, რომ იგი უნდა წახალისდეს. ასეთ შემთხვევაში ჯარებისა და ოპერაციების მართვის დეცენტრალიზაცია მოითხოვს დაქვემდებარებულ გარემოში შემოქმედებითი ინიციატივის სტიმულირებას, რაც თავის მხრივ ზრდის პირადი შემადგენლობის მოქმედებების მოტივაციას და საბრძოლო სულისკვეთებას. მაგრამ ამავე დროს, უნდა გავითვალისწინოთ ისიც, რომ გადაწყვეტილების მიღების ცენტრების ქვედა იერარქიულ დონეებზე დაშვება თავის თავში გარკვეულ საფრთხეებსაც მოიცავს.

პირველ რიგში ესაა მოქმედებების კოორდინაციის გაუარესება და ზემდგომი მეთაურების მიერ შექმნილ ვითარებაზე კონტროლის დაკარგვის რისკი. მეორე, და მთავარი საკითხი კი არის ქვემდგომი რგოლის სამეთაურო შემადგენლობის კომპეტენციის პოტენციური უკმარისობა, რომლებიც მაღალი ინტელექტუალური და პიროვნული თვისებებით უნდა ხასიათდებოდნენ. და ბოლოს. ამოცანით მართვის პროცესში შეიძლება თავი იჩინოს ცალკეულ მეთაურებს შორის წარმოქმნილმა პირადმა დაპირისპირებებმა, ურთიერთუნდობლობამ, არაადეკვატურმა თვითშეფასებამ და ა.შ.⁴ აქვე უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ზოგიერთი ავტორის აზრით, ამოცანით მართვა არც თუ ისე კარგად ეთვისება იმ შემთხვევებს, როცა არსებობს რისკი დაშვებულ იქნას პოლიტიკური ან სამხედრო-სტრატეგიული ხასიათის უმაღლესი დონის შეცდომა. ასეთ შემთხვევებს განეკუთვნება მაგალითად, ამბოხის საწინააღმდეგო და პარტიზანული ომის საწინააღმდეგო საბრძოლო მოქმედებები, აგრეთვე პოსტკონფლიქტური სიტუაციების დარეგულირება, სამშვიდობო მისიები და ა.შ., სადაც ასე აქტიურად არიან ჩართულნი საქართველოს თავდაცვის ძალების ქვედანაყოფები.

ძირითადი ნაწილი

ამოცანით მართვა და ქართული რეალობა

საქართველოსა და მსოფლიოს უახლესი ისტორიის სამხედრო კონფლიქტების კომპლექსურმა და ბუნდოვანმა ბუნებამ იმ აზრამდე მიგვიყვანა, რომ სამხედრო ოპერაციების ეფექტურად მართვის თვისობრივად ახალი მეთოდები გვჭირდება. მართვის ახალი მიდგომა უნდა უზრუნველყოფდეს რთულ რელიეფურ პირობებში, რიცხოვნობრივად და ტექნოლოგიურად გაცილებით უფრო ძლიერ მოწინააღმდეგეზე უპირატესობის მოპოვებას. საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის უფროსის 2018 წლის 1 ნოემბრის ხედვაში ვკითხულობთ: „თუ გადავხედავთ საქართველოს შეიარაღებული ძალების მიერ წარმოებულ ოპერაციებს ავღანეთში, დეცენტრალიზებულ მოწინააღმდეგესთან ბრძოლის შედეგად მიღებულმა გამოც-

⁴ M. N. Vego The German-Style Mission Command (Auftragstaktik) // Joint Operational Warfare: Theory and Practice. — Dept. of the Navy, Government Printing Office, 2009. — P. X-33. ISBN 978-1884733628.

დილებამ დაგვანახა შესაძლებლობების დეცენტრალიზების და მცირე ზომის ქვე-დანაყოფებისათვის დამოუკიდებლობის უფრო მეტი ხარისხის მიცემის აუცილებლობა. გაზრდილი გაურკვევლობის, კომპლექსურობისა და კონკურენციის პირობებში მოქმედ პატარა, მსუბუქ ქვედანაყოფებს დასჭირდებათ მოქმედების თავისუფლება, რათა ადგილზე მიიღონ გადაწყვეტილება და სწრაფად მოახერხონ შექმნილი ვითარების უპირატესობად გადაქცევა. ამისათვის, ამოცანით მართვის კულტურა აუცილებელი პირობა იქნება წარმატების მისაღწევად⁵.

თითქოს ყველაფერი გასაგებია, კითხვის ნიშნები არ არსებობს და გადაწყვეტილებაც უკვე მიღებულია. Auftragstaktik – ამოცანით მართვის ინსტი-ტუციური დანერგვის პროცესიც საქართველოს თავდაცვის ძალებში უკვე დაწყებულია. საქართველოს თავდაცვის მინისტრის 2019 წლის დირექტივებში ვკითხულობთ: „ამოცანით მართვა (Mission Command) წარმოადგენს ძალთა გამაძლიერებელ ფაქტორს, რომელიც დაეხმარება ჩვენს ძალებს ბრძოლის პირველივე წუთებიდან იმოქმედონ თავდაჯერებულად, სწრაფად, მტკიცედ და ლეთალურად. ამოცანით მართვა გულისხმობს მეთაურებსა და მათ დაქვემდებარებულებს შორის ნდობის ისეთი ხარისხის ჩამოყალიბებას, რომელიც დაეხმარება მათ დაგეგმონ, კოორდინაცია გაუწიონ და მოახდინონ მიღებული დავალების დეცენტრალიზებული აღსრულება დასმული ამოცანის წარმატებით შესასრულებლად. ამოცანით მართვის კულტურის დანერგვა ხელს შეუწყობს ჩვენი თავდაცვის ძალების ეფექტიანობის გაზრდას. ამოცანით მართვა არის მრავალწლიანი ინიციატივა, რომელიც ზეგავლენას მოახდენს თავდაცვის სამინისტროსა და თავდაცვის ძალებში მიმდინარე ყველა ორგანიზაციულ პროცესზე. 2019 წელს ყურადღება გამახვილდება ისეთ საკვანძო ელემენტებზე, როგორიცაა: თავდაცვის ძალებში ამოცანის მართვის არსის დანერგვა და ცნობიერების ამაღლება მის კულტურასთან დაკავშირებით, საგანმანათლებლო პროცესებში ამოცანით მართვის პრინციპების ასახვა თავდაცვის ძალების ყველა დონეზე,

⁵ ამოცანით მართვა. გენერალური შტაბის უფროსის ხედვა. 1 ნოემბერი, 2018 წ.

დოქტრინებისა და სხვა დოკუმენტების შემუშავება, რომლებიც მნიშვნელოვანია ამოცანით მართვის ფილოსოფიის განხორციელებისთვის“.⁶

დირექტივაში ზუსტად არის გაწერილი ამოცანით მართვის საკვანძო ელემენტები – არსი, ცნობიერება, კულტურა, საგანმანათლებლო პროცესი, შესაბამისი დოქტრინებისა და დოკუმენტების შემუშავება. მაგრამ აქ ისმის მთავარი კითხვა – რამდენად სრულად გვესმის ამ ფილოსოფიის არსი? რამდენად მზადა ვართ ესოდენ მნიშვნელოვანი სიახლის მისაღებად? საფრთხეები არსებობს და ეს საფრთხეები რეალურია. ჩვენ ვაპირებთ ჯარებში ამოცანით მართვის პრინციპები დავნერგოთ, მაგრამ ამ კონცეფციის გატარებით შეიძლება მისი მთავარი მიზანი გავანადგუროთ: გავათავისუფლოთ მეთაურები ინსტიტუციური შეზღუდვებისგან და მივცეთ მათ გადამწყვეტი მოქმედებების საშუალება. მთავარი სირთულე კი ის არის, რომ ამოცანით მართვა ქართული ჯარის კულტურის ნაწილი, მისი სული უნდა გახდეს. ცნობილია, რომ ამოცანით მართვის გამოყენების დროს მეთაურებმა უნდა იხელმძღვანელონ შემდეგი ექვსი პრინციპით:

- ურთიერთნდობის საფუძველზე შეკრული ჯგუფების ორგანიზება;
- საერთო გაგების ჩამოყალიბება;
- მეთაურის მიერ მკაფიო ჩანაფიქრის გაცემა;
- დისციპლინებული ინიციატივის წახალისება;
- მიზანზე ორიენტირებული დავალებების გაცემა;
- გონივრულ რისკზე წასვლა.

მაგრამ Auftragstaktik – ამოცანით მართვა არ არის მხოლოდ C2 (Command-Control) მართვისა და კონტროლის დოქტრინა. იგი არც მართვისა და კონტროლის სისტემაა. იგი არც „მოქმედებების თავისუფლებისათვის“ გაცემული ინდულგენციაა და არც მხოლოდ მოკლე წერილობითი ბრძანებების წერის თუ სხარტი ვერბალური მითითებების გაცემის უნარები. ამოცანით მართვა თავდაცვის მსხვილი სახელმწიფოებრივი კორპორაციის კულტურული სული და მისი ფილოსოფიაა – სამხედრო

⁶ საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო. მინისტრის დირექტივები, 2019. 1.2. ამოცანით მართვა. გვ. 6.
<https://surl.li/ilzhti>

პროფესიონალიზმის უმაღლესი გამოხატულება. ამოცანით მართვა ყველა დონის მეთაურისგან ქვემდგომი მეთაურებისადმი წაყენებული პროფესიონალიზმისა და კომპეტენციის მოთხოვნაა, რომლის თანახმადაც ქვემდგომებმა ზედმეტი ძალისხმევის გარეშე და დამოუკიდებლად უნდა აღასრულონ მათ წინაშე დასმული ამოცანა.⁷

რეალობაში, ამოცანით მართვა ყველაფრის ან არაფრის შეთავაზებაა. იგი სამხედრო ორგანიზაციის საქმიანობის ყველა ასპექტზე უნდა აისახოს თუ მეთაურს სურს, რომ მისი პრინციპები ქვედანაყოფის კულტურულ ქსოვილში საფუძვლიანად დაინერგოს.

საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის უფროსის ხედვაში ზუსტადაა აღნიშნული, რომ ნდობაა ის საფუძველი, რომელზედაც მართვის ეს ახალი მოდელი იქნება დაფუძნებული – ნდობის ჩამოყალიბება მეთაურებსა და დაქვემდებარებულებს შორის შეიარაღებული ძალების ყველა დონეზე ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ძალისხმევა იქნება. ის დაფუძნებული იქნება მშვიდობიანობის დროს დაგეგმილი ოპერატიული, საგანმანათლებლო თუ ადმინისტრაციული საქმიანობის აღსრულების პროცესში მეთაურის მიერ სამხედრო მოსამსახურეებზე დაკვირვებებსა და შეფასებებზე.⁸ მაგრამ მთავარი აქ არა მარტო „ნდობის“, არამედ ერთდროულად „ნდობისა“ და „რწმენის“ საკითხია, რომელიც მტკიცედ და ორგანულად უნდა დამკვიდრდეს ქართული სამხედრო კულტურის ქსოვილში – ზემდგომების ნდობა ქვემდგომი მეთაურებისადმი და ქვემდგომების რწმენა ზემდგომი მეთაურების მიმართ. აქ ყოვლად დაუშვებელია ნებისმიერი ხარისხის ნდობისა და რწმენის დეფიციტის არსებობა. ამოცანით მართვისთვის საჭირო ნდობის ხარისხი კი, მხოლოდ პერმანენტული ქცევით მიიღება – მეთაურები მუდმივად უნდა გამოხატავდნენ ნებას, რომ ქვემდგომი ლიდერებისგან ინიციატივის გამოჩენას ელიან და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, ის უნებლიეთ დაშვებული შეცდომები, რაც მათ ზემდგომი მეთაურის ჩანაფიქრის განხორციელების პროცესში დაუშვეს, ჭკუის სასწავლებელ გაკვეთილად უნდა ჩაითვალოს და არა დასჯის მიზეზად.

⁷ E. Donald Vandergriff. How the Germans Defined Auftragstaktik[i]: What Mission Command is - AND - is Not. Small Wars Journal. <https://surl.lu/pjbeld>. 08. 10. 2019.

⁸ ამოცანით მართვა. გენერალური შტაბის უფროსის ხედვა. 1 ნოემბერი, 2018 წ. გვ.3

ამოცანით მართვის მთავარი ელემენტი – ინიციატივაა! შეცდომების არდაშვების მენტალიტეტი, თუნდაც მცირე დოზით, საფუძველშივე კლავს ამოცანით მართვის იდეას. ეს უკვე ტოქსიკური გარემოა, რომელიც ძველ პრუსიულ სამხედრო სკოლას გვახსენებს, სადაც ფრიდრიხისეული „ჯოხის დისციპლინა“ გაბატონებული. თუ ლიდერი, გადამეტებული კონტროლის ფონზე, ხელს შეუშლის ინიციატივის გამოჩენას და გუნდის წევრებში თუნდაც მცირე შეცდომის დაშვების შიშს დანერგავს, ის არ უნდა ელოდოს ვინმესგან საკუთარ თავზე პასუხისმგებლობის აღების სურვილის გამოვლენას ან რისკის გაწევას მაშინ, როცა ეს ყველაზე მეტადაა საჭირო. მოკლედ რომ ვთქვათ, ამოცანით მართვის კულტურა ან არსებობს ან არ არსებობს. შუალედური მდგომარეობის არსებობა თავის მოტყუებაა და ვერავინ შეძლებს იგი გააყალბოს, ძალიანაც რომ ეცადოს ამას.⁹

ამოცანით მართვა ყველა დონეზე უნდა დაინერგოს და მართვის კულტურა არ შეიძლება მოვარგოთ არმიას. პირიქით, არმია უნდა მოერგოს მართვის კულტურას. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამოცანით მართვა დაკარგავს თავის ეფექტურობას და იგი მახინჯ თეორიად დარჩება. ამოცანით მართვის დანერგვა რიტორიკად არ უნდა დარჩეს, მან საქართველოს თავდაცვის ძალების მთელი სტრუქტურა უნდა მოიცვას. ამოცანით მართვისათვის აუცილებელია სისტემის წინაშე მდგარ პრობლემურ საკითხებზე პანორამული ხედვა და ერთ ენაზე საუბარი, ქვემდგომ მეთაურებს უნდა ესმოდეთ ზემდგომის ჩანაფიქრი. მათ სწორი მითითებები უნდა მიეცეთ და რაც მთავარია, ქვემდგომ მეთაურებს უნდა ჰქონდეთ ზემდგომების ურყევი რწმენა, დამოუკიდებელი მოქმედებებისათვის საჭირო შესაბამისი ცოდნა და უნარ-ჩვევები. და აქ უკვე სამხედრო განათლების სფეროში გადავდივართ, რასაც უმნიშვნელოვანესი ადგილი უკავია საქართველოს თავდაცვის ძალების მთელ სტრუქტურაში. „ცოცხალი ბიოლოგიური სისტემების მსგავსად, ომების წარმოების წესიც დარვინის თეორიას ექვემდებარება და არმია, რომელსაც სურს უმცირესი დანაკარგების ფასად მოიპოვოს გამარჯვებები, მუდმივად უნდა ზრუნავდეს სისტემის სტრუქტურის, პროცედუ-

⁹ Chad Foster. Training for Mission Command. Mission Command. The Who, What, Where, When and Why. An Anthology. Donald Vandergriff, Editor and Stephen Webber, Editor. Kabul, Afghanistan. May 2017. Pg. 142.

რებისა და განათლების გაუმჯობესებაზე“, – წერს იუტას უნივერსიტეტის პროფესორი, დოქტორი იორგ მუთი (Jörg Muth) თავის ნაშრომში The Language of Mission Command and the Necessity of an Historical Approach.¹⁰ (ამოცანით მართვის ენა და ისტორიული მიდგომის აუცილებლობა).

ვეთანხმებით ავტორის ამ მოსაზრებას ომის წარმოების წესის ევოლუციური გზით განვითარების თაობაზე, მაგრამ იმ შესწორებით, რომ სახელმწიფოს სამხედრო უწყების სისტემური გაჯანსაღებისა და წარმატების მიღწევის გზაზე რიგით პირველ პრიორიტეტად სამხედრო განათლების სისტემის დახვეწა უნდა იქცეს. ეს ეხება საქართველოს თავდაცვის ძალების გენერალური შტაბის წვრთნებისა და სამხედრო განათლების სარდლობის სამეთაურო-საშტაბო კოლეჯს. უპირველეს ყოვლისა კი, უმაღლესი სამხედრო განათლების მთავარ ინსტიტუციას – ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამაგისტრო საგანმანათლებლო პროგრამას უნდა მიექცეს ყურადღება. ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ საქართველოს თავდაცვის ძალები რაიხსვერის, ვერმახტის, ან უკვე მოდიფიცირებული ამერიკის შეერთებული შტატების არმიის კლონად ვაქციოთ. ეს ნიშნავს იმას, რომ ჩვენი რეალიების გათვალისწინებით გადმოვიტანოთ გერმანული და ამერიკული არმიებისთვის დამახასიათებელი საუკეთესო ასპექტები. ასეთი ასპექტი ამოცანით მართვის ფილოსოფიაა, უპირველეს ყოვლისა კი – სამხედრო განათლებისა და ოფიცერთა შერჩევის დახვეწილი სისტემის შექმნა.

დასკვნა

მე-19 საუკუნის ბოლოს მოღვაწე ამერიკელი გენერალი, ფილიპ შერიდანი (Philip Sheridan) აფასებდა რა, ამერიკელ ოფიცერთა განათლების სისტემაში პრუსიული სამხედრო სკოლის გამოცდილების დანერგვის შესაძლებლობას, აღნიშნავდა, რომ პრუსიული სქემის დეტალური იმიტაცია, მისი სულის გაუთვალისწინებლად,

¹⁰ Jörg Muth. The Language of Mission Command and the Necessity of an Historical Approach. Mission Command in the 21st Century: Empowering to Win in a Complex World. The Bridge and Army Press. June 4, 2016. <https://thestrategybridge.org>. October 10, 2019.

შეცდომა იქნებოდა.¹¹ დიახ, თუ ვსაუბრობთ ამოცანით მართვის დანერგვაზე, Auftragstaktik-ის სული უნდა შენარჩუნდეს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამ ფილოსოფიაში მთავარი – მართვის კულტურა დაიკარგება. „სამხედრო ძლიერება ბრძოლებს იგებს, სულის სიძლიერე კი – ომებს“,¹² – ამბობდა მეორე ამერიკელი გენერალი, ჯორჯ მარშალი (George Marshall).

ერთი რამ დღესაც ნათელია – ჩვენ ძალიან რთული ამოცანის გადასაჭრელად ვემზადებით. ომს ჯარისკაცი არ იგებს და არ აგებს. არც საომარი კამპანიის შედეგებია მასზე დამოკიდებული და არც ცალკეული სამხედრო ოპერაციისა. აქ სახელმწიფო ინსტიტუციებისა და მათი აქტივობების სხვა დონეებსა და პასუხისმგებლობის სხვა ხარისხებზეა საუბარი. ჯარისკაცი და სამხედრო ქვედანაყოფი ტაქტიკური დონის მოთამაშეა და მასზე მხოლოდ ბრძოლის ბედია დამოკიდებული, საომარი კამპანიებისა თუ სამხედრო ოპერაციების დაგეგმვას, მართვა-კონტროლსა და აღსრულებას კი, ქვეყნის შეიარაღებული ძალები ანხორციელებენ ოპერატიულ და ზოგჯერ სტრატეგიულ დონეზე, ხოლო ომის წარმოებაზე პასუხისმგებლობა უკვე მთლიანად სახელმწიფოს პრეროგატივაა პოლიტიკური ნების, სახელმწიფო სიძლიერის ყველა კომპონენტის, ინსტრუმენტისა თუ რესურსის ჩართულობის კუთხით. სწორედ იგი განსაზღვრავს ომის წარმოების ყველა საკითხს, როგორც ომის პოლიტიკური, ასევე სამხედრო მდგენელისა და თუ გნებავთ „დიდი სტრატეგიების“ ჩათვლით.¹³

საქართველოს თავდაცვის ძალებში ამოცანით მართვის კულტურის დანერგვის საკითხთან მიმართებაშიც ანალოგიურადაა საქმე. ამოცანით მართვა ყველა დონეზე უნდა დაინერგოს და მართვის კულტურა არ შეიძლება მოვარგოთ არმიას. პირიქით, არმია უნდა მოერგოს მართვის კულტურას. ამოცანით მართვის დანერგვა რიტორიკად არ უნდა დარჩეს, მან საქართველოს თავდაცვის ძალების მთელი სტრუქტურა უნდა მოიცვას. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამოცანით მართვა დაკარგავს თავის ეფექტურობას

¹¹ Jay Luvaas, "The Influence of the German Wars of Unification on the United States," in *On the Road to Total War—The American Civil War and the German Wars of Unification, 1861-1871*, ed. Stig Förster and Jörg Nagler (Washington D.C.: German Historical Institute, 1997), 605.

¹² George Marshall Quotations. <https://surl.li/xnkypp> ZS. 99.

¹³ არჩილ ჩაჩხიანი. სომხეთ-საქართველოს ომი. N ნაწილი I. „სომხური საკითხის“ დასმიდან დაპირისპირებულ მხარეთა სტრატეგიებამდე. საქართველოს თავდაცვის ძალების გენერალური შტაბის კარტოგრაფია-გეოდეზიის დეპარტამენტის სტამბა. თბილისი. 2022. გვ. 17.

და იგი მახინჯ თეორიად დარჩება. ისტორიული რეალობა ის არის, რომ პრუსიულ-გერმანულ სამხედრო აზრს 30 წლიანი შრომა და ბრძოლა დასჭირდა საკუთარ შეიარაღებულ ძალებში ამოცანით მართვის კულტურის დასაწერად. და რა გზას დავადგებით ჩვენ? ისევ ვიმეორებთ – მთავარი აქ სამხედრო განათლების სისტემური სრულყოფა და „ნდობისა“ და „რწმენის“ საკითხია, რომელიც მტკიცედ და ორგანულად უნდა დამკვიდრდეს ქართული სამხედრო კულტურის ქსოვილში – ზემდგომების ნდობა ქვემდგომი მეთაურებისადმი და ქვემდგომების რწმენა ზემდგომი მეთაურების მიმართ. აქ ყოვლად დაუშვებელია ნებისმიერი ხარისხის ნდობისა და რწმენის დეფიციტის არსებობა.

საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის უფროსის 2018 წლის 1 ნოემბრის ხედვაში ვკითხულობთ: „საქართველოს შეიარაღებული ძალების დოქტრინა, განათლება და წვრთნები არის ამოცანით მართვის კულტურის დანერგვის გასაღები. ჩვენმა დოქტრინამ უნდა განმარტოს ამოცანით მართვის ფილოსოფია, სასწავლო დაწესებულებებმა ასწავლოს, ხოლო ჩვენ უნდა მოვემზადოთ მისი განხორციელებისათვის ინდივიდუალურ და კოლექტიურ დონეზე. ჩემს მიერ ზემოთ აღწერილი მთავარი შემადგენლები ამოცანით მართვის დანერგვის გრავიტაციის ცენტრია. თუ ჩვენ ვერ მოვახერხებთ ამ თვისებების წარმატებით დამკვიდრებას ჩვენს ჯარისკაცებში, ე.ი. ვერ მოვახერხებთ მათ დამკვიდრებას შეიარაღებულ ძალებში და პრაქტიკულ გამოყენებაში“.¹⁴

დიახ, სრულფასოვანი სამხედრო განათლება ამოცანით მართვის დანერგვის გრავიტაციის ცენტრია. სამხედრო განათლების სფეროში გატარებული რეფორმების გარეშე კი, საქართველოს თავდაცვის ძალებში ამოცანით მართვის ფილოსოფიის დანერგვა ქაღალდზე დაწერილ ლამაზ ფრაზეზად და კეთილ ჩანაფიქრად დარჩება მხოლოდ. ჩვენ გვწამს, რომ დასახული მიზნის მისაღწევად სამხედრო განათლების სფეროში გაღებული დანახარჯები ერთი რიგით მაღალი მაინც უნდა იყოს დღევანდელთან შედარებით. პირველ რიგში, უნდა გამოვყოთ პრიორიტეტები და დავიწყოთ მუშაობა სამხედრო განათლების საკითხების სრულყოფაზე, და მერე

¹⁴ ამოცანით მართვა. გენერალური შტაბის უფროსის ხედვა. 1 ნოემბერი, 2018 წ. გვ.3

ყველაფერი დანარჩენი – დაიხვეწოს წვრთნების პროცესი, გაიზარდოს ჯარების ბრძოლისუნარიანობა, განახლდეს დოქტრინები და სხვა საჯარისო დოკუმენტები, შეიქმნას თავდაცვის ახალი გეგმები. სწორედ ესაა ჩვენს წინაშე არსებული პრობლემის გადაჭრის პოტენციური გზა. როგორც ფელდმარშალი ერვინ რომელი იტყოდა – გადამეტებული შრომა ყოველთვის სჯობს გადამეტებულ სიზარმაცეს. ოფლი სისხლს ზოგავს...

ბიბლიოგრაფია

- ამოცანით მართვა. გენერალური შტაბის უფროსის ხედვა. 1 ნოემბერი, 2018 წ.
- საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო. მინისტრის დირექტივები, 2019. 1.2. ამოცანით მართვა. გვ. 6. <https://surl.li/ilzhti>
- არჩილ ჩაჩხიანი. სომხეთ-საქართველოს ომი. N ნაწილი I. „სომხური საკითხის“ დასმიდან დაპირისპირებულ მხარეთა სტრატეგიებამდე. საქართველოს თავდაცვის ძალების გენერალური შტაბის კარტოგრაფია-გეოდეზიის დეპარტამენტის სტამბა. თბილისი. 2022. გვ. 17.
- Chad Foster. Training for Mission Command. Mission Command. The Who, What, Where, When and Why. An Anthology. Donald Vandergriff, Editor and Stephen Webber, Editor. Kabul, Afghanistan. May 2017. Pg. 142.
- Donald E. Vandergriff. How the Germans Defined Auftragstaktik[i]: What Mission Command is - AND - is Not. Small Wars Journal. <https://surl.li/pjbeld.08.10.2019>.
- George Marshall Quotations. <https://surl.li/xnkypp> ZS. 99.
- Luvaas Jay, "The Influence of the German Wars of Unification on the United States," in On the Road to Total War—The American Civil War and the German Wars of Unification, 1861-1871, ed. Stig Förster and Jörg Nagler (Washington D.C.: German Historical Institute, 1997), 605.
- Jörg Muth. The Language of Mission Command and the Necessity of an Historical Approach. Mission Command in the 21st Century: Empowering to Win in a Complex World. The Bridge and Army Press. June 4, 2016. <https://thestrategybridge.org/the-bridge/2016/6/4/the-language-of-mission-command-and-the-necessity-of-an-historical-approach>. October 10, 2019.
- Vego M. N. The German-Style Mission Command (Auftragstaktik) // Joint Operational Warfare: Theory and Practice. – Dept. of the Navy, Government Printing Office, 2009. – P. X-33. ISBN 978-1884733628.

საჰაერო თავდაცვის აქტუალობა და ორგანიზების საფუძვლები

თადარიგის ბრიგადის გენერალი ამირან სალუქვაძე¹

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.10041>

აბსტრაქტი:

წინამდებარე სტატიაში განხილული იქნება საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვის პროცესი, მისი ეტაპები, დაგეგმვის ჯგუფის შემადგენლობა, პრინციპები, ღონისძიებები და საჰაერო თავდაცვის გეგმის მოკლე შინაარსი.

„სწორად დაგეგმილი და განხორციელებული საჰაერო თავდაცვის ოპერაციები წარმოადგენს ცეცხლის და თავდაცვის სისტემის მნიშვნელოვან ელემენტს რომელიც საშუალებას აძლევს სარდლობას გაერთიანებული ძალისხმევით მიაღწიოს დასახულ მიზნებს.“²

„როგორც სხვა საჰაერო ოპერაციები, საჰაერო თავდაცვა ძირითადად დაფუძნებულია ზემოქმედებაზე. ეს ნიშნავს რომ საჰაერო თავდაცვის ოპერაციები იგეგმება მუშავდება და სრულდება ისე, რომ ზემოქმედება მოახდინოს სისტემის მოქმედებაზე ან შეცვალოს ის დასახული შედეგების მისაღწევად. ეფექტური საჰაერო თავდაცვის ოპერაციები უნდა იყოს უფრო მსხვილი გეგმების ნაწილი, რომელიც ლოგიკურად აკავშირებს მთლიანი ოპერაციის საბოლოო შედეგებს ოპერაციის ყველა მიზნებთან და ამოცანებთან. გეგმა უნდა იყოს სახელმძღვანელო დასახული ამოცანების შესა-სრულებლად, უკუ-კავშირის მიღების საშუალებებით.“³

საჰაერო თავდაცვის წარმოება თანამედროვე საბრძოლო მოქმედებების ერთ-ერთი ყველაზე რთული კომპონენტია. სირთულე განპირობებულია როგორც ტექნიკური, ისე სხვა ფაქტორებით: შეზღუდული დრო, სივრცითი ფაქტორები, რთული ალგორითმი, რთული რადიოტექნიკური ვითარება, გეოფიზიკური პირობები და სხვა.

შესაბამისად, საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვა მოითხოვს მისი ელემენტების მაქსიმალურ დეტალიზაციას, მართვის, დაზვერვის, ცეცხლის სისტემის შექმნის, ურთიერთქმედების, ლოგისტიკის და სხვა საკითხების სრულყოფილად ასახვას. ქვემდგომი შტაბები და მეთაურები, თავის მხრივ, ზემდგომი შტაბების გეგმების კიდევ უფრო მეტ დეტალიზებას ახდენენ.

დაგეგმვის პროცესში შტაბები შეიმუშავებენ სხვადასხვა დანიშნულების, ფორმის და შინაარსის საბრძოლო საბუთებს: ბრძანებებს, განკარგულებებს, ცხრილებს, ანგარიშებს. სტატიაში განხილული იქნება მათი კლასიფიკაცია და მოკლე შინაარსი.

საკვანძო სიტყვები: საჰაერო თავდაცვა, ტაქტიკა, დაგეგმვა, ჯარები, შეიარაღება და ტექნიკა, შტაბი, საბრძოლო მოქმედებები, ოპერაცია, საჰაერო თავდაცვის სექტორი

¹სსიპ-დავით აღმაშენებლის საელობის საქართველოსეროვნული თავდაცვის აკადემიის მოწვეული სპეციალისტი

² Air Force Doctrine Publication 3-01, გვ.3, <https://surl.li/wwufds> (გადამოწმებულია, 21.11.2025)

³ Ibid. გვ.6

The Relevance of Air Defense and the Basis of Organization

Brigadier General Amiran Salukvadze (Ret.)⁴

Abstract

In the present article, the air defense planning process, its stages, the composition of the planning group, principles, activities, and a brief outline of the air defense plan will be discussed. “Properly planned and executed air defense operations constitute an important element of the fire and defense system, which enables the command to achieve the assigned objectives through unified efforts.”

“As with other air operations, air defense is primarily based on effects. This means that air defense operations are planned, developed, and conducted in a way that imposes effects on the functioning of the system or changes it in order to achieve the desired outcomes.

Effective air defense operations must be part of a broader plan that logically connects the final results of the entire operation with all objectives and tasks. The plan must serve as a guide for accomplishing the assigned tasks, with mechanisms for receiving feedback.” Conducting air defense is one of the most complex components of modern combat operations.

The complexity is determined by both technical and other factors: limited time, spatial constraints, complex algorithms, complicated radio-technical conditions, geophysical factors, and more. Accordingly, air defense planning requires maximum detailing of its elements, including command and control, intelligence, fire system development, interoperability, logistics, and other components. Subordinate headquarters and commanders, in turn, further elaborate the plans issued by higher headquarters.

During the planning process, headquarters develop various combat documents of different purposes, forms, and contents: orders, directives, tables, and reports. The article will discuss their classification and provide a brief overview.

Keywords: air defense, tactics, planning, troops, weapons and equipment, headquarters, combat operations, operation, air defense sector

⁴ Invited specialist of Bachelor's Program of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

შესავალი

თანამედროვე ომების გამკცდილება მოითხოვს, რომ როგორც საჰაერო თავდაცვის, ისე სხვა სპეციალობის ოფიცრებისთვის, მნიშვნელოვანია საჰაერო თავდაცვის საფუძვლების. კერძოდ, საჰაერო თავდაცვის ამოცანების, ორგანიზების პრინციპების, ეტაპების, საჰაერო თავდაცვის სახეების და საბრძოლო მოქმედებების წარმოების ტაქტიკის ცოდნა.

მეცნიერების განვითარება, ახალი შეიარაღება და ტექნიკა იწვევს საჰაერო თავდაცვის ტაქტიკის ცვლილებებს. საჭიროა თანამედროვე ომების გამკცდილების შესწავლა.

ერთ-ერთი რთული და შრომატევადი ეტაპია საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვა, რომელიც მეთაურებისგან და შტაბებისგან მოითხოვს საჰაერო თავდაცვის საფუძვლების და საბრძოლო გამოცდილების ღრმა ცოდნას.

ძირითადი ნაწილი

საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვა

საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვა არის საჰაერო თავდაცვის ორგანიზების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ეტაპი. ქვეყნის მასშტაბით, საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვას ახორციელებს საჰაერო ძალების სარდლობა, ხოლო მხარეთულებაზე, ან საჰაერო თავდაცვის სექტორში, რომელიც ოპერატიულად ექვემდებარება მიმართულების/ დაჯგუფების სარდალს, სექტორის საჰაერო თავდაცვის მეთაურის მიერ, საჰაერო თავდაცვის ერთიანი გეგმის შესაბამისად.

საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვისთვის იქმნება დაგეგმვის ჯგუფი შემდეგი შემადგენლობით:

- საჰაერო თავდაცვის სექტორის შტაბი;
- ჯარების მიმართულების/დაჯგუფების შტაბის წარმომადგენლები.

დაგეგმვის ჯგუფს უშუალოდ ხელმძღვანელობს ქვეყნის მასშტაბით საჰაერო ძალების სარდლობის შტაბის უფროსი, საჰაერო თავდაცვის სექტორში კი - სექტორის

შტაბის უფროსი. საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვა ხორციელდება ზემდგომი შტაბების ოპერატიული დირექტივების შესაბამისად.

ოპერაციის ფარგლებში საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვის მიზანია საბრძოლო შესაძლებლობების ოპტიმიზაცია. ოპერაციის დაგეგმვა ახდენს ცეცხლის კოორდინაციას, ინტეგრირებას და სინქრონიზაციას.⁵

ოპერაციის, საბრძოლო მოქმედებების დროს საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვა ხორციელდება საჰაერო მოწინააღმდეგის სავარაუდო მოქმედებების, საკუთარი ჯარების მოქმედებების სავარაუდო სცენარების შესაბამისად.

საჰაერო თავდაცვა უნდა დაიგეგმოს საბრძოლო მოქმედებების მთელი სავარაუდო ხანგრძლივობის პერიოდით. განსაკუთრებით დეტალურად უნდა დაიგეგმოს საჰაერო მოწინააღმდეგის პირველი მასირებული თავდასხმის მოგერიება. ზემდგომი ეტაპების კორექტირება ხდება არსებული ვითარებიდან და საჰაერო მოწინააღმდეგის სავარაუდო მოქმედებებიდან გამომდინარე.

საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვა გულისხმობს საბრძოლო ამოცანის შესრულების თანმიმდევრობის, ვადების, მეთოდების და ხერხების განსაზღვრას, ასევე მართვის, ურთიერთქმედების და უზრუნველყოფის ღონისძიებების შემუშავებას.

საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვის შედეგია საბრძოლო საბუთების კომპლექსის შემუშავება, რომლებიც შეიძლება დაიყოს დონეების მიხედვით: სარდლობის, სექტორის და შენაერთების (ნაწილების, ქვედანაყოფების) ოპერატიულ და საბრძოლო საბუთებად.

ძირითადი საბრძოლო საბუთები:

- ქვეყნის ან სექტორის საჰაერო თავდაცვის გეგმა;
- სარდლის/მეთაურის გადაწყვეტილება ოპერაციაზე/საბრძოლო მოქმედებებზე. შედგება რუკისგან და განმარტებითი ბარათისგან. საბუთი ორიენტირებულია საომარ პერიოდზე;
- მორიგე ძალების მოქმედებების გეგმა;
- მართვის და კავშირგაბმულობის ორგანიზების გეგმა;

⁵ Ibid. Air Force Doctrine Publication 3-01, გვ.5

- ურთიერთქმედების ორგანიზების გეგმა;
- დაზვერვის ორგანიზების გეგმა;
- ოპერატიული შენიღბვის ორგანიზების გეგმა;
- რადიოელექტრონული ბრძოლის ორგანიზების გეგმა;
- საინფორმაციო უზრუნველყოფის გეგმა;
- საინჟინრო უზრუნველყოფის გეგმა;
- ქიმიური, რადიაციული და ბიოლოგიური დაცვის გეგმა;
- მორალურ-ფსიქოლოგიური უზრუნველყოფის გეგმა;
- ტექნიკური უზრუნველყოფის გეგმა;
- ლოგისტიკური უზრუნველყოფის გეგმა;
- საჰაერო ძალების/სექტორის მშვიდობიანიდან საომარ პერიოდზე გადასვლის გეგმა.

მოკლედ განვიხილოთ ჩამოთვლილი საბრძოლო საბუთების დანიშნულება და შინაარსი.

საჰაერო თავდაცვის გეგმა შედგება რუკისგან და განმარტებითი ბარათისგან. გეგმა ორიენტირებულია უფრო მშვიდობიან პერიოდზე. შეიძლება დაერქვას საჰაერო თავდაცვის სისტემის შექმნის გეგმაც. პერიოდულად უნდა მოხდეს ამ გეგმის განახლება, საფრთხეების, საჰაერო თავდაცვის განვითარების გეგმის ცვლილებების, ახალი შეიარაღების და ტექნიკის მიღების და სხვა ფაქტორების შესაბამისად.

გეგმის ტექსტუალურ ნაწილში უნდა აისახოს:

- ა) სავარაუდო საჰაერო საფრთხეები. საჰაერო მოწინააღმდეგის შემადგენლობა, შეიარაღება და ტექნიკა, მომზადების დონე, მოქმედების მიმართულებები, მარშრუტები, მეთოდები და ხერხები. შესაძლო ვარიანტები, თავდასხმის ობიექტები, საჰაერო თავდაცვის სისტემის გარღვევის სავარაუდო მონაკვეთები და სხვა;
- ბ) საკუთარი საბრძოლო ამოცანა, სარდლის/მეთაურის საბრძოლო ბრძანებიდან;
- გ) საომარი მოქმედებების დაწყებამდე ჯარების და მნიშვნელოვანი ობიექტების დაფარვის უზრუნველყოფის არგანიზების საკითხები, საბრძოლო მოქმედებების ჩანაფიქრი, საკუთარი საბრძოლო შესაძლებლობები;

დ) დაქვემდებარებული შენაერთების, ნაწილების და ქვედანაყოფების საბრძოლო ამოცანები:

- ✓ მათი შემადგენლობა;
- ✓ ვისთან ურთიერთქმედებაში ასრულებენ საბრძოლო ამოცანას;
- ✓ ამოცანა საომარი მოქმედებების დაწყებამდე და დაწყების შემდეგ;
- ✓ ძირითადი ძალისხმევის მიმართვის რაიონები, მიმართულებები, დასაცავი ობიექტები;
- ✓ საბრძოლო მოქმედებების ვარიანტების მიხედვით, საჰაერო მიზნების განადგურების, რადიოელექტრონული ჩახშობის და დაზვერვის წარმოების წესი;
- ✓ გამანადგურებელი ავიაციის ბრძოლაში ჩაბმის ზღუდეები, მორიგეობის ზონები და დამოუკიდებელი მოქმედებების რაიონები;
- ✓ საცეცხლე ქვედანაყოფებისთვის რადიოლოკაციური და სხვა ტიპის დაზვერვის, სადაზვერვო და საბრძოლო ინფორმაციის გაცემის ზღუდეები;
- ✓ სავარაუდო ამოცანები, რომლებიც შესაძლოა წამოიჭრას;
- ✓ შენაერთების, ნაწილების და ქვედანაყოფების საბრძოლო წყობა, დაგეგმილი გადაჯგუფების წესი;
- ✓ მობილიზაციის გეგმის თანახმად ფორმირებული ნაწილების გამოყენების წესი;
- ✓ საჰაერო ძალების სარდლობის და საჰაერო თავდაცვის სექტორის რეზერვი;

ე) ურთიერთქმედების ორგანიზების ძირითადი საკითხები:

- ✓ ურთიერთქმედების ამოცანები;
- ✓ ურთიერთმოქმედი შენაერთების და ნაწილების შემადგენლობა;
- ✓ პასუხისმგებელი ურთიერთმოქმედებაზე;
- ✓ ორთიერთქმედების ორგანიზებისთვის ოპერატიული ჯგუფების გამოყოფის წესი;

ვ) უზრუნველყოფის ორგანიზება:

- საბრძოლო, ტექნიკური და ლოგისტიკური უზრუნველყოფის მიზნები, ამოცანები, ძალები, საშუალებები და ნორმები;

- უზრუნველყოფის თავისებურებები შენაერთების და ნაწილების განლაგებიდან და საბრძოლო ამოცანიდან გამომდინარე.

ზ) მართვის ორგანიზება:

- ✓ მართვის მიზნები და ამოცანები;
- ✓ მართვის პუნქტების დისლოკაციის ადგილები;
- ✓ ერთ ზონაში გამანადგურებელი ავიაციისა და საჰაერო თავდაცვის ნაწილების მართვის წესი;
- ✓ მართვის ვარიანტები მართვის სისტემაზე ზემოქმედების და დარღვევის პირობებში;
- ✓ მზადყოფნის ვადები;

თ) დარღვეული საბრძოლო მზადყოფნის აღდგენი წესი.

საჰაერო თავდაცვის გეგმის სტრუქტურა, მისი შინაარსი განსაზღვრული უნდა იყოს სახელმძღვანელო საბუთებით. გეგმის გაფორმება, ძირითად თანამდებობის პირებთან შეთანხმება (ხელმოწერით დადასტურება) და მისი დამტკიცება ხდება დადგენილი წესის თანახმად.

სარდლის/მეთაურის გადაწყვეტილების მიღების ალგორითმს და გადაწყვეტილების შინაარსს, შემდგომ სტატიებში განვიხილავთ.

მშვიდობიან პერიოდში საჰაერო თავდაცვის სპეციალურად გამოყოფილი შენაერთები, ნაწილები და ქვედანაყოფები აწარმოებენ საბრძოლო მორიგეობას. საბრძოლო მორიგეობის ორგანიზების და წარმოების საკითხები ასევე შემდგომი სტატიების თემა იქნება. წინამდებარე სტატიაში მოკლედ განვიხილოთ მორიგე ძალების მოქმედების გეგმის შინაარსი.

მორიგე ძალების მოქმედების გეგმა შედგება გრაფიკული და ტექსტუალური ნაწილისგან, გრაფიკული ნაწილი წარმოადგენს რუკას, რომელზეც დეტალურად აისახება პოტენციური მოწინააღმდეგის მოქმედების ვარიანტები, მორიგე ძალების განლაგება და სხვა (ვრცლად აღნიშნული თემის განხილვისას).

ტექსტუალური ნაწილი მოიცავს:

- დასკვნებს მოწინააღმდეგის დაჯგუფების შეფასებიდან და საჭაერო მოწინააღმდეგის საბრძოლო მზადყოფნის მდგომარეობიდან;
- მეზობელი ქვეყნების ავიაციის ფრენების დახასიათებას;
- დაზვერვის და შეტყობინების ორგანიზებას;
- მორიგე ძალების მოქმედებების წესს, სხვადასხვა ვითარებაში;
- საბრძოლო მორიგეობის ყოველმხრივი უზრუნველყოფის საკითხებს.

მართვის და კავშირგაბმულობის გეგმის გრაფიკულ ნაწილში აისახება საჭაერო მოწინააღმდეგის დაჯგუფება და მისი საბრძოლო შესაძლებლობები, საკუთარი ძალების და საშუალებების, ასევე მართვის პუნქტების განლაგება, მართვის და კავშირგაბმულობის სისტემები, ინფორმაციის მიღება/გადაცემის ზღუდეები, მართვის სისტემების შესაძლებლობები, მართვის სქემა და სხვა.

მართვის გეგმის განმარტებით ნაწილში უნდა აისახოს: დასკვნები მოწინააღმდეგის შეფასებიდან მართვის სისტემების ჩახშობის მხრივ, მართვის სისტემების დაცვის ორგანიზება, მართვის პუნქტების გაშლის ადგილები და წესი, მართვის ორგანიზების საკითხები, მუშაობის რეჟიმები, სარეზერვო ძალები, შენიღბვის ღონისძიებები, შეტყობინების ქსელის ორგანიზება და სხვა.

ურთიერთქმედების გაგება ასევე შედგება გრაფიკული ნაწილისგან (რუკა) და განმარტებითი ბარათისგან. რუკაზე აისახება საჭაერო მოწინააღმდეგის დაჯგუფება (სარდლის/მეთაურის გადაწყვეტილების შესაბამისად), საჭაერო თავდაცვის შენაერთების, ნაწილების და ქვედანაყოფების პასუხისმგებლობის საზღვრები, გამყოფი ზოლები, დასაცავი ობიექტები, მართვის პუნქტები, ავიაციის მორიგეობის ზონები, დაზვერვის და ცეცხლის ზონები, ინფორმაციის გადაცემის ზღუდეები, ურთიერთქმედების რაიონები, ზონები, სიმაღლეები და სხვა. ტექსტუალურ ნაწილში უნდა მოიცავდეს შემდეგ ინფორმაციას: ურთიერთქმედების მიზნები და ამოცანები, ურთიერთმოქმედი ძალები, პასუხისმგებელი ურთიერთქმედებაზე, ზონების მიხედვით, ურთიერთქმედების წესები, საბრძოლო მოქმედებების ვარიანტების მიხედვით, უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ზომები, ინფორმაციის გაცვლის წესი,

ცეცხლის და რადიოელექტრონული საშუალებების შეთანხმებული გამოყენების წესი და სხვა.

დაზვერვის გეგმის გრაფიკულ ნაწილზე უნდა აისახოს საჰაერო მოწინააღმდეგის დაჯგუფება და მისი საბრძოლო შესაძლებლობები, მოქმედების შესაძლო მიმართულებები და ვარიანტები, საბრძოლო გამოყენების ზღუდეები, საკუთარი ჯარები და მათი გამყოფი ზოლები, მართვის პუნქტები, დაზვერვის ძალები და საშუალებები, მათი საბრძოლო შესაძლებლობები, დასაცავი ობიექტები და სხვა.

ტექსტუალური ნაწილი უნდა შეიცავდეს: დასკვნებს საჰაერო მოწინააღმდეგის შეფასებიდან, დაზვერვის მიზანს, ამოცანებს, ძალები და საშუალებებს; დაზვერვის ჩანაფიქრი, ძალისხმევის ძირითადი მიმართულებები და ამოცანები; დაზვერვის ორგანიზება დაზვერვის სახეების მიხედვით; დაზვერვის ძალების და საშუალებების მართვის საკითხები; დაზვერვის რეზერვი; უზრუნველყოფის ძირითადი საკითხები და სხვა.

ტაქტიკური (ოპერატიული) შენიღბვის გეგმა შეიმუშავება საბრძოლო უზრუნველყოფის სხვა სახეობებთან ერთობლიობაში. ღონისძიებათა ნაწილი აისახება საბრძოლო უზრუნველყოფის სხვა სახეობების გეგმებში. გეგმის გრაფიკულ ნაწილში აისახება ცრუ საბრძოლო პოზიციები, ძირითადი ძალისხმევის ცრუ მიმართულებები, ცრუ ობიექტები, ცრუ დემოსტრაციული მოქმედებების რაიონები და სხვა. განმარტებითი ბარათი შეიცავს შენიღბვის მიზნებს, ამოცანებს, შენიღბვის ღონისძიებებს, შენიღბვისათვის გამოყოფილ ძალებს და საშუალებებს და სხვა.

უკრაინა რუსეთის ომმა მკვეთრად გამოხატა რადიოელექტრონული ბრძოლის მნიშვნელობა და აქტუალობა. ეს მიმართულება ცალკე ღრმა შესწავლის საგანი უნდა გახდეს. საბრძოლო მოქმედებების დაგეგმვისას რადიოელექტრონული ბრძოლის ელემენტები მაქსიმალურად დეტალურად უნდა დაიგეგმოს.

რადიოელექტრონული ბრძოლის გეგმის გრაფიკულ ნაწილზე აისახება მოწინააღმდეგის საჰაერო თავდასხმის და რადიოელექტრონული ბრძოლის საშუალებები, მათი ტიპები, რაოდენობა, განლაგება, მოქმედების მიმართულებები და საბრძოლო შესაძლებლობების პარამეტრები და სხვა. განმარტებით ბარათი შეიცავს რადიო-

ელექტრონული ბრძოლი მიზნებს, ამოცანებს, ძალისხმევის მიმართულებებს, ობიექტებს, რადიოელექტრონული ჩახშობის და დაცვის პრიორიტეტებს და სხვა.

საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარებამ დიდი ზეგავლენა იქონია საომარი მოქმედებების წარმოებაზე. სამხედრო მოქმედებების ჰიბრიდული მეთოდების განვითარების პირობებში, სახელმწიფოს, მისი მართვის ორგანოების, საინფორმაციო სისტემების და თავდაცვის ძალების საინფორმაციო უზრუნველყოფა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იღებს.

დღეს, ბევრი ქვეყნის შეიარაღებული ძალების შემადგენლობაში იქმნება საინფორმაციო ოპერაციების ჯარები. შეიძლება ითქვას, რომ საინფორმაციო უზრუნველყოფა საბრძოლო მოქმედებების სპეციალური უზრუნველყოფის სახეობად ყალიბდება.⁶

საინფორმაციო უზრუნველყოფის გეგმა უნდა ასახავდეს ოპერაციის მიზნების და ამოცანების მისაღწევად საჭირო ღონისძიებებს, დეზინფორმაციის ამოცანებს და ღონისძიებებს, სამიზნე ჯგუფებს, სასურველ შედეგებს, გამოყოფილ ძალებს და საშუალებებს და სხვა.

უკრაინა-რუსეთის ომში დრონების მასობრივმა გამოყენებამ გაართულა საბრძოლო მოქმედებების, განსაკუთრებით საბრძოლო პოზიციებზე მყოფი ქვედანაყოფების ყველა სახის უზრუნველყოფა. გამოყენებამ, იმ პირობებში, როცა ბრძოლის ველზე და მის ზურგში მკვეთრად გართულდა ფარული გადაადგილება, საჭირო გახდა ახალი მიდგომების შემუშავება. საჭირო თავდაცვის შენაერთების, ნაწილების და ქვედანაყოფების ლოგისტიკური, ტექნიკური, საბრძოლო და სპეციალური უზრუნველყოფა, რაკეტების, საბრძოლო მასალების, საწვავის, საკვების მიწოდება, მიწოდების წესი და დეტალურად უნდა დაიგეგმოს.

უზრუნველყოფის გეგმის გრაფიკულ ნაწილზე დატანილი უნდა იქნას საბრძოლო ქვედანაყოფების პოზიციები, უზრუნველყოფის ძალების და საშუალებების განლაგების რაიონები, მიწოდების და ევაკუაციის მარშრუტები, გზები, ჩამოტვირთვის სადგურები, უზრუნველყოფის ბაზები, საცავები, უზრუნველყოფის მართვის

⁶ტოტალური (ყოვლისმომცველი) თავდაცვა, როგორც საქართველოს თავდაცვის და უსაფრთხოების განმსაზღვრელი ფაქტორი, გვ.91, 2023.

პუნქტები, ჰოსპიტალები და სხვა. განმარტებით ბარათში უნდა აისახოს უზრუნველყოფის მიზნები და ამოცანები, ძირითადი ძალიხმევის მიმართულებები, მარაგები, გამოყოფილი/დაწესებული ნორმები, უზრუნველყოფის განხორციელების წესები, უსაფრთხოების და შენიღბვის ღონისძიებები, პოზიციები, მართვის პუნქტები, კავშირის ორგანიზების და სხვა საკითხები.

საბრძოლო მოქმედებებისთვის მომზადების პროცესში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ეტაპია საჭირო თავდაცვის ძალების, სექტორის, შენაერთების და ნაწილების მშვიდობიანიდან საომარ პერიოდზე გადაყვანის ეტაპი. შტაბის მიერ მუშავდება შესაბამისი გეგმა, რომელიც საკმაოდ მოცულობითია და ცალკე განსახლიველი თემაა. ქვემოთ განვიხილოთ გეგმის მოკლე შინაარსი.

მშვიდობიანიდან საომარ პერიოდზე გადაყვანის გეგმის განმარტებით ბარათში უნდა აისახოს ძირითადი დებულებები, მზადყოფნის ხარისხები, ჩანაფიქრი, საომარ პერიოდზე გადასვლის წესი, მართვის და ურთიერთქმედების საკითხები, საბრძოლო და სამოხილზაციო მზადყოფნის შემოწმების წესები და სხვა. გეგმას თან ერთვის სხვადასხვა დანართები. გრაფიკულ ნაწილზე დატანილი უნდა იქნას პასუხისმგებლობის საზღვრები, საბრძოლო წყობა, საკუთარი ძალები და საშუალებები, მართვის პუნქტები, მაკომპლექტებელი გაწვევის პუნქტები, მოძრაობის მარშრუტები, პირადი შემადგენლობის მირების პუნქტები, საბრძოლო შერწყმის რაიონები, გაშლის რაიონები და მარშრუტები, პირადი შემადგენლობის, შეიარაღების და ტექნიკის მონაცემები და სხვა.

დაგეგმვის პროცესი.

ზოგადად, დაგეგმვა არის სარდლის/მეთაურის გადაწყვეტილების დეტალიზაცია. დაგეგმვის პროდუქტია გეგმა. დაგეგმვის პროცესი არის ვითარების შეფასების, მისაღწევი მიზნის ფორმულირებისა და ამ მიზნის მიღწევის ეფექტური გზების განსაზღვრის ხელოვნება. დაგეგმვა ეხმარება მეთაურებს ვითარების სწორად და სრულად შეფასებაში; პრობლემების გადაჭრის გზების შემუშავებაში; მოქმედებების წარმართვაში, კოორდინაციასა და სინქრონიზაციაში; ძალიხმევის პრიორიტეტულობის დადგენაში და მოვლენების წინასწარ პროგნოზირებაში. დაგეგმვა ეხმარება მე-

თაურებს განსაზღვრონ, თუ როგორ გადავიდნენ მიმდინარე მდგომარეობიდან უფრო სასურველ მდგომარეობაში, პოტენციური შესაძლებლობებისა და საფრთხეების იდენტიფიცირებისას.⁷

დაგეგმვა შეიძლება იყოს მკაცრად სტრუქტურირებული, რომელშიც მონაწილეობენ მეთაური, შტაბი, დაქვემდებარებული მეთაურები და სხვა პირები, რომლებიც შეიმუშავებენ სრულად სინქრონიზებულ გეგმას ან ბრძანებას. დაგეგმვა ასევე შეიძლება იყოს ნაკლებად სტრუქტურირებული, რომელშიც მონაწილეობს მეთაური და შერჩეული.⁸

დაგეგმვა არის როგორც მეცნიერება, ასევე ხელოვნება. სამხედრო ოპერაციების მრავალი ასპექტი, როგორიცაა გადაადგილების სიჩქარე, საწვავის მოხმარება და იარაღის ეფექტიანობა, რაოდენობრივად განსაზღვრადია. ისინი დაგეგმვის მეცნიერების ნაწილია. ძალების კომბინაცია, ტაქტიკის არჩევანი და საბრძოლო აქტივობების განლაგება დაგეგმვის ხელოვნებას მიეკუთვნება. შტაბები დაგეგმვის მეცნიერების ცოდნას სწავლებების გზით, დაგეგმვის ხელოვნებას კი გამოცდილების მეშვეობით იძენენ.

დაგეგმვის მეცნიერება მოიცავს ოპერაციების ასპექტებს, რომელთა გაზომვა და ანალიზი შესაძლებელია. ეს ასპექტები მოიცავს როგორც მოკავშირე, ასევე მტრის ჯარების ფიზიკურ შესაძლებლობებს. დაგეგმვის მეცნიერება მოიცავს დროისა და მანძილის ფაქტორების რეალისტურ შეფასებას; იმის გაგებას, თუ რამდენი დრო სჭირდება გარკვეული ქმედებების დაწყებას; დაგეგმვის ამოცანების შესასრულებლად გამოყენებულ ტექნიკასა და პროცედურებს; და ტერმინებსა და გრაფიკას, რომლებიც სამხედრო ოპერაციების ენას ქმნიან. მიუხედავად იმისა, რომ ადვილი არ არის, დაგეგმვის მეცნიერება საკმაოდ მარტივია.⁹

დაგეგმვის მეცნიერების დაუფლება აუცილებელია იმ ფიზიკური და პროცედურული შეზღუდვების გასაგებად, რომელთა პირობებშიც ქვედანაყოფები მოქმედებენ. ეს შეზღუდვები მოიცავს რელიეფის, ამინდის და დროის გავლენას

⁷ Ibid. Air Force Doctrine Publication, გვ.2-1.

⁸ Ibid. გვ.2-1

⁹ Ibid. გვ.2-2

მოკავშირე და მოწინააღმდეგე ძალებზე. თუმცა, რადგან ბრძოლა ინტენსიურად ადამიანური საქმიანობაა, პრობლემების გადაწყვეტა არ შეიძლება ფორმულამდე დაიყვანოს. ამის გაცნობიერება მოითხოვს დაგეგმვის ხელოვნების შესწავლას. დაგეგმვა მოითხოვს დოქტრინების, ქვედანაყოფებისა და რესურსების შემოქმედებით გამოყენებას. დაგეგმვის ხელოვნება გულისხმობს გეგმების შემუშავებას მეთაურის გადაწყვეტილების ფარგლებში.¹⁰

დასკვნა

საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვისას მნიშვნელოვანია ზემდგომი მეთაურების და შტაბების ორგანიზატორული საქმიანობა. ორგანიზატორულ საქმიანობაში მოიაზრება ზემდგომი მეთაურების და შტაბების მუშაობა დაქვემდებარებულ შტაბებში შენაერთების, ნაწილების და ქვედანაყოფების საბრძოლო მომზადებების შესასრულებლად ყოველმხრივი მომზადების მიზნით, რაც შემდეგი სტატიის განხილვის საგანი იქნება.

ბიბლიოგრაფია

ტოტალური (ყოვლისმომცველი) თავდაცვა, როგორც საქართველოს თავდაცვის და უსაფრთხოების განმსაზღვრელი ფაქტორი, 2023.

Air Force Doctrine Publication 3-01, გვ.3, <https://surl.li/wwufds> (გადამოწმებულია, 21.11.2025)

ADP 5-0. The Operation Process

¹⁰ ADP 5-0. The Operation Process. გვ.2-2

ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარება თანამედროვე ცხოვრებაში

ქეთევან კვესელავა¹

<https://orcid.org/0000-0002-1318-2750>

ნინო ვერულავა²

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.10042>

აბსტრაქტი

ინფორმაციული ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარება XXI საუკუნეში გახდა თანამედროვე ცივილიზაციის გარდაქმნის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი. ციფრული ინფრასტრუქტურის გაფართოება, ინტერნეტის გლობალიზაცია, მობილური ტექნოლოგიების მასობრივი გავრცელება და ხელოვნური ინტელექტის ინტეგრაცია ყოველდღიურ ცხოვრებაში გარდაქმნის სოციალურ, ეკონომიკურ, საგანმანათლებლო და სამეცნიერო გარემოს.

ინფორმაციული ტექნოლოგიები ქმნის ახალ ეკონომიკურ მოდელებს, აჩქარებს მონაცემთა მიმოცვლას და გადაწყვეტილების მიღების პროცესს, ამადლებს სახელმწიფო სერვისების ეფექტიანობას და აუმჯობესებს კომუნიკაციის ხარისხს.

ამავე დროს, IT-ს დინამიკური განვითარება დაკავშირებულია მნიშვნელოვან გამოწვევებთან — კიბერუსაფრთხოების რისკებთან, მონაცემთა კონფიდენციალურობის პრობლემებთან, ციფრულ უთანასწორობასთან და ტექნოლოგიური ევოლუციის მორალურ-ეთიკურ საკითხებთან.

სტატია მსჯელობს IT-ის ისტორიულ ევოლუციაზე, თანამედროვე ტენდენციებზე, გავლენაზე სხვადასხვა სფეროზე და იმ გამოწვევებზე, რომლებიც აუცილებელს ხდის უსაფრთხო, მდგრად და ეთიკურ ციფრულ განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: ინფორმაციული ტექნოლოგიები, კიბერუსაფრთხოება, ხელოვნური ინტელექტი.

¹ საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, ინფორმატიკის ინჟინერიის აკადემიური დოქტორი
² საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასისტენტ პროფესორი, ინფორმატიკის ინჟინერიის აკადემიური დოქტორი

The development of information technologies in modern life

Ketevan Kveselava³

Nino Verulava⁴

Abstract

The rapid development of information technologies in the 21st century has become one of the most important factors in the transformation of modern civilization. The expansion of digital infrastructure, the globalization of the Internet, the mass distribution of mobile technologies and the integration of artificial intelligence into everyday life are transforming the social, economic, educational and scientific environment.

Information technologies create new economic models, accelerate data exchange and decision-making processes, increase the efficiency of state services and improve the quality of communication.

At the same time, the dynamic development of IT is associated with significant challenges - cybersecurity risks, data privacy problems, digital inequality and moral and ethical issues of technological evolution.

The article discusses the historical evolution of IT, modern trends, its impact on various areas and the challenges that make safe, sustainable and ethical digital development necessary.

Keywords: information technology, cybersecurity, artificial intelligence.

³ Professor of Technical University of Georgia, Chief Scientist in the Scientific Research Center of LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Academic Doctor of Informatics Engineering

⁴ Assistant Professor of Technical University of Georgia, Academic Doctor of Informatics Engineering

შესავალი

ინფორმაციული ტექნოლოგიების განვითარებამ ფუნდამენტურად შეცვალა ადამიანის ყოველდღიური ცხოვრება, ეკონომიკური საქმიანობა, განათლება, კომუნიკაცია და სახელმწიფო მართვა. თუ XX საუკუნეში ინფორმაციის დამუშავება ძირითადად შეზღუდულ ტექნოლოგიურ რესურსებს ეფუძნებოდა, XXI საუკუნე ხასიათდება სწრაფი ციფრული ევოლუციით, პროცესების ავტომატიზაციით და გლობალური ქსელების ინტეგრაციით.

საინფორმაციო ტექნოლოგიები საკმაოდ სწრაფი ტემპით ვითარდება, რომელიც ხელს უწყობს ერთი ადამიანის ყველაზე უმნიშვნელო საქმიანობასაც კი. თუ ინფორმაციულ ტექნოლოგიის ნებისმიერი მოწყობილობას ერთი მომხმარებლის თვალსაზრისით შევხედავთ, მაშინ დღეს ჩვენი ცხოვრება გაცილებით სწრაფი გახდა. ამას ადასტურებს თუნდაც ყველაზე ჩვეულებრივი ტელეფონი ან „პერსონალური კომპიუტერი“, ინფორმაციის მისაღებად ან გასაგზავნად საკმარისია რამდენიმე ქმედება და ინფორმაცია აქვს მიმღებს.

პროფესიულ საქმიანობაში ინფორმაციული ტექნოლოგიების სწორად გამოყენების უნარი ყოველდღიურად ხდება თითოეული ადამიანის კვალიფიკაციის განუყოფელი ნაწილი. სულ რამდენიმე წლის წინ „ინფორმაციის“ ცნებამ გადაინაცვლა სამეცნიერო კატეგორიიდან კომერციულ კატეგორიაში, მიუხედავად სხვა სფეროების განვითარებისა და არამომგებიანობისა, ინფორმაციული რესურსები მხოლოდ იმპულსს იძენს, აფართოებს გამოყენების სფეროს, რომელსაც უდიდესი როლი აქვს ნებისმიერ საზოგადოებაში, ნებისმიერ სახელმწიფოში.⁵

ინფორმაციული ტექნოლოგიების ისტორიული განვითარება

ინფორმაციული ტექნოლოგიების ევოლუცია შეიძლება პირობითად დაიყოს რამდენიმე ეტაპად:⁶

1. კომპიუტერული ეპოქის დასაწყისი (1940–1970)

⁵M.Castells, „The Rise of the Network Society.“ Wiley-Blackwell, 2010.

⁶OECD Digital Economy Outlook, 2024.

ამ პერიოდში განვითარდა პირველადი ელექტრულ-ანალოგური და ციფრული კომპიუტერები (ENIAC, UNIVAC). ტექნოლოგია ძირითადად სამეცნიერო და სამხედრო მიზნებს ემსახურებოდა.

2. პერსონალური კომპიუტერების გავრცელება (1980–1990)

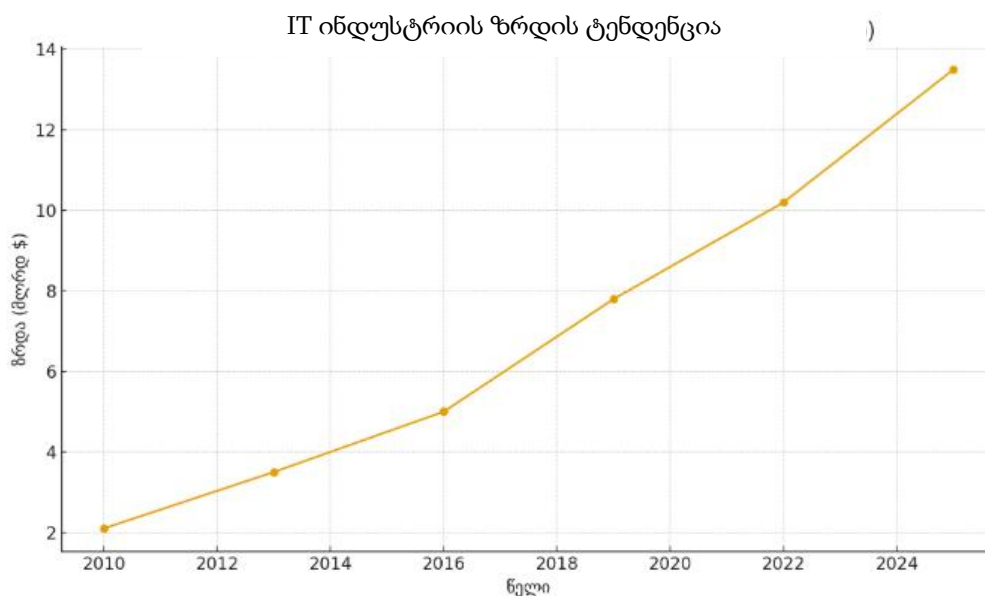
PC-ების კომერციალიზაციამ (IBM PC, Apple Macintosh) ტექნოლოგია გადააქცია მასობრივ პროდუქტად, რაც became turning point საინფორმაციო საზოგადოების ფორმირებისათვის.

3. ინტერნეტის რევოლუცია (1990–2005)

WWW-ის გამოჩენა გახდა ინოვაციის კატალიზატორი. გაჩნდა გლობალური კომუნიკაცია, ელექტრონული კომერცია და ონლაინ-ეკოსისტემები.

4. მობილური და ღრუბლოვანი ეპოქა (2005–დღემდე)

სმარტფონები, სოციალური ქსელები, cloud-სერვისები და ხელოვნური ინტელექტის (AI) სწრაფი ზრდა ქმნის სრულიად ახალ ციფრულ რეალობას.

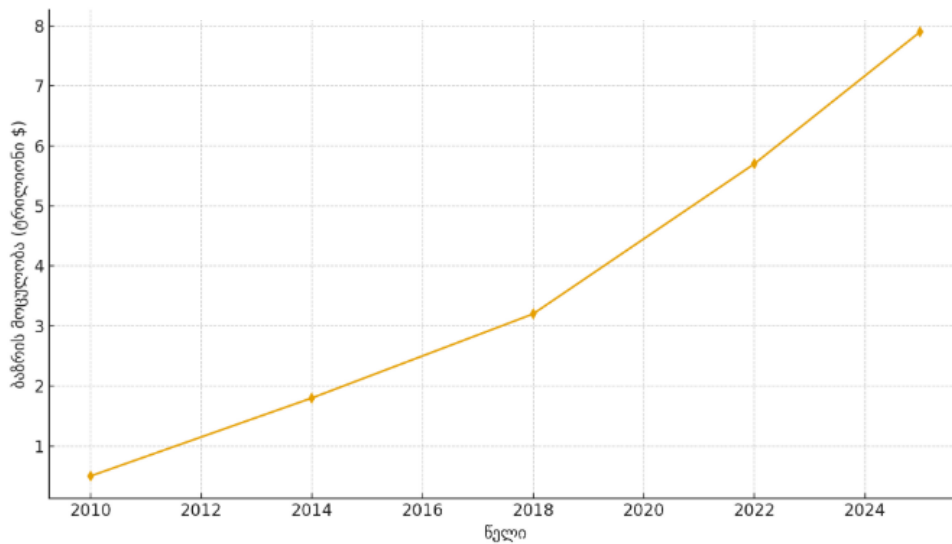
სურ. 1

ინფორმაციული ტექნოლოგიების გავლენა თანამედროვე ცხოვრებაზე

1. ეკონომიკური სისტემა და ციფრული ტრანსფორმაცია

ბიზნესები მთელ მსოფლიოში გადადიან ავტომატიზაციაზე, მონაცემთა ანალიტიკაზე, ელექტრონულ კომერციაზე და დისტანციურ სამუშაოზე. შედეგად იზრდება პროდუქტიულობა, კლებულობს ოპერაციული ხარჯები და იზრდება ბაზრების გეოგრაფიული მასშტაბი.

გლობალური ეკონომიკური კომერციის გაფართოება

სურ. 2

2. განათლება და ე-ლერნინგი

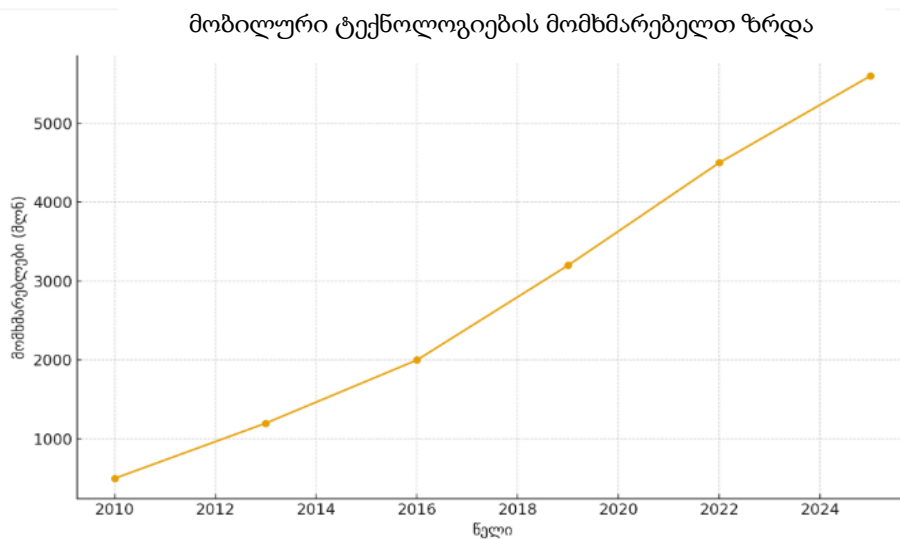
ონლაინ-სწავლების პლატფორმებმა (MOOCs, LMS სისტემები) ხელმისაწვდომი გახადა ცოდნა მსოფლიოს ნებისმიერ წერტილში. ჰიბრიდული სწავლება ხდება ახალი ნორმა.

3. ჯანმრთელობის დაცვა — ციფრული მედიცინა

ტელემედიცინა, სამედიცინო მონაცემთა ანალიტიკა და AI-დიაგნოსტიკა აუმჯობესებს ჯანმრთელობის მომსახურების ხარისხს, ამცირებს ზუსტ დიაგნოზამდე მისვლის დროს.

4. სოციალური კომუნიკაცია

სოციალური ქსელები, მესენჯერები და ვიდეოკონფერენციები ცვლის კომუნიკაციის კულტურას, ავითარებს გლობალიზებულ სოციალურ სივრცეს.

სურ. 3

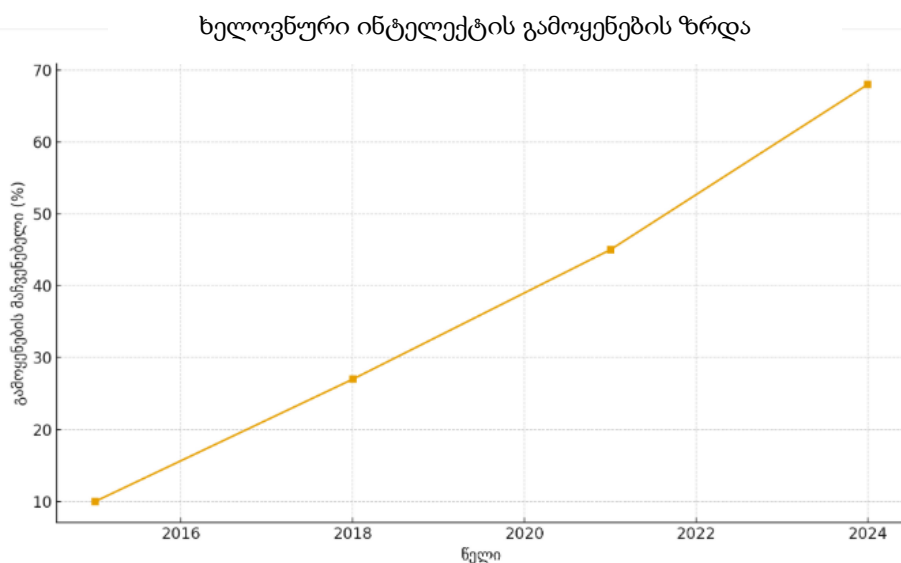
5. სახელმწიფო მართვა — ელექტრონული მმართველობა

ელექტრონული სერვისები ზრდის გამჭვირვალობას, ამცირებს ბიუროკრაციას და ზრდის სახელმწიფო სერვისების ეფექტიანობას (მაგ.: e-Services, e-Government).

თანამედროვე IT-ტენდენციები

1. ხელოვნური ინტელექტი (AI) და მანქანური სწავლება (ML)

AI-ტექნოლოგიები გამოიყენება ავტონომიურ ტრანსპორტში, ფინანსურ ანალიზში, მედიცინაში, კიბერუსაფრთხოებაში და სხვა სფეროებში.

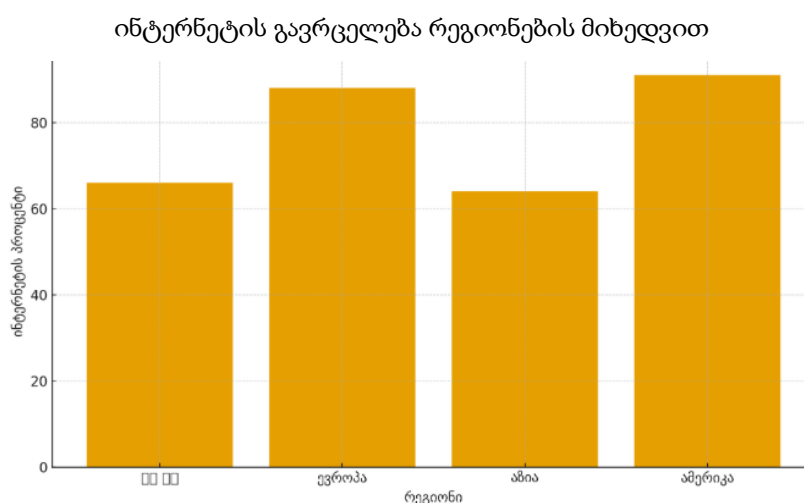
სურ. 4

2. დიდი მონაცემები (Big Data)

Big Data ქმნის შესაძლებლობას დიდი მასშტაბის მონაცემების დამუშავების, რაც კომპანიებს აძლევს კონკურენტულ უპირატესობას.

3. ინტერნეტი საგნებისა (IoT)

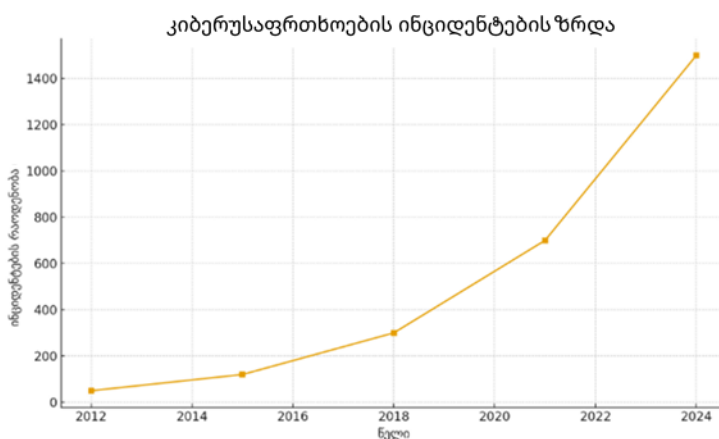
IoT ქმნის დაკავშირებული მოწყობილობების ეკოსისტემებს — „ჭკვიან სახლს“, ინდუსტრიულ ავტომატიზაციას, სენსორულ ქსელებს.

სურ.5

4. კიბერუსაფრთხოება

ციფრული რესურსების ზრდასთან ერთად იზრდება კიბერპუქების რისკი, რის გამოც უსაფრთხოების სტრატეგიები ხდება კრიტიკული.

სურ.6

5. კვანტური ტექნოლოგიები

კვანტური გამოთვლები მომავალში რადიკალურად შეცვლის მონაცემთა დაშიფვრისა და გამოთვლითი სისწრაფის სტანდარტებს.

გამოწვევები

ინფორმაციული ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარება მოიცავს მნიშვნელოვან გამოწვევებს:

- მონაცემთა დაცვა და კონფიდენციალურობა
- ინფორმაციული არასიმძლავრე და ციფრული უთანასწორობა
- კიბერუსაფრთხოების მზარდი საფრთხეები
- ნდობის დეფიციტი ხელოვნური ინტელექტის მიმართ
- ადამიანური რესურსების კვალიფიკაციის ზრდის აუცილებლობა

ძირითადი ნაწილი

წარმოდგენილი თემის გასაშუქებლად, ინფორმაციის მოსაძიებლად ჩატარებული კვლევის შემდეგ, ღირს დავიწყოთ ფრაზის „ინფორმაციული ტექნოლოგია“ მნიშვნელობით, რაც გულისხმობს „ინფორმაციის“ და „ტექნოლოგიის“ მნიშვნელობების გამჟღავნებას.

ასე რომ, ინფორმაცია არის მონაცემები, მიუხედავად მისი წარმოდგენის ფორმისა. გარდა იმისა, რომ ცნება ფართოდ არის გავრცელებული, ის ერთ-ერთ ყველაზე საკამათო საკითხად რჩება და ტერმინს შეიძლება განსხვავებული ინტერპრეტაცია ჰქონდეს ადამიანის საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში.

ტექნოლოგია არის კონკრეტულ ინდუსტრიაში წარმოების მეთოდებისა და პროცესების ერთობლიობა, ასევე წარმოების მეთოდების სამეცნიერო აღწერა.

ინფორმაციული ტექნოლოგიები (IT) არის დისციპლინებისა და საქმიანობის სფეროების ფართო კლასი, რომელიც დაკავშირებულია მონაცემთა მართვისა და

დამუშავების ტექნოლოგიებთან, ასევე მონაცემთა შექმნასთან, მათ შორის გამო-
თვლითი ტექნოლოგიების გამოყენებასთან.

ამრიგად, ინფორმაციული ტექნოლოგია შეიძლება განისაზღვროს, როგორც
ინფორმაციის შეგროვების, დამუშავების, გადაცემისა და შენახვის მეთოდების
ერთობლიობა, შრომის პროცესების ინტენსივობის შესამცირებლად.

ინფორმაციული ტექნოლოგიების მიზანია ინფორმაციის წარმოება ისე, რომ
ადამიანმა შეძლოს მისი გაანალიზება და მის საფუძველზე მიიღოს საჭირო
გადაწყვეტილება რაიმე ქმედების შესასრულებლად. IT-ის თავისებურება იმაში
ვლინდება, რომ საგანი ინფორმაციაა, ხოლო ინსტრუმენტები - გამოთვლითი და
საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები. ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენება ყო-
ველი ადამიანის ცხოვრების განუყოფელ ნაწილად იქცა ყველა სფეროში, რომელიც
ასრულებს განსაკუთრებულ როლს. ინდუსტრიების უმეტესობა მჭიდრო კავშირშია
ინფორმაციული ტექნოლოგიების დანერგვასა და დანერგვასთან.⁷

IT-ის თანამედროვე განვითარება სწორედ კომპიუტერული ინსტრუმენტების
გაჩენიდან და განვითარებიდან უნდა განვიხილოთ. ამრიგად, შეიძლება განვასხვავოთ
შემდეგი ეტაპები:

პირველი ეტაპი - სახელმძღვანელო საინფორმაციო ტექნოლოგიაში მისი ინსტ-
რუმენტები იყო წიგნი, კალამი და მელნის ყუთი. ყველანაირი კომუნიკაცია
ხორციელდებოდა ხელით. ამ ტექნოლოგიის მიზანია ინფორმაციის სასურველი
ფორმით წარდგენა.

მეორე ეტაპი - მექანიკური ტექნოლოგიისთვის საჭირო ინსტრუმენტები იყო:
საბეჭდი მანქანა, დიქტოფონი, ტელეფონი. ამ ტექნოლოგიის მიზანი იყო ინ-
ფორმაციის სასურველი ფორმით, უფრო შესაფერისი გზებით წარმოდგენა.

მესამე ეტაპი - ელექტროტექნოლოგია, რომლის ინსტრუმენტები იყო: დიდი
კომპიუტერები და პროგრამული უზრუნველყოფა, ელექტრო საბეჭდი მანქანები,
პორტატული დიქტოფონები. მიზანი იცვლება პრეზენტაციის ფორმიდან მისი ში-
ნაარსის ფორმირებამდე.

⁷ K.Schwab, „The Fourth Industrial Revolution.“ World Economic Forum, 2016.

მეოთხე ეტაპი - ელექტრონული ტექნოლოგია: მათ საფუძველზე შექმნილი დიდი კომპიუტერები და ავტომატური მართვის სისტემები (ACS), და ინფორმაციის მოძიების სისტემები (IRS). ხდება კიდევ უფრო დიდი ცვლილება, ინფორმაციის შინაარსობრივი მხარის ფორმირებაზე ცხოვრების სფეროების რეგულირებისთვის, ძირითადად ანალიტიკური სამუშაო საქმიანობისთვის.

მეხუთე ეტაპი - კომპიუტერული ტექნოლოგია. ამ პერიოდის მთავარი ინსტრუმენტია - პერსონალური კომპიუტერი (PC). მის გამოსაყენებლად, იქმნება მრავალი სხვადასხვა პროგრამა, ასევე მოწყობილობები შემდგომი ოპერაციისთვის. ამ ეტაპზე ყურადღება გამახვილებულია ინდივიდუალურ მომხმარებელზე. ამ ეტაპის მიზანია მომხმარებლებისთვის ხელმისაწვდომი გახადოს კულტურული და საყოფაცხოვრებო მიზნებისთვის განკუთვნილი მინიატურული ტექნიკური საშუალებები.

მეექვსე ეტაპი - როგორც ორგანიზაციებს შორის თანამედროვე ტექნოლოგიების, ასევე საინფორმაციო სისტემების შექმნა. ამ ეტაპის არსი ვლინდება სტრატეგიის ანალიზში, რაც ზრდის ორგანიზაციების საქმიანობაში უპირატესობებს.

ექსპერტები IT-ის შემდგომ განვითარებას XXI საუკუნეში ნანოტექნოლოგიებისა და სუპერკომპიუტერების გამოყენებას უკავშირებენ, იმისათვის, რომ შეასრულონ სხვადასხვა პროცესები კომბინირებული გამოთვლების გამოყენებით პლანეტის ნებისმიერ წერტილში, დაკავშირებული არიან ერთმანეთთან ინტერნეტის საშუალებით.

ამჟამად, IT-ის როლი თანამედროვე საზოგადოებისთვის სწრაფად იზრდება, მისმა განვითარებამ და მნიშვნელობამ მტკიცე პოზიცია დაიკავა მთლიანად ქვეყნების ეკონომიკისთვის. ეს ფაქტი დასტურდება ქვემოთ ჩამოთვლილი რამდენიმე მახასიათებლით:⁸

IT საშუალებას იძლევა გააქტიუროს და ეფექტურად გამოიყენოს საინფორმაციო რესურსები როგორც ერთი საწარმოსთვის, ისე მთლიანად საზოგადოებისთვის. ორგანიზაციის რესურსების რესტრუქტურირების ეფექტური გამოყენება საშუალებას იძლევა გამოვავლინოთ, გავანალიზოთ და დაზოგოთ სხვა სახის რესურსები, როგორცაა ნედლეული, მასალები, აღჭურვილობა და ადამიანური შრომა;

⁸ K. Laudon, J. Laudon, „Management Information Systems.“ Pearson, 2022.

საწარმოების თანამშრომლებისა და საზოგადოების წევრების საქმიანობის ოპტიმიზაციისა და ავტომატიზაციის უნარი, რომლებშიც შრომის ობიექტი და შედეგია მეცნიერული ცოდნა და ინფორმაცია;

ინფორმაციული ტექნოლოგიები უფრო რთული წარმოების ან სხვა სოციალური ფენომენების მნიშვნელოვანი ელემენტია, რადგან ის შესაბამისი წარმოების ან სოციალური ტექნოლოგიების კომპონენტია.

დღეს ინფორმაციული ტექნოლოგიები მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ადამიანებს შორის ურთიერთობაში. ისინი სწრაფად შედიან საზოგადოებაში, რადგან ქმნიან მეტ კომფორტს და გამორიცხავენ მრავალ ყოველდღიურ, სოციალურ და ორგანიზაციულ პროცესს.

როდესაც ვსაუბრობთ ნებისმიერი ობიექტის მართვის სისტემაში IT-ის გამოყენებაზე, შეგვიძლია გამოვყოთ შემდეგი თვისებების მთელი რიგი:

დოკუმენტირება - ინფორმაციის მედიაზე წარდგენა;

საიმედოობა არის თვისება, რომელიც ხასიათდება მითითებული ფუნქციების განხორციელებითა და შესრულებით, ამავე დროს მითითებული მახასიათებლების შენარჩუნებით;

დასრულება – შემუშავების დროს დაშვებული შეცდომების აღმოჩენის ალბათობა;

გაგება და სიცხადე - გამოყენების სიმარტივე;

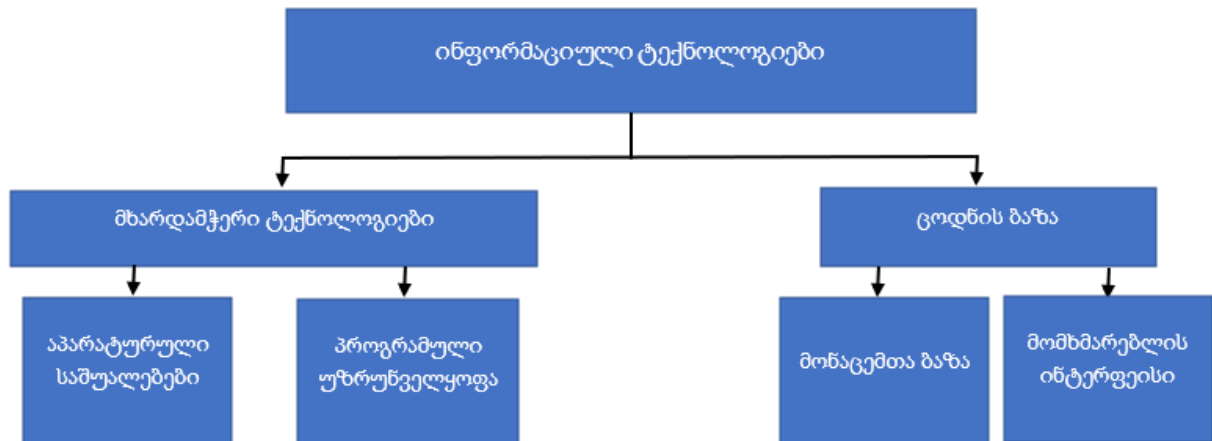
ღიაობა და გაფართოება - IT-ის თვისებებია, რომლებიც ახალი ელემენტებისა და კავშირების დანერგვის საშუალებას იძლევა;

რესურსების ინტენსივობა - მისი განხორციელებისთვის საჭირო რესურსების მოცულობა;

უსაფრთხოება – ინფორმაციის არასანქცირებული წვდომის აღკვეთისა და აღრიცხვის შესაძლებლობა;

ეფექტურობა - IT-ის თვისებაა, რომელიც საშუალებას იძლევა დასახული მიზნის მაღალი ხარისხით მიღწევას.

ინფორმაციული ტექნოლოგიების სტრუქტურა - მეთოდებისა და ტექნიკური ინსტრუმენტების ერთობლიობა, პროგრამულ-მათემატიკური და ორგანიზაციული ხასიათის, რომელიც განსაზღვრავს პროცესის ორგანიზებისა და IT-ის მთლიანობის უზრუნველყოფის ლოგიკას. ქვემოთ მოცემულ ნახაზ 1-ში ნაჩვენებია IT სტრუქტურა.

სურათი 7. ინფორმაციული ტექნოლოგიების სტრუქტურა

კომპიუტერული პროგრამული უზრუნველყოფის შემუშავების სფეროში ბოლოდროინდელი მიღწევები ხასიათდება შემდეგი მახასიათებლებით:

პერსონალური კომპიუტერების ხელმისაწვდომობა და ფართოდ გამოყენება;

მომხმარებელთა რაოდენობის მნიშვნელოვანი ზრდა, მათ შორის იმ მომხმარებლების, რომლებსაც არ აქვთ მუშაობის საბაზისო ცოდნა სამუშაოდ;

პროგრამული უზრუნველყოფის შემუშავების არსებული სტანდარტები, რომლებიც მნიშვნელოვნად ჩამორჩებიან საბოლოო მომხმარებლის საჭიროებებს.

დღეს ინფორმაციული ტექნოლოგიების როლის შეფასება ძნელია. ყოველდღიურად ფართოვდება თანამედროვე ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენების სფერო, რომელიც ორიენტირებულია პერსონალური კომპიუტერების, ქსელების და ურთიერთქმედების თანამედროვე მოდელების სახით არსებულ ბაზაზე. ნებისმიერი ადამიანისთვის, ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენება იქნება ძლიერი ინსტრუმენტი და ყველა უნდა იყოს ინფორმირებული იმის შესახებ, თუ რა იმალება „ინფორმაციული ტექნოლოგიების“ სახელის ქვეშ. ამ სფეროს სპეციალისტებს უნდა

ჰქონდეთ ფართო ხედვა და ცოდნა ამ დარგის შესახებ, ასევე საკმარისი ინფორმაციული ინფორმაცია ტექნოლოგიების სწორად გამოყენებისთვის. IT სფეროში ცოდნის „საკმარისობის“ დონე ყოველწლიურად უფრო და უფრო იზრდება. თანამედროვე სამყაროს წარმოდგენა შეუძლებელია ინფორმაციული ტექნოლოგიებისა და კომპიუტერული აღჭურვილობის გამოყენების გარეშე. ინფორმაციას საკმაოდ მარტივი მნიშვნელობა აქვს - რესურსი. ეს არის ინფორმაცია, რომლის წარდგენა შესაძლებელია ნებისმიერი ფორმით, როგორც სტრატეგიის თვალსაზრისით ნებისმიერ სახელმწიფოსთან მიმართებაში, ასევე ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

დასკვნა

ინფორმაციული ტექნოლოგიები წარმოადგენს თანამედროვე ცივილიზაციის ერთ-ერთ მთავარ მამოძრავებელ ძალას. მათი განვითარება ახდენს ცხოვრების ყველა სფეროს ტრანსფორმაციას და ქმნის ახალ შესაძლებლობებს, ეკონომიკურ მოდელებსა და სოციალური ურთიერთობების ფორმებს. თუმცა, ამ პროგრესს თან ახლავს მკვეთრი გამოწვევებიც, რომელთა წინააღმდეგობად აუცილებელია სიფრთხილე, რეგულაციები, განათლების მუდმივი განახლება და მომხმარებელთა ციფრული უნარების გაუმჯობესება. უახლოეს წლებში IT კიდეც უფრო მეტად განსაზღვრავს ცხოვრების სტანდარტებსა და ტექნოლოგიურ პროგრესს.

ბიბლიოგრაფია

- Castells, M. The Rise of the Network Society. Wiley-Blackwell, 2010.
- Brynjolfsson, E., McAfee, A. The Second Machine Age. MIT Press, 2014.
- Schwab, K. The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum, 2016.
- Laudon, K., Laudon, J. Management Information Systems. Pearson, 2022.
- OECD Digital Economy Outlook, 2024.
- Gartner IT Trends Report, 2023–2024.
- Акимов А.А., Мустафина С.А. Обзор современных методов искусственного интеллекта по распознаванию девиантного поведения индивида// Вестник Технологического университета. 2020. Т. 23. № 8. С. 69–79.
- Акимов А.А., Агафонова А.А. О существовании решения начально-граничной задачи для нелинейного уравнения балки // В сборнике: Современная математика и ее приложения.

- Материалы Международной научно-практической конференции. Ответственный редактор С.А. Мустафина. 2017. С. 107-109.
- Akimov A.A., Safin E.M., Ermilova Yu.S. Analysis of the risk of bankruptcy llc "Group of companies" Rusagro" based on software package // International Agricultural Journal. 2018. Т. 61. № 4. С. 8.

აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესების ევოლუცია მე-20 საუკუნეში

ვიცე-პოლკოვნიკი იოსებ ტურაშვილი¹

<https://orcid.org/0009-0004-2891-7547>

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.10043>

აბსტრაქტი

ნაშრომი აშუქებს აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესების დინამიკას XX–XXI საუკუნეების განმავლობაში, დეტალურად აერთიანებს ისტორიულ, სამხედრო, ეკონომიკურ და დიპლომატიურ ფაქტორებს, რომლებმაც განაპირობეს აშშ-ს როლი გლობალურ წესრიგში. კვლევა ხაზს უსვამს აშშ-ის საწყის იზოლაციონისტურ პოზიციას, პირველი და მეორე მსოფლიო ომების ტრანსფორმაციულ გავლენას, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის, ბრეტონ ვუდის სისტემის და სამხედრო ალიანსების (ნატო, აშშ-იაპონია, სამხრეთ კორეა) მნიშვნელობას გლობალური უსაფრთხოების არქიტექტურაში. ნაშრომი დეტალურად აღწერს ცივი ომის ეპოქის იდეოლოგიურ დაპირისპირებას, შეკავების სტრატეგიას და აშშ-ის ფართო სამხედრო ჩართულობას კორეასა და ვიეტნამში. ნაშრომი წარმოგვიდგენს თუ, როგორ გარდაიქმნა აშშ პატარა იზოლაციონისტური სახელმწიფოდან წამყვან გლობალურ ძალად, რომელიც ისეთი ინტეგრირებული გეოსტრატეგიული ინსტრუმენტებით როგორიცაა სამხედრო, ეკონომიკური, დიპლომატიური და ინსტიტუციონალური ასპექტები, ახორციელებდა საკუთარ ინტერესებს საერთაშორისო სისტემაში. ნაშრომი მკაფიოდ განსაზღვრავს დროით კატეგორიებსა და ისტორიულ ფაქტორებს, რაც აშშ-ის სტრატეგიული განვითარების კომპლექსური აღქმას აადვილებს. ნაშრომი დეტალურად ასახავს ტრუმენის დოქტრინისა და მარშალის გეგმის გავლენას აშშ-ის გეოსტრატეგიულ ინტერესებზე, ხაზს უსვამს მათ როლს კომუნიზმის შეკავებისა და ომით დაზარალებული ევროპის აღდგენის პროცესებში. ავტორი კარგად აჩვენებს, როგორ გადაიზარდა აშშ-ის პოლიტიკა არა მხოლოდ სამხედრო მხარდაჭერაში, არამედ ეკონომიკურ ინიციატივებში, რაც უზრუნველყოფდა სტაბილურობას და ქმნიდა საყრდენს საბჭოთა გავლენის წინააღმდეგ. ნაშრომი ასევე მოგვითხრობს ცივი ომის შემდგომი ეპოქის ძირითადი მოვლენებისა და აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესების ევოლუციას, ხაზს უსვამს სამხედრო ოპერაციების, ეკონომიკური გლობალიზაციის და საერთაშორისო ინსტიტუტებში ჩართულობის მნიშვნელობას. განსაკუთრებით მკაფიოა სამხედრო კამპანიების, როგორიცაა “უდაბნოს ქარიშხალი”, ბალკანეთის ინტერვენციები და გლობალური ომი ტერორის წინააღმდეგ, რომელიც აჩვენებს აშშ-ის მზაობას გამოიყენოს ძალა საერთაშორისო სტაბილურობისა და სტრატეგიული ინტერესების დასაცავად.

მეთოდოლოგიურად ნაშრომი თვისებრივი კვლევების კატეგორიაში მოიაზრება და კვლევაზე მუშაობის პროცესში მონაცემთა შეგროვებასა და ანალიზისთვის გამოყენებულ იქნა თვისებრივი კვლევის სხვადასხვა ტექნიკები.

აშშ ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გლობალური გეოსტრატეგიული მოთამაშეა. მისი გეოსტრატეგიული ძალა ეფუძნება როგორც გეოგრაფიულ მდებარეობას, ისე ეკონომიკურ, სამხედრო-პოლიტიკურ და ტექნოლოგიურ ძლიერებას. სწორედ ამ ძირითადი გეოსტრატეგიული ინდიკატორების გათვალისწინებით ხდება აშშ-ის ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკის ფორმირება, რომლებიც კონცეპტუალური დოკუმენტებში ჰპოვებენ ასახვას.

ისტორიულ კონტექსტის ანალიზის საფუძველზე კვლევამ აჩვენა, რომ აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინდიკატორების ჩამოყალიბებაზე ყველაზე დიდი გავლენა მოახდინა რამდენიმე ფაქტორმა: ომებმა (განსაკუთრებით მსოფლიო და ცივი ომის პერიოდში), ტექნოლოგიურმა წინსვლამ, საერთაშორისო ვაჭრობის ზრდამ, ენერგორესურსებზე დამოკიდებულებამ და გლობალურ პოლიტიკაში ახალი მოთამაშეების გამოჩენამ. აშშ-ის სტრატეგია დინამიკურად ევოლუციონირებს - თავდაპირველად

¹სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის, მენეჯმენტის მიმართულების უფროსი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორანტი

იზოლაციონისტური მიდგომებიდან აგრესიულ ინტერვენციონიზმამდე. ინდიკატორების კლასიფიკაცია – სამხედრო, ეკონომიკური, ტექნოლოგიური, ენერგეტიკული და საინფორმაციო - გვიჩვენებს სახელმწიფოს მრავალმხრივ ძალაუფლებას და იმ გამოწვევების მრავალფეროვნებას, რომელთაც იგი პასუხობს.

საკვანძო სიტყვები: გეოსტრატეგიული ინტერესები; შეკავების სტრატეგია; იზოლაციონისტური პოლიტიკა; გლობალური ჰეგემონია; ცივი ომი.

The Evolution of US Geostrategic Interests in the 20th Century

Lieutenant Colonel Ioseb Turashvili²

Abstract

The paper examines the dynamics of US geostrategic interests during the 20th–21st centuries, integrating in detail the historical, military, economic, and diplomatic factors that shaped the US role in the global order. The study emphasizes the initial isolationist stance of the US, the transformative impact of World Wars I and II, and the importance of the United Nations, the Bretton Woods system, and military alliances (NATO, US-Japan, South Korea) in the architecture of global security. The paper describes in detail the ideological confrontation of the Cold War era, the strategy of containment, and the extensive US military involvement in Korea and Vietnam. The work presents how the USA transformed from a small isolationist state into a leading global power, which implemented its interests in the international system with such integrated geostrategic instruments as military, economic, diplomatic and institutional aspects. The work clearly defines time categories and historical factors, which facilitates the complex perception of the strategic development of the USA. The work reflects in detail the influence of the Truman Doctrine and the Marshall Plan on the geostrategic interests of the USA, emphasizing their role in the processes of containing communism and rebuilding war-torn Europe. The author clearly shows how the US policy evolved not only into military support, but also into economic initiatives, which ensured stability and created a bulwark against Soviet influence. The paper also traces the major events of the post-Cold War era and the evolution of US geostrategic interests, emphasizing the importance of military operations, economic globalization, and engagement in international institutions. Military campaigns such as Desert Storm, the Balkan interventions, and the Global War on Terror are particularly clear in demonstrating the US's willingness to use force to protect international stability and strategic interests.

Methodologically, the paper falls into the category of qualitative research, and various qualitative research techniques were used to collect and analyze data during the research.

The US is one of the most important global geostrategic players. Its geostrategic power is based on its geographical location, as well as its economic, military-political, and technological strength. It is precisely with these main geostrategic indicators that the US national security policy is being formed, which are reflected in conceptual documents.

Based on the analysis of the historical context, the study showed that several factors had the greatest influence on the formation of US geostrategic indicators: wars (especially during the World War and the Cold War), technological progress, the growth of international trade, dependence on energy resources, and the emergence of new players in global politics. US strategy is dynamically evolving - initially from isolationist approaches to aggressive interventionism. The classification of indicators - military, economic, technological, energy, and information - shows the multifaceted power of the state and the diversity of the challenges it responds to.

Keywords: geostrategic interests; containment strategy; Isolationist policy; global hegemony; Cold War.

² Head of the Bachelor's Program in Management at LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Doctoral of program's Sciences Political education of Caucasus International University

შესავალი

მე-20 საუკუნეში და 21-ე საუკუნის მიჯნაზე აშშ-ს გეოსტრატეგიული ინტერესების ჩამოყალიბებაზე მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია ისტორიულმა მოვლენებმა, გლობალური ძალაუფლების სტრუქტურის ცვლილებამ და იმ პერიოდში არსებულმა გეოპოლიტიკურმა გამოწვევებმა. აღსანიშნავია და ყურადღება გასამახვილებელია იმ კონკრეტულ ფაქტორებზე, რომლებმაც დასახელებულ პერიოდში განაპირობეს და ხელი შეუწყო აშშ-ის გეოსტრატეგიის ჩამოყალიბებას. გეოპოლიტიკური პროცესები, რომლებმაც განაპირობა აშშ-ის საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტების, გეოსტრატეგიული ინტერესებისა და შესაბამისად ინდიკატორების ჩამოყალიბება პირობითდ შეგვიძლია დავაჯგუფოთ შემდეგ ძირითად დროით კატეგორიებად: ა) მსოფლიო ომები და აშშ-ს ტრანსფორმაცია, როგორც ზესახელმწიფო; ბ) ცივი ომი; დ) ცივი ომის შემდგომი ეპოქა.

სანამ მსოფლიო ომების გავლენებს ჩავუღრმავდებით, აუცილებელია გავიგოთ აშშ-ის საწყისი საგარეო პოლიტიკის პოზიცია. მე-20 საუკუნის დასაწყისში შეერთებული შტატები იცავდა იზოლაციონისტურ პოლიტიკას, ფოკუსირებული იყო შიდა ზრდაზე და თავიდან აიცილა ჩართულობა ევროპულ კონფლიქტებში. ეს მიდგომა განპირობებული იყო პრეზიდენტ ჯორჯ ვაშინგტონის გამოსამშვიდობებელ მიმართვაში ჩამოყალიბებული პრინციპებით, რომელიც ურჩევდა უცხო ქვეყნებთან მუდმივი ალიანსების თავიდან აცილებას³ და შემდეგში მონროს დოქტრინის ჩამოყალიბებით, რომელიც ასევე განსაზღვრავდა ამერიკის საგარეო პოლიტიკურ კურსის მიმართულებაში იზოლაციონისტურ მიდგომას.⁴

თუმცა, პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამ და შემდგომმა გეოპოლიტიკურმა რყევებმა აშშ-ის ეს მიდგომა საგარეო პოლიტიკაში გამოწვევის წინაშე დააყენა. აშშ თავდაპირველად ინარჩუნებდა ნეიტრალიტეტს, რაც ასახავდა ფართო საზოგადოების განწყობას შორეულ ევროპულ ომში ჩართვის წინააღმდეგ. მიუხედავად ამისა, რამდენიმე ფაქტორმა აიძულა აშშ გადაეხედა თავისი პოზიცია.

³ Lurie, Shira. „George Washington's Farewell Address“, <https://surl.li/scprgf>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);

⁴ The National Museum of American Diplomacy. The Monroe Doctrine: The United States and Latin American Independence. <https://surl.li/xvydvn>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);

ძირითადი ნაწილი

მე-20 საუკუნის დასაწყისი გლობალური გეოპოლიტიკური პროცესების მკრეპებით ხასიათდება. იგი ერთის მხრივ განპირობებული იყო გერმანიის მზარდი სამხედრო-ინდუსტრიული და ეკონომიკური მიღწევებით, მეორეს მხრივ კი გლობალური კოლონიური სახელმწიფოებს შორის არსებული მზარდი დაპირისპირებით მსოფლიოში ძალაუფლებისა და რესურსების განაწილებასთან მიმართებაში. გერმანიის სურვილი გამხდარიყო მძლავრი კოლონიური სახელმწიფო, რომელიც ეყრდნობოდა მძლავრ არმიასა და სამხედრო-ინდუსტრიულ კომპლექსებს, ხელი შეუწყო გერმანიის სუპერ სამხედრო ძალად ჩამოყალიბებას ევროპის მასშტაბით და შემდეგში პირველი მსოფლიოს ომის დაწყებას. ზოგიერთი მეცნიერის შეფასებით, აშშ-ის ჩართულობა პირველ და მეორე მსოფლიო ომებში განაპირობა იმ ფაქტორმა, რომ ევროპის კონტინენტზე არ ჩამოყალიბებულყო ისეთი სუპერ სამხედრო და ეკონომიკური ძალა, რომელსაც შეეძლო პირდაპირი საფრთხე შეექმნა აშშ-ის ეროვნული უსაფრთხოებისათვის.

პრეზიდენტმა ვუდრო ვილსონმა, რომელიც აწარმოებდა კამპანიას ამერიკის ომს გარეთ დარჩენის დაპირებით, საბოლოოდ მიიყვანა ერი პირველ მსოფლიო ომში 1917 წელს. ეს იყო მნიშვნელოვანი გადახვევა იზოლაციონიზმისგან, რადგან ვილსონმა ომი შეაფასა, როგორც ბრძოლა მსოფლიოს შესაქმნელად უსაფრთხო დემოკრატიისთვის. მისი ხედვა სცილდებოდა სამხედრო გამარჯვებას. იგი მოიცავდა ახალი საერთაშორისო წესრიგის დამყარებას, რომელიც ეფუძნება კოლექტიურ უსაფრთხოებასა და თვითგამორკვევას, რომელიც ჩაწერილი იყო მის თოთხმეტ პუნქტში. ერთა ლიგა, რომელიც ამ ხედვის ნაწილად იყო შემოთავაზებული, მიზნად ისახავდა მომავალი კონფლიქტების თავიდან აცილებას დიალოგისა და თანამშრომლობის გზით.

ორ მსოფლიო ომს შორის პერიოდმა დაგვანახა, რომ აშშ-მა გარკვეულწილად უკან დაიხია იზოლაციონიზმისკენ, თუმცა, ევროპასა და აზიაში ტოტალიტარული რეჟიმების აღზევებამ და შემდგომში მეორე მსოფლიო ომის დაწყებამ თანდათან გაანადგურა იზოლაციონისტური განწყობები.

1941 წლის 7 დეკემბერს პერლ ჰარბორზე თავდასხმა იყო კატალიზატორი, რომელმაც აშშ მეორე მსოფლიო ომში ჩართო. იაპონიის ამ მოულოდნელმა თავდასხმამ გააძლიერა ამერიკული საზოგადოებრივი აზრი და აღმოფხვრა გლობალურ კონფლიქტში ჩართვის ნებისმიერი უხალისობა. აშშ სწრაფად გახდა მთავარი ძალა მოკავშირეთა ძალების შემადგენლობაში.

მეორე მსოფლიო ომმა ტრანსფორმაციული გავლენა მოახდინა აშშ-ის გეოსტრატეგიულ ინტერესებზე. ომის მსვლელობამ მოითხოვა უპრეცედენტო სამხედრო, ეკონომიკური და სამრეწველო მობილიზაცია, რამაც შეერთებული შტატები წამყვან გლობალურ ძალად აქცია. ევროპისა და აზიის ეკონომიკების განადგურებამ აშშ-ს დომინანტური როლი შეუნარჩუნა ომის შემდგომი წესრიგის ჩამოყალიბებაში.

ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის დაარსება 1945 წელს. ერთა ლიგისგან განსხვავებით, გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია შეიქმნა ისე, რომ უზრუნველყოს აშშ-ის აქტიური მონაწილეობა გლობალურ პროცესებში. აშშ გახდა დამფუძნებელი წევრი და უშიშროების საბჭოს მუდმივი წევრი ვეტოს უფლებით. ამ ნაბიჯმა ხაზი გაუსვა ამერიკის ერთგულებას კოლექტიური უსაფრთხოებისა და საერთაშორისო თანამშრომლობისადმი, რაც მიუთითებს მისი ადრინდელი იზოლაციონისტური ტენდენციებისგან გადახვევას.

გარდა ამისა, შეერთებულმა შტატებმა გადამწყვეტი როლი ითამაშა ბრეტონ ვუდსის სისტემის შექმნაში, რომელმაც დააარსა საერთაშორისო სავალუტო ფონდი (IMF) და მსოფლიო ბანკი. ეს ინსტიტუტები მიზნად ისახავდნენ გლობალური ეკონომიკური სტაბილურობისა და განვითარების ხელშეწყობას, რაც ასახავდა აშშ-ის ინტერესებს სტაბილური, აყვავებული საერთაშორისო წესრიგის ხელშეწყობაში, რომელიც ხელს უწყობს დემოკრატიას და თავისუფალ საბაზრო კაპიტალიზმს.

ცივი ომის დაწყებამ კიდევ უფრო გააძლიერა აშშ-ის ერთგულება სამხედრო ალიანსებისადმი. 1949 წელს ნატოს ჩამოყალიბება იყო ამ სტრატეგიის ქვაკუთხედი, რომელიც აკავშირებდა აშშ-ს დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან, რათა დაეცვა საბჭოთა აგრესიისგან. ეს ალიანსი მიაწინებდა მნიშვნელოვან ცვლილებას აშშ-ის საგარეო პოლიტიკაში, რადგან იგი წარმოადგენდა გრძელვადიან ვალდებულებას კოლექ-

ტიური თავდაცვისა და შეკავებისკენ. აზიაში მსგავსმა ალიანსებმა, როგორცაა აშშ-იაპონიის უსაფრთხოების ხელშეკრულება და ორმხრივი თავდაცვის პაქტები სამხრეთ კორეასთან და ტაივანთან, გააფართოვა ამერიკის სტრატეგიული მიღწევები და ხაზი გაუსვა მის როლს, როგორც გლობალური უსაფრთხოების გარანტს.

შეერთებულ შტატებსა და საბჭოთა კავშირს შორის გეოპოლიტიკური დაძაბულობის პერიოდმა მეორე მსოფლიო ომის დასრულებიდან 1945 წელს საბჭოთა კავშირის დაშლამდე 1991 წელს, მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესების ჩამოყალიბებაზე. ამ ეპოქაში, რომელიც ხასიათდება იდეოლოგიური, სამხედრო, ეკონომიკური და პოლიტიკური ბრძოლებით, შეერთებულმა შტატებმა შეიმუშავა ყოვლისმომცველი სტრატეგია კომუნიზმის გავრცელების წინააღმდეგ და საკუთარი გლობალური გავლენის ხელშეწყობისთვის.

დემოკრატია და კომუნიზმს შორის იდეოლოგიური ბრძოლა ცივი ომის დროს აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესების განმსაზღვრელი მახასიათებელი გახდა. ცივი ომის ეპოქაში შეერთებული შტატები და საბჭოთა კავშირი წარმოადგენდნენ ორი განსხვავებული იდეოლოგიური და გეოპოლიტიკური სისტემის საპირისპირო პოლუსებს. ამერიკის საგარეო და სამხედრო პოლიტიკა ეფუძნებოდა შეკავების სტრატეგიას (containment), რომლის საფუძველი ჯორჯ კენანმა 1947 წელს ჩამოაყალიბა, როგორც საბჭოთა ექსპანსიის გრძელვადიანი შეკავების მექანიზმი დასავლური ინსტიტუტების გაძლიერების გზით.⁵ მეორე მხრივ, საბჭოთა კავშირი ცდილობდა გავლენის სფეროების შენარჩუნებას სამხედრო-პოლიტიკური ბალანსისა და იდეოლოგიური ექსპორტის საშუალებით. შეკავების სტრატეგია არ შემოიფარგლებოდა მხოლოდ ეკონომიკური დახმარებით; ის ასევე მოიცავდა პირდაპირ სამხედრო ინტერვენციას. კორეის ომი (1950-1953) იყო ცივი ომის პირველი მნიშვნელოვანი სამხედრო კონფლიქტი, სადაც აშშ-ს ძალები, გაეროს დროშის ქვეშ, ჩაერივნენ ჩრდილოეთ კორეის აგრესიის მოსაგერიებლად და კორეის ნახევარ-კუნძულზე კომუნიზმის გავრცელების თავიდან ასაცილებლად. ანალოგიურად, ვიეტნამის ომში (1955-1975) მოუწია აშშ-ს ფართო სამხედრო ჩართულობა, რომელიც მიზნად ისახავდა

⁵ George F. Kennan, “The Sources of Soviet Conduct.” *Foreign Affairs* 25, no. 4 (July 1947): 566–582.

კომუნისტური ჩრდილოეთ ვიეტნამისთვის ხელის შეშლას სამხრეთ ვიეტნამის ხელში ჩაგდებაში.⁶

ასევე, აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესების ჩამოყალიბებაზე ცივი ომის დასაწყისში გადამწყვეტი როლი ითამაშა ტრუმენის დოქტრინამ, რომელიც გამოცხადდა 1947 წელს. იგი ავალდებულებდა აშშ-ს მხარი დაეჭირა თავისუფალ ხალხებისთვის. ეს პოლიტიკა გადაიზარდა ეკონომიკურ და სამხედრო დახმარებაში ისეთი ქვეყნებისთვის, როგორიცაა საბერძნეთი და თურქეთი, რომლებიც განიხილებოდნენ დაუცველად კომუნისტური ამბოხებების მიმართ. მარშალის გეგმამ, რომელიც დაიწყო 1948 წელს, კიდევ უფრო აჩვენა ამერიკის ერთგულება კომუნიზმის შეკავებისადმი მნიშვნელოვანი ეკონომიკური დახმარების გაწევით, რათა დაეხმარებოდა ომით განადგურებული ევროპის აღდგენას. ეკონომიკური სტაბილურობისა და ზრდის ხელშეწყობით, აშშ მიზნად ისახავდა საყრდენის შექმნას კომუნისტური გავლენის წინააღმდეგ.⁷

ასევე, ცივმა ომმა აიძულა აშშ ეწარმოებინა ფარული და სადაზვერვო ოპერაციები მსოფლიოში საბჭოთა გავლენის ზრდის საფრთხის საპასუხოდ. აშშ-ის *ცენტრალურმა სადაზვერვო სააგენტომ* (CIA) გადამწყვეტი როლი ითამაშა გადატრიალების ორგანიზებაში და ანტიკომუნისტური რეჟიმების მხარდასაჭერად მთელ მსოფლიოში, დაწყებული ირანიდან და გვატემალაიდან 1950-იან წლებში დასრულებული ჩილემდე 1970-იან წლებში. ეს ქმედებები ასახავდა აშშ-ის მზადყოფნას ჩარეულიყო სხვა ერების საშინაო საქმეებში თავისი სტრატეგიული ინტერესების დასაცავად და კომუნიზმის საფრთხის წინააღმდეგ.⁸

1962 წლის კუბის სარაკეტო კრიზისი ცივი ომის საშიშროების ყველაზე დამაბული მომენტი იყო. საბჭოთა ბირთვული რაკეტების აღმოჩენამ კუბაში აშშ და საბჭოთა კავშირი ბირთვული ომის ზღვარზე მიიყვანა. კრიზისმა ხაზი გაუსვა სტრატეგიული

⁶ Pilliter, Richard John, "The evolution of the U.S. Containment Policy in Asia." Electronic Theses and Dissertations. 6582. University of Windsor. 1969. <https://surl.li/tozruv>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);

⁷ McGlinchey, Stephen. „The Marshall Plan, the Truman Doctrine, and the Division of Europe“. E-International Relations. 2009. <https://surl.li/doszda>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);

⁸ Wilford, Hugh. „The Agency A History of the CIA -Course Guidebook“. California State University, Long Beach. 2015. <https://surl.li/sfelly>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);

შეკავების მნიშვნელობას და გამოიწვია ვაშინგტონსა და მოსკოვს შორის პირდაპირი საკომუნიკაციო ხაზების დამყარება, აგრეთვე იარაღის კონტროლის შემდგომი შეთანხმებები, როგორცაა ნაწილობრივი გამოცდის აკრძალვის ხელშეკრულება (1963) და სტრატეგიული იარაღის შეზღუდვის მოლაპარაკებები (SALT).

ბირთვული იარაღის შექმნამ მნიშვნელოვნად ჩამოაყალიბა აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესები ცივი ომის დროს. ატომური და წყალბადის ბომბების შემუშავებამ და განლაგებამ გარდაქმნა სამხედრო სტრატეგია და საერთაშორისო ურთიერთობები. აშშ-მა მიიღო ბირთვული შეკავების პოლიტიკა, რომლის მიზანი იყო საბჭოთა აგრესიის თავიდან აცილება მასიური შურისძიებისთვის მზადყოფნის დემონსტრირებით.

შეერთებულ შტატებსა და საბჭოთა კავშირს შორის *შეიარაღების რბოლა* გამოიწვია უზარმაზარი ბირთვული არსენალის დაგროვება და დახვეწილი მიწოდების სისტემების განვითარება, მათ შორის *კონტინენტთაშორისი ბალისტიკური რაკეტები (ICBM)* და *წყალქვეშა ბალისტიკური რაკეტები (SLBM)*. გაჩნდა დოქტრინა *ურთიერთდარწმუნებული განადგურების შესახებ (MAD)*, რომელიც ამტკიცებდა, რომ ბირთვული თავდასხმა რომელიმე ზესახელმწიფოს მიერ გამოიწვევს ორივეს სრულ განადგურებას, რითაც შეაჩერებს პირდაპირ კონფლიქტს.

მიუხედავად მტრობისა, ზესახელმწიფოებმა აღიარეს ბირთვული საფრთხის მართვის აუცილებლობა, რამაც გამოიწვია შეიარაღების კონტროლის რამდენიმე მნიშვნელოვანი შეთანხმება. 1970-იან წლებში *სტრატეგიული იარაღის შეზღუდვის მოლაპარაკებებმა (SALT)* გამოიწვია ხელშეკრულებები, რომლებიც ზღუდავდნენ სტრატეგიული იარაღის რაოდენობას, რომელიც თითოეულ მხარეს შეეძლო ჰქონოდა. 1972 წლის *ანტი-ბალისტიკური რაკეტების (ABM)* ხელშეკრულება კიდევ უფრო ზღუდავდა რაკეტაწინააღმდეგო თავდაცვის სისტემების განლაგებას, რომელიც მიზნად ისახავდა სტრატეგიული სტაბილურობის შენარჩუნებას.⁹

⁹ The Arms Control Association. The Anti-Ballistic Missile (ABM) Treaty at a Glance. <https://surl.li/qaseby>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);

ცივი ომის დასასრულმა აღნიშნა ტრანსფორმაციული პერიოდი გლობალურ პოლიტიკაში და ღრმად იმოქმედა მე-20 საუკუნის ბოლოს შეერთებული შტატების გეოსტრატეგიული ინტერესების ჩამოყალიბებაზე. 1991 წელს საბჭოთა კავშირის დაშლა ნიშნავს ბიპოლარული მსოფლიო წესრიგის დაშლას, რომელიც აყალიბებდა საერთაშორისო ურთიერთობებს მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ. რამაც გამოიწვია გადასვლა ბიპოლარული სამყაროდან უნიპოლარულ სამყაროზე, სადაც აშშ ერთადერთ ზესახელმწიფო იყო. ამ ცვლილებამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა აშშ-ის გეოსტრატეგიულ ინტერესებზე. აშშ გამოვიდა ცივი ომიდან შეუდარებელი სამხედრო და ეკონომიკური ძალით, რაც მას საშუალებას აძლევდა ჩამოეყალიბებინა საერთაშორისო წესრიგი თავისი ინტერესებისა და ღირებულებების მიხედვით. უნიპოლარულმა მომენტმა აშშ-ს საშუალება მისცა უფრო თავდაჯერებული საგარეო პოლიტიკა გაეტარებინა. თანატოლი კონკურენტის ნაკლებობამ შეერთებულ შტატებს მეტი თავისუფლება მისცა გლობალურ საქმეებში, საბჭოთა კავშირის მიერ დაწესებული შეზღუდვების გარეშე. პოსტ-ცივი ომის პერიოდში, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, შეერთებულმა შტატებმა გააფართოვა თავისი გლობალური სტრატეგიული ხედვა და ჩამოაყალიბა ლიბერალური ჰეგემონიის პოლიტიკა, რომლის მიზანიც იყო დემოკრატიული მმართველობის, ბაზრის ეკონომიკისა და კოლექტიური უსაფრთხოების ინსტიტუტების (ნატო, ევროკავშირი) გავრცელება საერთაშორისო სისტემაში. ამასთან, რუსეთის ფედერაციამ აღნიშნული პროცესები აღიქვა, როგორც დასავლეთის მიერ მისი ტრადიციული გავლენის ზონის თანმიმდევრული შეზღუდვა და გეოპოლიტიკური იზოლაციის მცდელობა. ამ ახალმა გარემოებამ გამოიწვია სამხედრო სტრატეგიისა და საგარეო პოლიტიკის მიზნების გადაფასება, რადგან აშშ ცდილობდა თავისი პოზიციის გამყარებას და სტაბილურობის ხელშეწყობას სწრაფად ცვალებად სამყაროში. შეერთებულმა შტატებმა შეინარჩუნა თავისი გლობალური სამხედრო ყოფნა და ალიანსები. ნატო, რომელიც თავდაპირველად შეიქმნა საბჭოთა აგრესიის დასაძლევად, შეეგუა უსაფრთხოების ახალ გამოწვევებს, როგორიცაა ტერორიზმი, ავტორიტარული სახელმწიფოები და ჩინეთის, როგორც გლობალური კონკურენტის აღზევებას; ასევე, ნატომ განაგრძო აღმოსავლეთ

ევროპაში გაფართოება და ისეთ კონფლიქტებში ჩართვა, როგორც იყო ბალკანეთი 1990-იან წლებში და ავღანეთი 9/11 თავდასხმების შემდეგ.

ცივი ომის შემდგომი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო აშშ-ის ხელმძღვანელობით კოალიციის პასუხი ერაყის ქუვეითში შეჭრაზე 1990 წელს. სამხედრო კამპანია (ოპერაცია - “Desert Storm”) ქუვეითის გასათავისუფლებლად, აჩვენა აშშ-ის მზადყოფნა გამოიყენოს სამხედრო ძალა საერთაშორისო ნორმების და მისი სტრატეგიული ინტერესების დასაცავად ახლო აღმოსავლეთში. რეგიონში აშშ-ის მუდმივი სამხედრო ყოფნის დამყარებამ ხაზი გაუსვა ახლო აღმოსავლეთის სტაბილურობისა და ენერგორესურსების ხელმისაწვდომობის სტრატეგიულ მნიშვნელობას ამერიკისთვის.

ცივი ომის შემდგომ ეპოქაში - 1990-იან წლებში აშშ-მა, ასევე მონაწილეობა მიიღო სხვადასხვა სამხედრო ინტერვენციებში, რომლებიც მიზნად ისახავდა ჰუმანიტარულ მისიებს და კონფლიქტების მოგვარებას. ბალკანეთში შეერთებულმა შტატებმა გადამწყვეტი როლი ითამაშა ნატოს ხელმძღვანელობით, ბოსნიასა და კოსოვოში ეთნიკური წმენდის შესაჩერებლად და მშვიდობის დამყარების ხელშეწყობაში. ასევე, ამ ინტერვენციებმა ხაზი გაუსვა აშშ-ის მზადყოფნას გამოიყენოს სამხედრო ძალა საერთაშორისო ნორმების დასაცავად და ჰუმანიტარული კატასტროფების თავიდან ასაცილებლად.

აშშ-ის მიერ გამოცხადებული გლობალური ომი ტერორის წინააღმდეგ, რომელიც დაიწყო 2001 წლის 11 სექტემბრის თავდასხმების საპასუხოდ, ასახავდა აშშ-ის ვალდებულებას და პასუხისმგებლობას, წინ აღუდგეს საერთაშორისო უსაფრთხოების გამოწვევების ნებისმიერ წყაროს. ავღანეთსა (2001) და ერაყში (2003) შეჭრამ, მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-ის პოლიტიკურ ელიტებში საკამათო და ასევე ძვირადღირებული იყო, აჩვენა ამერიკის მზადყოფნა გამოიყენოს სამხედრო ძალა სტრატეგიული მიზნების მისაღწევად.

პოსტ-ცივი ომის ეპოქაში შეერთებული შტატების საგარეო და სამხედრო პოლიტიკა დაეფუძნა ლიბერალური ჰეგემონიის მოდელს, რომელიც მიზნად ისახავდა საერთაშორისო სტაბილურობის მიღწევას დემოკრატიული ინსტიტუტების გავრცელებითა

და სამხედრო ჩარევებით. ამ ხედვის პრაქტიკული გამოვლინებად იქცა ავღანეთის (2001) და ერაყის (2003) კამპანიები, რომლებიც თავდაპირველად წარმოაჩენდა გლობალური ტერორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის და უსაფრთხოების საერთაშორისო წესრიგის განმტკიცების მცდელობას.

თუმცა, ამ ომებმა სწრაფად წარმოაჩინეს ლიბერალური ჰეგემონიის მოდელის შინაგანი პარადოქსები. ორივე კონფლიქტი გადაიქცა ხანგრძლივ და ძვირადღირებულ სამხედრო ოპერაციებად, რომელთა განმავლობაში აშშ-მა დაკარგა ათასობით სამხედრო მოსამსახურე და დახარჯა ტრილიონობით დოლარი ეროვნული ბიუჯეტიდან. ამავდროულად, ამ სამხედრო კამპანიებში ფართომასშტაბიანი სამოქალაქო დანაკარგებმა, ინფრასტრუქტურის განადგურებამ და პოლიტიკურმა არასტაბილურობამ შეამცირა ამერიკული ინტერვენციების ლეგიტიმურობა როგორც საერთაშორისო, ისე შიდა პოლიტიკური თვალსაზრისით.¹⁰

ერაყისა და ავღანეთის შემთხვევებში ნათლად გამოჩნდა „მისიის გაფართოების სინდრომი“ - თავდაპირველი სტრატეგიული მიზნების თანდათან გაფართოება არარეალურ სახელმწიფო-აღმშენებლობით მცდელობებამდე, რაც სისტემურად არყევდა ამერიკული სამხედრო პოლიტიკის თანმიმდევრულობას.¹¹ ამან მნიშვნელოვნად დააზიანა შეერთებული შტატების გლობალური იმიჯი, განსაკუთრებით მესამე სამყაროს ქვეყნებში, სადაც ინტერვენციები აღიქმებოდა როგორც ნეოიმპერიალისტური გავლენის გავრცელების მცდელობა.¹²

გლობალური იმიჯის კრიზისის საპასუხოდ, აშშ-მა 21-ე საუკუნის მეორე დეკადაში დაიწყო სტრატეგიული ადაპტაცია - სამხედრო რესურსების გადანაცვლება ინდო-წყნარი ოკეანის რეგიონზე, დიპლომატიური ინსტრუმენტების გაძლიერება და ტექნოლოგიური ინოვაციების (დრონები, კიბერუსაფრთხოება, ინტელექტუალური შეიარაღება) გამოყენება საერთაშორისო ოპერაციებში. ამგვარად, ვაშინგტონმა შეძლო

¹⁰ Stephen M. Walt, „The Hell of Good Intentions: America’s Foreign Policy Elite and the Decline of U.S. Primacy“. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2018.

¹¹ Barry Buzan, and Ole Wæver. „Regions and Powers: The Structure of International Security“. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

¹² Noam Chomsky, „Hegemony or Survival: America’s Quest for Global Dominance.“ New York: Metropolitan Books, 2003

თანდათან შეემცირებინა პირდაპირი სამხედრო ჩარევის პრაქტიკა და გაემლიერებინა პარტნიორობაზე დაფუძნებული კოლექტიური უსაფრთხოების მოდელი.¹³

ამრიგად, ავღანეთისა და ერაყის კამპანიებმა წარმოაჩინა ამერიკული სამხედრო ძალის პარადოქსი: შეუდარებელი ტექნოლოგიური უპირატესობის მიუხედავად, პოლიტიკური სტაბილურობის მიღწევა შეუძლებელი გახდა მაშინ, როცა სამხედრო მიზნები ვერ ემთხვეოდა კულტურულ და ინსტიტუციურ რეალობას. ამან საბოლოოდ განაპირობა აშშ-ის სტრატეგიული ტრანსფორმაცია – გლობალური ინტერვენციონიზმიდან შერჩევით, მრავალპარტნიორობით მიდგომამდე, რომელიც დღეს ახასიათებს ნატო-სა და მისი პარტნიორების თავდაცვით პოლიტიკას. ავღანეთისა და ერაყის კამპანიების გამოცდილებამ ნათლად აჩვენა, რომ სამხედრო ძალის გამოყენება გრძელვადიანი პოლიტიკური სტაბილურობის გარანტი ვერ გახდა. ამ ომებმა წარმოაჩინეს ინტერვენციონისტური მოდელის ზღვარი - ეკონომიკური გადატვირთვა, სამოქალაქო დანაკარგები, ინსტიტუციური კრიზისი და აშშ-ის გლობალური იმიჯის ევოლუცია ჰეგემონიური ლიდერობიდან უფრო პარტნიორულ უსაფრთხოების არქიტექტურამდე

ჩინეთის, როგორც გლობალური ეკონომიკური და სამხედრო ძალის აღზევება, ცივი ომის შემდეგ წარმოადგენს ახალ გამოწვევას აშშ-ს გეოსტრატეგიული ინტერესებისთვის. შეერთებულმა შტატებმა მიიღო სტრატეგიული კონკურენციის სტრატეგია, რომელიც მიზნად ისახავს შეეწინააღმდეგოს ჩინეთის გავლენას ინდო-წყნარი ოკეანის რეგიონში ალიანსების, სამხედრო ყოფნისა და ეკონომიკური ინიციატივების მეშვეობით. ეს სტრატეგია ასახავს ცივი ომის პერიოდის შეკავების პრინციპებს, რომლებიც ადაპტირებულია თანამედროვე გეოპოლიტიკურ გარემოზე.

კოლექტიური უსაფრთხოებისა და ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულების პრინციპები, რომლებიც ჩამოყალიბდა მსოფლიო ომებისა და ცივი ომის დროს, მოითხოვს აშშ-ის რეაგირებას ამ თანამედროვე გამოწვევებზე. ნატო რჩება აშშ-ის უსაფრთხოების პოლიტიკის ქვაკუთხედად ევროპაში, მაშინ როცა იაპონიასთან, სამხრეთ კორეასთან, ავსტრალიასთან და ინდოეთთან ალიანსები გადამწყვეტია აშშ-

¹³ Robert J. Art, „A Grand Strategy for America“. Ithaca: Cornell University Press, 2013.

ის სტრატეგიისთვის ინდო-წყნარ ოკეანეში. აშშ ასევე აგრძელებს ისეთი საერთაშორისო ინსტიტუტების მხარდაჭერას, როგორიცაა გაერო, საერთაშორისო სავალუტო ფონდი და მსოფლიო ბანკი, რაც ასახავს მის ერთგულებას სტაბილური გლობალური წესრიგისადმი.

დასკვნა

მსოფლიო ომებმა ფუნდამენტურად შეცვალა შეერთებული შტატების გეოსტრატეგიული ინტერესები, გადაანაცვლა ერი იზოლაციონიზმიდან გლობალური ლიდერობის და ფართო საერთაშორისო ჩართულობის პოზიციაზე. სამხედრო ალიანსების ჩამოყალიბება, ცივი ომის დროს იდეოლოგიური ბრძოლა და ეკონომიკური ინსტიტუტების ჩამოყალიბება სათავეს ამ გლობალური კონფლიქტების ზემოქმედებით იღებს. ცივმა ომმა ფუნდამენტური გავლენა მოახდინა აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესების ჩამოყალიბებაზე. ამ ეპოქაში შეკავების დოქტრინა, სამხედრო ალიანსების დამყარება, ბირთვული სტრატეგიის შემუშავება, ეკონომიკური პოლიტიკა, ფარული ოპერაციები და კულტურული ომი ამერიკის საგარეო პოლიტიკას აყალიბებდა. ამ სტრატეგიებმა და პოლიტიკამ არა მხოლოდ განსაზღვრა აშშ-საბჭოთა კავშირის მეტოქეობა, არამედ საფუძველი ჩაუყარა აშშ-ის თანამედროვე საგარეო პოლიტიკას. ამ ისტორიული კონტექსტის გაგება გადამწყვეტია აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესების მიმდინარე და მომავალი ტრაექტორიის გასაგებად.

ცივი ომის დასრულებამ დააჩქარა ეკონომიკური გლობალიზაციის პროცესი, რამაც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა აშშ-ს გეოსტრატეგიულ ინტერესებზე. საბჭოთა ბლოკის დაშლამ ახალი ბაზრები გახსნა ვაჭრობისა და ინვესტიციებისთვის, რამაც გამოიწვია ყოფილი კომუნისტური ქვეყნების ინტეგრაცია გლობალურ ეკონომიკაში. აშშ, თავისი მოწინავე ეკონომიკითა და ტექნოლოგიური უპირატესობით, კარგად იყო განლაგებული გლობალური ვაჭრობის ამ გაფართოებით სარგებლობისთვის, რითაც კიდევ უფრო გაზარდა თავისი გეოსტრატეგიული ინტერესების არეალი.

გეოსტრატეგიული ინტერესების გასატარებლად ეკონომიკური, სამხედრო და სტრატეგიული მიდგომების გარდა, აშშ აგრძელებს დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების პოპულარიზაციას, როგორც მისი საგარეო პოლიტიკის ძირითადი

ელემენტების. დემოკრატიული მოძრაობების და ავტორიტარული რეჟიმების წინააღმდეგ აშშ-ის მხარდაჭერა მთელს მსოფლიოში, ასახავს ცივი ომის იდეოლოგიური ბრძოლის მუდმივ მემკვიდრეობას.

მთელი მე-20 საუკუნის განმავლობაში და 21-ე საუკუნის მიჯნაზე, აშშ-ის გეოსტრატეგიული ინტერესები ჩამოყალიბება არ ყოფილა სტატიკური. მისი ევოლუცია გამოხატავდა საერთაშორისო სისტემის ცვლილებებს, ტექნოლოგიურ ტრანსფორმაციებს და გლობალურ საფრთხეებზე რეაგირების უნარს. იზოლაციონიზმიდან გლობალურ ჰეგემონიამდე და შემდეგ კონკურენტულ გეოპოლიტიკურ გარემოში გადანაცვლება ქმნის იმ გეოსტრატეგიულ ინტერესებს, რომელიც განსაზღვრავს აშშ-ის სამხედრო, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და ტექნოლოგიურ ქცევას მსოფლიო მასშტაბით.

ბიბლიოგრაფია

- Art, Robert J. „A Grand Strategy for America“. Ithaca: Cornell University Press, 2013;
- Buzan, Barry, and Ole Wæver. „Regions and Powers: The Structure of International Security“. Cambridge: Cambridge University Press, 2003;
- Chomsky, Noam. „Hegemony or Survival: America’s Quest for Global Dominance“. New York: Metropolitan Books, 2003;
- Kennan, George F. “The Sources of Soviet Conduct.” Foreign Affairs 25, no. 4 (July 1947): 566–582.
- Lurie, Shira. „George Washington's Farewell Address“, <https://surl.li/scprgf>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);
- McGlinchey, Stephen. „The Marshall Plan, the Truman Doctrine, and the Division of Europe“. E-International Relations. 2009. <https://surl.li/doszda>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);
- Pillitter, Richard John, "The evolution of the U.S. Containment Policy in Asia." Electronic Theses and Dissertations. 6582. University of Windsor. 1969. <https://surl.li/tozruv>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);
- The National Museum of American Diplomacy. The Monroe Doctrine: The United States and Latin American Independence. <https://surl.li/xvydvn>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);
- The Arms Control Association. The Anti-Ballistic Missile (ABM) Treaty at a Glance. <https://surl.li/qaseby>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);
- Walt, Stephen M. „The Hell of Good Intentions: America’s Foreign Policy Elite and the Decline of U.S. Primacy“. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2018;
- Wilford, Hugh. „The Agency A History of the CIA -Course Guidebook“. California State University, Long Beach. 2015. <https://surl.li/sfelly>, (გადამოწმებულია 02.12. 2025);

„შუა დერეფანი“ და ევროპა - აზიის სატრანსპორტო დივერსიფიკაცია - საქართველოს სტრატეგიული მნიშვნელობის შეფასება გლობალური ვაჭრობის ახალ რეალობაში

გივი დუჩიძე¹

<https://orcid.org/0009-0002-0451-2436>

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.10220>

აბსტრაქტი

წინამდებარე სამეცნიერო ნაშრომში განხილულია საქართველოს სტრატეგიული როლი ტრანსკასპიური საერთაშორისო სატრანსპორტო მარშრუტის, იგივე „შუა დერეფნის“ (TITR), განვითარებაში. გლობალური ვაჭრობის ახალი რეალობა, რომელიც განპირობებულია გეოპოლიტიკური ცვლილებებით და რუსეთის ფედერაციის წინააღმდეგ დაწესებული სანქციებით, მოითხოვს ევროპასა და აზიას შორის სატრანსპორტო მარშრუტების რადიკალურ დივერსიფიკაციას. კვლევა ნათლად გვიჩვენებს, რომ შუა დერეფანი აღარ არის მხოლოდ ალტერნატივა, არამედ იქცა გეოპოლიტიკურ აუცილებლობად რეგიონული მიწოდების ჯაჭვების მდგრადობის უზრუნველსაყოფად.

კვლევის ძირითადი მიზანია საქართველოს შეფასება, როგორც ლოგისტიკური ჰაბის, მისი ინფრასტრუქტურული შესაძლებლობებისა და გეოპოლიტიკური რისკების კონტექსტში. კვლევის მეთოდოლოგია ეფუძნება ხარისხობრივ და შედარებით ანალიზს, რომელიც იყენებს სექტორულ ანგარიშებსა და გეოეკონომიკურ თეორიებს.

ანალიზმა გვიჩვენა, რომ საქართველოს უნიკალური გეოგრაფიული პოზიცია (შავი ზღვის პორტები, ბაქო-თბილისი-ყარსის რკინიგზა) მას გადამწყვეტ უპირატესობას აძლევს. თუმცა, კვლევის პროცესში ყურადღება გამახვილდა ისეთ ძირითად გამოწვევებზე, როგორიცაა:

- **ინფრასტრუქტურული შეზღუდვები:** კერძოდ, ღრმაწყლოვანი პორტის არარსებობა ზღუდავს მასშტაბური ეკონომიკური ეფექტიანობის მიღწევას და ზრდის ოპერაციულ ხარჯებს.
- **რეგიონული არაეფექტურობა:** სატარიფო პოლიტიკის არაპარმონიზებულობა TITR-ის ქვეყნებს შორის და მრავალჯერადი გადატვირთვის საჭიროება, რაც ამცირებს დერეფნის კონკურენტუნარიანობას დროისა და ღირებულების თვალსაზრისით.
- **გეოპოლიტიკური რისკები:** რუსეთის ფაქტორი და რეგიონული არასტაბილურობა, რაც უარყოფითად მოქმედებს გრძელვადიან საინვესტიციო გადაწყვეტილებებზე.

საქართველოს, როგორც ლოგისტიკური ჰაბის, სრული პოტენციალის რეალიზაციისთვის, საჭიროა კოორდინირებული პოლიტიკური ნაბიჯები. რეკომენდაციები მოიცავს: ღრმაწყლოვანი პორტის დაქარაზებულ განხორციელებას, ერთიანი სატარიფო სივრცის შექმნას TITR-ის ფარგლებში, და ციფრული ლოგისტიკური პლატფორმების სრულ ინტეგრაციას. წარმატების შემთხვევაში, საქართველო მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს ევრაზიის ახალი სავაჭრო არქიტექტურის ჩამოყალიბებაში, რითაც სატრანსპორტო ფუნქციის დონიდან, ამაღლდება ღირებულების დამატების რეგიონული ჰაბის დონემდე.

საკვანძო სიტყვები: შუა დერეფანი, ლოგისტიკური ჰაბი, ტრანსპორტის დივერსიფიკაცია, გეოპოლიტიკა, მიწოდების ჯაჭვი, ტრანსკასპიური მარშრუტი (TITR), ღრმაწყლოვანი პორტი, საქართველო.

¹სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის მენეჯმენტის მიმართულების, ასოცირებული პროფესორი, ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი

The “Middle Corridor” and Europe-Asia Transport Diversification - Assessing Georgia’s Strategic Importance in the New Reality of Global Trade

Givi Duchidze²

Abstract

This scientific paper discusses Georgia’s strategic role in the development of the Trans-Caspian International Transport Route, also known as the “Middle Corridor” (TITR). The new reality of global trade, driven by geopolitical changes and sanctions imposed against the Russian Federation, requires a radical diversification of transit routes between Europe and Asia. The study argues that the Middle Corridor is no longer just an alternative, but has become a geopolitical necessity to ensure the sustainability of regional supply chains.

The main objective of the study is to assess Georgia’s potential as a logistics hub in the context of its infrastructure capabilities and geopolitical risks. The methodology is based on qualitative and comparative analysis, using sectoral accounts and geoeconomic theories.

The analysis revealed that Georgia’s unique geographical position (Black Sea ports, Baku-Tbilisi-Kars railway) gives it a decisive advantage. However, the study highlights key challenges:

- Infrastructure constraints: In particular, the absence of a deep-sea port limits the achievement of economies of scale and increases operational costs.
- Regional inefficiencies: Non-harmonization of tariff policies among TITR countries and the need for multiple transshipments, which reduce the competitiveness of the corridor in terms of time and cost.
- Geopolitical risks: The Russian factor and regional instability, which negatively affect long-term investment decisions.

The conclusion is drawn that coordinated policy steps are needed to realize Georgia’s full potential as a logistics hub. Recommendations include: accelerated implementation of the deep-sea port, creation of a single tariff space within the TITR, and full integration of digital logistics platforms. If successful, Georgia will play a significant role in shaping the new Eurasian trade architecture, thereby elevating itself from a transit function to a regional hub for value addition.

Keywords: Middle Corridor, Logistics Hub, Transport Diversification, Geopolitics, Supply Chain, Trans-Caspian Route (TITR), Deep-sea Port, Georgia.

²Associate Professor of Bachelor's program in Management of LEPL David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia,

შესავალი

საუკუნეების განმავლობაში ევრაზიის კონტინენტზე ტრანზიტის დომინანტი მარშრუტი იყო ჩრდილოეთის დერეფანი (კერძოდ, ტრანს-ციმბირული მაგისტრალი), რომელიც უმოკლესი გზა იყო ჩინეთიდან ევროპისკენ. თუმცა, 2022 წლის შემდეგ დაწესებულმა საერთაშორისო სანქციებმა, რისკების ზრდამ და სადაზღვევო ხარჯების ესკალაციამ, ტრანსნაციონალური კორპორაციები აიძულა, დაუყოვნებლივ ეძებნათ დივერსიფიკაციის ალტერნატიული გზები. ეს დივერსიფიკაცია აღარ არის მხოლოდ ოპერაციული ეფექტურობის საკითხი, არამედ გადაიქცა ეკონომიკური უსაფრთხოების ფუნდამენტურ იმპერატივად³. ამ ახალ რეალობაში, ცენტრალურ ადგილს იკავებს ტრანსკასპიური საერთაშორისო სატრანსპორტო მარშრუტი (TITR), იგივე „შუა დერეფანი“ (Middle Corridor)⁴.

შუა დერეფანი წარმოადგენს მულტიმოდალურ სატრანსპორტო ქსელს, რომელიც გადის ჩინეთიდან ცენტრალურ აზიასა და კასპიის ზღვაზე, რათა საქართველოს გავლით მიაღწიოს თურქეთსა და შავი ზღვის პორტებს, რითაც ევროპაში შემდგომი გადაზიდვის შესაძლებლობას იძლევა. ამ დერეფნის ფარგლებში, საქართველო ასრულებს კრიტიკულ, გეოგრაფიულად შეუცვლელ ფუნქციას. ის წარმოადგენს ერთადერთ სახმელეთო და სარკინიგზო კავშირს კასპიის ზღვის აღმოსავლეთ და შავი ზღვის დასავლეთ პორტებს შორის სამხრეთ კავკასიის რეგიონში.

ნაშრომი მიზნად ისახავს საქართველოს სტრატეგიული მნიშვნელობის შეფასებას ევროპა-აზიის ტრანსპორტის დივერსიფიკაციის კონტექსტში, გლობალური ვაჭრობის ახალი გეოპოლიტიკური რეალობის გათვალისწინებით. კერძოდ, კვლევა ფოკუსირებულია იმ კონკრეტულ უპირატესობებსა და გამოწვევებზე, რომლებიც ქვეყანას გააჩნია, რათა ეფექტურად გარდაიქმნას არა მხოლოდ სატრანზიტო ქვეყნად, არამედ რეგიონულ ლოგისტიკურ ჰაბად (Logistics Hub), რომელიც უზრუნველყოფს

³ Edward, N. Luttwak, "From Geopolitics to Geo-Economics." The National Interest 20: 1990. 17–23;

⁴ Richard Dobbs, Leke Acha and Roxburgh Charles, Global Flows in a Digital Age: How Trade, Finance, People, and Data Connect the World. New York: McKinsey Global Institute, 2014.;

ტვირთის ნაკადების სტაბილურ, სწრაფ და ეკონომიკურად გამართლებულ გადაზიდვას⁵.

არსებული აკადემიური ლიტერატურა ფართოდ განიხილავს სატრანსპორტო დერეფნების როლს ეკონომიკურ განვითარებაში⁶, თუმცა, ცოტაა ნაშრომი, რომელიც უშუალოდ აანალიზებს შუა დერეფნის ამჟამინდელ დინამიკას უკრაინის ომის შემდგომ. ლიტერატურა, რომელიც ეხება „ერთი სარტყელი, ერთი გზა“ (Belt and Road Initiative - BRI) ინიციატივას, ხშირად აქცენტს აკეთებს ჩინეთის ინტერესებსა და დაფინანსების მოდელებზე⁷. ჩვენი კვლევა სცილდება BRI-ის ექსკლუზიურ პერსპექტივას და ყურადღებას ამახვილებს ევროპისა და კასპიის რეგიონის ქვეყნების მხარდ ინტერესზე, რაც დერეფანს მრავალპოლუსიან დამოკიდებულებას ანიჭებს.

სამეცნიერო ნაშრომები ლოგისტიკის შესახებ ხაზს უსვამენ, რომ დერეფნის ეფექტურობა განისაზღვრება არა მხოლოდ მანძილით, არამედ: ა) მულტიმოდალური ტრანსპორტის უწყვეტობით, ბ) საბაჟო და სასაზღვრო პროცედურების გამარტივებით, და გ) სატარიფო პოლიტიკის ჰარმონიზაციით⁸. საქართველოს კონტექსტში, კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ლოგისტიკური მართვის (Logistics Management) იმ მოდელების შესწავლა, რომლებსაც შეუძლიათ ამ სამი ფაქტორის ოპტიმიზაცია, რათა შუა დერეფანი კონკურენტუნარიანი გახდეს დროისა და ღირებულების თვალსაზრისით.

კვლევა აქცენტს აკეთებს შემდეგ მთავარ კითხვებზე:

- როგორია შუა დერეფნის ამჟამინდელი გამტარუნარიანობა და როგორ შეეფარდება ის ჩრდილოეთის დერეფანს ტრანზიტის დროისა და ღირებულების თვალსაზრისით?

⁵ Mariam Kharatishvili, *Georgia's Role in the Middle Corridor: Opportunities and Challenges*. Tbilisi: Georgian Foundation for Strategic and International Studies, 2023.;

⁶ Mary R. Brooks, *The Shipping Container: The World in a Box*. New York: Routledge, 2020;

⁷ Colin Flint and Sergey Radchenko. "The Belt and Road Initiative as a Geopolitical Project." *Geopolitics* 22 (4): 2017, 887–910;

⁸ Markus Hesse, "The Geographies of Logistics and the Logistics of Geography." *Geography Compass* 13 (2): 2019, e12419;

- რა არის ძირითადი ინფრასტრუქტურული და მენეჯერული კუთხით გამტარუნარიანობის შემაფერხებელი ფაქტორები („ბოთლის ყელები“ (Bottlenecks)) საქართველოს სატრანსპორტო სისტემაში (პორტები, რკინიგზა), რომლებიც ზღუდავს ტვირთნაკადის ზრდას?
- როგორ შეიძლება გამოიყენოს საქართველომ თავისი თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებები (ევროკავშირთან, ჩინეთთან) ლოგისტიკური ჰაბის ფუნქციის გასაძლიერებლად?
- როგორ მოქმედებს რეგიონული გეოპოლიტიკური არასტაბილურობა შუა დერეფნის საინვესტიციო მიმზიდველობაზე და რა პოლიტიკური ზომებია საჭირო რისკების შესამცირებლად?

კვლევის მეთოდოლოგია ეფუძნება ხარისხობრივ ანალიზს, რომელიც მოიცავს ოფიციალური დოკუმენტების (სატარიფო გრაფიკები, პორტების სტატისტიკა), ინდუსტრიული ანგარიშების, საერთაშორისო ორგანიზაციების პუბლიკაციებისა და აკადემიური ლიტერატურის საფუძვლიან დესკრიპტულ და შედარებით ანალიზს. გამოყენებული იქნება SWOT ანალიზის ელემენტები საქართველოს, როგორც ლოგისტიკური ჰაბის, ძლიერი და სუსტი მხარეების, შესაძლებლობებისა და გარე საფრთხეების იდენტიფიცირებისთვის გეოპოლიტიკური გარემოს გათვალისწინებით.

წინამდებარე სტატია სტრუქტურირებულია შემდეგნაირად: განხილულია შუა დერეფნის თეორიულ და ისტორიულ კონტექსტი; დეტალურად გაანალიზებულია საქართველოს ინფრასტრუქტურული და ლოგისტიკური პოტენციალი; შეფასებულია დერეფნის კონკურენტუნარიანობა და მის წინაშე არსებულ გეოპოლიტიკურ გამოწვევები; შემუშავებულია პრაქტიკული ხასიათის რეკომენდაციები და სტრატეგიები საქართველოს, როგორც ლოგისტიკური ჰაბის, პოზიციის გასამტკიცებლად; ბოლოს კი, დასკვნა შეაჯამებს კვლევის ძირითად მიგნებებს და მიუთითებს სამომავლო კვლევის მიმართულებებზე.

საბოლოო ჯამში, ეს კვლევა ხელს შეუწყობს როგორც აკადემიურ დისკუსიას გლობალური მიწოდების ჯაჭვების მდგრადობის შესახებ, ისე პრაქტიკული რეკომენდაციებით უზრუნველყოფს პოლიტიკის შემქმნელებსა და ინდუსტრიის

წარმომადგენლებს, რომელთაც სურთ გამოიყენონ საქართველოს სტრატეგიული პოზიცია ევროპა-აზიის ახალ სავაჭრო გეოგრაფიაში.

ძირითადი ნაწილი

საქართველოს სტრატეგიული მნიშვნელობა გლობალური ვაჭრობის ახალ რეალობაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა. შუა დერეფანი აღარ არის უბრალო გეოგრაფიული ალტერნატივა; ეს არის გეოპოლიტიკური აუცილებლობა ევროპისა და აზიის მრავალი ქვეყნისთვის, რომლებიც ცდილობენ რუსეთის ტერიტორიის გვერდის ავლას და მიწოდების ჯაჭვის მდგრადობის გაზრდას.

მიუხედავად ამ უნიკალური გეოგრაფიული უპირატესობისა, საქართველო დგას სერიოზული გამოწვევების წინაშე, რომლებიც ძირითადად დაკავშირებულია ინფრასტრუქტურის შეზღუდულ სიმძლავრესთან (დრმაწყლოვანი პორტის არარსებობა), მაღალ ოპერაციულ ხარჯებთან და რეგიონული თანამშრომლობის ნაკლებობასთან ტარიფებისა და საბაჟო პროცედურების ჰარმონიზაციის კუთხით.

საქართველოს წარმატება შუა დერეფნის სრულფასოვან ჰაბად ქცევაში დამოკიდებულია არა მხოლოდ მილიარდობით დოლარის ინვესტიციაზე, არამედ პოლიტიკურ ნებაზე, უზრუნველყოს რეგიონული ინტეგრაციის ლიდერობა, მინიმუმამდე დაიყვანოს გეოპოლიტიკური რისკები და სრულად გამოიყენოს თავისი უნიკალური თავისუფალი სავაჭრო რეჟიმები დამატებითი ღირებულების სერვისების განვითარებისთვის. თუ ეს გამოწვევები წარმატებით დაიძლევა, საქართველო დაამტკიცებს თავის თავს, როგორც კრიტიკულად მნიშვნელოვან მოთამაშეს ევროპა-აზიის სავაჭრო არქიტექტურის გადაწყობაში.

საქართველოს ლოგისტიკური სისტემის უპირველესი ღირებულება მისი მულტიმოდალური შესაძლებლობაა, რომელიც აერთიანებს საზღვაო, საჰაერო და საავტომობილო ტრანსპორტს. ეს ინტეგრაცია სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია შუა

დერეფნისთვის, რომელიც თავისი არსით გულისხმობს ტვირთის გადატვირთვას მინიმუმ სამ სხვადასხვა რეჟიმში (მატარებელი - გემი - მატარებელი/მანქანა)⁹.

შავი ზღვის პორტები, ფოთი და ბათუმი, ემსახურება შუა დერეფნის დასავლეთ კარიბჭეს. ფოთი, თავისი კონტეინერების და რო-რო (Ro-Ro) ტერმინალებით, წარმოადგენს ქვეყნის მთავარ საზღვაო ჰაბს. თუმცა, მათი ამჟამინდელი სიმძლავრე და ოპერაციული ეფექტურობა სერიოზულ გამოწვევას უქმნის მზარდ მოთხოვნას.

- **გამტარუნარიანობა:** ფოთის პორტი, მიუხედავად გაფართოების პროექტებისა (მაგალითად, APM Terminals-ის მიერ), შეზღუდულია წყლის სიღრმით, რაც ხელს უშლის პანამაქსის შემდგომი (Post-Panamax) ზომის გემების მიღებას. ამან შეიძლება გამოიწვიოს ფიდერული სერვისების საჭიროება უფრო დიდი გემებიდან ტვირთის გადმოსატვირთად, რაც ზრდის დროს და ფინანსურ ხარჯებს. ბათუმის პორტი, თუმცა უფრო ღრმაა, ძირითადად ნავთობპროდუქტებსა და მშრალ ტვირთებზეა ორიენტირებული.
- **„ბოთლის ყელი“:** ღრმაწყლოვანი პორტის აუცილებლობა: შუა დერეფნის, როგორც გლობალური მასშტაბის მოთამაშის, ჩამოყალიბებისთვის, საქართველო კრიტიკულად საჭიროებს ღრმაწყლოვან პორტს. ეს საშუალებას მისცემს ქვეყანას, მიიღოს უშუალოდ მსხვილ კონტეინერმზიდებს (მინიმუმ 14-16 მეტრი სიღრმე), რაც საგრძნობლად შეამცირებს ტრანსპორტირების დროს და ღირებულებას, აღმოფხვრის რა ფიდერების საჭიროებას¹⁰. ამ პროექტის დაგვიანება და გაურკვევლობა წარმოადგენს ყველაზე დიდ სტრუქტურულ რისკს საქართველოს, როგორც ჰაბის, სტატუსისთვის.
- საქართველოს რკინიგზა არის შუა დერეფნის ხერხემალი, რომელიც აკავშირებს ფოთის პორტებს აზერბაიჯანთან და ბაქო-თბილისი-ყარსის (BTK) გავლით თურქეთთან. **BTK-ის სტრატეგიული როლი:** BTK, რომელიც 2017 წელს გაიხსნა, უზრუნველყოფს პირდაპირ სარკინიგზო კავშირს ევროპასთან შავი ზღვის გვერდის

⁹ Lim, Sungkyu, and Sanggyun Lee. 2021. "Evaluating the Competitiveness of Multimodal Transport Corridors in Eurasia." *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review* 148: 102263;

¹⁰ World Bank. *Georgia's Logistics Sector: Challenges and Opportunities for Regional Connectivity*. Washington, D.C.: World Bank Publications, 2023.;

ავლით (თურქეთის გავლით). ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ ტვირთებისთვის, რომლებსაც კონტეინერების სახით შეუძლიათ ერთი ხაზით გადაადგილება და არ საჭიროებენ გემზე გადატვირთვას.

- **გამტარუნარიანობის ლიმიტები:** საქართველოს რკინიგზა, მიუხედავად მოდერნიზაციისა, კვლავ დგას ელექტრიფიკაციის, სიგნალიზაციის სისტემებისა და საკმარისი მოძრავი შემადგენლობის ნაკლებობის გამოწვევის წინაშე. ეს ლიმიტები ზღუდავს მატარებლის სიჩქარეს და მთლიან გამტარუნარიანობას, რაც პირდაპირ გავლენას ახდენს TITR-ის მთავარ კონკურენტულ უპირატესობაზე – დროზე¹¹.

აღმოსავლეთ-დასავლეთის ჩქაროსნული მაგისტრალის მშენებლობა, რომელიც ტრანსპორტირების ალტერნატიულ გზას ქმნის, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ლოგისტიკური მოქნილობისთვის. კერძოდ, ჩქაროსნული გზა უზრუნველყოფს ტვირთის სწრაფად მიწოდებას ლოკალურ ბაზრებზე, აგრეთვე ზრდის ქვეყნის შიდა დისტრიბუციის შესაძლებლობებს.

შუა დერეფნის კონკურენტუნარიანობა ფასდება სამი ძირითადი კრიტერიუმით: ტრანზიტის დრო, ღირებულება და საიმედოობა.

ჩრდილოეთის დერეფანთან შედარებით (რომელიც 14-18 დღეს მოითხოვს), TITR-ს თეორიულად შეუძლია ტვირთის გადაზიდვა ჩინეთიდან ევროპაში 12-14 დღეში. თუმცა, პრაქტიკაში, ტრანზიტის დრო ხშირად იზრდება კასპიის ზღვაზე გადატვირთვის სირთულეების, ქართული პორტების შეზღუდვებისა და სასაზღვრო შეფერხებების გამო.

"ეფექტური ლოგისტიკა არ არის მხოლოდ მანძილის საკითხი, ეს არის მრავალი საზღვრისა და ტრანსპორტის რეჟიმის უნაკლო ინტეგრაციის საკითხი. შუა დერეფანი ამ ეტაპზე კარგავს დროის უპირატესობას არა რკინიგზის სიჩქარით, არამედ ინტერმოდალური კვანძების არაეფექტურობით."¹².

¹¹ ADB (Asian Development Bank). The Middle Corridor: The Role of Georgia in Connecting Asia and Europe. Manila: ADB Publishing, 2022;

¹² Ibid. Hesse, Markus. 2019.;

კასპიის ზღვაზე საბორნე ოპერაციების არარეგულარულობა და ამინდზე დამოკიდებულება წარმოადგენს უდიდეს დროით რისკს, რომელსაც საქართველო, როგორც საბოლოო მიმღები ქვეყანა, ვერ აკონტროლებს.

ტრანსპორტირების ღირებულება შუა დერეფანზე ამჟამად მნიშვნელოვნად მაღალია (დაახლოებით 30-40%-ით მეტი), ვიდრე ჩრდილოეთის მარშრუტის ისტორიული ტარიფები (Westermann and Shurrab 2023)¹³. ეს ძირითადად განპირობებულია:

- **მრავალჯერადი გადატვირთვა:** ტრანსპორტის რეჟიმის შეცვლა ზრდის შრომისა და ინფრასტრუქტურის ხარჯებს.
- **არასინქრონიზებული ტარიფები:** დერეფნის ქვეყნებს (საქართველო, აზერბაიჯანი, ყაზახეთი) შორის არ არსებობს ერთიანი, შეთანხმებული ტარიფი. ტვირთის გადაზიდვა ყოველ საზღვარზე ახალ მოლაპარაკებასა და ფასს მოითხოვს, რაც ამცირებს მარშრუტის პროგნოზირებადობას და კონკურენტუნარიანობას.
- **დაბალი მოცულობა:** Titr-ის შედარებით დაბალი მოცულობა (ჩრდილოეთის მარშრუტთან შედარებით) ხელს უშლის მასშტაბის ეკონომიის (Economies of Scale) მიღწევას, რაც ფასის შემცირებას შეუწყობდა ხელს.

საქართველო შედარებით ძლიერ პოზიციაზეა საბაჟო პროცედურების სიმარტივით (World Bank's Logistics Performance Index-ის მიხედვით), თუმცა რეგიონული თანამშრომლობის კუთხით სერიოზული გამოწვევები რჩება.

- **ჰარმონიზაციის საჭიროება:** ლოგისტიკური ჰაბის წარმატება მოითხოვს სრული ციფრულიზაციასა და ერთიანი საინფორმაციო სივრცის შექმნას დერეფნის ყველა ქვეყანას შორის. საქართველოს ლიდერობა „ერთ ფანჯრის“ (Single Window) პრინციპის გაძლიერებაში კრიტიკულად მნიშვნელოვანია.
- **ტვირთის გაფორმების დრო:** მიუხედავად ქართული საბაჟოს ეფექტურობისა, ტვირთის საერთო ტრანზიტის დროში შეფერხება ხშირად გამოწვეულია მეზობელ ქვეყნებში (მაგალითად, ყაზახეთი, აზერბაიჯანი) სასაზღვრო შემოწმების გახანგრძლივებით.

¹³ Westermann, Lars, and Mohammed Shurrab. 2023. "The Middle Corridor and the Reshaping of Eurasian Trade." *International Journal of Logistics Management* 34 (4): 1201-1220;

საქართველოს სტრატეგიული მნიშვნელობა მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული რეგიონის გეოპოლიტიკურ არასტაბილურობასთან.

რუსეთის მიერ საქართველოს ტერიტორიების (აფხაზეთი, ცხინვალის რეგიონი) ოკუპაცია და მუდმივი „საზღვრის მცოცავი“ პოლიტიკა ქმნის მუდმივ უსაფრთხოების რისკს. ამან შეიძლება გამოიწვიოს ტრანსნაციონალური კორპორაციების უნდობლობა ინვესტიციების მიმართ.

- **რისკის აღქმა:** საერთაშორისო ინვესტორებისთვის, განსაკუთრებით ლოგისტიკის სფეროში, უსაფრთხოების რისკი ფასდება პოლიტიკური სტაბილურობის ინდექსით (Political Stability Index). მაღალი გეოპოლიტიკური რისკი ითარგმნება მაღალ სადაზღვევო პრემიებად და კაპიტალის მაღალ ღირებულებად¹⁴.
- **ენერგეტიკული დერეფნების დაცვა:** მიუხედავად იმისა, რომ შუა დერეფანი ძირითადად სავაჭრო მარშრუტია, მისი უსაფრთხოების გარანტიები მჭიდროდ არის დაკავშირებული ენერგეტიკული დერეფნების (მაგალითად, BTC ნავთობ-სადენი) უსაფრთხოებასთან, რადგან ისინი ერთსა და იმავე გეოგრაფიულ სივრცეში გადიან.
- **TITR-ის წარმატება** მთლიანად დამოკიდებულია საქართველოს, აზერბაიჯანის, ყაზახეთისა და თურქეთის კოორდინირებულ მენეჯმენტზე.
- **აზერბაიჯანი და სომხეთი:** მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის შემდგომ, რეგიონში გაჩნდა ახალი სატრანსპორტო შესაძლებლობები, მათ შორის „ზანგეზურის დერეფნის“ პოტენციური გახსნა. ამან შესაძლოა გავლენა იქონიოს საქართველოს ექსკლუზიურ სატრანზიტო როლზე სამხრეთ კავკასიაში. თუმცა, ამ ეტაპზე საქართველო რჩება ყველაზე ნეიტრალურ და საიმედო პარტნიორად¹⁵.
- **თურქეთის როლი:** თურქეთი, როგორც შუა დერეფნის დასავლეთი ბოლო, მნიშვნელოვანი პარტნიორია. ბაქო-თბილისი-ყარსის რკინიგზის სრული პოტენ-

¹⁴ Kaplinsky, Raphael, and Mike Morris. 2021. Global Value Chains and Development: Redefining the Parameters of Wealth. London: Routledge;

¹⁵ Saul B.Cohen, and Nurit Kliot. "Geopolitics and Logistics: A New Interdisciplinary Field of Study." The Geographical Journal 187 (2): 2021.150–165;

ციალის გამოყენება მოითხოვს ანკარასთან მჭიდრო კოორდინაციას, განსაკუთრებით კი საბაჟო პროცედურების და ჰარმონიზებული სტანდარტების კუთხით.

გლობალური ვაჭრობის ახალ რეალობაში, სადაც გეოპოლიტიკა დომინირებს გეოეკონომიკაზე¹⁶, შუა დერეფანი აღარ არის მხოლოდ „ალტერნატიული“ მარშრუტი – ის იქცა „სტრატეგიული აუცილებლობის“ მარშრუტად ევროკავშირისთვის.

იმისათვის, რომ საქართველო გახდეს სრულფასოვანი ლოგისტიკური ჰაბი, ქვეყანამ უნდა გააძლიეროს „ღირებულების დამატების სერვისები“ (Value-Added Services - VAS). ეს მოიცავს:

- საბაჟო საწყობები და კონსოლიდაცია: მსხვილი დისტრიბუციისა და ფარმაცევტული კომპანიებისთვის ტვირთების შენახვა, დახარისხება და კონსოლიდაცია საქართველოში, შემდგომ ევროპულ ბაზრებზე გასატანად.
- მსუბუქი წარმოება და აწყობა: თავისუფალი ინდუსტრიული ზონების (FIZ) გამოყენება საბოლოო პროდუქტის აწყობისთვის, რაც ისარგებლებს საქართველოს თავისუფალი ვაჭრობის რეჟიმებით (მაგალითად, DCFTA ევროკავშირთან) და გააძლიერებს „დამზადებულია საქართველოში“ კომპონენტს¹⁷.

ეს სტრატეგიული გადანაცვლება მოითხოვს არა მხოლოდ ინფრასტრუქტურას, არამედ პროფესიონალურ ლოგისტიკურ მენეჯმენტსა და მაღალკვალიფიციურ ადამიანურ კაპიტალს.

შუა დერეფნის პოტენციალის სრულად გამოყენებისთვის, საქართველოს სჭირდება კოორდინირებული პოლიტიკური და მენეჯმენტური ქმედებები:

რეკომენდაცია 1: ღრმაწყლოვანი პორტის დაუყოვნებელი განხორციელება. პორტი კრიტიკულია მასშტაბის ეკონომიის მისაღწევად და შავი ზღვის რეგიონში საქართველოს, როგორც მთავარი კარიბჭის, პოზიციის გასამყარებლად. ამ პროექტის დაფინანსება უნდა მოხდეს სახელმწიფო-კერძო პარტნიორობის (PPP) მოდელით,

¹⁶ Edward N. Luttwak, "From Geopolitics to Geo-Economics." The National Interest 20: 1990. 17–23;

¹⁷ OECD (Organization for Economic Co-operation and Development). 2020. Enhancing Transport and Logistics Connectivity in the Caucasus. Paris: OECD Publishing;

საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციებისა და ევროკავშირის ჩართულობით (Global Gateway).

რეკომენდაცია 2: სარკინიგზო ქსელის მოდერნიზაცია. აუცილებელია რკინიგზის გამტარუნარიანობის ზრდა, რაც გულისხმობს დამატებითი ლიანდაგების მოწყობას და მართვის სისტემების სრულ ციფრულიზაციას ტრანზიტის დროის პროგნოზირებადობის გასაუმჯობესებლად.

რეკომენდაცია 3: ერთიანი სატარიფო სივრცის შექმნა. საქართველომ ლიდერობა უნდა იტვირთოს TITR-ის ქვეყნებთან (ყაზახეთი, აზერბაიჯანი, თურქეთი) მოლაპარაკებებში, რათა დაწესდეს ერთიანი, კომბინირებული და კონკურენტუნარიანი ტარიფი ევროპა-აზიის ტვირთებისთვის. ეს გაზრდის მარშრუტის მიმზიდველობას მსხვილი გადამზიდავებისთვის.

რეკომენდაცია 4: ციფრული ლოგისტიკური პლატფორმის ინტეგრაცია. საბაჟო და სასაზღვრო დოკუმენტაცია უნდა იყოს სრულად ციფრული და ურთიერთაღიარებული დერეფნის ყველა მონაწილე ქვეყნის მიერ (e-CMR და e-TIR-ის სრული იმპლემენტაცია), რაც შეამცირებს ბიუროკრატიულ შეფერხებებს.

რეკომენდაცია 5: პოლიტიკური ნეიტრალიტეტის ხაზგასმა და უსაფრთხოების გარანტიები. საქართველომ უნდა გააძლიეროს საერთაშორისო დიპლომატია, რათა შუა დერეფანი აღიარებული იყოს, როგორც ნეიტრალური, გეოპოლიტიკურად დაცული დერეფანი. თანამშრომლობა ევროკავშირთან და აშშ-სთან სატრანზიტო უსაფრთხოების გარანტიების მისაღებად კრიტიკულია გრძელვადიანი ინვესტიციების მოსაზიდად.

რეკომენდაცია 6: ადამიანური კაპიტალის განვითარება. ლოგისტიკური მენეჯმენტის, მიწოდების ჯაჭვის ანალიზისა და ინტერმოდალური ოპერაციების კვალიფიციური სპეციალისტების მომზადება უზრუნველყოფს, რომ გაუმჯობესებული ინფრასტრუქტურა ეფექტურად იქნას მართული.

დასკვნა

კვლევის პროცესში შეფასდა საქართველოს სტრატეგიული მნიშვნელობა ევროპა-აზიის სატრანსპორტო დივერსიფიკაციის კონტექსტში, გლობალური ვაჭრობის ახალი გეოპოლიტიკური რეალობის გათვალისწინებით. რუსეთ-უკრაინის ომით გამოწვეულმა მიწოდების ჯაჭვების რადიკალურმა ცვლილებამ, „შუა დერეფანი“ (TITR) გარდაქმნა გეოგრაფიული ალტერნატივიდან სტრატეგიულ აუცილებლობად ევროკავშირისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნებისთვის, რომლებიც ცდილობენ გეოპოლიტიკური რისკების შემცირებას და ვაჭრობის სტაბილურობის შენარჩუნებას.

კვლევის ძირითადი მიგნებები ადასტურებს, რომ საქართველოს გეოგრაფიული პოზიცია შუა დერეფნის ფარგლებში არის უნიკალური და შეუცვლელი. ქვეყანა წარმოადგენს კრიტიკულ ლოგისტიკურ კვანძს, რომელიც აკავშირებს კასპიის საზღვაო ტრანსპორტს შავი ზღვის პორტებსა და ევროპულ სარკინიგზო ქსელებს. თუმცა, ანალიზმა გამოავლინა არსებითი „ბოთლის ყელები“, რომლებიც ზღუდავს ამ პოტენციალის სრულ რეალიზებას. უმთავრესი გამოწვევა მდგომარეობს ინფრასტრუქტურის არასაკმარის სიმძლავრეში, კერძოდ, ღრმაწყლოვანი პორტის არარსებობაში, რაც ზღუდავს მსხვილი კონტეინერმზიდების მიღებას და, შესაბამისად, ხელს უშლის მასშტაბის ეკონომიის მიღწევას TITR-ზე.¹⁸

ასევე, კრიტიკულია მენეჯერული და გეოეკონომიკური გამოწვევები. შუა დერეფნის ამჟამინდელი კონკურენტუნარიანობა იზღუდება მაღალი ოპერაციული ღირებულებით, რაც გამოწვეულია მრავალჯერადი გადატვირთვით და დერეფნის ქვეყნებს შორის სატარიფო და საბაჟო პროცედურების ჰარმონიზაციის ნაკლებობით. გეოპოლიტიკური რისკები, მათ შორის რეგიონული არასტაბილურობა და რუსეთის ფაქტორი, ამძაფრებს საინვესტიციო გარემოს გაურკვევლობას, რაც მოითხოვს საქართველოს მთავრობის მხრიდან ძლიერ პოლიტიკურ გარანტიებს და საერთაშორისო პარტნიორებთან (ევროკავშირი, აშშ) კოორდინაციას (Kaplinsky and Morris 2021).

¹⁸ Ibid. Westermann, Lars, and Mohammed Shurrab. 2023.

პრაქტიკული თვალსაზრისით, კვლევის პროცესში შემუშავებული იქნა სტრატეგიულ რეკომენდაციები, რომელთა განხორციელება (ინფრასტრუქტურის დაფინანსება PPP მოდელით, ერთიანი ტარიფის დანერგვა) საქართველოს საშუალებას მისცემს, გადავიდეს ტრანზიტის წერტილიდან „ღირებულების დამატების“ (Value-Added) ლოგისტიკურ ჰაბად, რაც მნიშვნელოვან ეკონომიკურ სარგებელს მოუტანს ქვეყანასა და მთელ რეგიონს.

სამომავლო კვლევის მიმართულებები უნდა ფოკუსირდეს TITR-ის ქვეყნებს შორის ციფრული ინტეგრაციის მექანიზმების დეტალურ ანალიზზე და გლობალური ვაჭრობის ცვალებადობის გავლენის რაოდენობრივ შეფასებაზე სატვირთო ნაკადების ზრდაზე კონკრეტულ სექტორებში (მაგ. ელექტრონიკა და ფარმაცევტული პროდუქტები). საქართველოს წარმატება განსაზღვრავს ევრაზიის კონტინენტის ლოგისტიკურ მომავალს.

ბიბლიოგრაფია

- Luttwak, Edward N. "From Geopolitics to Geo-Economics." *The National Interest* 20: 1990.17–23;
- Dobbs, Richard, Acha Leke, and Charles Roxburgh. *Global Flows in a Digital Age: How Trade, Finance, People, and Data Connect the World*. New York: McKinsey Global Institute 2014.;
- Kharatishvili, Mariam. *Georgia's Role in the Middle Corridor: Opportunities and Challenges*. Tbilisi: Georgian Foundation for Strategic and International Studies 2023.;
- Brooks, Mary R. *The Shipping Container: The World in a Box*. New York: Routledge 2020.;
- Flint, Colin, and Sergey Radchenko. "The Belt and Road Initiative as a Geopolitical Project." *Geopolitics* 22 (4): 2017. 887–910;
- Hesse, Markus. "The Geographies of Logistics and the Logistics of Geography." *Geography Compass* 13 (2): 2019.e12419;
- Lim, Sungkyu, and Sanggyun Lee. "Evaluating the Competitiveness of Multimodal Transport Corridors in Eurasia." *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review* 148: 2021. 102263;
- World Bank. *Georgia's Logistics Sector: Challenges and Opportunities for Regional Connectivity*. Washington, D.C.: World Bank Publications 2023.;
- ADB (Asian Development Bank). *The Middle Corridor: The Role of Georgia in Connecting Asia and Europe*. Manila: ADB Publishing 2022.;
- Westermann, Lars, and Mohammed Shurrab. "The Middle Corridor and the Reshaping of Eurasian Trade." *International Journal of Logistics Management* 34 (4): 2023.1201–1220;
- Kaplinsky, Raphael, and Mike Morris. *Global Value Chains and Development: Redefining the Parameters of Wealth*. London: Routledge 2021.;
- Cohen, Saul B., and Nurit Kliot. "Geopolitics and Logistics: A New Interdisciplinary Field of Study." *The Geographical Journal* 187 (2): 2021. 150–165;
- Luttwak, Edward N. "From Geopolitics to Geo-Economics." *The National Interest* 20: 1990.17–23;
- OECD (Organization for Economic Co-operation and Development). *Enhancing Transport and Logistics Connectivity in the Caucasus*. Paris: OECD Publishing 2020.;

სამხედრო ობიექტების არქიტექტურულ - გეგმარებით გადაწყვეტების საერთაშორისო პრაქტიკა

მზია მილაშვილი¹

ვალერი მჭედლიშვილი²

<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.10196>

აბსტრაქტი

სტატია იკვლევს საერთაშორისო პრაქტიკას სამხედრო ობიექტების არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტილებების სფეროში და ასახავს მათ სივრცულ ორგანიზაციას ოპერატიულ ეფექტიანობაზე, უსაფრთხოებაზე, ტექნოლოგიურ მდგრადობაზე და გარემოსთან თავსებადობაზე. თანამედროვე სამხედრო ინფრასტრუქტურა აღარ შემოიფარგლება მხოლოდ დაცვითი ნაგებობებით; იგი აერთიანებს ოპერაციულ, საცხოვრებელ, ლოჯისტიკურ და საკომუნიკაციო ფუნქციებს ერთ ადაპტირებად სისტემაში. ნაშრომი აანალიზებს თანამედროვე მაგალითებს აშშ-ის, ისრაელის, იაპონიისა და ნატოს წევრი ქვეყნების სამხედრო ინფრასტრუქტურიდან, ხაზს უსვამს ობიექტების მოდულურობას, ფუნქციურ მოქნილობას, ენერგოეფექტურობას და უსაფრთხოების ზონირების პრინციპებს.

აშშ-ში სამხედრო ინფრასტრუქტურის დაგეგმარება ეფუძნება „მისიისზე ორიენტირებული დიზაინის“ პრინციპს, რაც არქიტექტურულ და სივრცულ გადაწყვეტილებებს კონკრეტულ ოპერაციულ ამოცანებს აწყობს. მაგალითისთვის, პენტაგონის განახლებული კომპლექსი ვაშინგტონში აერთიანებს მიწისქვეშა ლოჯისტიკურ დერეფნებს, სენსორულ ქსელებსა და ენერგოეფექტურ შენობებს, რაც ზრდის ოპერაციულ ეფექტიანობას და უზრუნველყოფს სწრაფ ადაპტირებას. ნატოსა და ევროპული სამხედრო ბაზების მაგალითები (მაგ., რამშტაინის საჰაერო ბაზა გერმანიაში) აჩვენებს მრავალფუნქციური სივრცეების შექმნის ტენდენციას, რომლებიც უზრუნველყოფენ ერთობლივ ოპერაციებს, ნაწილობრივ ინტეგრირებას სამოქალაქო ინფრასტრუქტურასთან და სწრაფ რეაგირებას კრიზისულ სიტუაციებში.

ისრაელის სამხედრო ობიექტები გამოირჩევა კომპაქტურობით, მაღალტექნოლოგიური დაცვითა და ენერგოაგრეგატების გამოყენებით. მაგალითად, IDF-ის საწვრთნელი ბაზა ნეგევის უდაბნოში იყენებს მზის პანელებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ ბაზის ენერგიის მნიშვნელოვან ნაწილს. ისრაელის მაგალითი ხაზს უსვამს ფუნქციური ეფექტურობის, მდგრადობისა და მაღალი უსაფრთხოების ერთიანობას. იაპონიაში, მიწისძვრისადმი მაღალი მგრძნობელობის გამო, სამხედრო შენობები ააშენეს მოდულური, მიწისძვრისადმი გამძლე კონსტრუქციებით, რაც უზრუნველყოფს უსაფრთხოებას, ადამიანის კომფორტსა და ჰიბრიდულ გამოყენებას სამხედრო და სამოქალაქო ფუნქციებში.

საერთაშორისო პრაქტიკიდან ჩანს რამდენიმე ძირითადი პრინციპი: ობიექტის ფუნქციური დანიშნულება განსაზღვრავს არქიტექტურულ ფორმას; მოდულურობა და მოქნილობა უზრუნველყოფს სწრაფ ადაპტირებას; ენერგოეფექტურობა და გარემოსდაცვითი მიდგომები ამცირებს რესურსების მოხმარებას; სამოქალაქო-სამხედრო სივრცეების ინტეგრაცია ზრდის ბაზის მოქნილობას და ადამიანურ გარემოს.

კვლევის დასკვნებში ნათქვამია, რომ თანამედროვე სამხედრო ინფრასტრუქტურა ხდება ჰიბრიდული, მდგრადი და ენერგოეფექტური. საერთაშორისო გამოცდილება საქართველოს სამხედრო ინფრასტრუქტურის განვითარებისთვის იძლევა შესაძლებლობას ოპერაციული მზადყოფნის გაზრდისა და მდგრადი, ადაპტირებადი სისტემების შექმნის მიმართულებით.

საკვანძო სიტყვები: სამხედრო არქიტექტურა, გეგმარებითი გადაწყვეტა, უსაფრთხოება, ინფრასტრუქტურა, ენერგოეფექტურობა, ჰიბრიდული ფუნქციები.

¹ არქიტექტურის აკადემიური დოქტორი.

² არქიტექტურის აკადემიური დოქტორი.

International Practice of Architectural and Planning Solutions for Military Facilities

Mzia Milashvili³

Valeri Mchedlishvili⁴

Abstract

The article examines international practices in the field of architectural and planning solutions for military facilities and highlights how their spatial organization influences operational efficiency, security, technological sustainability, and environmental compatibility. Modern military infrastructure is no longer limited to defensive structures only; it integrates operational, residential, logistical, and communication functions into a single adaptable system. The study analyzes contemporary examples from the military infrastructure of the United States, Israel, Japan, and NATO member states, emphasizing modularity, functional flexibility, energy efficiency, and security zoning principles.

In the United States, military infrastructure planning is based on the principle of *mission-oriented design*, which aligns architectural and spatial solutions with specific operational tasks. For example, the renovated Pentagon complex in Washington incorporates underground logistical corridors, sensor networks, and energy-efficient buildings, which enhance operational effectiveness and ensure rapid adaptability. Examples from NATO and European military bases (e.g., Ramstein Air Base in Germany) illustrate the trend of creating multifunctional spaces that support joint operations, partial integration with civilian infrastructure, and rapid response in crisis situations.

Israeli military facilities are characterized by compactness, high-technology security systems, and the use of advanced energy units. For instance, the IDF training base in the Negev Desert employs solar panels that supply a significant portion of the base's energy. The Israeli model underscores the unity of functional efficiency, sustainability, and high security. In Japan, due to high seismic activity, military buildings are constructed using modular, earthquake-resistant structures, which ensure safety, human comfort, and hybrid use for both military and civilian purposes.

International practice reveals several key principles: the functional purpose of a facility determines its architectural form; modularity and flexibility ensure rapid adaptation; energy efficiency and environmental approaches reduce resource consumption; and civil-military spatial integration increases the flexibility of the base and improves the human environment.

The study concludes that modern military infrastructure is becoming hybrid, sustainable, and energy efficient. International experience provides opportunities for Georgia to enhance operational readiness and develop sustainable and adaptable systems in its military infrastructure.

Keywords: military architecture, planning solution, security, infrastructure, energy efficiency, hybrid functions.

³ Doctor of Architecture (Academic Degree)

⁴ Doctor of Architecture (Academic Degree)

შესავალი

თანამედროვე სამხედრო ობიექტების არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ეროვნული თავდაცვის შესაძლებლობების დონეს და ოპერაციულ ეფექტიანობას. სამხედრო ინფრასტრუქტურა აღარ არის მხოლოდ დაცვითი ნაგებობების კომპლექსი; იგი წარმოადგენს ადაპტირებად, მრავალფუნქციურ სისტემას, რომელიც აერთიანებს ოპერაციულ, საცხოვრებელ, ლოჯისტიკურ, საკომუნიკაციო და ენერგეტიკულ ინფრასტრუქტურას. ასეთი მიდგომა მიზნად ისახავს არა მხოლოდ ობიექტების ფიზიკურ დაცვას, არამედ ოპერაციების ეფექტურობას, პერსონალის კეთილდღეობას, გარემოსდაცვითი და ენერგოეფექტური სტანდარტების დაცვას.⁵

ტექნოლოგიური პროგრესი, ინფორმაციული და სატრანსპორტო სისტემების ინტეგრაცია, ჰიბრიდული ომების საფრთხეების გავრცელება, ასევე ბუნებრივი საფრთხეები (მაგ., მიწისძვრები, ბუნებრივი კატასტროფები) არქიტექტურულ დაგეგმარებას ახალი სტრატეგიული მნიშვნელობით ავსებს. შესაბამისად, თანამედროვე არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტები ეფუძნება ინტეგრირებულ, სისტემურ ხედვას, რომელიც საშუალებას აძლევს სამხედრო ობიექტებს ფუნქციურად მოქნილები იყვნენ, სწრაფად რეაგირებდნენ ცვლილებებზე და უსაფრთხო გარემოს უზრუნველყოფდნენ, შეინარჩუნონ ენერგოეფექტურობა და მდგრადობა.⁶

გლობალური პრაქტიკა აჩვენებს, რომ სამხედრო ინფრასტრუქტურის წარმატებულ მართვას სჭირდება მრავალი ელემენტის სინთეზი: უსაფრთხოების მაღალი დონე, ოპერაციული მოქნილობა, ტექნოლოგიური და ინფრასტრუქტურული მდგრადობა, ენერგოეფექტურობა და ჰუმანური გარემოს უზრუნველყოფა. მაგალითად, აშშ-ში სამხედრო ობიექტების დაგეგმარება ეფუძნება „მისიისზე ორიენტირებული დიზაინის“ პრინციპს.⁷

⁵ თ. ჯაფარიძე, *სამხედრო ინფრასტრუქტურის დაგეგმარების თანამედროვე მიდგომები*. თბილისი: ტექნიკური უნივერსიტეტი.(2019).

⁶ დ. კილაძე, მდგრადი არქიტექტურის პრინციპები სამხედრო ობიექტებში. *არქიტექტურის ჟურნალი*, №4. (2021).

⁷ Smith, J. (2021). Mission-Oriented Architecture in Defense Infrastructure. *Journal of Military Design*, 12(3).

რომელიც განსაზღვრავს სივრცის განლაგებას ოპერაციული ამოცანების მიხედვით. პენტაგონის განახლებული კომპლექსი ვაშინგტონში აერთიანებს მიწისქვეშა ლოჯისტიკურ დერეფნებს, სენსორულ ქსელებსა და ენერგოეფექტურ შენობებს, რაც ზრდის ოპერაციულ ეფექტიანობას და უზრუნველყოფს სწრაფ ადაპტირებას სხვადასხვა სიტუაციებში⁸.

ევროპაში, ნატოს წევრი ქვეყნების სამხედრო ბაზების მაგალითები (მაგ., რამშტაინის საჰაერო ბაზა, გერმანია) ხაზს უსვამს მრავალფუნქციური სივრცეების შექმნის მნიშვნელობას. ასეთი სივრცეები უზრუნველყოფენ ერთობლივ ოპერაციებს, აგრეთვე ნაწილობრივ ინტეგრირებას სამოქალაქო ინფრასტრუქტურასთან, რაც ზრდის ბაზის მოქნილობას კრიზისულ სიტუაციებში.⁹

ისრაელის მაგალითი ადასტურებს, რომ თანამედროვე სამხედრო ობიექტები increasingly იყენებენ ენერგეტიკულად დამოუკიდებელ გადაწყვეტილებებს (მაგ., მზის პანელები) და კომპაქტურ, ტექნოლოგიურად დაცულ სივრცეებს, რაც აერთიანებს უსაფრთხოებას, ოპერაციულ ეფექტიანობასა და მდგრადობას ერთიან სისტემაში. იაპონიის სამხედრო ინფრასტრუქტურა განსაკუთრებული ყურადღებითაა დამახასიათებელი მიწისძვრისადმი გამძლეობაში; შენობები მოდულურ და მიწისძვრისადმი მდგრად კონსტრუქციებს იყენებენ, რაც უზრუნველყოფს ჰიბრიდულ გამოყენებას – სამხედრო და სამოქალაქო ფუნქციების ერთ სივრცეში მოქცევას.¹⁰

საერთაშორისო პრაქტიკიდან ჩანს რამდენიმე ძირითადი პრინციპი, რომლებიც გამოიყენება თანამედროვე სამხედრო ინფრასტრუქტურის დაგეგმარებისას:

ფუნქციური დანიშნულება განსაზღვრავს არქიტექტურულ ფორმას - შენობა და სივრცე მორგებულია ძირითადი სამხედრო მიზნებისთვის;

მოდულურობა და მოქნილობა - შესაძლებელი ხდება სწრაფი ადაპტირება, ფუნქციის შეცვლა ან მობილიზება;

⁸ U.S. Department of Defense. *Mission Architecture Style Guide*. (2025). ხელმისაწვდომია: <https://surl.li/icgixv>
გადამოწმებულია 3.12.2025

⁹ NATO *Infrastructure and Military Engineering Guidelines*. Brussels: NATO Publishing. (2022).

¹⁰ Ministry of Defense of Japan, *Defense Architecture and Resilience*. Tokyo, (2022).

ენერგოეფექტურობა და გარემოსდაცვითი მიდგომები - რესურსების გამოყენების ოპტიმიზაცია და მდგრადი გარემოს შექმნა;

სამოქალაქო-სამხედრო სივრცეების ინტეგრაცია - ოპერაციული მოქნილობა, ადამიანური გარემოს შექმნა და სწრაფი რეაგირება კრიზისულ სიტუაციებში.

კვლევის მიზანია შეისწავლოს საერთაშორისო პრაქტიკა სამხედრო ობიექტების არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტილებების სფეროში, გამოიკვლიოს სივრცითი ორგანიზაციის გავლენა ოპერაციულ ეფექტიანობაზე, უსაფრთხოებაზე და ტექნოლოგიურ მდგრადობაზე და განსაზღვროს შესაძლო ადაპტაციის გზები საქართველოს სამხედრო ინფრასტრუქტურის განვითარებისთვის.

ძირითადი ნაწილი

სამხედრო ობიექტების არქიტექტურული-გეგმარებითი გადაწყვეტილებების თეორიული საფუძველი ეფუძნება გეოსტრატეგიულ, საინჟინრო და ურბანულ მეცნიერებათა ინტეგრირებულ მიდგომას. თანამედროვე სამხედრო ინფრასტრუქტურა მიზნად ისახავს არა მხოლოდ ობიექტის ფიზიკურ დაცვას, არამედ ოპერაციების ეფექტიანობას, ტექნოლოგიურ მდგრადობას და პერსონალის კეთილდღეობას.¹¹

გეგმარებითი სტრუქტურის ფორმირების ძირითადი პრინციპებია:

ზონირება: სამხედრო ობიექტები იყოფა საჯარო, ოპერატიულ და სტრატეგიულ სეგმენტებად, რაც საშუალებას იძლევა სხვადასხვა ფუნქციებისთვის შესაბამისი უსაფრთხოების დონის უზრუნველყოფა.¹²

მოდულურობა: შენობების სტრუქტურა იძლევა სწრაფად შეცვალის დანიშნულება (მაგ., საბრძოლო მართვის ცენტრი, საცხოვრებელი ზონა) მნიშვნელოვანი ტექნოლოგიური განახლების გარეშე.¹³

¹¹თ. ჯაფარიძე, *სამხედრო ინფრასტრუქტურის დაგეგმარების თანამედროვე მიდგომები*. თბილისი: ტექნიკური უნივერსიტეტი.(2019).

¹² European Defence Agency. *Resilient Military Infrastructure in the EU*. Brussels, (2020).

¹³ J.Smith, Mission-Oriented Architecture in Defense Infrastructure. *Journal of Military Design*, 12(3). (2021).

მდგრადობა და ენერგოეფექტურობა: თანამედროვე არქიტექტურა იყენებს განახლებად ენერგიასა და ეკოლოგიურად სუფთა მასალებს, რაც ამცირებს ენერგიის ხარჯს და ზრდის გარემოს მდგრადობას.

თანამედროვე საერთაშორისო პრაქტიკის მაგალითები

შეერთებული შტატები (The United States)

აშშ-ში სამხედრო ინფრასტრუქტურის დაგეგმარება ეფუძნება *Mission-Oriented Design* პრინციპს, რაც გულისხმობს არქიტექტურული და სივრცული გადაწყვეტილებების მორგებას კონკრეტულ ოპერაციულ ამოცანებზე. მაგალითისთვის, პენტაგონის განახლებული კომპლექსი ვაშინგტონში აერთიანებს მიწისქვეშა ლოგისტიკურ დერეფნებს, სენსორულ ქსელებსა და ენერგოეფექტურ შენობებს, რაც ზრდის ოპერაციულ ეფექტიანობას და უზრუნველყოფს სწრაფ ადაპტირებას.

ამასთან, აშშ-ს თავდაცვის სამინისტრო გამოუშვებს *Mission Architecture Style Guide*-ს, რომლის მიხედვითაც სამხედრო ობიექტების არქიტექტურული და ტექნოლოგიური მოწყობილობები უნდა შექმნილი იქნას ერთიან „მისიის არქიტექტურულ სტილში“. ეს მიდგომა გულისხმობს სივრცის ეფექტურ გამოყენებას, ადაპტირებადობას, ენერგოეფექტურობასა და უსაფრთხოების მაღალ სტანდარტს.

სურათი 1. აშშ-ში სამხედრო ინფრასტრუქტურის არქიტექტურა

აშშ-ში სამხედრო ინფრასტრუქტურის დაგეგმარება ეფუძნება „ამოცანაზე ორიენტირებული დიზაინის“ (Mission-Oriented Design) პრინციპს, რაც გულისხმობს, რომ არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტილება მორგებულია კონკრეტულ სამხედ-

რო ამოცანებზე, ფუნქციაზე და ოპერაციული ეფექტურობაზე (Department of Defense, 2025). თანამედროვე ინფრასტრუქტურული მოდერნიზაციის პროცესში ეს მიდგომა მოიცავს მიწისქვეშა ლოგისტიკურ დერეფნებს, ენერგოეფექტურ შენობებს, სენსორულ ქსელებსა და მაღალტექნოლოგიურ საინფორმაციო სისტემებს, რაც ერთდროულად ზრდის ოპერაციულ ეფექტიანობას და უზრუნველყოფს ბაზის სწრაფად მობილიზებასა და ადაპტირებას.¹⁴

აშშ-ის თავდაცვის სამინისტრომ (DoD).¹⁵ რომელიც განსაზღვრავს, რომ სამხედრო ობიექტების, კომპლექსების და ლოგისტიკური ბაზების არქიტექტურული და ტექნოლოგიური მოწყობილობები უნდა ინტეგრირდებოდნენ ერთიან „mission architecture“-ში, რაც უზრუნველყოფს ერთიან სტრუქტურას, ფუნქციურ ადაპტირებადობასა და ენერგოეფექტურობას.

სამხედრო ბაზების მოდერნიზაციის პროცესში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ერგონომიკას, სივრცეების ადაპტირებადობას, ენერგოეფექტურობასა და ლანდშაფტურ მოწყობას. თანამედროვე კვლევები ხაზს უსვამენ, რომ სივრცეების დაგეგმარება არ შემოიფარგლება მხოლოდ შენობებით, არამედ მოიცავს გადაადგილების მიმართულებებს, საკომუნიკაციო ქსელებსა და უსაფრთხოების ინფრასტრუქტურას

ამგვარად, აშშ-ს პრაქტიკა განსაზღვრავს სამხედრო ობიექტის არქიტექტურულ-გეგმარებითი სტრუქტურის ძირითად მოთხოვნებს:

ფუნქციაზე ორიენტირებულობა: ძირითადი შენობა ან კომპლექსი მთლიანად ემსახურება მის მთავარ სამხედრო დანიშნულებას;

მობილურობა და ადაპტირების შესაძლებლობა: ობიექტის სეგმენტები უნდა იყოს ადაპტირებადი სხვადასხვა ფუნქციური საჭიროების ცვლილების შემთხვევაში, როგორცაა ლოჯისტიკა, დაცვის გაძლიერება ან ბრძოლის მართვის ცენტრი;

¹⁴ Israeli Defense Forces. *Training Base City Project Report*. Tel Aviv. (2021).

¹⁵ U.S. Department of Defense. *Mission Architecture Style Guide*, (2025). <https://surl.li/nyrbro>, ხელმისაწვდომია: 03.12.2025

ენერგო და ტექნოლოგიური მდგრადობა: ბაზები აღჭურვილია ენერგიის ხარჯვის კონტროლის სისტემებით, გადაუდებელი რეზერვებითა და გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილებებით;

უსაფრთხოება და საიმედოობა: მოიცავს მიწისქვეშა დერეფნებს, უსაფრთხო გასასვლელებს, სპეციალიზებულ სტრუქტურებს, რომლებიც ზრდიან კრიტიკულ პერიოდში ოპერაციულ მდგრადობას.

ამრიგად, აშშ-ს პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ თანამედროვე სამხედრო ობიექტის არქიტექტურა და გეგმარებითი გადაწყვეტილება აღარ არის მხოლოდ შენობის ფორმის საკითხი. იგი წარმოადგენს სტრატეგიულ ინსტრუმენტს, რომელიც უზრუნველყოფს მისი შესრულებას, ბაზის მობილურობას, ადაპტირებადობასა და ოპერაციულ ეფექტიანობას.¹⁶

სურათი 2. NATO / ევროპული სამხედრო ბაზები

ატოს ქვეყნების სამხედრო ბაზები: მრავალფუნქციური და ჰიბრიდული სივრცეები
ნატოს წევრ ქვეყნებში (მაგ., Ramstein Air Base, გერმანია; Lakenheath, გაერთიანებული სამეფო) სამხედრო ინფრასტრუქტურის განვითარება ხაზს უსვამს მრავალფუნქციური სივრცეების შექმნის ტენდენციას. ამ სივრცეებში სამხედრო და სამოქალაქო ინფრასტრუქტურა ნაწილობრივ ინტეგრირებულია, რაც ზრდის ბაზის მოქნილობას, სწრაფ რეაგირებასა და ოპერაციულ მზადყოფნას საგანგებო სიტუაციებში.¹⁷

¹⁶ Ibid. U.S. Department of Defense. *Mission Architecture Style Guide*, (2025).

¹⁷ Ibid. Ministry of Defense of Japan. (2022).

ევროპაში NATO-ს ბაზების განვითარების პროცესში ნათლად ჩანს, რომ სამხედრო და სამოქალაქო ინფრასტრუქტურების ინტეგრირება ხელს უწყობს ოპერაციულ კოორდინაციას, ლოგისტიკურ მხარდაჭერას და მრავალმხრივი ოპერაციების განხორციელებას. მაგალითად, რამშტაინის საჰაერო ბაზა (Ramstein Air Base, გერმანია) არა მხოლოდ აშშ-ის ავიაბაზაა, არამედ აერთიანებს NATO-ს „მოკავშირეთა საჰაერო სარდლობას“ (Allied Air Command), რაც უზრუნველყოფს კოორდინაციას მრავალპარტნიორ ქვეყანასთან.

ბაზების დაგეგმარებისას განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მოქნილობას, რაც გულისხმობს:

სწრაფი გადანაცვლება და ოპერაციებისთვის მზადყოფნა,
ლოგისტიკური მხარდაჭერა სხვადასხვა მიმართულებით,
ჰიბრიდული ფუნქციების ინტეგრირება, რაც მოიცავს ადმინისტრაციულ, საცხოვრებელ, საკომუნალურ და სხვა სამოქალაქო ობიექტებს ბაზის ფარგლებში.

გარდა ამისა, სამხედრო-ცივილური ინფრასტრუქტურის ინტეგრაციის მაგალითია Pirmasens (გერმანია), სადაც შემუშავებულია სტრატეგიული საწყობის სისტემა („Deployable Airbase System – Facilities, Equipment & Vehicles“) ერთობლივი ინვესტიციით, რაც უზრუნველყოფს საჰაერო ოპერაციების მხარდაჭერას, სატრანსპორტო კვანძებს და ლოგისტიკურ მოქნილობას.

შესაბამისად, ძირითადი პრინციპები სამხედრო ობიექტის არქიტექტურულ-გეგმარებითი სტრუქტურის ფორმირებისას განისაზღვრება შემდეგი მახასიათებლებით:

ინტეგრაცია და თანამშრომლობა: რამდენიმე ქვეყნის შეიარაღებული ძალების ერთობლივი გამოყენება და ინფრასტრუქტურის გაზიარება;

მოქნილობა: ბაზები უზრუნველყოფენ სწრაფ რეაგირებას, გადაადგილებას და ოპერაციების მრავალმხრივ განხორციელებას;

ჰიბრიდული ფუნქციები: სამოქალაქო ობიექტების ინტეგრირება სამხედრო ბაზასთან ერთად;

კრიზისულ მოქმედებაზე გადასვლა: ბაზის არქიტექტურული-გეგმარებითი გადაწყვეტილება უზრუნველყოფს სამედიცინო, ევაკუაციის, ლოგისტიკური და სხვა კრიზისული ოპერაციების ჩატარებას.¹⁸

ამის შედეგად, ევროპული NATO-ს ბაზების მაგალითები აჩვენებს, რომ თანამედროვე სამხედრო ინფრასტრუქტურა აღარ წარმოადგენს მხოლოდ „საშინაო სამხედრო ბაზას“. იგი ჰიბრიდულია, მრავალფუნქციური, სადაც სამხედრო ოპერაციული მოთხოვნები თანხვედრაშია სამოქალაქო ინფრასტრუქტურასთან, რაც ზრდის ბაზის ეფექტიანობას, მოქნილობას და მომზადებას კრიზისულ სიტუაციებში.

სურათი 3. ისრაელი

ისრაელის სამხედრო ობიექტები: კომპაქტურობა, ენერგოეფექტურობა და მაღალტექნოლოგიური გადაწყვეტილებები

ისრაელის სამხედრო ობიექტების არქიტექტურული-გეგმარებითი გადაწყვეტები გამოირჩევა კომპაქტურობით, მაღალტექნოლოგიური დაცვით და ენერგოეფექტურობით. ნეგევის უდაბნოში აშენებული IDF Training Base City წარმოადგენს ერთ-ერთ

¹⁸ United Nations. (2023). *Integrated Civil-Military Infrastructure Planning*. Geneva.

ყველაზე ინოვაციურ სამხედრო ქალაქს, სადაც 40%-ზე მეტი ენერგია მზის პანელებიდან მიიღება.¹⁹

ისრაელის სამხედრო ინფრასტრუქტურა შექმნილია მაღალი გეოსტრატეგიული რისკების გათვალისწინებით, მათ შორის მიწისძვრები, სასაზღვრო უსაფრთხოება და რეგიონული კონფლიქტები. მაგალითად, Nevatim Air Base-ზე დაიგეგმა „net-zero building“ — ნულოვანი ენერგიის შენობა, აღჭურვილი მზის პანელებით, რაც უზრუნველყოფს ენერგოუზრუნველობას და დამოუკიდებლობას ცენტრალური ქსელისგან.

Ramon Airbase-ზე მზის პანელები წარმოადგენს საგანგებო ენერგოსისტემას, რომელიც ზრდის ბაზის დამოუკიდებლობას კრიზისულ სიტუაციებში. ასევე, ბაზების დაგეგმარებაში გათვალისწინებულია გარემოსდაცვითი მიდგომები, როგორცაა წყლის კონსერვაცია, ენერგიის დაზოგვა და მწვანე სივრცეების ინტეგრირება („base goes green“).

არქიტექტურულ-გეგმარებითი თვალსაზრისით, ისრაელის ბაზები მოიცავს კომპაქტურ ფუნქციურ ჯგუფებს: საცხოვრებელი, საწვრთნელი, საოპერაციო და ლოჯისტიკური სივრცეები ერთ ტერიტორიაზეა კონცენტრირებული. მაგალითად, Camp Ariel Sharon-ი დაგეგმილია როგორც სრულფუნქციური სამხედრო ქალაქი სამხრეთ ისრაელში, რომელიც აერთიანებს საცხოვრებელ, საზოგადოებრივ და საწვრთნელ ინფრასტრუქტურას, რითაც ხელს უწყობს ოპერაციული ეფექტიანობის გაზრდას და რეგიონალური ეკონომიკური სტიმულის შექმნას.

შესაბამისად, სამხედრო ობიექტის არქიტექტურულ-გეგმარებითი სტრუქტურის ძირითადი პრინციპებია:

ენერგო და ინფრასტრუქტურული დამოუკიდებლობა: მზის პანელები, ენერგო-აგრეგატები, კრიზისულ მდგომარეობებზე ორიენტირებული ენერგო-სისტემები;

ლოჯისტიკა და ფუნქციური ერთობლიობა: ბაზა კონცენტრირებს მრავალ ფუნქციურ ზონას ოპერატიული კონტროლისთვის;

¹⁹ Ibid. U.S. Department of Defense. *Mission Architecture Style Guide*. (2025).

კომპაქტურობა და ეფექტურობა: მცირე ზომის სივრცეები უზრუნველყოფს სწრაფ რეაგირებას, ოპერაციების სრულ შესრულებას და ოპტიმიზებულ რესურსების გამოყენებას.

ისრაელის მაგალითი ადასტურებს, რომ თანამედროვე სამხედრო ბაზები შეიძლება იყოს არა მხოლოდ „ცივი სტრუქტურა“, არამედ ჰიბრიდული, მწვანე და მაღალტექნოლოგიური გარემოში ინტეგრირებული კომპლექსი, რომელიც ემსახურება სამხედრო მიზნებს და თანაბრად იცავს გარემოსა და ადამიანურ რესურსებს.²⁰

იაპონიის სამხედრო ობიექტები: მიწისძვრისადმი მდგრადობა და ჰიბრიდული ფუნქციები

სურათი 4. იაპონია

იაპონიის თავდაცვის სამინისტროს ახალი შენობები ტოკიოში ააშენეს მიწისძვრისადმი გამძლე მოდულური კონსტრუქციებით, რაც აუცილებელია ქვეყნის აქტიურ სეისმურ ზონაში. აღნიშნული არქიტექტურა უზრუნველყოფს როგორც სამხედრო დაცვის, ისე მომხმარებლის კომფორტის მოთხოვნებს, შექმნილია ჰიბრიდული გარემო, სადაც სამხედრო და სამოქალაქო ფუნქციები თანაარსებობს.

სამხედრო ობიექტების დაგეგმარების ძირითადი ელემენტები იაპონიაში მოიცავს:

²⁰ United Nations. (2023). *Integrated Civil-Military Infrastructure Planning*. Geneva.

კონსტრუქციულ სტაბილურობას და უსაფრთხოებას: შენობები უზრუნველყოფენ სადაზვერვო, მართვისა და მხარდაჭერის ფუნქციების უსაფრთხო განხორციელებას სეისმურად აქტიურ ტერიტორიაზე;

ჰიბრიდულობასა და მრავალფუნქციურობას: შენობები ერთ სივრცეში აერთიანებს ადმინისტრაციულ ოფისებს, მართვის ცენტრებს და საზოგადოებრივ სივრცეებს, რაც ზრდის ბაზის მოქნილობას და ხელს უწყობს სამოქალაქო ინფრასტრუქტურასთან ინტეგრაციას;

ადაპტირებადობას: მოქნილ სივრცეებს შეუძლიათ ფუნქციების სწრაფი შეცვლა, რაც მნიშვნელოვანია კრიზისულ სიტუაციებში რეაგირებისათვის.

მაგალითად, იაპონიის თავდაცვის სამინისტროს ტოკიოს ახალი შენობები აჩვენებს პრაქტიკულ მიდგომას, სადაც ადამიანური გარემო, უსაფრთხოება და ოპერაციული ეფექტიანობა თანაბრად გათვალისწინებულია. ასეთი მიდგომა ხაზს უსვამს, რომ თანამედროვე სამხედრო ინფრასტრუქტურა აღარ არის მხოლოდ დაცვითი ან პოლიტიკური სტრუქტურა, არამედ წარმოადგენს ჰიბრიდულ, ადამიანისათვის და გარემოსათვის მორგებულ სივრცეს, რომელიც მზადაა მომავლის გამოწვევების დასაკმაყოფილებლად.

ამრიგად, იაპონიის მაგალითი აჩვენებს, რომ არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტილება თანამედროვე სამხედრო ობიექტში ინტეგრირებს სეისმურ უსაფრთხოებას, ფუნქციურ მოქნილობას, ჰიბრიდულობასა და ადამიანურ გარემოს, რაც უზრუნველყოფს სამოქალაქო და სამხედრო მოთხოვნების ერთობლივ დაკმაყოფილებას.²¹

დასკვნა

საერთაშორისო გამოცდილება აჩვენებს, რომ თანამედროვე სამხედრო ობიექტების არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტები მიმართულია მოქნილობისა და მდგრადობისკენ. დღეს სამხედრო ინფრასტრუქტურა აღარ განისაზღვრება მხოლოდ თავ-

²¹ Israeli Defense Forces. *Training Base City Project Report*. Tel Aviv. (2021).

დაცვის კრიტერიუმებით - მასში ერთიანდება ტექნოლოგიური, ეკოლოგიური და ადამიანური ასპექტები.

ანალიზის შედეგად გამოვლინდა რამდენიმე ძირითადი დასკვნა:

თანამედროვე სამხედრო ბაზების არქიტექტურულ-გეგმარებითი სტრუქტურა ინტეგრირებულია სტრატეგიულ, ტექნოლოგიურ, გარემოსმეგობრულ და ადამიანურ ელემენტებთან;

ობიექტის ფუნქციონალური დანიშნულება განსაზღვრავს მის არქიტექტურულ ფორმას;

სამხედრო ბაზები აღარ არიან მხოლოდ იზოლირებული სამხედრო წერტილები — ისინი ნაწილობრივ ინტეგრირებულია სამოქალაქო ინფრასტრუქტურასთან, რაც ზრდის ოპერაციულ მოქნილობას;

გარემოს დაცვა, ენერგოეფექტურობა და მიწის ზედაპირის გადატვირთვის შემცირება გახდა მნიშვნელოვან პრიორიტეტად, როგორც ისრაელის, ასევე სხვა ქვეყნების მაგალითებში;

ყოველი ქვეყანა ან სამხედრო ბაზა განსაზღვრავს სტრატეგიულ მიდგომას გეოგრაფიულ, უსაფრთხოებისა და პოლიტიკური გარემოს მიხედვით.

საერთო ჯამში, თანამედროვე საერთაშორისო პრაქტიკა აჩვენებს, რომ არქიტექტურულ-გეგმარებითი გადაწყვეტები ხდება i ჰიბრიდული, ადაპტირებადი და მდგრადი, რაც ზრდის ეროვნული თავდაცვის შესაძლებლობებს და უზრუნველყოფს სამხედრო ინფრასტრუქტურის ეფექტურობას კრიზისულ და ყოველდღიურ პირობებში.

ბიბლიოგრაფია

- ჯაფარიძე, თ. *სამხედრო ინფრასტრუქტურის დაგეგმარების თანამედროვე მიდგომები*. თბილისი: ტექნიკური უნივერსიტეტი. (2019).
- NATO *Infrastructure and Military Engineering Guidelines*. Brussels: NATO Publishing. NATO. (2022).
- U.S. Department of Defense. (2020). *Unified Facilities Criteria (UFC): Design for Security*. Washington, D.C.
- კილაძე, დ. მდგრადი არქიტექტურის პრინციპები სამხედრო ობიექტებში. *არქიტექტურის ჟურნალი*, №4. (2021).
- Smith, J. (Mission-Oriented Architecture in Defense Infrastructure. *Journal of Military Design*, 12(3). 2021).

-
- U.S. Department of Defense. *Mission Architecture Style Guide*. (2025). ხელმისაწვდომია: <https://surl.li/xplvgm>
- NATO. (n.d.). *About Headquarters*. ხელმისაწვდომია: <https://surl.li/vewspi>
- European Defence Agency. (2020). *Resilient Military Infrastructure in the EU*. Brussels.
- Times of Israel. Israel Air Force Goes Green, Pushes Solar Power. (2021). ხელმისაწვდომია: <https://surl.li/xclidc>
- Israeli Defense Forces. *Training Base City Project Report*. Tel Aviv. (2021).
- Ministry of Defense of Japan. *Defense Architecture and Resilience*. Tokyo. (2022).
- United Nations. *Integrated Civil-Military Infrastructure Planning*. Geneva. (2023).

ინტელექტუალური საკუთრება ინოვაციურ პროცესებში ხელოვნური ინტელექტისა და თანამედროვე ტექნოლოგიების განვითარების პირობებში

ვიცე-პოლკოვნიკი კახაბერ ყავლაშვილი¹
<https://doi.org/10.61446/mp.4.2025.10226>

აბსტრაქტი

წინამდებარე ნაშრომში განხილულია ხელოვნური ინტელექტის და მოწინავე ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარების ფონზე მნიშვნელოვანი გარდაქმნები და გამოწვევები, არსებული მდგომარეობა როგორც ინოვაციური პროცესების არქიტექტურის, ასევე ინტელექტუალური საკუთრების სტრუქტურების მართვის მხრივ. კვლევა ავლენს საკითხს, თუ როგორ ცვლის ალგორითმული გენერაციის, მონაცემთა ინტენსიური ინოვაციების და თვითგანახლებადი ტექნოლოგიური ეკოსისტემების ფორმირება ინტელექტუალური საკუთრების შექმნის, ფლობის, დაცვისა და კომერციალიზაციის მექანიზმებს. ნაშრომი ყურადღებას ამახვილებს ხელოვნური ინტელექტის შემოქმედებით სუბიექტზე და აანალიზებს იმ სამართლებრივ და ეკონომიკურ გამოწვევებს, რომლებიც ტექნოლოგიური პროგრესის პარალელურად წარმოიშობა.

კვლევის მიზანია ინტელექტუალური საკუთრების სისტემის ტრანსფორმაციის ანალიზი ხელოვნური ინტელექტის და ახალი ტექნოლოგიების განვითარების პირობებში, რათა სამომავლოდ შეიქმნას თეორიულ-პრაქტიკული ჩარჩო, რომელიც უზრუნველყოფს ინტელექტუალური საკუთრების მართვის მოდელების ადაპტაციას თანამედროვე ტექნოლოგიური რეალობის მოთხოვნებთან.

კვლევის ამოცანა:

ხელოვნური ინტელექტის შემოქმედებითი პოტენციალის სამართლებრივი და ეკონომიკური ასპექტების, ავტორობის, ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების განაწილებისა და ხელოვნური ინტელექტის, როგორც შემოქმედებითი სუბიექტის როლის ანალიზი.

საკვანძო სიტყვები: ინტელექტუალური საკუთრება, ხელოვნური ინტელექტი, თანამედროვე ტექნოლოგია, ინოვაცია, სამართლებრივი ჩარჩო.

¹ სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის შტაბის G-5 სამსახურის უფროსი.

Intellectual Property in Innovation Processes under Conditions of Artificial Intelligence and Modern Technology Development

Lieutenant Colonel Kakhaber Kavlashvili²

Abstract

This paper investigates significant transformations and challenges within innovation architecture and intellectual property management structures, precipitated by the rapid advancement of artificial intelligence and emerging technologies. The research elucidates how algorithmic generation, data-intensive innovation, and self-renewing technological ecosystems fundamentally alter the mechanisms governing intellectual property creation, ownership, protection, and commercialization. Particular attention is devoted to artificial intelligence as a creative subject, examining the concomitant legal and economic challenges emerging from technological progress.

Research Aim:

To analyze the transformation of intellectual property systems in the era of artificial intelligence and emerging technologies, thereby establishing a theoretical-practical framework that facilitates the adaptation of intellectual property management models to contemporary technological imperatives.

Research Objective:

Analysis of the legal and economic dimensions of artificial intelligence's creative capacity, issues of authorship and intellectual property rights allocation, and the role of artificial intelligence as a creative agent.

Keywords: intellectual property, artificial intelligence, emerging technologies, innovation, legal framework

² LEPL David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Head of G-5 Service, Academy Staff

შესავალი

ხელოვნური ინტელექტის, დიდი მონაცემების ანალიტიკისა და ალგორითმული ინოვაციების ინტეგრაციამ გააფართოვა ინოვაციური პროცესების საზღვრები და ფუნდამენტურად შეცვალა ინტელექტუალური საკუთრების წარმოშობის წყაროები. იმ პირობებში, როდესაც ინოვაცია სულ უფრო მეტად იძენს დაგროვებით ხასიათს და ყოველი ახალი შედეგი ეფუძნება წინა მიღწევებს, ხდება მონაცემებზე დამოკიდებული და მრავალდარგობრივი, რაც მოითხოვს სხვადასხვა სფეროს ცოდნის სინთეზს, ინტელექტუალური საკუთრების სისტემას უწევს ადაპტაცია ისეთი პროცესების მიმართ, რომლებიც ტრადიციულად ადამიანის შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგს წარმოადგენდა. ამასთან დაკავშირებით წარმოიშობა ფუნდამენტური საკითხები: ვის ეკუთვნის ავტორობა ალგორითმულად გენერირებულ შედეგებზე? როგორ განისაზღვრება საკუთრების უფლებები სასწავლო მონაცემთა ბაზებზე და ხელოვნური ინტელექტის მოდელების მიერ შექმნილ საბოლოო პროდუქტებზე? და როგორ ტრანსფორმირდება გლობალური ინტელექტუალური საკუთრების ლანდშაფტი ტექნოლოგიურ-გეოპოლიტიკური დაპირისპირების პირობებში?

ინოვაციური ეკონომიკის ტრანსფორმაციამ, რომელიც განპირობებულია ხელოვნური ინტელექტის, მონაცემებზე დაფუძნებული სისტემების, კიბერსივრცის პლატფორმებისა და კოგნიტიური ტექნოლოგიების გლობალური გავრცელებით, მნიშვნელოვნად შეცვალა ინტელექტუალური საკუთრების ფუნქციები. ტრადიციულად, ინტელექტუალური საკუთრება უზრუნველყოფდა სიახლეების სამართლებრივ დაცვას, ინოვატორის აღიარებას და ეკონომიკური სტიმულების შექმნას. 21-ე საუკუნის ტექნოლოგიურმა რევოლუციამ ღირსეულად შეცვალა ეს ჩარჩო და

ინტელექტუალური საკუთრება გახდა არა მხოლოდ დაცვის ინსტრუმენტი, არამედ ინოვაციური ეკოსისტემების სტრუქტურული ნაწილი, კონკურენტული სტრატეგიის ქვაკუთხედი და მონაცემთა იმ მასივის სამართლებრივი მმართველი, რომელზეც მომავალი ტექნოლოგიური პროგრესი დაფუძნდება.³

პირველ რიგში, ინოვაციური პროცესების კუმულატიურობა, ანუ ის, რომ ყოველი ახალი ტექნოლოგია ეფუძნება წინამორბედ ცოდნას, ხშირად მრავალდისციპლინარულ და ღრმა მონაცემთა რესურსებზე დამყარებულს - ქმნის გარემოებას, როდესაც ინტელექტუალური საკუთრება აღარ არის იზოლირებული უფლებების სისტემა. იგი გადადის ინტეგრირებულ, ქსელურ ფორმაში, სადაც სხვადასხვა ტექნოლოგიური სეგმენტის ინტელექტუალური საკუთრება ურთიერთდამოკიდებული ხდება. ამის მაგალითია გენერირებადი ხელოვნური ინტელექტი: მისი ეფექტიანობა დამოკიდებულია მონაცემებზე, ალგორითმებსა და მოდელების ურთიერთქმედებაზე, თითოეული კი თავისთავად წარმოადგენს დამოუკიდებელ ინტელექტუალურ აქტივს.

მეორე მხრივ, გლობალური ტექნოლოგიური კონკურენციის ზრდა, განსაკუთრებით აშშ-ჩინეთის სტრატეგიული დაპირისპირება, წარმოშობს ინსტიტუციურ ფრაგმენტაციას. სხვადასხვა რეგიონსა და სახელმწიფოს აქვს განსხვავებული ტენდენციები ავტორობის, მონაცემთა საკუთრების, ალგორითმული გამჭვირვა-ლობისა და ხელოვნური ინტელექტის მიერ შექმნილი ნამუშევრების სამართლებრივ სტატუსთან დაკავშირებით. ამ პირობებში ინტელექტუალური საკუთრების სტრატეგიები ხდება არა მხოლოდ ეკონომიკური, არამედ გეოპოლიტიკური ინსტრუმენტი.⁴

ძირითადი ნაწილი

³ World Intellectual Property Organization, "Artificial Intelligence and Intellectual Property Policy," WIPO Magazine, December 2023, გვ. 12-18.

⁴ Paul Goldstein, Bernt Hugenholtz, *International Copyright: Principles, Law, and Practice*, 4th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2019), გვ. 456-478.

ხელოვნური ინტელექტი როგორც ინტელექტუალური საკუთრების შემოქმედებითი შედეგების შემქმნელი და შექმნილი ნაშრომების სამართლებრივი სტატუსი

ხელოვნურ ინტელექტზე დაფუძნებული გენერირებადი მოდელების განვითარებამ გააჩინა კითხვა: შეიძლება თუ არა ინტელექტუალური საკუთრება ეკუთვნოდეს არასუბიექტურ წარმონაქმნს - ალგორითმს? დასავლური და აზიური სამართლებრივი სისტემები ამ კითხვაზე ჯერ კიდევ ვერ აყალიბებენ ერთობლივ პოზიციას.

- აშშ – მკაცრად იცავს პრინციპს, რომ ავტორი უნდა იყოს ადამიანი;
- ევროკავშირი – განიხილავს მოდელებს ადამიანის მიერ კონტროლირებადი შემოქმედების გაგრძელებად;
- ჩინეთი – განიხილავს გაფართოებულ ნორმებს, რომლებსაც შეუძლია ხელოვნური ინტელექტის მიერ შექმნილი ნაშრომის განსაზღვრული კატეგორიის დაცვა.

პრაქტიკულად, სამეცნიერო კვლევების ნაწილი მიუთითებს, რომ ხელოვნური ინტელექტის მიერ შექმნილ ნამუშევრებს შეიძლება ჰქონდეს წარმოებულის სტატუსი, იგი არ არის დამოუკიდებლად შექმნილი და ეფუძნება ადამიანის მიერ განსაზღვრულ პარამეტრებს, მონაცემთა წყაროებს და მოდელირების სტრუქტურას. ამგვარად, ავტორობა ხდება თანაშემოქმედების მოდელი, სადაც ადამიანი და ხელოვნური ინტელექტი ერთობლივად ქმნიან შედეგს.⁵

ხელოვნურ ინტელექტზე დაფუძნებული გენერირებადი მოდელების განვითარებამ გააჩინა ფუნდამენტური კითხვა: შეიძლება თუ არა ინტელექტუალური საკუთრება ეკუთვნოდეს არასუბიექტურ წარმონაქმნს - ალგორითმს? დასავლური და აზიური სამართლებრივი სისტემები ამ კითხვაზე ჯერ კიდევ ვერ აყალიბებენ ერთობლივ პოზიციას, რაც აისახება როგორც იურიდიულ პრაქტიკაში, ისე ხელოვნური ინტელექტის მიერ გენერირებულ შინაარსზე გლობალური ბაზრის დინამიკაში.

⁵ Pamela Samuelson, "Generative AI Meets Copyright," Science 381, no. 6654 (2023), გვ. 158-161; U.S. Copyright Office, "Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence," Federal Register 88, no. 51 (March 16, 2023), გვ. 5-9.

სამართლებრივი პოზიციები და მათი ევოლუცია

აშშ: ამერიკის შეერთებული შტატების საავტორო უფლებების ოფისმა (U.S. Copyright Office) 2023 წელს გამოაქვეყნა განახლებული სახელმძღვანელო პრინციპები, რომლებიც მკაცრად ადასტურებს, რომ საავტორო დაცვა მიენიჭება მხოლოდ იმ ნამუშევრებს, რომლებშიც "ადამიანის შემოქმედებითი წვლილი" არის იდენტიფიცირებადი და გადამწყვეტი.

2023 წლებში განხილულ 350-ზე მეტ განაცხადში, სადაც ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება იყო მითითებული, „Copyright Office“-მა უარი განაცხადა სრული რეგისტრაციის 87%-ზე, თუ ადამიანის წვლილი არ იყო დოკუმენტირებული ან არსებითი. გამონაკლისს წარმოადგენს შემთხვევები, სადაც ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება როგორც "დამხმარე ინსტრუმენტი" - მაგალითად, ქრისტინა კაშტანოვას გრაფიკულმა რომანმა „Zarya of the Dawn (2022)“ მიიღო ნაწილობრივი დაცვა: ტექსტი და კომპოზიცია დაცულია, მაგრამ ცალკეული ხელოვნური ინტელექტით გენერირებული გამოსახულებები არა.⁶

ევროკავშირი: ევროკავშირის მიდგომა უფრო დიფერენცირებული და მრავალმხრივია. 2024 წლის ხელოვნური ინტელექტის შესახებ რეგულაცია (Regulation 2024/1689) არ ცვლის არსებულ საავტორო დირექტივებს, მაგრამ აწესებს გამჭვირვალობის ვალდებულებებს: ხელოვნური ინტელექტის სისტემების ოპერატორებმა უნდა დააფიქსირონ ხელოვნური ინტელექტის გამოყენება კონტენტის შექმნაში. ევროპული სასამართლოების პრაქტიკა (გერმანია, ნიდერლანდები) აღიარებს "ადამიანის მიერ კონტროლირებადი შემოქმედების გაგრძელებად" თუ ხელოვნური ინტელექტის პარამეტრები, სასწავლო მონაცემები და რედაქტირება ადამიანის მიერ არის განსაზღვრული, ნამუშევარი შეიძლება იყოს დაცული. 2023 წლის კვლევამ, რომელიც მოიცავდა ევროკავშირის 27 წევრ სახელმწიფოს, აჩვენა, რომ 63% ინტე-

⁶ U.S. Copyright Office, Annual Report FY 2023 (Washington, DC: U.S. Copyright Office, 2023), გვ. 47.

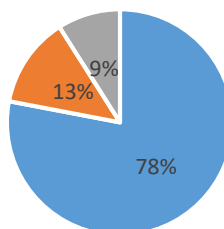
ლექტურული საკუთრების ეროვნული ოფისებისა გამოხატავს მზადყოფნას განიხილოს ხელოვნურ ინტელექტთან თანაავტორობით შექმნილი ნამუშევრები (AI-co-authored works), თუმცა ერთიანი სტანდარტები ჯერ არ არსებობს.⁷

ჩინეთი: ჩინეთის სასამართლოები უფრო პრაგმატულ და მოქნილ მიდგომას ავლენენ. 2023-2024 წლების სტატისტიკის მიხედვით, ჩინეთის საავტორო უფლებათა ეროვნულმა სამსახურმა დაარეგისტრირა დაახლოებით 4,200 ხელოვნურ ინტელექტთან დაკავშირებული საავტორო განაცხადი, რომელთაგან 58%-მა მიიღო სრული ან ნაწილობრივი დაცვა. ამ გადაწყვეტილებების უმრავლესობა ეხება გენერირებადი ტექსტის, მუსიკისა და ვიზუალური ხელოვნების სფეროებს.⁸

თანაშემოქმედების მოდელი

სამეცნიერო კვლევები მიუთითებს, რომ ხელოვნური ინტელექტის მიერ შექმნილი ნამუშევრები წარმოადგენს ადამიანურ-ტექნოლოგიური კოლაბორაციის შედეგად წარმოებულ შედეგს - ისინი არ არიან ავტონომიურად შექმნილი, არამედ დამოკიდე-

გლობალური გამოკითხვის შედეგები, რომელიც ჩატარდა 193 სახელმწიფოს ინტელექტუალური საკუთრების ოფისებთან (2023-2024)

- 78% - მოითხოვს სამართლებრივ რეფორმებს
- 13% - გაურკვეველი პოზიცია
- 9% - მზად არის განიხილოს AI როგორც გამომგონებელი/ავტორი

⁷ European Union Intellectual Property Office, IP and Artificial Intelligence: A European Perspective (Alicante: EUIPO, 2023), გვ. 34.

⁸ China National Copyright Administration, Annual Report on Copyright Protection in China 2023 (Beijing: CNCA, 2024), გვ. 89.

ბულნი არიან ადამიანის მიერ განსაზღვრულ პარამეტრებზე, შეზღუდვებზე, სასწავლო მონაცემთა არჩევანსა და წინასწარ დამუშავებაზე, მოდელის არქიტექტურასა და დაზუსტებაზე.

დიაგრამა 1.⁹

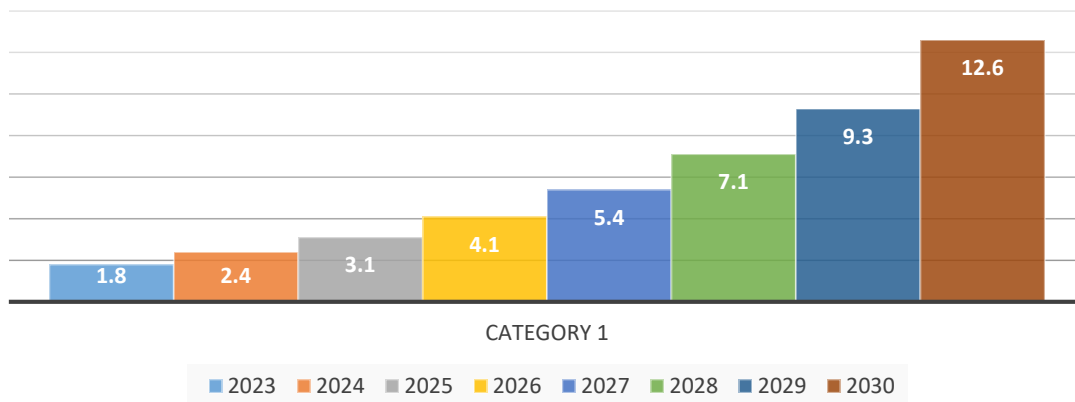
დიაგრამა 2.¹⁰

ინვესტიციების დაბრკოლებები და პატენტების, სასაქონლო ნიშნების პრობლემატიკა

ხელოვნური ინტელექტის სტარტაპების 54% ინტელექტუალური საკუთრების გაურკვევლობას ასახელებს კომერციალიზაციის მთავარ დაბრკოლებად. ინტელექტუალური საკუთრების რისკების გამო, მსოფლიოს მასშტაბით 3.2 მილიარდი დოლარის სარისკო კაპიტალი გაყინულია 2023-2024 წლებში ხელოვნური ინტელექტის კრეატიულ ინსტრუმენტებში ინვესტირებისას.¹¹

ხელოვნური ინტელექტის როლი გამოწვევებს ქმნის არა მხოლოდ საავტორო

ბაზრის დინამიკა და კომერციული გავლენა წლიური ზრდის ტემპი: 31.4% 2030 წლის პროგნოზი \$12.6 მილიარდი

უფლებებში, არამედ პატენტებსა და სასაქონლო ნიშნებშიც.

⁹ World Intellectual Property Organization, WIPO Conversation on Intellectual Property and Artificial Intelligence: Summary Report (Geneva: WIPO, 2023), 18-22.

¹⁰ Grand View Research, Generative AI Market Size, Share & Trends Analysis Report 2024-2030 (San Francisco: Grand View Research, 2024)

¹¹ CB Insights, State of AI Startups 2024: IP Challenges and Investment Trends (New York: CB Insights, 2024), გვ. 23.

სასამართლო პრეცედენტები (2023): DABUS (Device for the Autonomous Bootstrapping of Unified Sentience) საქმე ევროპულმა საპატენტო ოფისმა (EPO) და აშშ-ის საპატენტო და სასაქონლო ნიშნების ოფისმა (USPTO) უარყვეს Stephen Thaler-ის განაცხადები, რომლებშიც გამომგონებლად მითითებული იყო ხელოვნური ინტელექტის სისტემა DABUS. ორივე ინსტიტუციამ დაადასტურა პრინციპი: გამომგონებელი უნდა იყოს ადამიანი და არა ალგორითმი.¹²

მიმდინარე სამართლებრივი ფრაგმენტაცია ასახავს ფუნდამენტურ ფილოსოფიურ დამაბულობას. ინტელექტუალური საკუთრება ტრადიციულად ეფუძნება სოციალურ შეთანხმებას: საზოგადოება იცავს შემოქმედის უფლებებს ნაცვლად კულტურული და ტექნოლოგიური პროგრესისა. ხელოვნური ინტელექტის შემთხვევაში ეს ბალანსი დარღვეულია, თუ მანქანა ქმნის, ვის უნდა ეკუთვნოდეს და გაჩნდეს უფლებები კვლავ პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენს.

სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილების შედარებამ აჩვენა, რომ თანამედროვეობის მოდელი - სადაც ადამიანი და ხელოვნური ინტელექტი ერთობლივად ქმნიან შედეგს და ადამიანის წვლილი განსაზღვრავს უფლებების განაწილებას - შეიძლება გახდეს პრაქტიკული გადაწყვეტა, რომელიც დააბალანსებს ინოვაციის წახალისებას და გარდაქმნის ტრადიციული ინტელექტუალური საკუთრების სისტემის პრინციპებს.

დასკვნა

უახლოეს მომავალში ხელოვნური ინტელექტი ინოვაციურ პროცესებში გარდაქმნის არა მხოლოდ ეკონომიკურ სტრუქტურებს, არამედ თვითონ ინტელექტუალური საკუთრების კონცეფციას. თანამედროვე გამოწვევები მოითხოვს ახალ სამართლებრივ, ეკონომიკურ და ტექნოლოგიურ ჩარჩოებს, მეტად მოქნილს, მრავალფაქტორიანს და მონაცემებზე დაფუძნებულს.

¹² v. Thaler, Comptroller-General of Patents, Designs and Trade Marks, [2023] UKSC 49 (United Kingdom Supreme Court, December 20, 2023).

სამართლებრივი პერსპექტივა მოითხოვს ფუნდამენტურ რეფორმებს რამდენიმე მიმართულებით: პირველ რიგში, აუცილებელია ავტორობის და საკუთრების უფლებების ახალი სამართლებრივი ჩარჩოს ფორმირება ხელოვნური ინტელექტით გენერირებული ინტელექტუალური პროდუქტებისთვის, რომელიც ცალსახად განსაზღვრავს უფლებების განაწილებას ადამიანებსა და ტექნოლოგიურ სისტემებს შორის. მეორე, საჭიროა პასუხისმგებლობის სამართლებრივი რეჟიმის დადგენა ხელოვნური ინტელექტით გენერირებული შინაარსის მიმართ - ვის ეკისრება პასუხისმგებლობა იმ შემთხვევაში, როდესაც ხელოვნური ინტელექტი აწარმოებს დარღვევით მიღებულ ან მავნე კონტენტს. მესამე, აუცილებელია ახალი ლიცენზირების და მოდელების შემუშავება, რომლებიც ითვალისწინებს ხელოვნური ინტელექტის როლს შემოქმედებით პროცესში და უზრუნველყოფს სამართლიან ანაზღაურებას ყველა დაინტერესებული მხარისთვის.

საერთაშორისო სამართლებრივი ჰარმონიზაციის საკითხი კრიტიკული მნიშვნელობისაა - სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემებში ხელოვნური ინტელექტის მიმართ განსხვავებული მიდგომები ქმნის სამართლებრივ გაურკვევლობას და აფერხებს ინოვაციების გლობალიზაციას. საჭიროა საერთაშორისო ხელშეკრულებების და სტანდარტების დადგენა, რომლებიც შექმნიან პროგნოზირებად და თანმიმდევრულ სამართლებრივ გარემოს მსოფლიო მასშტაბით.

სამართლებრივი დავების გადაწყვეტის ალტერნატიული მექანიზმების დანერგვა, მათ შორის ხელოვნურ ინტელექტზე დაფუძნებული არბიტრაჟის სისტემები, შეძლებს ინტელექტუალური საკუთრების სამართლებრივი დავების სწრაფად და ეფექტიანად მოგვარებას. პარალელურად, სპეციალიზირებული სასამართლო ინსტანციების ჩამოყალიბება ხელოვნური ინტელექტისა და ინტელექტუალური საკუთრების საკითხებზე უზრუნველყოფს ექსპერტულ განხილვას და ხელს შეუწყობს სამართლებრივი პრაქტიკის განვითარებას.

ინტელექტუალური საკუთრების სისტემა უნდა ჩამოყალიბდეს როგორც ადაპტირებადი, პროგნოზირებადი და ტექნოლოგიურად ინტეგრირებული სამართლებრივ-ეკონომიკური პლატფორმაზე, რომელიც არა მხოლოდ იცავს ინოვაციებს, არამედ ხელს უწყობს მათ განვითარებას კანონიერების, გამჭვირვალობისა და სამართლიანობის პრინციპების დაცვით. სწორედ ამ გარდაქმნის ცენტრში დგას ხელოვნური ინტელექტი - როგორც ახალი ეპოქის შემქმნელი და როგორც ძალა, რომელიც ინტელექტუალური საკუთრების სისტემის სამართლებრივ-ინსტიტუციონალურ ტრანსფორმაციას მოითხოვს და მოახდენს.

ბიბლიოგრაფია

- CB Insights. *State of AI Startups 2024: IP Challenges and Investment Trends*. New York: CB Insights, 2024.
- China National Copyright Administration. *Annual Report on Copyright Protection in China 2023*. Beijing: CNCA, 2024.
- European Union Intellectual Property Office. *IP and Artificial Intelligence: A European Perspective*. Alicante: EUIPO, 2023.
- Goldstein, Paul, and Bernt Hugenholtz. *International Copyright: Principles, Law, and Practice*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Grand View Research. *Generative AI Market Size, Share & Trends Analysis Report 2024-2030*. San Francisco: Grand View Research, 2024.
- Samuelson, Pamela. "Generative AI Meets Copyright." *Science* 381, no. 6654 (2023): 158-161.
- Thaler v. Comptroller-General of Patents, Designs and Trade Marks*, [2023] UKSC 49 (United Kingdom Supreme Court, December 20, 2023).
- U.S. Copyright Office. *Annual Report FY 2023*. Washington, DC: U.S. Copyright Office, 2023.
- U.S. Copyright Office. "Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence." *Federal Register* 88, no. 51 (March 16, 2023): 5-9.
- World Intellectual Property Organization. "Artificial Intelligence and Intellectual Property Policy." *WIPO Magazine*, December 2023, 12-18.
- World Intellectual Property Organization. *WIPO Conversation on Intellectual Property and Artificial Intelligence: Summary Report*. Geneva: WIPO, 2023.

